

A
853

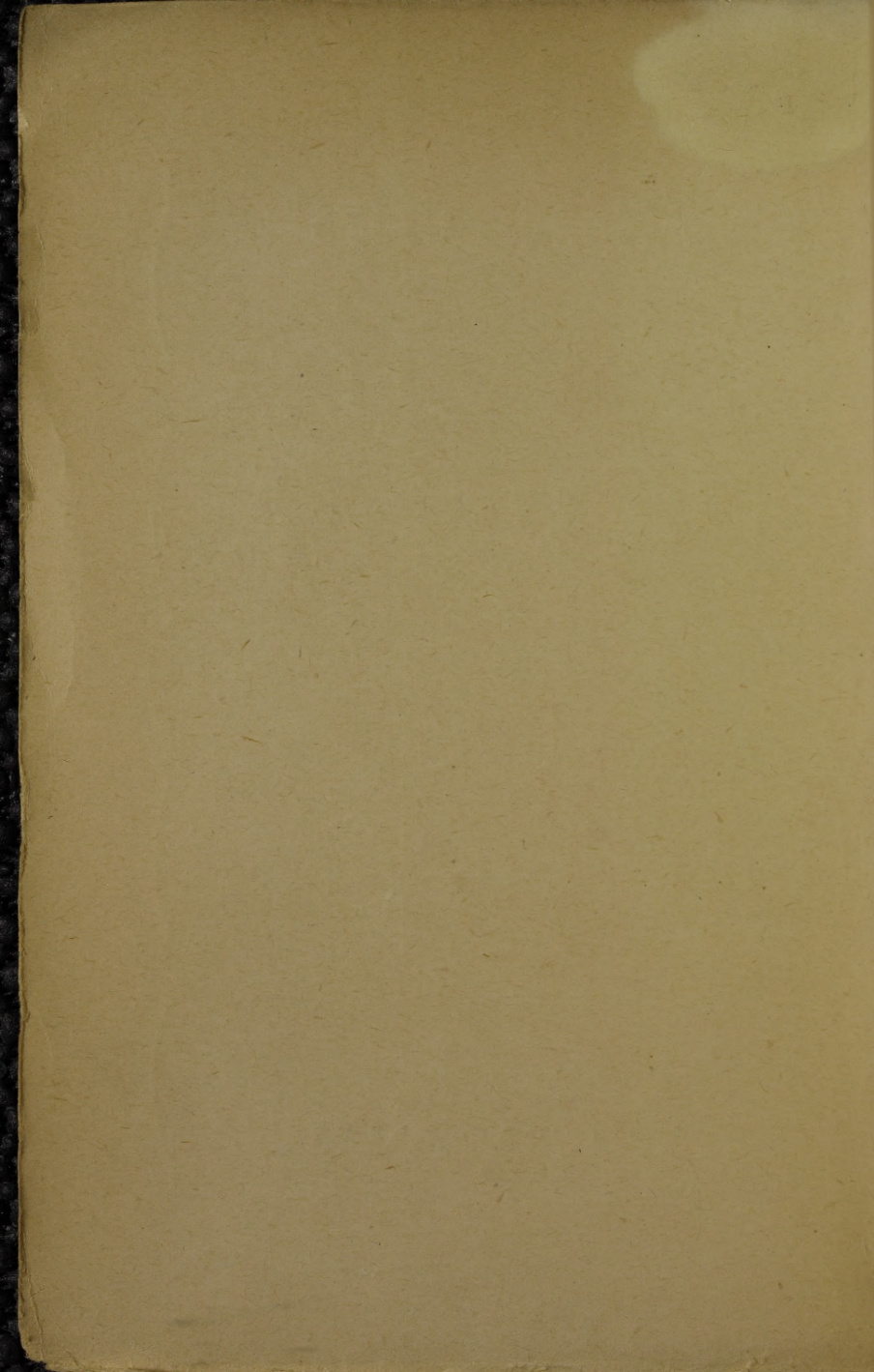
ANDREJS UPĪTS

ZEM NAGLOTA
PAPĒŽA

II

KULTURAS BALSS

A

8853

ANDREJS UPĪTS
ZEM
NAGLOTA PAPĒŽA

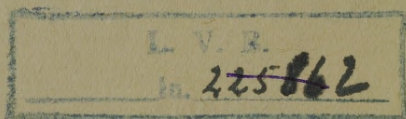
ROMANS

OTRĀ DAĻA

KULTURAS BALSS * RĪGĀ * 1928

1953

ARMIJAS SPIESTUVE
Rīgā Multas ielā № 1

225862

0209069155

Brīvs var būt tikai tas, kas paēdis. Bads ir vislaunākais despots. Viņš pārvērš cilvēku kustonī, viņš piesien to nepārraujamā ķēdē, liek mūžam tēcēt loka ceļu pa sava paša pēdām un tvarstīt nenotveramo.

Un Rīga raustījās šajā ķēdē, kuŗas galu kaulainos pirkstos turēja Karālis Bads.

Ak nē! tā bij viņa majestates Viļuma otrā kroplā roka...

Divas dienas Vilnis nokvērnēja mazajā Ģildē maizes un kartupeļu kartiņu pieteikšanai. Atkal vīri un sievas, pilsētnieki, Kurzemes bēgļi un Vidzemes nopostīto apgabalu izdzītie nepārskatāmā rindā virzījās pa trepēm augšā, pa dēļiem paklātām, apmargotām, četros līkumos salauzītām ejām, garām letām, aiz kuŗām sēdēja no vecpilsētas mūriem izvilktas sabozušās vecas vācu jumpravas. Lūdzējiem lāgā acu neuzmeta, runāja tiši lauzītā latviešu valodā. Visur atkal skanēja šis aizmirstais, riebigais žargons no pus gadu simteņa pagātnes. Bet smieties par to te neviens nedrīkstēja. Kailām galvām stāvēja latvieši un klausījās, kur vāciete klukstēja kā no pērķļa nodzīta pīle.

Vēl vienu dienu Vilnis nokvērnēja lielajā Ģildē, piena kartiņu Martai gaidīdams. Dēļiem izklāto laipu te nebij, telpa stāvgrūdām pilna nīkstošu, nomocītu cilvēku — pat ūdens te nebij ko nodzerties aizslāpušiem večiem un raudošiem bērniem. Vācieši lamādamies dzina pārāk uzmācīgos nost no letas. Dūkoņai pāri tvaikainā telpā skanēja izsaukamie, tīšu kropļojamie latviešu vārdi ar vācu galotnēm. Vārgas puskurlas vecenes pārprašņādamas

izmisušas spraucās klāt, bet neviens te nedomāja viņām pašķirt ceju. Izbadējusies tauta palikusi par zvēru baru. Ikviens domāja un gādāja tikai par sevi.

Svētdienas rītā Vilnis ar sievu gāja malku zagt. Abi vecie tupēja ķēķī un sala. Māte sanikusi, klepoja visu nakti, neļāva nevienam aizmigt. Malka visos laukumos norekvizēta un sargs pie vārtiem. Preču stacijā viņiem izdevās caur drašu sētu izvilkt divas prāvas pagales bērzu malkas. Zaldāti bij turpat tuvumā, droši vien redzēja, bet pagriezās prom. Pie Ķimmela brūža vārtiem atkal bij viens, bet arī tas viņus palaida garām. Kas te tos lai sagūsta — pa visām ielām taču gāja ar dažādām nešļavām.

Pirmdienā viņi bij Biķernieku apkaimē kartupeļus lūkot. Stāstam jau dzirdēja brīnuma lietas, cik viegli tur tikt pie ēdamā. Bet Vilņiem nelaimējās — laikam, par vēlu iedomājuši. Turienieši atguvušies, rungām sargāja vāciešu noraktos arumus, kašņājās paši pa tiem, lūkoja sev vēl ko ievākt. Pat par naudu nepārdeva nekā.

Uznāca spēcīgs lietus. Vilņi patvērās kādā pamestā krievu zemnicā, tomēr izlija caur un cauri. Sapelējušās salmu paliekas bij blusu pilnas, tās aplīpa tā, ka bij jāmūk laukā.

Tomēr Anna dabūja no savas bodnieces gabaliņu šķiņķa. Sadalīja to piecās vienādās daļās, un tā viņiem iznāca ilgi neredzētas vakariņas. Šoreiz arī Vilnis nespēja no savas porcijas nekā atvēlēt citiem. Kustoniskā izsalkumā viņam likās, ka varētu ēst un ēst, visu cauru dienu, un tad vēl nebūtu diezgan. Visu nakti ceptās gaļas saldā smarša kairināja nāsis un neļāva aizmigt.

Pie Vandas viņš sievu neaicināja līdzī, nesacīja pat, uz kuriem iet. Bet viņa arī neprasiņa. Nekad viņa vairs nekā neprasiņa vīram. Rājās ar večiem, rāja mazo Martu, bet viņam ne vārda. Kā atsalusi,

kā sveša. Un Vilnis ievilkās sevī, ieslēdzās ledus čaulā. drūms kā mākonis gāja prom.

Vanda bij viena pati radnieku mazajā piektā stāva istabelē ar trim gultām un viņas pašas lāviņu aizdurvē. Palika priecīga, Vilni pēc ilgiem laikiem atkal ieraudzījusi.

— Liekas, gadi, ne nedēļas pagājušas no tās dienas, kad stāvējām tur mežmalā un vācieši mums sarīkoja to lielisko ilumināciju. Laiks te it kā uz vietas piesiets.

— Man atkal it kā tā nejaukā sprakstoņa vēl tagad skanētu ausīs.

— Jā, arī tas. Kā tikai aizveru acis, tās drausmīgās ainas priekšā. Vai mēs kādreiz tiksīm vaļā no viņām?

— Tiksīm. Es esmu arī citādas redzējis. Tā vien liekas, viņi mums sagādās vēl labākas.

Vandas prieks atkal bij prom. Drūma viņa sēdēja un skatījās logā, gar kuŗu vārnas aizlaidās ķērkdamas.

— Vilumu gaida Rīgā. Man tā reizēm ienāk prātā... Kāpēc viņš lai neliek sev sagādāt tādu pašu izpriecu kā reiz Nerons? Vai Rīga sliktāki degtu kā Roma? Es neticu, ka tur bij tik daudz koka namelū.

— Priekš tā viņam trūkst fantāzijas un drosmes. Neronam bij viena alga, ja arī viņa paša pils aiziet bojā. Viņš mīlēja grandiozus skatus — netikumumu līdz galam, līdz dibenam, asinis galvai pāri. Vācietis ir mietpilsonis un sīkmanis, tāpēc viņa vara tik pazeminoša un riebīga.

— Vai mēs to izturēsim?

— Jāiztur taču, cits jau mums neatliek. Kad tikai tas pārāk neieilgst. Es baidos, ka pēc gada, diviem, mēs te neesam galīgi stulbi pataisīti. Dzelzs redelū būrī mēs esam iesprostoti — kad tikai paši nesākam turēt sevi par pērtiķiem vai vergiem.

— Gadu vai divi! Vai tas ir iespējams? Vai

tad var tā paņemt veselu tautu un vienkārši iznīcināt?

— Šis karš ir padarījis daudz ko iespējamu. Cik ilgi, to neviens vēl nevar paredzēt. Ja mums bijis kaut cik pašlepnuma, mēs sakostu zobus, mēs paglabātu sevī degošu naidu un gaidītu, kamēr pienāk vēstures tiesas diena. Ja citādi nē, mēs lūztu nesaliekti. Bet tas nav mūsu dabā un asinīs. Atāv, stī mēs esam, dzimtlaiku cilvēks pēc simts gadiem arkal mostas iekš mums. Tas briesmīgākais ir, ka viņi piespiež mūs pašus sevī iznīcināt.

— Tu daudz esi pārcietis šajās dienās. Tevi tikko vairs var pazīt.

— Ak, tas jau nebūtu nekas! Jūs visi esat vairāk zaudējuši un pārcietuši. Bet es jūtu, ka palieku glēvs un sāku piemēroties jaunajam režimam — tas ir tas briesmīgākais. Pilsoņu barveži jau ložnā ar jauno kungu durvīm, bet mēs esam izkliekti, iebiedēti, pagrīdē padzīti, pazaudējuši sakarus ar šīm bēgļu, izpostīto un bezdarba strādnieku masām. Viņas tagad var nopirkt par maizes garozu. Katru atmestu ubaga dāvanu viņas sajūtīs kā žēlastību un aplaimojumu...

Viņš spēji aprāva, pat piesarka. Par ko viņš īsti runāja? Vai tā patiesībā nebij pašapsūdzība un tiesa? Dzili satriekts, smaga kauna sajūtā viņš kā izeju meklēdams aplaida acis tukšā istabā apkārt.

Vanda pārtrauca viņu.

— Tēvu tu skaties? Viņu vakar aizveda uz slimnicu. Visu laiku viņš turējās, kamēr aizvakar likās gultā. Visas tās šausmas — un tad pārmočījies un pārsalis, kamēr mūs atdzina šurpu. Mājas saimnieks ir ietramdīts, tūliņ bij paziņojis — atbrauca ar kulbu un aizveda.

— Es esmu dzirdējis, viņi visus slogot koleras barakā. Tas ir bīstami, no turienes retais iznāk laukā. Un Kurzemē pats savām acīm redzēju...

— Es nezinu. Mani nelaida pa vārtiem. Šo-

dien lai ejot. Man tūliņ jāiet. No divpadsmitiem līdz vieniem tikai tiek kantorī.

Viņa sameklēja mēteli un lakatu. Ģērbdamās iedomāja vēl ko.

— Kā jūs tagad iztiekat? Tik daudz cilvēku esat mājā, un vācieši tikpat kā nekā nedod.

Un atbildes negaidījusi, izvilka no galda atvilktnes pelēkas maizes gabaliņu.

— Nem vien, aiznes savai meitenei. Mēs te vēl šad un tad dabūjam. Tepat apakšā mūsu mājā ir ceptuve, maiznieks kaut kur noslēpis pāri maisu miltu, kartupeļus viņam brālis ieved no Inčkalna. Dārgi gan plēš, bet tīri badā mēs vēl nemirstam.

Viņi nogāja lejā uz ielas un šķīrās.

Vilnis palika viens — tik pārāk viens, kā savu mūžu nebij sajuties. Kad Vandas rūtainais lakats bij pavisam nozudis šķērsielā, viņš vēl stāvēja turpat uz trotuara un skatījās tukšumā.

Un atcerējās tos laikus — pirms gadiem... Viņš bij aizbraucis Vilņos, bet Vanda ar biedreni no Pēterpils ciemojās Lomaņos. Divi gaiši jaunavīgi augumi līgani slīda gar ziedošu rudzu lauku — viņš tīšām izlikās meklējam cīrula ligzdu grāvmalā, lai uz ceļa ar tiem sastaptos. Tie bij rāmi, rasoti svētdienas rīti ar tukšām sirsnīgām valodām un gaišiem smiekliem. Nevainīga rotaļa bez nolūka un nopietnām tieksmēm, saulainās jaunības vieglais prieks bez pienākuma un saistības.

Vilnis paskatījās uz savu plaukstu — tur vēl sila Vandas draudzīgais spiediens.

Tagad viņš bij viens. Četri zilpelēkie bez šautenēm un kaskām aizgāja garām, plekstošiem gumiņas zābakiem pārbrida viņa atmiņām.

Lāča akmeņkaltuves vārtos un sētā sastājies pūlītis bezdarba strādnieku. Kas tagad lika granīta pieminekli kalt? Kas te lai piemin visus tos, ko ikdienas veda uz brīvkapjiem pilsētas nomalēs? Cil-

vēka dzīvība palikusi nevērtīga kā lupata, ko ar kāju pasper no ceļa.

Noskranduši, izbadējušies, iekritušiem vaigiem šie liekie cilvēki nikni noskatījās četriem zilpelēkajiem pakal. Sievas ar sainīšiem un tukšiem groziem garāmiedamas piestāja uz brīdi paklausīties, ko tie runā.

Vilnim pienākot, tie aplusa. Bet kāds bij pazinis bijušo Padomes deputatu un sveicināja, tad viņi nekautrējās vairs. Naids nebij apvaldāms, kā tvaiks no aizvākota trauka lauzās ārā un izkūpa tukšā gaisā.

— Septiņi tūkstoši strādnieku viņiem vajadzīgs... Darba lopu, ne strādnieku! Ormanis, arī tas pabaro zirgu, pirms jūdz ratos.

— Es pie krieviem tranšeju darbus esmu strādājis. Nebij jau arī tur nekas, techniķi tāpat zaģa un rāva nost. Bet tur bij ko zaģt — kas tiem te? Tik ir kā tie kartupeļi, ko zemniekiem nolaupa.

— Tos pašus Daugavai pāri un uz Vāciju prom. Savus badmiras vien nevar atrīdīt.

— Mēs bijām simts piecdesmit cilvēku. Paldones mežā — tur viņi lauku dzelzceļu taisa. Paši ierīkojušies zemnicā, augu dienu vāra kafeju un grauž krievu sausīņus. Mums kā suniem jāguļ skuju būdās. Divas markas dienā — un tās pašas uz cedeļēm. Kamēr viņiem kasieris izbraukšot no Rīgas. Iedomājaties: no Rīgas, un nevar izbraukt! Un tūlīn turpat bode. Tie dranča cigari, maize no koka miltiem, cieta, zobus lauž laukā, sapuvušas silkes, runkulu putra — klankš vien pa vēderu. Un par to — pusotras markas!

— Pirmā numura dīrātāji! To tik' vien lūrē, kur noraut.

— Un pīkstēt nedrīkst. Tūlīn duncis no maksts laukā. Ko? Dumņoties grībot? Tagad vairs neesot lielnieku laiki. Ragā mūs saliekšot, uz koncentrācijas lēģeri visus aizdzišot. Velni, nolādētie!

— Lai mani dzen! Viena alga, bet par vergu es neiešu. Mums nie Mangalsalas bij jājauc nost krievu nodedzinātais tilts. Desmit stundas na ūdeni — pat ūdeni neļauj uzkurināt, kur apsildīties. Vēl tagad kājas sapampušas, vakarā zābakus nevar novilkt. Zilais tikai nīrgāias: lai mācoties strādāt. Tagad vairs neesot krievu laiki. Mūžam tas krievs mutē — it kā šis būtu nezin no kādas augstas sugas.

— Krievs! Ko tu tāds kēms vari krievam pielīdzināties! Krievs bij rupiš, krievs lamājās, bet krievam ir sirds, viņš cilvēkam ādu nevilka pār acīm nost.

— Un maizes Krievijai bij. Krievijā latvietis vienmēr bij naēdis.

— Nu, krievu gardavojs nebij labāks par vācu žandarmu.

— Pareizi! Nikolais nebij labāks par Vilumu. No strādnieku sviedriem un asinīm barojās abi. Monarchija visur ir vienāda.

— Es jums teikšu, tāpēc tas lielais naidis, ka mēs šonavasār patriecām tos gardavojus un nogāzām Nikolaju. Es jums teikšu, viņiem bail no revolūcijas, bail, ka krievi nenāk atpakaļ.

— Un nāks! Gan jūs redzēsāt! Ilgi tie zille te nevezāsies.

Par to visi bij vienis prātis. Vilnis atminējās šos našus strādniekus karadarbos, krievu tehniku un inženieru pilnīgā patvarā, nodzītus, panīkušus, karu apnīkušus. Tagad tas viss aizmirsts desmitkārt vairāk ienīsto vāciešu verdzībā un badā.

Piestāja sievu pulks ar tukšiem groziem un kulēm no bēglu komitejas. Tās lamāja savus apgādniekus, lādēja vāciešus un tāpat cerēja uz krievu karaspēka atgriešanos. Tām bij fantastiskas, bet tāpēc neapstrīdāmas ziņas par jaunām kaujām kaut kur Vidzemē, un savī novērojumi, ka vācieši te nemaz nejūtas droši.

Vilnis nemēģināja strīdēties. Tā bij izmisuma

cerība, kailās dzīvības instinkta akla meklēšanās, vienīgais, kas vēl atlicies dziļā postā un tumsā.

No dzelzceļa puses nāca leitenantiņš, viegls, uzposies un iesmaršojies. Droši vien, ielūgts uz kafiju kādā vācu ģimenē. Apmierināts ar visu un pats ar sevi, no vieniem sāniem, no otriem aplūkoja savus, spīdīgi dzeltenos stulmos iespīlētās kājas.

Sarauca degunu, kad atdūrās sievu pūlī un jāpamet bij likums tam apkārt. Neviena cepure vairs nepacēlās sveicināt, pat īgnā dūkoņa neapklusā. Bet viņš neapstājās un nepaskatījās uz šiem nabagiem, pasvieda augšup degunu ar pensneju jaunzelta rāmī, aizgāja piešiem šķendinādams, skārda zobena maksti pa trotuaru vilkdams.

— Šņaukājas. Latviešu smaku nepanes kunga deguns.

— Staigā atgāzies, dzeltens kā gailis.

— Nu, kaut kur uz bulvara vācu vistas viņu gaida.

Bet tas nebūt nebij uz bulvara. No pūļa atšķīries, Vīlnis redzēja, ka viņš iekāpa ormanī, pabrauca divi simts soļu pāri šķērsielai un atkal izkāpa pie pensionēta pilsētas dārzu direktora namela. Pats saimnieks jau pa laipu no durvīm tecēja pretim, kamēr viņš, dzeltenu kāju uz ratu kāpšļa, lielīgi samaksāja savas desmit kapeikas par braucienu.

Ubagu lepnība! Sižets humoristiskam žurnālam...

Pa lielo kapu vārtiem patlaban iegriezās bērnieku pulciņš. Mirējs no pārtikušas ģimenes — līka ratī ar bumbulainu baldachinu, abi baltie ādaini melnu segu pārklāti, tikai garās spalvainās ausis pa izgrieztu caurumu pabāztas laukā. Seši nesēji pākanām trijstūrainēm galvā nesa zārku, Mācītājs ar robainu Šekspīra laika apkakli svinīgi gāja pa priekšu. Nopakaļus dāmas garos spīdīgos erzackrepa plīvuros nesa brūkleņu un tūju vaiņagus ar papīra puķēm.

Vilnīm nezin kāpēc ieinteresēja šī bēdīgā ceremonija. Viņš iegriezās pa vārtiem.

Gar kapsētas sarga namiņu iedams, pameta acis vaļējā logā. Pa kungu modei uzcirtusies, nogludinājusies padzīvojusi sieviete smēla no baltas bļodas un lēja šķīvjos. Pie galda trīs bērni aizspraustām zalvetēm, rokas rātni salikuši, katram aluminiņa karote un gabaliņš pelēkas maizes priekšā.

Vilnīm siekalas saskrēja mutē. Roka nevilus pieskārās svārkkabatai, kur Vandas dāvana. Viņu piepēži pārmāca tik pretīgs kustonisks salkums, ka vienaldzīgs palika bērņu gājiens tur priekšā un visa pasaule.

Viņš nosēdās uz satrupējuša soliņa aiz smilgās un kaut kādu izvirtušu puķu ceros ieaugušas ķēdes.

Iesāņu, kokos, visu laiku neaprimdamies klankstēja kapsētas zvans. Kā ar tukšu skārda āmuru neizturami daudzija smadzenēs. Divas vārnas klānīdamās šūpojās liepas galotnē.

Izdzeltējušiem riebūliem apaudzētā kapa galā šķībi nozvēlies krusts ar nōsūnojušu granīta pakāji. Uzrakstam zeltījumu gadi ar neasu nagu pamazām izskrāpējuši, tikai ar pūlēm vēl salasāms.

Hier ruht im Gott... Vilnis saburtoja sieviešu vārdu un gada skaitļus un parēķināja. Septiņdesmit seši gadi. Tā droši vien nenomira vācu koleras barakā, nepieredzēja to dienu, kad zilpelēko laime nolaidās uz Rīgas ielām... Die Liebe hört nimmer auf... Vai šis šķībais krusts pats nesmējās par to liekulīgo frazi, kas viņam trīsdesmit piecus gadus jānes uz savas pakājes? Nē, viņš nesmējās, sasūnojis un sarucis par samaitāto cilvēku, kas pat akmenim lika melot.

Bērinieki ar savu zārku un vaiņagiem nozuduši, bet zvans klankstēja arvienu joprojām. Vai šī te arī nav izlīdusi no sava riebūļu pārklāja, saņemta jauno kaimiņieni, kuŗa varēja mirt tikai lielo atsvabināšanas dienu piedzīvojusi?

Vilnis apskatījās un sarāvās. Tur jau viņa tu-pēja—labajā pusē, aiz brūnas piramides un apcirpta krūmāju žoga. Melns uzplētnis kūkumam pāri, galvā vecmodīga melna spalvu cepure ar bālu samta rozi sānos. Lāgu lāgiem viņa ieknāba degunu klēpī, un kad atkal pacēla, viņas červuļainie vaigi drebulīgi raustījās.

Labu laiku Vilnis nesaprata, ko viņa tur knābā. Bet tad piepēži pamanīja paceļamies divas dzīslainas rokas — abām saujiņām samiegtu viņa turēja ko baltu un cietu, un noliekusies iegrauzā.

Trīs četras reizes iegraužot, salīgojās cepure ar bālo samta rozi, pēc tam tikai vaigi drebulīgi kustējās, bij dzirdama mutes šmakstināšana un smaga elpa. Dīvaini redzēt šo veco vācieti, kas droši vien bērniem zaļu kāli pieliekamajā nozagusi, atvilkusies šurpu slepeni iegrauzt.

Kālis ir suloti salds — — bet, varbūt, tā ragana grauza tepat kapsētā paceltu kaulu... Drīz cilvēki Rīgā cits citu sāks ēst. Tā tur bij izlīdusi kārdināt un rādīt paraugu. Linsēklu karašas, sutinātas auzas un runkulu putra... Visā pasaulē nekā ēdama vairs nav palicies...

Vilnim roka bij ieslīdējusi kabatā, bet viņš to nemanīja. Kā hipnotizēts skatījās raganā, viņam likās, ka vaigi tāpat trīs, ka tāpat viņš šmakstina muti un elš.

Zvans ieklankstējās vēl reiz un apstājās. Ķaut kur no viņas puses skanēja garī vilkta gaudīga kapu dziesma. Savāds vēss klusums noklājies pār kapsētu.

Vilnis atjēdzās un nokratīja smago murgu. Roka atkal pieskārs kabatai, bet tā bij tukša.

Kauns un riebums un neizturams pašnicinājums pāršalca Vilnim. Un aplamas aklas dusmas pret visu un tur, pret to. Viņš uzlēca kājās un kā negudrs izmeta gaisā dūrēs savilktās rokas.

Ragana ari ieķērcās sabiedēta un paslējās no sola. Cepure ar bālo samta rozi novēlās pār kūkumu. Sirmu matu kušķis palika augšup izslējies.

Veselu nedēļu posās Rīga Viļumu gaidīdama. Resni patricieši paši tekāja putekļa mākonī pa ielu, pārliecinādamies, vai sētnieks neatstāj kādu akmeņu starpu neizslaucītu. Kalpones spodrināja logus un tīrīja vecās plīša grīdsegas, ko izklāt uz balkonu margām. Madamas ar suku un bencina lupatu rīkojās ap kožu izaloto kunga cilindri, freilenes stiepa baltās kleites no ķimiskās mazgātavas. Visi melnsarkan-dzeltenie zīdi un katuni veikalos sen izpirkti karogu pagatavošanai, novēlojušies nesa mājā tos pašus vācu erzacaudumus, kuŗi, kātā piekārti, nelocījās, kā sastērķelēti grabēdami trinās gar jumta malu un sienu.

Izspūrusi vārna apgabaltiesas fasadē vēl reiz pārkrāsota, pataisīta vēl melnāka. Otra tāda pati milzīgā karogā, kas plīvojās lejā līdz pat ieejas durvīm, pie kuŗām nostatīti toveri ar lauru kokiem — dienu un nakti tur stāvēja divi zilpelēkie stāvi kā sasaluši.

Visu nedēļu zaldātus dzenāja pa ielām, kājas ielocīt. Un tad atkal Esplanadē stundām dresēja nostāvēt nekustīgi un tā, ka ķiveru puni lai būtu tematiski taisnā linijā. Iebraucamās vietās, kazar-mās un citās zaldātu nometnēs tīrīja, berza, lāpīja, spodrināja mundieru metala pogas un durkļus šautņu galos.

Viļums ieradās vienkāršā zaldāta mētelī ar ģenerāļa uzplečiem un ķiverē ar iesmu galā. Ķivere acīm redzami nebij pietiekoši ērti izpolstēta un spieda, Daugavmalā ar Bavārijas princi Leopoldu sarunādamies, viņš vairāk reižu bīdīja to atpakaļ pakausī un atkal pavilka uz acīm. Bez gleznotāja, dzejnieka un priesterā lomas šis kronētais aktieris nu iedomājies ari Napoleonu spēlēt, parādīt rindās sastādītiem

zilpelēkajiem, ka arī viņš ir zaldāts un tāpat cīnas līdzī. Ūsas smeiliem galiem izslietas taisni augšam, kroplā roka vienmēr kareiviski piekerta zobena tu-reklam.

Rīgas vācieši blīvējās aiz zaldātu rindām, stai-pīja kaklus un tupās zemē redzēt savu dievēkli. Balti izģērbtās kņipas ar buketēm rokās bālas un ģība vai nost, kad viņš piešiem tinkšinādams, varoņa pozā nekādi nevarēdams trāpīt, nervoziem soljiem gāja ga-rām.

Visi vāciešu kvartali salipuši ap Esplanadi, kur Viļums piesprauda dzelzs krustus Rīgas atsvabinātā-jjiem. Vakarā valdības iestāžu un daži privati nami iluminēti krāsainām elektriskām lampiņām, šur tur trotuara malās plīvojas podiņi ar aizdedzinātiem tau-kiem. Strēlnieku dārza paviljonā sarikota balle ofi-cieriem, visi traktieri zaldātu pilni.

Rīgas centrs laistijās ugunīs un čaloja uzvaras līgsmē. Nomale gulēja smagā tumsā un drūmi klu-sēja. Tikai šur tur pūlišos sastājušies sačukstējās bezdarba strādnieki, izdzītie vidzemnieki un bēgļu sievas. Naida pilnas acis vērās uz Daugavas puši, uz bulvaru iecirkņiem, kur Pēterā, Jēkaba un Doma baznīcu torņi kā iesmi milzīgu tērauda kasku galos rēgojās pret bālganu debesfonu.

Trotuara tumšāki krēšlotā malā turēdamies, Vil-nis gāja uz sapulci Martas ielā. Skolas nama pa-galms bij tukšs, nevienā logā nespīdēja uguns. Sēr-kociņus raudams, noteikto numuru virs durvīm me-klēdams, viņš kāpa pa trepēm. Bet tad sastapa kā-du sievieti, kā uz iziešanu saģērbusos. Tomēr viņa negāja nekur, nolūkojās kāpējā, pazinusi, pačukstēja, ka sapulce pārceļta uz Aleksandra ielu. Te esot nedroši, novakarē aizdomīgi subjekti redzēti apkārt ložņājam.

Pa Aleksandra ielu no parades tikai vēl tagad atgriezās mājā kolona ugunsdzēsēju. Krūtis izlie-kuši, nospodrinātām misīņa ķiverēm tumsā spīdinā-

dami, gāja brašā militarā solī. Viņiem gan piekritis gods stāvēt parades pakalpusē, atdzenāt puikas no apstādījumiem un publiku turēt pienācīgā attālumā. Taču pa zaldātu spraugām un kājstarpām viņi bij dabūjuši kaut cik noskatīties ceremonijā, pat svaidīto personu iztālēm redzējuši. Vēlāku pacienāti ar prūšu šnabi un kausu alus, kaut kāda ģenerāļa adjutants majestates vārdā pateicies par priekšzīmīgu kārtību un čaklu dienestu vispār. Tāpēc viņi sajūtās aplam aplaimoti, nošķirti atsevišķi un pacelti pāri tiem, kas te slapstījās ielu krēslā. Vadonis kā kāds korpusa komandiers gāja pa trotuaru, reizū reizēm skaļi komandēdams vācu valodā. Viss bars aizklakstēja tumsā, iztālēm likās, ka kāds neveikls smags kustoņis četrām apkaltām kājām dauza ielas bruģi.

No Matīsa ielas pa otrajām durvīm piecas trepes. Uz trepēm divi izlūki, kas norādīja dzīvokli.

Zemā telpa pilna palikušo deputatu un partijas biedru. Olševskis referēja par stāvokli Rīgā, Vidzemē un Kurzemē. Fakti katram zināmi, bet viņš prata tos sistematizēt un sargrupēt tā, ka klausītāju acu priekšā notēlojās reljefa varmācības režīma glezna. Pārējie to papildināja ar saviem novērojumiem un piedzīvojumiem.

— Lai nu runā tie, kas Polijā un Beļģijā redzējuši vāciešus kā kulturas tautu un mums te tēloja priekšā tīru okupācijas idili!

Tas atkal bij nesamierināmais mazinieks Kļava. Dusmu pilnām acīm viņš meklēja sapulcē Rīgas krišanas priekšvakara optimistus. Tie sēdēja acis nodūruši, nezināja iebilst vārdu.

Olševskis acīm redzami baidījās velta strīda, izvilka žūksni vācu avīžu un brošuru.

— Te ir valsts vācu plāni un projekti. Mums jātiek skaidrībā ar tiem, lai zinātum, kādus soļus spert pretim.

Soļus pretim spert... Sasietām kājām un rokām, zilpelēkā šautenes resgali pār pakausi paceltu...

Sestā stāva istabiņas dumpiniekiem bij kauns no šīs, citkārt tik parastās zīmīgās frazes.

Olševskis lasīja aizstriptoto un ielocīto.

Se mēs nu reiz esam, tikai mulķi un bērni var iedomāties, ka atdosim to, kas iegūts par mūsu zaldātu asiņu maksu. Pēc miera līguma Krievija lai atdod mums Kurzemi un Vidzemi iedzīvotāju tukšas. Latviešu mums nav vajadzīgs, tos krievi lai nometina savā zemē. Bet mums lai atdod Volinijas, Podolijas un Kaukaza vācu kolonistus, tiem mēs dosim jaunu zemi Baltijas guberņās. Tas būs tikai mērens spaidis, salīdzinot ar šī kara milzu upuriem, ar simtu pilsētu un provinču izpostīšanu drupās un dangās. Bet tie latvieši, kas paliktos te, lai uz visiem laikiem atsakās no kaut kādas neatkarīgas valsts sapņa. Tomēr pārāka bardzība pret viņiem mums nebūs vajadzīga. Latvieši ir bērniem nabaga izmirstoša tauta, kuŗa savu pretestības spēju sen iznīcinājusi ar bēgšanu no pilsētas uz laukiem. Mūsu sapratīgā vadībā viņi paši ātri pārvācosies un izkusīs zem kulturrelo vācu zemnieku iespaida...

Kāds skaļi iesmējās.

— Es redzu tādu bildi... Vācietis ar iesmu pakausī nozadzis gabalu tauku, katlā iemetis glūn, kad tas būs izkusis.

— Un izkausēs — nemaz nesmejaties. To ir piedzīvojuši poļi un leiši Vācijas pierobežu provincēs.

— Tad tas jau būs tikai mērens spaidis... Nolādētie!

Cits, atšķīris, pacēla gaisā grāmatiņu cietiem baltiem papīra vākiem.

— Paskatāties ko viņi te nobildējuši. Tā ir veca latviešu rija no Bilenšteina grāmatas par latviešu koka būvēm. Apakšā paraksts: latviešu dzīvojamā ēka. Pirms simts gadiem zemnieki kaut kur Nīcā vai Dundagā tādās patiešām būs dzīvojuši.

— Viņi ir nepārspējami blēži. Blēdība un viltība visas viņu politikas pamats. Ar tādām bildēm

viņi grib iespaidot un sagatavot pasaules sabiedrisko domu. Iztēlot mūs par kaut kādiem indianiem, kuŗiem nepieciešama viņu kulturas pātaga.

Nevarīgs, ilgi sevī slēpts naidis ar varu lauzās aukā. Olševskim bij lielas pūles, atvērst sapulci lietišķības robežās.

— Tās ir veltas pārrunas. To mēs visi jau zinām, bet ko tas palīdz? Līdz rīta gaismai varam sūdzēt cits citam savas bēdas un rītu sākt atkal no gala. Mums bez kavēšanās jādara, kas vēl iespējams. Strādnieku Deputātu Padome ir tautas ievēlēta, un Altena papīra lupata uz ielu stūriem to nevar iznīcināt. Arī tāpēc mēs esam še, lai parādītu, ka esam un nedomājam nebūt. Aiz mums stāv astoņdesmit procentu visas tautas. Mums jāpasaka pasaulei, ka latviešu tauta nevēlas ne emigrēt uz Krieviju, ne palikt zem prūšu zābaka. Viņa prasa to, ko revolūcijā iekarojusi.

— Prasīt var tikai tas, kam vēl spēks un kaut kādas tiesības. Kur mums viņas ir? Kas mums vēl ir? Kas mēs paši esam? Vai labāk tad negriezīsimies pie viņa prūsiskās majestātes Viļuma otrā ar petīciju, lai pažēlo mūs. Rītu pēc pusdienas, šampanieša pagīras izgulējis, viņš mūs, varbūt visžēlīgi pieņems.

— Tās ir veltas cerības. Baltijas baroni dižurē uz viņa trepēm, ķēķī un pie viņa atējas durvīm. Dunkām mugurā mūs aizraidīs.

— Un paaicinās tos no Veinbergu un Bernevicu sugas. Tie rāpoja Nikolaja priekšā un tagad atkal jau laizās ap Viļuma zābakiem. Tā būs tā latviešu tauta šajā komedijā, tā nolems visu, ko šie fon Alteni, fon Katēni un Makenzeni uz papīriša uzrakstītu pastums viņiem priekšā.

Jau manāms, ka sapulce pamazām atkal šķēlās divās pretīšķās daļās, kuŗām grūti atrast kopēju vālodu tikpat vēsturiskās kā praktiskās problemās.

— Krievija slēgs mieru un prasīs pašnoteikša-

nās tiesību iekarotām mazajām tautām. Tas ir pamata prasījums, no tā viņa neatteiksies.

— Prasīs... Krievija varēja prasīt, kad viņa bij pie Kenigsbergas un Peremišļas. Tagad viņa pieņems to, ko Baltijas baroni diktēs un vācu ģenerāļi uz pergamenta uzrakstīs.

Maziniekiem šis jautājums bij sen skaidrs.

— Lai Krievija padzen vāciešus no Vidzemes un Kurzemes. Tautas nobalsošana un pašnolemšanās zem okupācijas terora būs tikai bezkaunīgs politisks farss.

Lielinieki turējās pie sava.

— Krievija nevar un nedrīkst karot — arī Baltijas dēļ nē. Katra diena, kas atliek līdz miera noslēgumam, apdraudē Krievijas revolūciju. Un tās sabrukums ir nesalīdzināmi bīstamāks viņiem un mums un Eiropas proletariātam līdz ar visām apspiestajām zemēm, nekā gads vai divi Vidzemes un Kurzemes okupācijas.

Ari Vīlnis vairs nevarēja novaldīties. Teoretiski viņš allaž bij piekritis lielnieciskajam virzienam, bet drausmiegie pārdzīvojumi tagad vērsa visu apkārt. Kamēr revolūcija Krievijā atgūs spēku, vācieši būs latviešu tautu izdeldējuši no zemes virsus. Acīm redzama un nenovēršama bojā eja jau iesākusies. Tās avīzes un brošūras ir skaidrākā liecība vietējo un valsts vācu nodomiem. Morituri — pirms deviņsimts piektā gada Andrievs Niedra pareģoja Baltijas muižniecībai. Tagad tas piepildās pie pašiem.

Kā arvienu, Endrāns bij tas apdomīgākais.

— Tas ir mēģinājums atgriezt feodalismu un dzimtlaikus, un tāpēc viņš nenovēršami sabruks. Vēstures gaita mūžam neritēs atpakaļ. Pasauli pārvalda absolūta suverēna vara, pret kuru arī prūšu lielgabali nekā nespēj. Mēs te esam maisā un nezinām, kas patlaban notiek ārpus Baltijas. Bet ir dažas zīmes, ka vāciešiem sāk pāriet uzvaras skurbulis. Kāpēc viņi netraucas tālāk? — Tas taču tagad

viegli iespējams. Bet viņi ir nodedzinājuši Vidzemes Daugavmalu un līdz Ogresi atkāpušies pāri Kurzemē. Tikai Rīgu un nelielu apkārtni viņi patur ielenktu. Vai nesāk nojaust, ka rijuši par daudz un kumos spriežas kaklā? Kurzemes, Vidzemes un latviešu tautas liktenis neizšķiras te, bet kaut kur ārpus mazā plankumiņa pie Rīgas jūras līča.

— To izšķirs Krievijas revolūcija!

— Nē, viņš izšķiras Flandrijā, pie Sommas un Verdenas!

Pāri pusnaktij ieilga vecie strīdi. Plaisa, kas jau no piektā gada vērās starp diviem socialisma novirzieniem, tikusi nepārkāpjami plata. Tikai zilpēliskais slogs abus viņus vēl spieda kaut uz brīdi un jel vienā vietā meklēt saprašanos.

«Leipziger Volkszeitung'ā» jau nodrukāti divi raksti par patiesiem apstākļiem Kurzemē un Vidzemē. Kā nejauka melna švītra pāri Baltijas vāciešu gaviļem un izkrāsotai idilei visvācu laikrakstos. Ar Vācijas neatkarīgajiem socialistiem nodibināti sakari — nepieciešama sistematiska informācija viņu reichstaga deputātiem, nepieciešama organizācija, kas tautas vairākuma vārdā ziņotu pasaulei par okupācijas varas briesmu darbiem un par to, ko latvieši paši vēlas.

Saule jau iespīda pa logiem, kad sapulci pārtrauca — līdz vakaram. Deputāti izklīda, pa vienam, citi tieši pa Matīsa ielu, citi pa pasažu izmanījās uz Aleksandra ielas. Vecā konspirācijas metode vēl vairāk vietā nekā cara laikos.

Rīga gurda un saīgusi kā neizgulējusies, savārgusi vecene. Pie retiem namiem vēl pludurējās vācu karogi. Šur tur no balkona karājās sarautas viju desas. Pie aizslēgtiem tirgus vārtiem jau pulcējās sievas ar tukšiem groziem, kaut kādu izdalīšanu gaidīdamas vai kādu slepenu ievēdēju vēl vienmēr cerēdamas. Slēdzējs lamādamies gaināja viņas nost.

Ceturtnā policijas iecirknī buksnija pa durvīm iekšā trīs nolupatojušus subjektus. Samiegojies kaskotais sargs pie durvīm noskatījās gaŗāmgājējās tik nikni, ka taisītos tās pa vienam apēst. Varbūt, viņam prātā paša sieva, kas kaut kur kādā Meklenburgas miesteli šorīt tāpat steidzas stāvēt riindā pie maiznicas vai sapuvušu zivju izdalāmās vietas durvīm. Varbūt, viņu visu nakti kaitinājusi dejas muzika no strēlnieku dārza un zaldātu pūļi, kas vazājās pa ielām meitu māŗas praŗņādami.

Pelēki nodzēruŗies oficiēri ormaņu ratos kūkodami brauca uz māju. Vāciskā Rīga vēl gulēja svētlaimīgu sapņu atcerēs par vakarējo dienu. Klibi invalīdi ar klīstera podiem un apdrukāta papīra ŷūkŗņiem lipināja uz sienām jaunus paziņojumus vai rīkojumus.

Gaŗāmgājēji stājās pūlītī, pagaidīt, kamēr uzlipinās, un zoboŗās.

— Nu būs baltmaizes kartiņas!

— Nē, pa pudelei akvavīta uz vīrieŗa galvas.

— Viļums būs izgāzis kādu maisu zelta marku Rīgai par labu.

— Nieki! To viņŗ vācieŗiem tāpat pa klusām paŗsaus. Es saku, miers būs ar Krieviju.

Brūna makulaturas papīra strēmele pielīpa sienai. Izplūduŗie burti uz slapjā plankuma tikko salasāmi.

... Vakar Āgenskalna rajonā socialistisku aŗitatoru samusināti latvieŗi mēģināja sarīkot ielu demonstrācijas, kas tika no policijas spēkiem tūliņ izklīdinātas un vairāki nemiernieki areŗēti, kā arī atņemts sarkans karogs un plakati ar dumpīgiem uzrakstiem. Rīgas guberņas pārvalde caur ŷo paziņo, ka uz kaŗa stāvokļa likuma pamata visas sapulcēŗšanās un prasības ir aizliegta un tiks joproŗām nesauŗdzīgi izklīdinātas ar ieroču spēku. Uz nepaklausīgiem tiks bez brīdinājuma ŷauts. Par piedalīŗanos sapulcēs tiek sodīts ar naudas sodu līdz 30.000 mar-

kām, pie kam uz 1000 mk. nāk viens gads cietuma soda. Aģitatori un musinātāji tiek nodoti kara tiesai un sodīti ar nāves sodu. . .

Līdz ar rudens vējiem un lietiem Rīga arvienu vairāk nogrima tumsā un badā. Novembra beigās uznāca pirmā sala, tad ļaudis pat izsalkumu aizmirsa, tikai vazājās apkārt kurināmo meklēdami. No Biķernieku meža augu dienu līdz vēlai tumsai nāca ar žagaru un čiekuru nastiņām, priedēm zari aplauzīti, cīk augstu vien pasniedzams. Malkas dārzi nebija nosargājami, puikas rāpās sētām pāri, vilka pa nomalu spraugām laukā. Bieži bij sastopami mazie zagļēni, kuņus ar visu nešļavu dzina uz policijas pārvaldi un no turienes uz cietumu.

Demonstrācijas nemitējās. Izmisumā nodzītie izsalkušie, noskrandušie bēgļi un bezdarbnieki ne par ko nerēķinādami salasījās pilsētas nomalēs un mēģināja virzīties uz vācisko Rīgu, uz bulvaru Rīgu, kur mitinājās neskaitāmās pārvaldes, štabi un komandanti. Dinamindas ielā viņus izklīdināja jātnieku žandarmi, bet pie Pāvila baznīcas pusrota landvēristu bij jāsauc palīgā un šautenes jālaiž darbā. Pa dumpīgākajiem rajoniem vācieši iebiedēdami braukāja ar ložmetējiem. Spiegu štats likās pavairots trīskārtīgi. Pa naktīm kratīja visās malās. Bieži aizšķēršloja ielas un pārkontrolēja visus gājējus.

Acīm redzami, vāciešus ārkārtīgi nervozēja Ledebūra un Hāzes runas reichstagā. Ko viņi tur ar neapgāžamu faktu un skaitļu pierādījumu cēla gaismā, tas viss bij nejaukā, kļiedzošā pretrunā tai arkadiskai Baltijas idīlei, kuņu visvāci visu laiku tēlojuši pasaulei priekšā.

Vietējie patricieši katru dienu rīkoja deputācijas pie pārvaldniekiem un okupācijas ģenerāļiem. Lielinieku aģitatori ar skubu ķeramī rokā, dumpība pašā sākumā izravējama ar sakni. Tomēr militārā vara vēl necēla karātavas uz rātuža laukuma un ne-

dedzināja nost strādnieku un bēgļu kvartalus. Viņai sava, mazliet mērenāka un metodiskāka apspiešanas un iznīcināšanas taktika. Cietumi pilni pieslodzīti, ikdienas bariem aizdzen kaut kur Daugavai pāri. Bet tā bij pierastā kara laika represija, ne strups un radikals izdeldēšanas process, pēc kā tvīka bijušo dzimtkungu instinkts. Tie dzīvoja dziļā sašutumā un rautos un štaba ballēs jau atklāti ļāva atskanēt nožēlai pēc Nikolaja laikiem, kad lojalu majestates pavalstnieku vēlēšanās allaž tika uzklausītas un allaž pilnā mērā gādāts par kārtību un drošību zemē.

Nedēļu pirms ziemas svētkiem svētdienas vakarā Vilnis noguris vēlu pārnāca mājās.

Bijušā pareizticīgo seminara telpās vēl mitinājās latviešu skola, tur zem eglītes maskas bij sarīkots parastais propagandas un pašizglītības vakars. Divas stundas garā latviešu literatūras vēstures lekcijā Vilnis bij sajuties kā citā pasaulē, kur domai brīvs plašums un elpai tīra gaisa apkārtne.

Bet jau pie dzīvokļa durvīm viņu atkal spēji apmāca smagā dzīves īstenība. Blakus Galēju dzīvoklis vaļā, tur staigāja mājas saimnieks ar sētnieku, pa starpām slaistījās vāciešu kaskas. Galējs kartupeļus brūzī svērdams apzadzies un arestēts, sieva šorīt pakārusies. Visos trepju līkumos iemītnieki sačukstējās par bēdīgo notikumu.

Vilnis klusu aizslēdza durvis, acumirkli vēl palika pie tām. Likās, ka no turienes vēl nāk citreizējā ceptu kartupeļu smarša... Vienas pavecas sievietes dzīvība — tas taču tikai puteklītis šajās kara dzirnās, kas mala bez apstājas...

Istabas silti izkurinātas. Tēvs ķēķī vēl mazgājās, māte gulēja saseģusies, šovakar likās mazāk klepojam. Zaļā lampa rāmi dega uz galda, palsu apaļu ripuli saplaisājušos griestos iemetusi. Mazā Marta kreklīnā vāļājās savā guļas vietā.

Bet Vilnim šovakar nebij patikas parotāloties ar

viņu. Viņš sēdēja nekustēdamies, zināja, ka jāiet gulēt, bet netikās piecelties un ģērbties nost. Tīkamas palikušas šīs garās noguruma stundas, kad varēja sēdēt smagu bezdomu galvu un apzināties tikai, ka minūtes gausi aiziet kā smilkšu graudi, kas no sauļas rit tukšā tumsā.

Ārā aizslēdza durvis. Soļi noklaukstēja pa trepēm lejā.

Anna vilcinādamās atsedza gultu, pati apsēdās uz malas.

— Pie jaunās Gertrudes baznīcas šodien atkal bijušas demonstrācijas. Vācieši ielenkuši visu pūli. Cilvēku divdesmit esot arestēti.

Sievas balsī Vilnis šoreiz nesadzirda parasto pārmetumu. Bet atbildēt tomēr netikās. Par demonstrāciju viņš bij jau dzirdējis.

— Saka, ka brālis tur arī esot rīkotājs. Man liekas, viņš drīz ieskries cilpā.

Uz to Vilnis nepaspēja nekā atteikt. Ārā aiz durvīm bij dzirdams soļu troksnis, un tūlīņ atskanēja garš, šķindošs zvans.

Anna bij piecēlusies kājās. Lielas acis pavērušās vīrā.

Bet viņš izvairījās skatīties. Viņš zināja — tik skaidri, it kā tas zvans jau sen bijis norunāts un gaidīts.

Vilnis gāja uz durvīm, mierīgs un vienaldzīgs. Nervi pilnīgā kārtībā, galva skaidra, tikai kājas pasmagas?

Saprotams, bij. Viens civilā, pīpi ar līku kātu sauļā samiedzis, aiz tā zaldāts kasku galvā, šauteni rokā.

— Mārtiņš Vilnis? Jā? Jūs esat arestēti. Kur jūs te dzīvojat?

Zaldāts palika pie durvīm. Civilais vispirms ie-bāza galvu pa ķēķa durvīm.

— Ā! Jums ir ģimilija. Tos mums nevajag.

Viņš gāja istabā, Annai ar Martu nekādu vērību

nepiegriezdam, sāka kravāties pa papīriem uz galda. Palūkojās atvilktnēs un sāka par jaunu piebāzt pīpi.

— Nu, te būs diezgan daudz darba.

Labsirdīgs subjekts gludi noskūtu seju un palīku degunu. Laikām, no vietējiem vāciešiem, runāja latviski tikko manāmā izloksnē. Omulīgi kūpināja savu pīpi, istabu ar neīstu vācu tabaku piesmirdinādam. Pūlējās saburtot papīrus un kaut ko izšķīrot.

Vilnis stāvēja pret palodzi atspiedies, rokas bikšu kabatās sabāzis. Nesajuta ne mazākā uztraukuma, pat pazoboties viņam gribējās par šo cilvēku, kas tur meklējās, pats nezinādam, ko viņam īsti vajag.

Tad ienāca vēl viens, tāpat ar kaskoto aiz muguras.

Pirmo reizi redzēdam, Vilnis pēc nostāstiem tūliņ pazina šo sausnējo cilvēciņu vācu leitnanta svārkā. Tas bij okupācijas iestāžu kulturas inspektors Lešņiks. Piecas nedēļas viņš jau te ložnājis pa bēgļu komiteju, pa atlikušām latviešu saimnieciskajām un izglītības organizacijām, meklējis iepazīties ar latviešu inteliģenci — lai uzzinātu, kādi kulturas prasījumi tautai. Dažs lētticīgs pilsonis tam bij izplāpājis visu, ko zinājis, naivi noticēdamš šī spiegu virsaiša laipnai valodai un šķietami nekaitīgai ārienei.

Lešņiks bij manāmi uztraukts, likās, ari par kaut ko sarūgtināts. Tā, it kā viņš piespiests un pret savu gribu būtu te.

— Tā... Mēs gribējām ar labu, kā ar saprātīgu tautu, bet jūs to nevēlējāties. Vainojat nu pašī sevi.

Ieraudzīja uz otrā galda visus septiņpadsmitā gada laikrakstus un baltu drukas papīru vēl no Vilņa avīzes līdzstrādības laikiem.

— Ā! Te jau ir tas krājums! Te tās proklamacijas tiek drukātas!

Bij palicis vēl nervozāks un pavisam sašutis. Abām rokām pats ieklupa atvilktnē, meta papīrus uz galda.

— Visu, visu! Avīzes arī līdz! Tur izšķirosim.

Vilņa vecais čemodans pilns līdz malām, pat aiztaisīt to nebij iespējams. Pīpmanis noliecās, mēģināja pacelt un nogrozīja galvu.

Lešņiks, nezin par ko, saniknojās arvienu vairāk. Apskatījās.

— Sievu arī līdz! Ģērbjaties!

Kad durvis vērās ciet, Vilnis vēl atskatījās. Tēvs bij atkritis pret stenderi ķēķa durvīs. Marta stāvēja koridorā kā mazs balts sniega cilvēciņš.

Aiz vārtiem jau gaidīja četri zaldāti. Ezermalnieks no piektā un Lūsis ar sievu no sestā stāva.

Viņus pārdzina Aleksandra ielai pāri, apkārt vecajai Gertrudes baznīcai, tad pa Skolas ielu. Lešņiks gāja pa priekšu, zaldāti lādēdamies stiepa smagos čemodanus un saiņus, ar otro roku šautenes pa zemi vilkdami.

Lūša sieva arī spilvenu un segu paņēmusi līdz. Viņš pats, vecs revolucionars, pavisam žirgts un zobgalīgs.

— Idioti, kurp viņi mūs dzen! Uz citadeli taču ir taisnāks ceļš.

Lešņiks pagrieza galvu, laikam, apmierinājies, gandrīz laipns.

— Nesarunāties! Tas nav atļauts.

Viņus aizdzina uz Keizerdārza ielu Nr. 8, vācu slepenpolicijā. No turienes gar vācu jumpravu biedrības skolu uz citadeles cietumiem.

Mazais kantorītis ļaužu piebāzts, pūlī arī pazīstamas sejas pamanīja. Annu aizveda kur citur. Vilņim iztaustīja visas kabatas.

— Ieroču nav?

— Neviena.

— Bet man ir viens!

Klibš večuks beznaga cepuri galvā, nullīti pierē, smīnēdams piesita sānos piekārtam dunča durklim.

Tad Vilni veda pa trepēm augšā.

Garš, vāju elektrisku lampu apgaismots koridors ar dēļu grīdu. Trīs zābaku pāri dobji klaudzēja tukšajā telpā. Gar malām rinda dzelzi apkaltu durvju ar aizvērtām lūciņām.

Daži kāpieni uz augšu, durvis, aiz tām galerija ar cementa klonu. Vienā pusē un otrā — vidū tumša sprauga ar vīteniskām dzelzs trepēm lejup.

Slēdzējs atvēra vienas durvis ar lūciņu vidū. Vilnis lēnām iegriezās pa tām. Atslēga noskrapstēja kā spēji sacirsti žokļi ar dzelzs zobiem.

Aklā tumsā sajūtama šaura telpa ar kaļķu un atejas smaku.

Vilnis aiztaustījās līdz dēļu lāvai, kur rokas lipa klāt, un nosēdās uz tās.

Pamazām tumsas dzīlē, augstāku pār cilvēka galvu, iezīmējās loga pilsais plankums.

Un brīdi vēlāk šajā plankumā atēnojās melni. Likās, no āra kāds pieliecies glūnēja kamerā.

Pie sienas atbalstīdamies, Vilnis pakāpās uz lāvas.

Cietuma baznīcas torņa krusts rēgojās logā.

Visu nakti Mārtiņš Vilnis nosēdēja kamerā uz lāvas. Dēļi likās tik glumi un lipīgi, ka pat rokām pie-skārties riebās. Tumsā nevarēja noskārst, no ku-rienes te nāk tā nejaukā smaka.

Pa lūciņas šķirbu no koridora drusku iespīda. Šaura palsa švītriņa krita lejup, bij saskatāms pe-lēks izgrauzts cementa klons. Vilnis ilgi raudzījās tajā, it kā tur būtu uzminams, kas viņu gaida šajā smirdošā sprostā.

No sākuma bij ļoti auksti. Vilnis aizpogāja mē-teli cieši, tomēr sala. Reizēm sadrebināja visu augu-mu — viņš uzslēja apkakli, samauca platmali dzi-lāk pār ausīm un rokas sabāza kabatās. Kad mugura nogura, atlaidās pret sienu un manīja, ka kaļķi klu-su čakstēdami nobirst zemē.

Klusu bij šajā cietumā. Pāra reižu tā kā no pa-graba, tā kā aiz daudzām biežām sienām atskanēja vaids vai nopūta — varbūt arī, tā bij pavisam cita skaņa. Arī koridors nebij pavisam tukšs. Spulgi no-klīnkstēja dzelzs sitiens pret akmeni. Tad klepoja cilvēks — kā aizsmakuša suņa rējiens aizguldza gar durvīm ar šķirbu lūciņā.

Laika rituma te nevarēja nojaust, nebij pie kā pietverties un vērot. Viss ritošais, dzīvais, ar dzīvu cilvēku sakarā esošais palicis kaut kur ārpusē, ne-piesniedzami tālu. Te tikai tukša tumsa un tukšas, smagas, smeldzošas domas.

Varēja būt labi pēc pusnakts, kad kameras sie-nā kā no akas dibena sāka dimdēt soli, arvienu aug-stāk. Atvērās durvis, daudzi soli aizklaudzēja ga-rām, nošķinda atslēga. Kāds nāca atpakaļ, kamerās

ielūkodomies. Būkšēdamas atkrita lūciņas un atkal aizklakstēja ciet.

Atkrita arī tā Viļņa durvīs. Gaišajā četrstūrī plankumā paspīda metala pogas pie zilpelēkā plankuma. Lūciņai pielīda ūsaina seja ar beznaga cepuri augšā un nullīti pierē. Palūrēja, atrāvās, lūciņa atkal aizklakstēja.

Atkal tumsa un klusums.

Smirdoša tumsa un bezgala nakts.

Tad Vilnis sajuta, ka kamerā paliek siltāki. No kurienes siltums nāca, nebija samana. Bet drebuļi pārstāja, viss augums pamazām atvilga, uznāca smaga snauda.

Vilnis pavirzīja mēteļus augstāk, atspieda pakausi pret cieto lāvu. Miegas tas nebija, drīzāk reibonis vai apdullums. Cietuma klusums ar maldu skaņu džinkstiem šalca ausīs, smadzenēs maisījās saplošītu, sajauktu domu plīvas.

Piepēži viņš sadzirda ko īstu, nepārprotami reālu. Atslēgas džerkstēdamas, spiedoši klinkstēdamas slēdzās vaļā, koridors sāka pieplūst ar skrejošu soļu troksni un cilvēku balsīm.

Sargs atvēra arī Viļņa durvis, pats aizgāja tālāk. Tā vietā parādījās pazīstams augums. Tas bija maziņš Kļava.

— Labrīt, žurnālist! Kā labi gulējāt?

Tas bija kreklos. Vilnis nolika cepuri un mēteļus.

— Jūs arī te?

— Visi esam. Viņi ir nēmuši kārtīgi pēc domnieku saraksta numur pirmā. Četrdesmit cilvēku šonakt sabāzts. Citi ir priekšējā korpusā — te mūsu abās pusēs ap divdesmit pieci.

— Jūs jau liekaties gluži jautri.

— Kāpēc degunu nokārt? Nav jau pirmā reize, mazākais, man nē. Vācieši liekas tīri laģa zēli, krievu laikos es pavisam citādus esmu redzējis.

Viņš pārbrāuca roku lāvai.

— Bet jūs jau nekā neesat paņēmuši līdzi. Uz kailas nāras drīz vien tulznas var dabūt mugurā.

— Vai tad jūs domājat. — — Ilgi mūs te turēs?

Kļava pasmējās.

— Jūs esat naivs, kā jau iesācējs... Taisnību sakot, mēs neviens vēl nezinām, kas viņiem īsti nodomā. Tomēr drošības labad, liekat atnest spilvenu un segu. Mēs jau aprunājām vienu Frici. Par divdesmit dzelzs kapeikām viņi gatavi iet kaut līdz Sarkandaugavai.

Vilnim visu laiku viens jautājums bij prātā, bet viņš tomēr neprasīja. Iesācējs, viņš kautrējās savas naivitātes veco revolucionāru un cietuma praksē daudz piedzīvojušu biedru priekšā.

Koridors ņudzēja. Visas kameras šajā pusē vaļā. Cietumnieki drūzmējās ap ūdens krānu mazgājamā un atejas telpā, citi turpat izgāza nokalķotos skārda naktis spaiņus. Tomēr lielākā daļa pa pāriem un pulciņos staigāja pa koridoru no viena gala uz otru, attirpinādami stīvās kājas un steigā savstarpēji informēdamies. Daži steidzās gar aizslēgto kameru rindu viņā pusē, atraudami vaļā lūciņas un pārbaudīdami tur saslodzītos.

Pāris zilpelēko kliboja pa pūli, bet nekā daudz netraucēja. Galā pie izejas durvīm, otrā koridorā nostādīts milzīga auguma zaldāts ar smeilu bārdiņu. Tērauda kasku galvā, šauteni rokā, viņš tur stāvēja nekustēdamies, vienaldzīgs, it kā viņam nebūtu nekādas daļas gar šiem, uz pusstundu no sprostiem izlaistiem kustoņiem. Viņam augstāks uzdevums, viņš te reprezentēja Eiropas uzvarētāja, viņa majestātes Viļuma otrā varu, tikai gažāmskrejošo cietumnieku pagrūstīts, automatiski pārstutējās no vienas kājas uz otru.

Viņam uz ātru roku jau dots pienācīgs nosaukums. Lips Tuliāns — lai gan pēc labsirdīgajām zīlajām acīm spriežot, ar laupītāja dunci aiz jostas

viņš nekad nebij glūnējis pa Bavārijas kalnu ceļiem.

Vilnis tūlīņ pamanīja daudzus paziņas. Jaunais Brunavs, kā arvienu žirgts un brašs. Abi bārdainie kooperatori Alksnis un Landovskis. Brāli Zēveri, spītīgais Ezermalnieks un izaicinošais Lūsis...

Lūsis, ieraudzījis, no viņas puses māja viņam. Kaut ko vērodams, stāvēja vīteņa trepju galā.

— Mūsu sievas ir kopā, tepat lejā. Pagaidāt acumirkli, lai Fricis paiet tālāku.

Slēdzējs, atslēgām žvadzinādams, aizkliboja uz mazgājamo telpu, kur kņada, laikām, bij pieaugusi nepielaižami liela. Lūsis piebikstīja Vilnim.

— Manāties nu līdz!

Saliekušies, viņi laidās lejā. Lūsim vīteņa tupeles kājās, viņš kā kaķis nošmauca un pazuda krēslā zem galerijas tilta. Vilnim zābaki nejauki kladzēja pa dzelzs redelū kāpšļiem, viņš tikai lēnām tika apkārt trepju spējiem likumiem.

Pa krēslu zem galeriju apjuma jau ložņāja vairāki augšstāvnieki. Abās pusēs tur gandrīz visas lūciņas valā. Te pa lielākai daļai sievietes novietotas, skanēja čuksti, pat aizturēti smieklī. Vilnis izdzirda Lūša saucienu.

— Kur jūs paliekat? Nākat šurp!

Lūša sieva pazuda lūkā. Nu tur iznira Annas galva.

Vilnis bij sagaidījis, ka Anna būs ļauna, bet viņa pamāja gandrīz laipni.

— Tu esi tepat augšā — man jau pateica. Vai tev tur nav auksti?

— Nē, mana kamera rādās diezgan silta.

— Mums gan te ir kā pagrabā. Un divām grūti sagulēt uz lāvas. Bez tam, kaut kas tā kā rāpjas, tumsā nevar saredzēt. Vācietis šodien ies pakal — tu liec, lai atnes spilvenu, segu, ziepes un diviļi.

— Man jau teica. Bet es domāju, tev nebūs va-

jadzīgs. Par ko viņi tevi te turēs? Tu nekur neesi iejaukta.

Sievas seju Vilnis krēslā nevarēja saskatīt. Viņa uz to nekā neatbildēja, atsāka tikai pēc brīža.

— Man nekas — labi, ka mēs te esam divas. Tikai par Martu rūpes, viņa pie tiem večiem nav pieradusi. Ko viņi trīs nabagi tur iesāks...

Trīs — — visi pieci viņi taču bij tādi paši nabagi. Vilnis no sievas balss noprata labi, ka šoreiz viņai nekāds pārmetums nav prātā, tomēr sajuta, ka atkal viņam pieskaras vecajā vārigā vietā.

Augšā atskanēja slēdzēja bargā balss. Lūsis paraustīja Vilni aiz svārkiem un pats metās prom.

Vilnim gribējās pasniegt sievai roku un pateikt vēl kaut ko, saudzīgu, mīlu. Bet viņa jau bij ierāvusies atpakaļ kameras tumsā.

No blakus lūkas rēgojās apcirpta sapinkājusies prostituētās galva. Tā dungāja meldiju, taktī līdzī šūpodamās. Pastiepās līdz plecam kaila roka ar augšup pavērstu plaukstu.

— Cālīt, iedod pārīti papirosu.

Papirosu Vilnim nebij, viņš steidzās uz trepēm.

— Muļļa, ne vīrietis!..

Trepju augšgalā slēdzējs atgāzies stāvēja Lūsim ceļā. Kaut kas to sakaitinājis, uz taisnās kājas paslējies, viņš zibsnīja baltām acīm.

— Ko jūs lienat pie meitām! Zināt taču, ka nav brīv!

Lūsis vāji saprata vāciski. Stāvēja mierīgi un ar apvainojošu interesi vēroja vācieša drebulīgos vaibstus.

Vilnis pasteidza talkā.

— Mēs zinām. Bet sērkociņu kārbīņa nokrita lejā...

Slēdzējs pasviedās pret viņu. Vilnim gar muguru manīgi aizšmauca vēl viens no lejas. Tas vā-

cieti sakaitināja vēl vairāk. Bet tad viņa niknums pavērsās pret kādu trešo.

Tas bij liela auguma, pusmētelītī, gaŗiem dubļainiem zābakiem kājās, zaķādas cepuri galvā. Mīņājās uz vietas, apmiglotām stubām acīm, kā kādu izeju meklēdamies no šī koridora.

Slēdzējs pielēca tam klāt, uz veselās kājas paslējies, norāva zaķādas cepuri un ar tādu sparū trieca zemē, it kā sašķaidīt to gribēdams. Tad atatsvieda abas rokas atpakaļ, ar visu augumu tūcās uz priekšu, uz augšu, nogrēkojušam cietumniekam taisni virsū un pāri, tā ka no tā lai putekļa nepaliktu pāri. Viņa pozā, sejā, izšķiebtā mutē, izvalbītās acīs tāds naids un riebums, kā pret pretīgu, smirdošu, samīnamu rāpuli.

Cietumnieks stāvēja sastindzis, acīmredzami, nesaprata ne vārda, ko vācietis kliedz un ko no viņa vēlās. Vilnis metās savā kamerā — likās, ka viņu pašu, kā pretīgu rāpuli līdzī samīn dubļos, ka viņam sejā splauj un ar pirkstu dur acīs.

Nedzirdēja, kā aiz viņa aizklakst žokļi ar dzeizs zobiem un atslēgas sāk šķindēt viņā pusē. Uz lāvas atkritis, galvu plaukstām apķēris, viņš sēdēja salauzts. Viss viņa tautas posts un apsmiekls, kā akmeņiem piekrauta nasta slāpēja nost.

Zilgana netīra gaisma sāka atāust kamerā. Astoņu soļu gaŗa, četru plata, nesen balsināta telpa ar izdrupušu cementklonu. Lodziņš augstu pie griestiem — aiz tā vēl vienmēr rēgojās cietuma baznīcas krusts. Mazs galdiņš ar krāģīti, brūniem netīrumiem noslīdināta lāva, centralapkurināmās caurules un apkalķots smirdošs skārda spainis.

Te nu jādzīvo... Cik ilgi? Kā te lai dzīvo? Kā vispāri lai viens dzīvo pēc tā pazemojuma un apsmiekla? Kas te cilvēkā vēl pamests no cilvēka?..

Nokaut cilvēku ir nieks. Bet aizlauzt, aizdragāt, lai viņš pats sajūt un vēro, kā pamazām no-

mirst dzīvā pasaule aiz vina... Kā palēnām, pa drupatai atkritī viss, itin viss, ko apziņa līdz šim apvienojusi jēdzienā cilvēks... Tikai kailā, kustoņiskā dzīvība vēl elso, naglota papēža dubļos iemīta...

Vilnis atjēdzās no sava paša elsām un piecēlās. Astoņi soļi līdz durvīm, astoņi atpakaļ līdz logam... Ienāca prātā lauva, kas zvērnīcā tāpat staugāja gar sava būra redelēm — apkārt vien, bez aņrimas, bez apstājas. Lauva... Pašizsmiekla smieklis iespriedās kaklā. Nošļurkusi pele drašu slazdā, aiz kuŗa glūn runča ūsainais purns...

Pavērās lūka durvīs, parādījās jaunā Brunava smaidošā seja.

— Garlaikojaties? No sākuma vienmēr tā. Te man ir kāda grāmata — lasāt un nedomājat. Te tā kā tā nekā nevar izdomāt...

Roka zilpelēkā piedurknē to atbīdīja nost. Vācietis pieliecās pats un paskatījās. Tas bij tas otrs, tas vienacis, ar krunkās sačervelējušos pieri.

Lūka aizcirtās. Vilnis paskatījās grāmatas vākā. Rolana Žaņa-Kristofa sējums. La Révolte... Jā... Kaut kas vēl sacēlās, kaut kas vēl mēģināja pretoties, bet platas plaukstas spiests, atplaka atkal.

Ārā sniegs bij sācis snigt. Baznīcas krusts saredzams kā aiz balta plīvura. Sīciņš zirneklis stiepa savu tiklu starp loga restēm. Vienu kvadratu jau pilnīgi aizaudis, sāka otru. Apaļājam norūsējušam stienim uzrāpies, laidās lejā, piestiprināt pelēko meta diegu. Tās pašas sešas miniaturās rūtiņas griebeja aiztīklot, tā paša mazumiņa netīras zilganās gaismas viņam skauda...

Vilnis ar kāju piegrūda krāģi zem loga un pakāpās. Pirkstgalos paceļoties, varēja aizsniegt. Bet koridorā jau atkal atskanēja vāciešu balsis, viņš nolēca zemē. Patiešām! Kā viņš varēja uzdrošināties?

Vai tad tas audējs tāpat nebij viņa majestates Viluma otrā dienestā un neizpildīja te savu uzdevumu?

Ārā atskanēja skaļš dziedošs blāviens.

— Kaff-ee!

Lūkas sāka kludzēt. Pavērās arī tā Vilna durvīs. Labsirdīgais vienacis ar krunkoto pieri nolika tur skārda bļodiņu ar melnu šķidrumu.

— Saņemmat, lūdzu, kafeju.

Kafejas traukam blakus nolīda papīra gabaliņš ar naža galu uzsmērētas marmelades. Vilnis paguva pieliekties un pamest acis pa lūku. Otrā pusē arī valā, pa lūku izbāzta galva ar melnu apaugušu bārdeli. Galva pamāja viņam pretī.

— Labrīt, kaimiņ! Zvēru barošana sākas.

Bet lūka tūlīņ aizvērās. Vilnis palika viens ar savu kafeju un marmeladi.

Sagrauzdētu runkuļu šķidrums rūgtens un silts, strēbt to varēja. Ar sacharīnu vārītā marmelade tikai mazliet salkana un pretīga, bet arī baudāma. Vilnis pamēģināja un nolika nost.

Zilganpelēkā diena vilkās tikpat lēni kā pagājuši nakts. Šis nepanesamais gausums Vilni mocīja vairāk kā kameras karstais slāpētājs gaiss. Neizgulēta miega gurdums visos kaulos, bet aizmigt nevarēja. Neaizdzenami, neizdzēšami prātā bij sieva, kas sala tepat lejā pagrabā. Un mazā Marta mājās... Vainas apziņa pret tām acumirkli nelika miera. Labprāt viņš uzņemtos desmitkārt lielākas mokas, lai tikai atlaiž Annu pie viņas bērna. Bet ko viņš te varēja vēlēties un gribēt? Neviens te nenāca viņu izklausīt, viņa griba palikusi ārā, aiz šīm apkultām durvīm ar zvēra barojamās lūkas kvadratu vidū.

Tomēr nāca kāds. Švītīgs ierēdnis dzelteniem spīdošiem stilbiem — katrā ziņā no turīgas dzimtas, kas viņu iepirkusi šajā patīkamā aizmugures

dienestā. Kamera no viņa atsmaršoja pēc rezedām, viņa sejā laistījās dziļš pašapmierinājums ar likteni un dzīvi. Tievā jājamā pātdziņa kā glode ne veikli slidēja caur viņa saužām.

Bārdainais, brillotais plikpauris, ārsts baltā ķītelī un dzīslainām gredzenotām rokām bij bargi nopietns.

— Vai jums kas nekaiš?

Kad Vilnis tūliņ neatbildēja, atkārtoja to pašu Rīgas vāciešu latviskā dialektā.

Man sāp viss — iekšā un te apkārt. Šī netīrā lāva, apkalķotais spainis, zirneklis logā un tas klaukstošās atslēgas durvīs...

Viņš neteica. Sakniebtām lūpām gaidīja, kad tie beigs te pīrgāties un ies prom.

Ārsts prašņāja, degunu pacēlis.

— Jums te ir slikts gaiss. Vai par maz netiek kurināts?

Pataustīja apsildāmo ierīci.

— Pietiek, vairāk nav vajadzīgs. Ar četrpadsmit grādiem pēc Reomira pieaugušam cilvēkam pilnīgi pietiek. Un bērniem sešpadsmitā ir normāla temperatūra — pilnīgi normāla temperatūra!

Ieraudzīja kalķoto spaini, noliecās pie tā. Sarauca uzačus.

— Aha! te jau tas ir! Traukam vajag būt tīram — absolūti tīram! Te jau ir sliktāki kā kūti.

Uzbudināts, viņš pavērsa brilles klonā. Ari pirksts noslīga lejup.

— Paskatāties, kas tas ir! Tie ir mēsli — mēsli, es saku! Papirosa gals un maizes drupatas! Fui!

Brilles atkal pagriezās pret griestiem. Ari pirksts pacēlās augšup.

— Un kas tas ir? Vai tie nav zirnekļi? Es prasū, vai tie nav zirnekļi?

Nu viņš jau bij gluži ieskaities. Piegāja lāvai,

pārvilka pirkstu un aši atrāva. Pārvilka galdinām, pārvilka krāģim, tad paraustīja plecus un mēģināja noberzēt pirkstu pie ķiteļa apakšmalas.

— Tas ir šausmīgi, Herr Pfeffer! Tie cilvēki paraduši dzīvot kā cūkas. Ko tas palīdz, ka mēs pūlamies apkarot dizenteriju un kašķi. Pirms kara es dzīvoju uz laukiem. Vai jūs varat iedomāties, Herr Pfeffer! Tie zemnieki mazgājās vienā vannā! Reizi nedēļā, sestdienās, un tad visa ģimilija vienā vannā, Herr Pfeffer!

Pfeffera kungs bij pienācis Vilnim gluži tūvu. Kad viņš pliuķināja pa saviem dzeltenajiem stilbiem, pātdziņa aizskāra arī Vilņa ceļgalus.

— Mums tur lejā ir arī karcers. Par netīrību, tāpat kā par nepaklausību, no divdesmit četrām stundām līdz divām nedēļām. Verstanden?

— Es tikai vienu nakti esmu še..

Vilnis aprāva un iekoda lūpā. Balss bij noskaņējusi apkaunojoši glēvi.

Laikam vāciskās valodas vai tā glēvuma pēc, ārsts pirmo reizi paskatījās Vilnī un palika laipnāks.

— Ā! Tā ir cita lieta. To es nezināju. Jūs taču esat inteligents cilvēks — jums pašiem taču rieb jū netīrība, vai nē? Pie vāciešiem visur vajaga būt tīrībai, arī cietumā. Jums jau nevajag pašam — te jūs atradīsiet, kas par pāra kapeikām labprāt pakalpos. — Slotas viņiem taču dod, Herr Pfeffer?

— Katrā ziņā, Herr Doktor! Mums ir slotas. Un lupata. Un ūdens krānā. Mums nav tā, kā pie krieviem, Herr Doktor.

Ari viņš laipnāki pagriezās pret Vilni.

— Palūdzat tikai uzraugam. Par pāra kapeikām jums katrs pakalpos.

Abi kungi bij vaļējās durvīs, aiz kuŗām slēdzējs stāvēja uz veselās kājas taisni izslējies, ro-

kas ar atslēgu saini ciskām piespiedis, zodu gaisā pacēlis.

— Jūs parūpējaties, ka tam kungam kameru iztīra. Pēc noteikumiem viņai vajadzēja būt iztīrītai, pirms kā arestantu te ievieto.

Klibais tikko spēja atmurmināt.

— Atvainojat, Herr Doktor... bet mēs nepaguvām. Vakarnakt viņus te saveda sešdesmit gabalus...

— Sešdesmit vai simts divdesmit — man tas ir viena alga. Kamerām jābūt tīrām. Sestdien es atkal būšu pārlūkot.

Pfeffera kungam viņš pameta ar galvu uz kameru kreisajā pusē.

— To mums vajadzēs nogādāt slimnicā. Viņam sifiliss — otrajā stadijā, Herr Pfeffer.

Pfeffera kungs paplēta rokas.

— Kā mēs to izdarīsim, Herr Doktor? Veneriķu nodaļas mums vēl nemaz nav.

Ārsts paraustīja plecus.

— Darāt, kā zināt. Jūs pats studējat medicīnu, Herr Pfeffer, jūs saprotat. Viņi te lieto vienus traukus, sargiem ar viņiem darīšanas. Mūsu uzdevums rūpēties par vācu armijas veselību.

Rūpēties par vācu armijas veselību viņam tik patīkami, ka viņš to atkārtoja vēl reiz. Bet tad pavilka zelta pulksteni no ķiteļa spraugas.

— Ā! pusdesmit jau! Vienpadsmitos man jābūt pie pilsētas hauptmaņa kunga.

— Lūdzu, Herr Doktor.

— Nē, lūdzu jūs pa priekšu, Herr Pfeffer. Es pirmo reizi esmu šajā caurumā.

— O! Mums te ir arī meitas, Herr Doktor...

Viens otru izvadīdami, jokodami un smiedamies izgāja abi kungi. Atslēga aizklakstēja. Vilnis klausījās, kā cita pēc citas durvis vērās arvien

tālāk. Balsis izskanēja koridorā reizēm rāmi kundziskas, reizēm dūsmīgi spiedošas.

Noklakstēja, soļi noklaudzēja, rāmi kundziskās un dūsmīgi spiedošās balsis noskanēja pa viņpusē galeriju. Tad sāka šķindēt riteņa trepes, kungi kāpa sieviešu pagrabā.

Pie meitām... Vilnis piepēži iedomāja, ka arī viņa sieva tur. Ārsti osta pa stūriem, bet dzeltenstilbainais piepludina kameru ar savu rezēdas smaržu, plukšina pātdziņu un skatās valganām runča acīm... Viņa ir pele būrī, bet aiz dzelzs tīkla glūn nobarojies ūsains purns...

Spēji pārņēma tāds dusmu trakums, ka viņš koda savas dūres, lai fiziskās sāpēs atjēgtos. Un klausījās, ar ausi lūkai pieplacis, bet sākumā tikai sava paša smagos sirdspukstus dzirdēja.

Tad uzvirsmoja balsu mutulis kā no izsusējušas akas dibena. Un piepēži sieviete iezviedzās pāri abiem korpusa stāviem. Tie tomēr atraduši īstās, kuņas kutināja katra vīrieša tuvums...

Vilnis atkāpās no durvīm, taisījās sēsties. Bet riebās lipīgā lāva, nekaunīgu uzrakstu izgrauztais sols un galdiņš ēdiena atkritu pieķepējušām šķirbām. Netikums, noziegums, varmācība un nelaime piesmacējušas šo telpu. Dzīvi cilvēki slāpuši šajā akmens zārkā. Par to, ka viņi cilvēki un gribēja dzīvot...

Bet no baznīcas torņa gala logā rēgojās krusts.

Pusdienā uznesa runkuļu putru ar kaut kādu gaļai līdzīgu zili sarkanu kunkuli pusotra pirksta biezumā. Bet tas smirdēja briesmīgi visā koridorā, ka vēmiens sāka žņaut pakrūti. Pa to brīdi, kamēr lūka vaļā, Vilnis dzirdēja kādu izkļedzam pa visu telpu.

— Nu atkal nes roņa maitu! Neņem, biedri!
Klibais skrēja apkārt pa galeriju, lamādamies

meklēja klieudzēju. Vilnis paņēma pelēko maizes gabaliņu, bet skārda trauku pastūma atpakaļ. Tad vienacis atslēdza durvis, galvu purinādams norāja, pasniedzies nolika virumu uz klona. Vilnis izlēja to apkaļķotā spainī un norīkoja vāku cieši. Bet tur viņš smirdēja tāpat, arī tukšā bļoda smirdēja. Nu tā vairs nebij kamera, kur dzīvi cilvēki slāpa, bet miroņu kambaris ar trūdošu līķi zem klona. Varbūt, paša iekšējais cilvēks sācis trūdēt, neaprokams un nenoslēpjams.

Šausmīgā smaka neizgaisa līdz pat vakaram. Dzirdams, ka arī Lips Tuliāns mīņājās, klaudzināja šauteni un klusām lādējās. Krēslā vienacis atkal atslēdza durvis, smaidīdams pasniedza spilvenu un segu.

— Lūdzu, te jums būs gultas drēbes. Un te man ir arī jūsu kundzei. Es biju tur aizgājis — esat bez rūpēm, mājā jums viss kārtīgi un mierīgi.

Ari šajā zvēru slēdzējā un barotājā bij pamo-dies cilvēks. Varbūt, to darija tās divdesmit dzelzs kapeikas.

Vakarā izlaists. Vilnis vispirms steidzās ar savu spaini uz ateju. Bet tur jau gaŗa rinda stāvēja priekšā. Blākšēdama, guldzēdama runkuļu putra gāzās pa šķībi ierīkotu cauruli lejā. Arestanti turēja degunus ciet. Kas savu trauku iztukšojis, spiedās pie krāna izmazgāt un tad pie šķidru ielāvu pilnās mucas izkaļķot. Pamazām izklīda maitas smirdoņa. Putekļu, pelējuma, mikla cementa un sasvīdušu apavu smaka tad izlikās viegla un tikko samanāma.

Kļava kaut ko meistarēja pie Viļņa durvīm, atvēris tās pavisam vaļā, pats aiz tām no sarga paslēpies.

— Jūs te stāvat, tikai neskatāties, ka neie-rauga.

Vesels pūlis te sastājies sarunādamies, kliba-

jam ceļu aizšķēršlojis, ar mugurām meistarotāju aizsedzis. Pēc brīža Kļava ienāca pie Vilņa kamerā. Pūlis izklīda galerijā pa pāriem, pa trim.

Meistars apmierināts berzēja plaukstu.

— Tas ir kārtībā. Es arvienu saku, ka atslēdznieku arods tas ienesīgākais un noderīgākais. Pie tā es palieku arī šodien. Herminghauzā jau pirms astoņpadsmit gadiem dažudien izpelnītos pustrēša rubļa. Tagad es jums atveru logus uz Eiropu.

Vilnis nesaprata. Taču no biedra žirgtās, humora pilnās valodas allaž palika vieglāk. Arī akmens zārkā dzīvība vēl varēja elpot.

— Tas ir ļoti viegli. Klapes no ārpuses tikai ar vienkāršu augšā griežamu sprūdzeni nostiprinātas. Un kad to labi atlauž, tad no iekšas atgrūžamas valā. Galvu var izbāzt laukā. Tu esi ceturtais, kam es šovakar izlaboju atslēgu. Uz pēcmaksu, protams. Izmēģini, kā tā lieta iet.

Viņi pievēra durvis un izmēģināja. Patiešām, no pastipra spiediena atliektais sprūdzenis padevās atpakaļ, lūka atkrita valā.

— Tagad es taisīšu loga atvēršanu — tu izej laukā un ievēro labi, kā tas mechanisms darbojas. No iekšas jau nevar lāgā zināt, un pie tam tev vēl mūkēšanas profesijā trūkst pienācīgās izolitības.

Vēl viņš pamācīja, ka galvu laukā bāžot jāsarīgās pieri nodrāzt un aizraujot atkal nirkstu ievērt šķirbā. Dzelzi apkaltās lūkas malas bij asas.

Jaunais Zēvers iztrauca viņus.

— Ko jūs te tāpat na brīvastundu? Staigāt vajag, staigāt. Par spīti Fričiem un visiem velniem. Citādi mēs te izžūsīm un pārvērtīsimies par sēdošām mumijām.

Viņa gaišajā jauneklīgajā sejā plaiksnijās vieglprātība un spīts. Viņš atbraucīja no pieres iecirtotos matu un gandrīz skriešus devās pa galeriju apkārt, roku pār apžogojuma margu slīdinādams, no-

pūlēdamies visus locekļus pēc iespējas vairāk izvingrināt.

Acīmredzami jaunākā brāļa saagītēts, vecais Zēvers mēģinājās viņam pakal. Pasarkans, apcirptām ūsām, atpogotā frencī, zem kuŗa spīdēja sniegbalts krekls, kareiviski taisns, rokas bikšu kabatās sabāzis. Paostija Vilņa kamerā.

— Bā! Jūs nepīpojat. Velti, mījais. Aromata dēļ vien ieteicams. Un laika kavēklīm, kad sievas nav klāt. Kvēpināt droši vācietim tās gardines.

Veselu sauju papirosu uzbēra Vilnim uz galdiņa.

Kļava arī gāja laukā.

— Iesim. Vēl desmit minutes laika.

Šovakar klibais stāvēja trepju galā, lejā tikt nebij iespējams. Bet Lūsis jau nāca pretim smaidīdams.

— Es tomēr jau biju ar viziti pie madamām. Kamēr aklais aiziet slēgdams, es lejā. Daudz gan nekā nedabūju parunāt. Nu viņām būs siltāk, jūsu sievai arī vatēta sega no mājām. Sveicināt lika un pateikt, ka viņai esot tīri labi.

Ezermalnieks pienāca priecīgi uztraukts. Pameŗa ar galvu uz izejas durvīm galā.

— Es biju tur iemanījies, dabūju zināt. Šodien Pārdaugavā atkal bijusi demonstrācija.

— Olševskis ar Krišupi rīkojas.

Vilni šī ziņa nemaz nepriecināja.

— Nav ko līgsmot. Atkal tikai aresti un jaunas represijas.

Ezermalnieks un Lūsis uz to lūkojās citādi.

— Tas ir vajadzīgs. Taisni tagad, kad viņi domājas aģitatorus un vadonus izķēruši. Lai zina, ka nemiers strādnieku masā pašā.

— Domājat, viņi to jau sen nezīn?

— Bet pasaule ārpus okupētās zemes lai zina. Ar mūsu Vācijas biedru starpniecību viņa to dabūs

zināt. Un tas tagad ir vajadzīgs. Lai vācieši nevar melot, ka tauta ir mierā un laimīga par viņa dūri, ka tikai lielinieki dumpojas.

— Kāds labums no tā, ka pasaule zina? Kamēr vāciešiem vara rokās, viņi ausu necels uz to, ko par viņiem saka.

— Biedri Vilni, jūs jau sākat palikt par maziņiem.

Vilnis paraustīja plecus.

— Lielinieki vai maziņieki, visi mēs te esam tajā pašā murdā. Kāda nozīme tam, ka pēc katras demonstrācijas tikai cietumi vairāk pildas. Mūsu sievas jau ir iekšā, drīz viņi sāks slodzīt arī bērnus.

Un kā par apstiprinājumu, patlaban viņiem garām aizspraucās siks, gadu divpadsmit vecs zēns, slotu ar gaŗu kātu uz savu kameru līdz vilkdams.

Lūsim un Jūrmalniekam iautrība aplāba.

— Bērnus!.. Tas ir vēl nepiedzīvots barbarisms.

— Cilvēku ēdāji! Supus, kaķus un mūsu vardes viņi ir aprijuši, nu sāks bērnus. Ko tāds zēns viņiem var būt noziedzies?

— Vietējo vāciešu plāni — izdeldēt latviešu tautu. Baronu Klodtu un Hānenfeldu taktika atjaunojas. Ko nepaspēja tie, izdarīs šitie zilpelēči.

Klibais stāvēja turpat un klausījās, griezdamus vienu un otru ausi. Redzams, pūlējās saprast kādu vārdu, ko tie te līdzās runā. Laikam nodomājis, ka pa draugam, pasmaidīja pats dzeltenmelnām zobu drumslām, tad pārsprauda cigara galu no viena mutes kaka otrā.

Arestantiem palika neizturami šī invalida tuvumā, viņi atgāja tālāk.

Vilnis vēroja zēnu, kas pie kameras durvīm zemē nometies raudzīja sagrābt mēslus sauļā. Kaut kur tas bij redzēts. Viņš piegāja klāt.

Bet tuvumā ieraudzījis melnīgsnēju kārpu virs kreisās uzacs, atminējās. Atcerējās arī to vīru vakarīt ar zaķādas cepuri. Grāvracis Kalvis, un šis viņa dēls.

— Tu arī esi še? Tavs tēvs taču raka kapus Kurzemē.

Zēns bij noraudājies. Papriekš kaut ko norija lejā, pirms varēja atbildēt.

— Mēs nevarējam tur izturēt. Ari ziemā jārok — zeme sasalusi, cimdu nav, un ēst nedod. Linsēklas un runkuļu putra, linsēklas un runkuļu putra. Bēgām uz Rīgu. Pie Daugavas mūs saķēra un atveda šurp.

— Tava tēva vairs neredz.

Zēnam atkal acis pieskrēja asarām.

— Viņš ir tur — lejā, pašā galā pie loga. Tur briesmīgi auksti. Un tad viņš ir slims — ar vēderu. Dakteris bij, viņam atnesa tādus pulverīšus. Ko tie pulverīši — viņam ir vēderguļa. Ceļā uz Rīgu jau sākās...

— Kāpēc viņš neprasās uz slimnicu?

— Viņš teicis dakteram, bet netic. Kārceņi viņam sola... un tad tos pulverīšus...

— Bet kā tu to visu zini?

Ar visām bēdām zēns tā kā pasmaidīja.

— Es varu izlīst. Atspiežu lūku un tad stūreniski laukā. Lielie labi ja galvu var izbāzt. Sāni gan nobrāzti, bet tas nekas. Zaldāts pie durvīm nekā nesaka. Tad es viņam nonesu ūdeni, viņam vienmēr slāpst.

Klibais, no viņa gala kameras slēgdams, bij pienācis klāt. Šovakar labā omā, ar tiem, kas prata runāt, pajokojās, pārējiem tāpat draudzīgi piebikstīja ar atslēgu bunti. Kā pienāca pie zēna, tā acis viņam iezalgojās gluži tāpat kā pret lielo Kalvi. Skarbi pieklapēja ar atslēgu pie apkaltām durvīm.

— Na, kas nu ir? Iekšā!

Nikni aizsvieda durvis, paspēra nomesto slotu.

— Sivēns tāds! Pavisam neaudzināti bērni. Nemaz nie kārtības nav radināti.

Vilnis ieminējās par veco Kalvi. Klibais saskaitās vēl vairāk.

— Wa-as? Dizenterija? Kā jūs to zināt? Vai jūs esat dakteris? Ziemas laikā dizenterija!

— Bet viņš Kurzemē visu laiku racis dizenterijā mirušos — nav brīnums, ka pielīn arī ziemā. Uz slimnicu viņu vajag, visu cietumu var anlaist.

Vācietis bij piebāzis seju navisam klāt. Acis, gluži apalas līda no pieres laukā.

— Wa-as? Jūs te nosakāt, kas vajadzīgs? Karceri viņš dabūs, ne slimnicu, simultants tāds! Un visnāri — kas jums dalas? Taisāties iekšā!

Atslēga nikni aizklausdzēja. Vācietis vēl nevarēja nomierināties. Vilnis dzirdēja caur durvīm, ka viņš pukojās savam koleģim vai Līnam Tuliānam.

— Dakteris atradies! Pavisam izlaisti paliek. Es viņam parādīšu dizenteriju! Trīs dienas viņš man hiksēs mazgās!

Kāds tur iesmējās attanīgām jokam. Smieklis nebij neik stīns, bet tukšajā koridorā ar anakšstāva bedri lejā nogulza kā ērzela rēciens. Brīnišķa akustika! Tīri kā kādā koncerta zālē. Baznīcu te derētu ierīkot. Cik jauki te skanētu svētā aktiera balss kancelē!

— Pacelat savas a-acis... uz tiem ka-alniem... Nespēcīgais niknums vērtās ciniskā sarkasmā. Kaut iele kam tādu našu smieklu rēcienu, kā dubļu sauju iesviest izvalbītās acīs!

To, jedomāto, nuiciski karikēdams, Vilnis bij sanēmis rokas uz vēdera un atgāza galvu augšup. Bet tumsā meklēdamies, patrānīja loga palso nlan-kumu, pret kuru tikko sazīmējams atkal rēgojās baznīcas krusts.

Jā... Tas viens tērauda kaskā, šauteni rokā stāvēja te spraugā starp zvēnu budām, mieru un kārtību sargadams. Un tas otrs sargāja tur ārā. Viņa svaidītās majestates Viļuma otra padevīgi kalši.

Grandiozu demonstrāciju te vajadzētu sarīkot viņa majestātei par slavu un godu. Lips Tuliāns lai diriģētu ar šauteni, bet visas četrdesmit kameras dziedātu, dziedātu, dziedātu... Galeriju margas trīsētu, no apakšstāva pagrabiem dziesma mutuļiem veltos augšup, sadrebīnātu šīs pelēkās sienas, pa logu spraugām izsprauktos laukā, aizkūpētu visi Rīgai pāri. Un vācu pilsonis, pamodies, pabāzu galvu no pēļapakšas un saldi pasmaidījis, nožāvātos. Paklausies, Amalij, arī mūsu mīļie arestanti...

Nē — tas būtu pārāk salkani un pārāk klusi arī. Un nepiederīgi viņa majestātes pārkonšimdošai pasaules slavai, ar lielgabaliem un degošu māju ilumināciju. Bet viņš pats te būtu ieradies un ietu pa galeriju tiltiem apkārt, kropla roku zem mēteļa paslēpis. Hermelina ādu apšūtās paldas vilktos pa kleonu, noslaucīdamas pēdējo mēslu, kas no viņa majestātes cietumnieku saužām tur izbiris. Viņa majestātes ūsas uzvaroši stieptos augšup gar abām pusēm degunam, bet ēna no tām, kā divi āža ragi pa griestiem slīdētu līdzī. Un četrdesmit pinkainas galvas būtu izbāztas pa visām lūkām laukā, un Lips Tuliāns diriģētu, un četrdesmit platas muts blautu — tāpat, kā viņa majestātes zilpelēkā armija esplanādē.

— Ave Caesar!..

Vilnis atguvās un atvilka elpu. Vai patiešām viņš sāka jau murgot vaļējām acīm?

Bet tas jau nebij viņš pats. Lejā sievietes bij dziedājušas, un dīvaini atbalsotiem skaņu viļņiem līdzī klīdusi viņa apmātā iedoma. Nu spēji apklusā. No ieejas durvīm garām Lipam Tuliānam klauzēja soļi.

Tā bij vakara kontrole. Lūkas būkšēja atkrizdamas un atkal asi noklakstēja aizcirzdamās. Aklais pa priekšu, atvērdoms. Tad caurumam pielīda ūsains brillota seja, paspīda elektriskais lukturīts un, kā staru metējs kameras tumsā paslēpušos nelieti sataustījis, apdzisa atkal. Trešais kaut ko atzīmēja uz papīra, tad varas procesija gāja tālāk un cieturnieks atkal palika viens savā sprostā un tumsā.

Kad izlūkotāji bij pabeiguši un aizgāja, koridorā sākās dūkoņa — no sākuma paklusa, pamazām pieaugdama. Dzirdāma sasaukāšanās un lēna klauzdoņa. Laikam, Kļavas atslēdznieka māksla tika praktiski pielietota.

Vilnim netikās — noguris un apnicis.

Viņš gulēja uz lāvas un ar reti kad izbaudītu tīksmi sajuta spilvenu zem galvas. Gaismas švītriņa no spraugas lūkā snieca līdz pat dibenam, uzmeta sienai pagarinātas lēcas veidīgu, abos galos asi smailu plankumu. Taisni tādas formas spāniešu izstrādājuma saktu viņš reiz bij iedāvinājis Annai. Anna...

Un atkal domas savērpās tumšā, juceklīgā virulī.

Lejā sāka dziedāt. Sācumā paklusi, ar sarunu dūkoņu augšā jaukdamies. Bet pamazām lejas kameras iemītnieces sasaucās, dziesma palika skaļāka un spēcīgāka. Teksta nevarēja saprast. Izdzerto, izpīpēto, kā ķirmja izgrauzto balsu skarbums aizķērās galeriju tiltapakšā, augšup līdz stiklotam jumtam sajukušiem, četrkārt atbalsotiem mutuļiem plūda melodiskas, smagām skumjām plīvojošas skaņas.

Skaistā meldermeitiņa... Kas paši staigā drīskās... Labprāt es kā putniņš skrietu... Tām nebija daļas gar dziesmas saturu. Vienkāršs instinkts. dzīvnieciska tieksme, izjust paša dzīvību šajās vientiesīgajās skaņās, dzirdēt, kā mūri vēl skan, ka akmens zārkā vēl var elpot.

Dziesmai nobeidzoties, viss cietuma korpuss bij kluss. Tik kluss, ka roka tiecās pieskārties, iekniebt paša miesā, pārlicināties, vai tā vēl dzīva.

Lips Tuliāns paklaudzināja šauteni un nokāsējās. Kas zina, varbūt, arī tam pamodušās šaubas, vai tas ir viņš, kas te nezina, kāpēc stāv starp divām sprostu rindām.

Kam skanāt jūs drūmajie zvani...

Dunēja kaut kur dziļi aprakti, aizplēsti, sasūbējuši zvani. Nodunēja vēl otrreiz, tad apklusā.

Labu brīdi cietums gaidīja vēl. Tad augšā atkal pa retam sāka sarunāties.

Lips Tuliāns nokāsējās un piesita šauteni.

— Die Klappen zu!

Noklakstēja reizes divas, trīs. Cietums palika kluss.

Otrā stāva pagrabā, kaut kur pie lielā gala loga kāds vaidēja kā apakš zemes.

Vārga, tikko samanāma dūkoņa, tomēr viss korpuss to dzirdēja. Šīs biezas sienas jūtīgas kā smalkākais cilvēka nervs. Pusgadu simta sāpes tur katru ķieģeļa šķelsni, katru cementa graudu ieskaņojušas uztvert, atbalsot un tālāk raidīt no kameras uz kameru — abiem stāviem un visai ēkai cauri.

Kaut kur netāli, Vilņa pusē klaudzēdama atkrita lūka. Kāds teica ko sīkā bērna balsī.

Koridors savija skaņas neatšķiramā kamolā.

Spēcīgi noklakšēja šautene pret klonu. Bargs kļiedziens.

— Die Klappen zu!

Atkal cietums palika kluss. Tikai tie, kas aizmiga pēdējie, dzirdēja, ka kāds klusi raud.

Nomazgājies, kamerā atkal ieslēgts, Vilnis izbāza galvu pa lūku. Augšstāvā patlaban slēdza aklais, no tā nebij daudz jāraujas. Patlaban viņš iepretim sarunājās ar kooperatoru Alksni, muguru uz šo pusi pagriezis.

Vilnis pa margu restēm skatījās lejā, otrā stāva pagrabā. Sievietes izlaida uz mazgāšanos tikai tad, kad vīrieši augšstāvā bij jau ieslēgti. Tomēr vairākiem galvas laikam laukā — vairākas pusapģērbušās meitas diviem pār plecu skatījās augšā, koķetēdamās rādīja kailos plecus un smējās.

Drukna slēdzēja atslēgām žvadinādama gāja garām un rājās. Bet tās nebij no bailīgajām. Uz acimirkli pazuda zem galerijas tilta, tad iznira atkal, gar viņējo malu virzīdamās meklējās augšā kavalieru.

Piepēži Vilnis ieraudzīja savu sievu. Dvieli pār plecu, arī viņa, laikam, gāja mazgāties. Vilnis viņai sauca, klabināja savu lūku, līdz tā pacēla galvu un ieraudzīja.

Pamāja ar galvu un pasmaidīja. Tad panāca pretī, tik tālu, kamēr vien galerijas tilts to nesāka aizslēpt. Redzams bij, kaut ko viņa teica. Bet meitas plikajiem pleciem smiedamās runājās ar saviem kavalieļiem, tie no augšas sauca pretī, ūdens šalca no krāna, izlejamie spaiņi blākšēja, kāds staigāja koka tupelēm klabinādams — otrā stāva bedrē virmoja skaņu jūklis stikla griestos atbalsodamies.

Bet Vilnim pietika arī sievas smaida. Visu laiku bij rūpēs par to, ka viņa smok nost tajā aukstajā kamerā un mocas bērna pēc. Tomēr viņa var pasmaidīt — viņa turas. viņa nepaļaujas izmisumam un tā-

pat, kā visi te spītē vāciešiem. Lai iznīcina fiziski, bet neļauties salauzt iekšēji.

Pirmo reizi Vilnim sāka likties, ka viņš varētu savu sievu cienīt arī kā cilvēku, kam daļa pie viņa sabiedriskā darba. Pie tā, bez kuŗa dzīve paliek tikai tukšs dzīvniecisks eksistences process.

Darba... viņš ar sarkasmu pārtrauca domas, plūsmi pa pierasto gludo gultni. Darbs te tiem, kas atslēgas žvadinādami staigā aiz durvīm. Zirneklīni, kuŗam viena alga, vai viņš aizauž šīs kameras caurumu, vai kāda Rīgas kungu spoguļstikla logu pret bulvari.

Vilnis vēroja audēju. Ari otra rūts jau pusē ciet. Metu diagonales matemātiski taisni izstieptas starp četriem stūriem, šķērsaudums jau labi aizsākts. Pats audējs atpūtās spraišļu kaktā ievilcīs, laikā visu nakti nostrādājis. Varbūt, viņš pārlūkoja paveikto un meklēja kļūdas sarežģītā konstrukcijā.

Apzinīgs sabiedrīks darbs... Ari tam, bez šaubām, sava apziņa. Vistīrākais individualists, tikai sava vēdera vajadzībām izmācījies grūto amatu. Un tāpat sava nākotne. Pavasarī, kad mušas atmodīsies un sāksies lielā ēšanas sezona.

Aristokrātisks ēdājs! Šur tur sienas un griestu savienojuma izlokā pielipušas pamirusas mušas, bet tās viņš neaiztika. Viņš mīlēja svaigu gaļu, nupat no gaisa atlidojušu. Gastronoms ar Romas patricieša tieksmēm. Viņš mīlēja pavairot baudu, silto ķermeni visām kājām pie vēdera pievilcis, sajuzdams, kā tā trīs un pamazām nobeidzas.

Ko — Roma! Nē, viņš vienkārši no vāciešu sugas. Kāda feldfebeļa svārku krokā šurp atceļojis. Varbūt, pašam Bavārijas princim Leopoldam zem kažokapakles gulējis!.. Vācu kultūra iekāro un pārņem visu. Ari Romu iekāroja ģermaņi. Un piesavinājās ar visiem imperatoriem un viņu apetīti.

Audi tālāki, Lukula audzēkni!..

Ģekīgo klaiņojošo kameras domu Vilnim atkal pārtrauca.

Atslēga notankšēja. Durvis atvērās plaši. Oficiālā uzdevumā, aklais stāvēja sastiepies, divreiz krunkaināku pieri kā parasts. Labsirdīgajā sejā lielas ceremonijas svinīgums.

— Lūdzu, uz noklausināšanu!

Apģērbties lika — no tā Vilnis noprata, ka viņu kur vedīs. Sieva lejā patlaban nāca no mazgāšanās, viņš paguva pateikt tai, kurp aiziet.

Lipa Tuliāna vietā šorīt jaunāks zaldāts ar kasu zemu pār ausīm. Pat nepakustējās, tikai tumšās acis vienaldzīgi pavadīja arestantu.

Aklais gāja ātri, Vilnis tikko tika līdz. Priekšējā korpusā arī dažas lūkas vaļā. Vedējs piedauzīja ar atslēgu. Vilnis pamanija vienā caurumā pazūdam Ēndrāna brilloto galvu. Tikai āra trepju galā, kad aklais viņu laida garām pa priekšu, viņš paguva pateikt pāra vārdu par slimo Kalvi.

— Labi, labi, es pateikšu kantorī.

Kantorī nebij neviena sveša cilvēka. Dzeltenstilbainis pie galdiņa ko steidzīgi rakstīja. No dibenistabas iznāca slaidis zaldāts, acīmredzami vedējs. Vilnis tikko atguvās laikā, nepametis ar galvu. Tas bij viņa, Viļņa un Kurzemes paziņa — tagad stīvi izstiepies un svešs.

Dzeltenstilbainais iedeva tam papīru. Vilnī paskatīties izvairījās. Nebij nojaušams, vai aiz nicinājuma, vai aiz kaut kā, sirdsapziņas pārmetumam līdzīga. Varbūt, aiz abiem.

Tikai aiz citadeles ēku puduļa, aiz senākā guberņas cietuma un elektriskās stacijas, dzinējs atlaida šauteni padusē vaļīgāki un iedrošinājās arī runāt.

— Jūs netaisāt tādu paziņas seju, kad ieraugāt mani. Tas glumais kantorī izliekas neredzam, bet acis viņam šaudās kā pelei. Uzkalpot grib. Viņš spiego cietumā un starp mums. Te drīz var iekrist.

Vilnim svaigā gaisā bij īsti viegla sirds.

— Kur es vairs dziļāki varu iekrist?

— Jūs nē, bet es.

— Jums ir vajāšanas manija.

— Kādas manijas te vēl vajadzīgs. Katram so-
lim te ošņā pakal. Tas nav dienests, bet inkvizīcija.

— Jūs neesat apmierināti ar savu dienestu?

— Apmierināts... Lai viņš ir trīskārt nolā-
dēts! Domājat, man te patīkami jūs kā kādus uz
lielceļa saķertus bandītus dzīt uz komisaru un at-
pakaļ. Redzat, kā ļaudis skatās.

Vilnis jau redzēja pats. Sala spēcīgi. Tikai
nedaudzi gājēji apsnigušo trotuaru nirkstinādami,
plaukstām ausis berzēdami steidzās pretim un ga-
rām. Zaldātam un viņa dzenamam tikai pavirši uz-
meta acis — laikam pieraduši. Tikai veca sievi-
ņa uz kanala tilta apstājās un salika rokas. Re-
dzams, ne pret zaldāta kasku, ne apsarmojušo dur-
kli šautenes galā viņai nebij nekādas cieņas. Pil-
nā balsī runāja tiem pakal.

— Dzen kā lopiņus! Lāvuši jel cilvēkam iet
pa trotuaru — visas kamašīņas sniega pilnas.

Un tad vēl skaļāki, lai aizgājēji to labāk dzir-
dētu.

— Ak, nu atradušies kungi. Cietumos slodzīt
nevainīgus cilvēkus, pa ielām kā lopiņus dzenāt!
Gan jums padauzīs tās dzelzs pakaušus. Ilgi jūs te
nevaldīsāt!

Dzinējs sagrozījās tramīgi.

— Ko viņa saka?

— Tāpat. Jums tas viena alga.

— Lamā — tas ir skaidri. Es nesaprotu, bet jū-
tu. Un tas tik nejauki! Tad es desmit reiz labāk
guļu ierakumos. Nolādēts dienests! Bet nu neru-
nājat vairs — te tie ar tām zvaigznēm sāk vazā-
ties.

Viņš sastlepās taisni un pamiedza šauteni ciešāk padusē. Vilnis instinktīvi piemērojās viņa solim. Kā viņa majestates uzticamākie pavalstnieki, viņi aizgāja garām diviem oficiēriem, ar ierautiem kakliem.

Kniebj jums latviešu ziema. Berlīnē Zem Liepām tagad būtu daudz patīkamāk... Piesargājat vien ausis, zilpelēkie vergu dzinēji!.. Vilnis nosplāvēs irdenā sniegā. To prieku viņam neviens nevarēja liegt.

Keizardārza ielā skolas meitene mudīgi sameklēja savā somiņā pusi miežu plāciņa un pieskrēja klāt. Vilnis nepaguva atraidīt, kad viņa to jau bij iebāzusi mēteļa kabatā.

— Nemat vien, mums mājās vēl ir. Jums jau tur cietumā nedod ēst.

Tā kā siltāki palika no apziņas, ka tie te ārā domā arī par viņiem. Dzinējs izlikās neredzējis, bet Vilnis dzirdēja, ka viņš nopūšas smagi.

Slepenpolicijas uzgaidāmā istaba nebij kurināta. Abi logi līdz augšai biezu pūkainu sniegotu ledus kārtu aizsaluši. Parkets ar dubliem un sniegu piemīdīts. No bijušā īpašnieka bagātības kakta vēl palicis robaini izgraizīts melns postaments ar apsulušu araukariju zaļā podā.

Sola galā nosēdies zaldāts, šauteni starp ceļiem iemiedzis. Viņam līdzās braša sieva sarkanu adītu lakatu ap galvu, velteņa zābakiem kājās. Likās, ka viņa te atnākusi ikdienišķās darīšanās un laika gaidīt viņai diezgan.

Vienkārši, it kā te nemaz nebijis to divu sargu ar šautenēm, viņa apvaicājās Vilnim.

— Jūs arī no demonstrācijas?

— Nē, no cietuma. Mēs sēžam citadelē.

— Tad jau laikām mani arī turpu vedīs.

— To es nezinu. Pie mums sievietes gan arī sēd. Vai tad atkal bij demonstracija?

— Vakarrīt. Pie Mārtiņa baznīcas mani nesagūstīja. Bet nometuši proklamāciju taisni pret mūsu durvīm. Un kā sāka ošņāt pa dzīvokļiem, tā atrada divas no tām pirmajām. Visu nakti noturēja tilta galā častā. Redzēs, ko viņi ar mani darīs.

— Ko viņi var izdarīt — cietumā dabūsat pasēdēt. Sakāt tikai, ka uz ielas pacēlusi.

— Es zinu, ko teikt. Es viņiem pateikšu tā, ka atsēdīsies. Man nav bail. Bērnus pievāca māsa.

— Vai nav kas dzirdams par Olševski un Krišupi?

Tā caur pieri pameta ašu skatu un noliecās labāki sakārtot brunčus pār zābakiem.

— Nekā neesmu dzirdējusi. Man nekas nav jādzird.

Pavērās durvis, pašāvās Lešņika galva. Abi zaldāti reizē bij kājās.

— Vilnis? Lūdzu, nākat iekšā.

Komisara istaba mēbelēm kā piebāzta — laikam, pievācis no visa dzīvokļa, ko transportēt uz Vāciju savas ģimenes vajadzībām. Galdi un kucetes nokrauti arestēto saiņiem, grāmatām un papīriem. Vidū uz grīdas Vilnis ieraudzīja savu čemodanu vaļā, izvandītu. «Cīņas» sašūtais žūksnis uz komisara rakstāmgalda.

— Sēžaties, lūdzu.

Pats viņš, rokas berzēdams, acumirkli paskraidīja pa istabu.

— Nejauki salst! Malkas nedod. Trīs reizes esmu pieprasījis komandantam, divas pilsētas hauptmanim — būs jāiet pašam pie fon Katēna kuuuga. Jums te ir nejēdzīgi auksts. Es esmu dzīvojis Kenigsbergā, Pragā un Allensteinā, tādas ziemas nav nekur.

Viņš stāstīja to visu tā, it kā galda galā nesēdētu nopratināms politiskais noziedznieks, bet kāds

atalcināts speciālists ģeografijas un apkurināšanas jautājumos.

Vilnis vēroja šo sausnējo, kustīgo, nosalušo cilvēku un pūlējās uzminēt, vai aiz viņa draudzības un vientiesības neslēpjas lunkana spiega viltība. Nē, nekā nevarēja nojaust. Vai nu pārāk labi slīpēts, vai arī patiešām vientiesis.

Tagad viņš nosēdās un nervozi pavilka vairāk priekšā papīra loksni. Zem tās bijušās pilsētas domnieku socialdemokrātu frakcijas saraksts.

Krūtīm Lešņiks bij pagriezies pret Vilni, bet acis vairāja. Tās viņam nervozi šaudījās pāri pa sienām, uz logu, beidzot palika pie bīdes ovalā rāmī, kur redzams piecdesmito gadu paaudzes tipa kungs ar vaiga bārdu un madama ar divām pakaklēm un galvirsā sasietu matu cekuli.

— Redzat, Viļņa kungs, tas nopietnākais jautājums ir par Olševski. Vai jūs nezināt kur viņš tagad uzturas?

— Kā es to lai zinu, es taču sēžu cietumā.

— Jā, pareizi... Vai jūs viņu labi pazināt?

— Nu tā — ne visai labi.

— Vai viņš nāca pie jums?

— Ne reizes nav bijis.

— Jā... Vai jūs, varbūt, neesat dzirdējuši, kur viņš gāja pusdienas ēst? Mājās viņš nav ēdis, to mēs esam noteikti izzinājuši.

— Es visu laiku kārtīgi ēdu mājās. Mana sieva to var apliecināt.

Lešņiks atkal paskraidīja pa istabu, rokās pūzdams un pūrdēdams.

— Tā ir kārtība... Būs jāiet pašam pie fon Katēna kunga...

Nosēdās atkal, pavisam nelaimīgu seju. Runājot zelta zobi bēdīgi spīdēja.

— Jūs nevarat iedomāties manu stāvokli. No manis pieprasa, bet es nekā nevaru paziņot. Nekā

es te nevaru dabūt zināt. Vietējie vācieši ir pilnīgi stulbi, paši nekā nezina.

Vilnis klausījās un netika gudrs. Rūdīts nelietis, vai vienkārši pusidiots?

— Varbūt tad lojālie latvieši var jums ko pateikt?

— Ech ko, latvieši!

Viņš pievilka papīra loksni un paķēra stikla zīlītēm apšūtu spalvas kātu, ar kādu parasti raksta pilsoņu jaunkundzes.

— Un tagad, lūdzu, pastāstat par sevi. Man tas nepieciešami jāatzīmē. Kur jūs strādājāt pakaļa laiku?

Vilnis minēja visas savas darba gaitas. Nebij jau ko slēpt, bez tam tas jau tā kā tā viegli konstatējams. Kara darbi, Centralā samierināšanas Kameras, Zemes Padome, Strādnieku Deputātu Padome, Rīgas pilsētas dome...

Lešņiks piepēži uzlika plaukstu tikko aprakstītam papīram un spēji pagriezies pirmo reizi paskatījās acīs, kā nupat svarīgo vietu uzgājis.

— Bet jūs bijāt socialdemokrats. Domē jūsu vārds arī stāv socialdemokrātu frakcijas sarakstā.

— Jā. Socialdemokrāti pēc revolūcijas bij leģāla partija. Jums Vācijā taču arī ir socialdemokrāti.

— Bet tie nav lielnieki. Socialdemokrāti jūs varat būt, tas nav nekas. Bet kāpēc jūs esat lielnieki?

— Vai jums ir kādi pierādījumi, ka es esmu lielnieks? Un vispāri, kāpēc jūs domājat, ka lielnieki jums tie bīstamie?

Lešņiks kaut ko noņurdēja. Vai nu nezināja ko teikt, vai negribēja.

— Bet jūs rakstījāt arī avīzēs. Kādos laikrakstos jūs strādājāt līdzī?

Ari tur nebij ko slēpt. «Jaunais Vārds», «Ziņo-

tājs», «Brīvais Strēlnieks», «Cīņa», «Laukstrādnieku Cīņa» ar Vilņa parakstītiem rakstiem tepat uz grīdas sakrauti. Lešņikam vēl interesējās, par ko īsti viņš visvairāk rakstījis, vai arī mītiņos runājis un vispāri bijis starp socialdemokratu politiskajiem vadoņiem. Jautājumi nenoteikti, visa nopratinājuma gaita juceklīga un nenozīmīga. Vilnis beigās bij gandrīz pilnīgi pārliecināts, ka te nav norūdīts izspiedzes profesionālis, bet vienkāršs, vientiesīgs, pēc dabas, varbūt, labsirdīgs cilvēks. Kaut kur savā Prāgā vai Kaņālaučos viņš tagad mierīgi sēdētu kādā muižas istabā vai notara kantorī, ja kara laiki neiespieduši viņu tirdītāja un ošņātāja lomā.

Parakstījis uzrakstīto, viņš pastūma papīru Vilnim.

— Lūdzu, parakstāties. Jūsu sievu es atsvabināšu šovakar. Jūs — —

Viņš sāka dziļi pārdomāt, pieri sarāvis, pirkstus ieliekdams.

— Šodien pēc pusdienas es iešu pie fon Katēna kunga. Rītu apspriede pie pilsētas hauptmaņa. Parīt es esmu ielūgts vienā familijā... Sestdien es jūs atsvabināšu. Atvainojat, bet agrāk man nebūs iespējams.

Pat roku viņš sniedza atvadīdamies un spieda sirsnīgi. Tā, it kā viņiem abiem te bijušas vienkāršas veikala darīšanas un labi sapratušies.

Vēl pa durvīm pabāza galvu pakaļ un teica zaldātam.

— Jūs varat vest viņu arī pa trotuaru. Es atļauju.

— Kā pavēlat, komisara kungs.

Bet aiz durvīm ārā viņš pamiedza šauteni padusē.

— Mēs tomēr iesim pa ielu. Viņš man nevar nekā atļaut. Man ir sava priekšniecība un priekšraksts. Dzeltenstilbainais vazājas pa ielām izlūkodams — es

negribu riskēt ar savu ādu. — Ko viņš jums teica? Solījās atsvabināt?

— Kā jūs to zināt?

— To viņš saka gandrīz katram, ko es te vedu. Neklausāt, ko viņš melš. Priekš acīm grib būt izta-pīgs, bet man liekas, viņš pats arī nevar nosacīt. Vai jums pilsētā nav bagāti radi, vai iespaidīgi paziņas?

Bagātu radu Vilnim nebij. Paziņas, varbūt, rū-pējās viņa labā. Ari pašam tā draudzība sāka likties ārišķa un solījumi aizdomīgi viegli.

Atkal sācis snigt. Ass vakaru vējš sniegu strūk-lām dzina pa ielu. Vietām jābrien pa sabrauktām ku-penām. Kājas aplipa un sala.

Pie cietuma durvīm pūlis sievu ar pārtikas ne-šļavām un drēbju saiņiem. Divi sargi, ceļu atbrīvo-dami, bīdīja viņus tālāk no ieejas. Vilnis pamanīja arī Salinieka māti, tāpat ar sainīti rokā. Pašas dēla vi-ņai vairāk nebij — nu viņa, laikam, gādāja par kādu tuvāku vientuļu paziņu.

Vilnis pacēla cepuri šajā nosalušo, noskrandušo sievu pūlī.

Apbrīnojamas šīs latviešu revolucionāru mātes un sievas... Vējš trieca viņām sniegu acīs, nikni purināja viņu plānās drēbes, zilināja sejas un rokas. Sargi dzina viņas prom — viņas neatlaidās.

Divas stundas viņas tur sala gaidīdamas, kamēr dzeltenstilbainais pabeigs pierakstīt savu papīru, tad piezvanīs pa telefonu, oficialā tonī izrunāsies ar priekšniecību — atļaujat paziņot obersta kungs, kā pavēlat, obersta kungs... Un tad viņš piezvanīs vēl reiz, pavisam citādā balsī, aplāpās ar kādu civilu personu. Ach, ko jūs sakāt, jaunkundz! Pulksten divos? Vai tas var būt? Tad jums kāds militārs būs bijis līdzī! Ausveize? Ko jūs sakāt! Ha, ha, ha! Bet tas jau pavisam famozi! Kāda numura kurpes jūs valkājat? Nu-u, vai tas var būt? Nu-u! bet tas ir ļoti bēdīgi. Esat uzmanīga, jaunkundz! Uzliekāt

aukstu kompresi un pēc tam ierīvējat ar vazelinu. Jā, jā, jā! Tad es vēl piezvanišu tā ap pulksten trijiem. Sveicināt mammu!

Tikai tad viņš pabāzīs galvu pa durvīm.

— Na! vai tur atkal daudz to? Laižat iekšā — bet tikai pa desmit! Un iztaustīt labi, ko viņas tur nes.

Vilnis jau gāja trepju laukumīņam pāri uz zvērnīcas durvīm. Dzeltēnbainis sarāva degunu un atvilkās, kad sievas sāka grūt iekšā ar baltu tvaika mākonī un nabadzības smaku. Viens zilpelēkais stāvēja trepju vidū un blāva izplestām rokām, nelaizdams augstāk. Otrs turpat uz trepēm rāva vaļā sainīšus, tina salāpītas veļas vīstoli, ar iesmu bakstīja biezo kāpostu blodiņā.

Pirmajā korpusā kaut kāda revīzija. Nevienas lūkas nebij vaļā. Pa atvērtām kameras durvīm redzams arestants kreklā un veca šinēļa drēbes tupelēs. Divi ar samta apkaklēm par kaut ko strostīja slēdzēju, kas stāvēja gluži bāls, rokas ciskām piespiedis, acis blisinādams.

Divstāvu korpusā tūlī aiz durvīm jāpagaida. Pa galeriju pretim meimuroja Kalvis, pelēku seju, salicis, roku pa margām šļūkdams. Neatlicamiem pirkstiem kauliņi asi spiedās ādai cauri, visas dzīslas tur saskatāmas. Darbu un maizi vecais grāvracis tomēr nebij atradis. Tagad viņu droši vien veda uz dizenterijas baraku.

Klibais viņu dzina, ar atslēgu bunti piebiksni-dams, saviebies, zem sevis īgni pukodamies, degunu sāņus turēdams. Durvīs viņam vedamais tomēr bij jāsaņem zem paduses, citādi tas atdurtos stenderē.

Siltajā kamerā Vilnis tīkami atvilga. Novilka stīvi sasalušos zābakus, iesprauca kājas karstu cauruļu spraugā. Gandrīz kā mājās viņš te jau sāka sajūties.

Koridorā noklaudzēja lūka — viena, otrā, trešā. Balsu dūkoņa sāka jaukties aiz durvīm.

— Divdesmit astoņi! Divdesmit astoņi! Uz verandas!

Vilnis klausījās labu brīdi, bet nesaprata. Atguvās tikai, kad izdzirda sevi vārdā saucam.

Divdesmit astotais, tas taču bij viņš pats, Vilnis — tagad vienkārši divdesmit astotās kameras iemītnieks. Viņu aicināja uz verandas.

Viņš atspieda lūku un izbāza galvu. Kaimiņi jau bij priekšā. Taisni pretim rēgojās amerikāņu Silīna melnā galva, tai pāri pa spraugu laukā paskatīties lūkoja otrs kameras iemītnieks kooperators Landovskis. Labajā pusē tiem patlaban izlīda Alksnis, bet kreisajā kāds svešāks Pārdaugavas strādnieks jau otro dienu velti nopūlējās savu lielo galvu izdabūt laukā uz verandas.

Pirmais nopratinājums šajā korpusā bij pārāk svarīgs notikums. Vārdu pa vārdam, vilcienu pa vilcienam Vilnis attēloja iztauļas gaitu. Vispirms tikai faktisko, konkrēto, kas visvairāk varēja nodrēt citiem. Stāsts virzījās gausi. Labi viņš dzirdams tikai no tām trim redzamām lūkām pretī. Kreisajā pusē vēl tikai viena kamera, tajā sēdēja kāds pašpuiku tips, tas gaidīja tikai, kad meitas lejā ies mazgāties. Apakšstāvā pagrabā arī redzamas trīs sieviešu galvas, bet ar tām nebij ko mēģināt saskauties. Jūtīgās sienas tvēra katru balsienu, meta to augšam pret stikla jumtu, sajauca visus chaotiskā dūkoņā. Alksnis dzirdēto no sava durvju iedobuma ziņoja tālāk uz labo pusi. Vilnim bij jāgaida, līdz tas tika zināms visās tajās sešās kamerās tur otrā pusē un no turienes atkal atpakaļ, neredzēmajās šajā. Sprosti ierīkoti ar gudru ziņu, durvis četrpēdu biezu mūra nišas dibenā, ar kaimiņiem saskatīties neiespējams.

Augštelpa dunēja tik skaņi, ka lejas pagrabā visas sievietes kārstīja galvas pa savām lūkām un mēģināja uzziņāt, kas jauns atgadījies. Pašpuikas tips četrdesmit septītajā bij spārnos. Pāršķirtiēm, saelļotiem, gludi piecīlaustiem matiem lauzās pa lūku laukā un ar savām paziņām lejā sarunādamies jauca nopietno pārrunu.

Durvis uz pirmo korpusu koridora galā Vilņa pusē. Viņš nevarēja redzēt — bet no otrās puses deva zīmi un rāva lūkas ciet. Bet tūliņ tās atkal vērās vaļā — tas tikai aklais, un no tā nebij jābaidās.

Atslēgas žvadzinādams, aklais gāja taisni uz vītena trepēm. Viņam pakal sieva adītu sarkanu laktu ap galvu, veltena zābakiem kājās, rokā uzmauktu saini. Ieskatījās un pēkšņi apstāījās pie četrdesmit sestās, kur aiz lūkas cauruma rēgojās lielā, neizspraucamā galva.

— Ak, te tu esi, Kristap! Un tad tādos būros te jāsēd!

Un pieklupusi klāt, steigā kaut ko stāstīja, raudama no sava saiņa kādus veļas gabalus un bāzdama pa lūku.

Aklais brīdi gaidīja trepju galā, tad piedauzīja ar atslēgu dzelzs margām. Sieva vēl skrejot pameta pēdējo vārdu. Lielā galva ar varu liecās pakal, kaut pa pašu stūrīti redzēt, kurp to aizved.

Vilnis varēja kaimiņam izpalīdzēt.

— Viņu noved tepat lejā, sieviešu nodaļā. Jūsu sieva?

Lielā galva apstiprinādama pamāja.

— Es viņu pirmiņ sastapu pie komisara. Divas proklamācijas atraduši.

Lielā galva nogrozījās bēdīgi.

— Tas būtu nieks. Bet viņu apvaino, ka proklamācijas dalījusi vācu zaldātiem.

— Bet tas jau ir ... ļoti nopietni,

— Jā. Karātiesa...

Aklais nāca atpakaļ, draudzīgi brīdināja.

— Uzmanāties, mani draugi! Priekšniecība ir pirmajā korpusā.

Lips Tuliāns stāvēja kā sasalis savā vietā pie margām, vidū, lejas stāva pagraba galā, no kurienes viss korpuss pārskatāms. Augšā stikla jumts biezi nosnidzis, dunošā telpā zilgana krēsla. Lejā sieviešu sejas pa lūku caurumiem rēgojās kā pelēki bezveida plankumi.

Sarkanais adītais lakats izskatījās tumši brūns. Kristapa sieva virzījās gar malu, augšup lūkoda-mās. Vilni sazīmējusi, pameta ar roku.

— Pasakāt manam vīram. Es būšu piecdesmit otrajā kamerā, tā drīz tiks brīva.

Vilnis paziņoja pāri dzirdēto.

— Vai jūs tomēr kaut kā nevarat tikt laukā uz verandas?

Tas nogrozīja galvu un pasmaidīja.

— Neiet. Man jau tā nav galva — spainis gatavais. Pagastskolā mani saukāja par Lielgalvi, lai gan vārds man, kā par apsmieklu, Sikais.

Platā seja pavērsās vienā stūrī, otrā — viņš gribēja uzzināt, kas viņu te abās pusēs noklausās. Nu viņš nesmaidīja vairs. Plaukstām iežogojā muti un runāja čukstēdams.

— Mums tās lietas stāv slikti. Saimniece nodevusi. Tāda pusvāciete ir. Mūs viņa jau visu laiku nevarēja ciest — revolūcijas laikā viņu drusku paspaidīja, tāpēc nu atriebjas.

— Vai tad jūsu sieva patiešam — —

— Nē, nē — viņa jau nemaz neprot sarunāties ar tiem zaldātiem. Bet viņai ir māsa. Tā. Saimniece aplam uzošņājusi...

Lūkas sāka klakstēt ciet. Tie, kas ieejas durvis varēja redzēt, laikam, manīja ko nākam.

Vilnis aizcirta arī savējo. Nebij vēl isti iemānījies, lūkas apkaltā mala iemiedza pirkstu spraugā. Pusnaga bij nost, asinis lielām lāsēm pilēja klonā, kamēr viņš noplēsa mutautam malu un apsēja.

Koridorā klaudzēja soļi, tinkšēja pieši, skanēja skaļa vācu runa. Tad tarkšēja trepju dzelzs redelles, žvadzēja atslēgas, kādas durvis slēdza vaļā. Visas kameras klausījās, mēģinādamas uzminēt, ko kuņģis troksnis nozīmē.

Atkal pieši aiztinkšēja gaŗām, bet koridors palika dūcam. Lūkas vērās vaļā, cietumnieki sasaukājās nervozāk. It sevišķi pagrabs likās sevišķi trokšņains.

Piepēži atkrita Vilņa lūka. Anna no āra pieliecās klāt.

— Sveiks! — Es aizeju mājās.

Vilnim pāršalca tāds prieks, it kā pats būtu nejauši aplaimots.

— Tevi izlaiž?

— Jā. Abas ar Lūsieni. Un vēl tos divus no blakus kameras.

Tie divi bij mazinieks Karčevskis ar savu sievu. Viņā pusē pa galeriju tie steidzās no vienas lūkas pie otras, atvadīdamies un ievākdami dažādus rīkojumus ārpusē, vai vienkārši personīgus paziņojumus mājai.

— Sakāt, lai nerūpējas. Te nekas nekaiš... Mēs drīz būsīm laukā...

Tie visi tagad domāja tikai par savējiem, pašu liktenis likās nesvarīgs.

Aklais pacietīgi gaidīja Annai aiz muguras. Katra krunka viņa pierē smaidīja, redzams, arī viņam slrsnīgs prieks, ka kāds tiek laukā no šejienes. Tā mēr, arī šajā, atslēgu buntei piesietā automatā pašlēpies dzīvs cilvēks.

Atsvabināmie aizgāja, bet cietuma koridorā rūkoņa nenorima līdz pat vakaram. Visas galvas pali-

ka uz verandas. Pirmie nopratinājumi un pirmie atsvabinājumi — likās, ka cietumam kādā vietā siena ielauzta un svaigs āra gaiss pa to plūst iekšā.

Vakara pastaigā kņada pa galerijām bij dzīvā kā citiem vakariem. Ap aizslēgtās puses durvīm pūlīšos drūzmējās izlaistie, pārsprieždami šīs lielās dienas notikumus un nākotni zīlēdami. Tik daudz jautru seju vēl nebij redzēts triju apsūbējušu lampiņu apgaismotā telpā.

Visjautrākais tomēr bij Vilnis. Pat jāvaldās, lai nerādītu biedriem pārāk ligsmu seju. Tomēr arī to viņam ļaunā neņēma. Viena atsvabinājums likās arī solījums visiem pārējiem.

Nē, šis Lešņiks tomēr nebij tik ļauns. Laikam taču prūsiskā kultūra nebij paspējusi pilnīgi izdedēt viņā labsirdīga slava dabu. Jau viņa arestēšanas paņēmieni nebij tik brutali, kā cara žandarmi un Rīgas policijas pristaviem.

Par Viļņa atsvabināšanu nevienam nebij šaubu. Viņš jau vismazāk aktīvi darbojies revolucionarajā kustībā, bet tieši pret vāciešiem nekā nebij grēkojis. Galvenais sarunu temats tagad bij kārtība, kādā Vilnim sekos pārējie. Pēc vienprātīga sprieduma, tuvākais kandidāts bij Kļava. Tomēr tas arī šajā lietā palika skeptiķis.

— Slaviskā labsirdība par sevi var būt simpatiska īpašība. Tikai neaizmirstat, ka pretim tai stāv baltvācu dzīvnieciskais naidis pret socialismu un latviešu revolucionariem. Nejūsmosim par agri, nogaidīsim.

Pēc vakara pastaigas visas lūkas palika vaļā. Visi cietumnieki bij uz verandas. Alksnis, pieaicinājis jauno sarga zaldātu, pacienāja ar papirosiem, ar sirsniņu līdzdalību aprunājās par viņa ģimeni Vācijā, pa starpām pārliecinādams, ka iziešana uz verandas un citas, šinīs dienās iekarotās brīvības, pie-

der pie neapstrīdamām politisko cietumnieku privilēģijām.

Vilnis sajūtās kā šīs dienas jubilaris. Viņam netikās no verandas līst atpakaļ tumšajā kamerā. Viņš palika vēl labu brīdi pēc vakara pārbaudes. Cita pēc citas aizvērās lūkas. Meitas lejā paklusi vilka sentimentālu dziesmu.

Beidzot tikai vēl Kristapa nelaimīgā lielā galva rēgojās lūkas melnajā plankumā. No sava aizžoga viņš tikai durvju virspuses lejas stāvā varēja saskatīt. Un tomēr nenovērsa acu — it kā, kad tur pēkšņi aiz kāda brīnuma varētu pavērties sprauga un tajā viņš tad ieraudzītu savu sievu, kurai būs jāstājas karātiesas priekšā.

Vilnis pamāja viņam.

— Pusnaks būs drīzi. Iesim istabā. Ar labu nakt, biedri!

— Paliekat vēl brīdi. Vienam man šausmīgi gaŗlaicīgi. Aizmigt es tā kā tā nevaru.

— Lūkojat aizmirst, ka esat cietumā. Ar domāšanu nekas nav līdzēts.

— Es zinu, ka nav, bet ko te citu lai dara. Par sevi es nedomāju, bet divi mazi bērni mājās.

— Tie jums taču pie sievas māsas — viņa pati teica.

— Jā. Bet sievas mātai pašai nekā nav. Šuvēja — ko tagad te šūs? Un tad — viņa ir par daudz strauja. Es zinu, viņa nenovaldīsies. Un saimniece izošņās un nodos, tas ir droši.

— Nu, jūs pašu te ilgi neturēs.

— Te ilgi neturēs, bet laukā arī nelaidīs. Uz koncentrācijas nometni viņi mani sūtīs. Es to plakatu nesu, ar visu sagūstīja mani. No mugurpuses divi Friči klāt un aiz rokām. Es nemaz nebiju ievērojis, ka viņi mūs pavisam ielenkuši.

Tas cilvēks ar savu bezizejas nākotni sabojāja Vilņa šīs dienas labo jūtoņu. Viņam ienāca

prātā, cik liels individuals patmīlis sevī, tomēr vēl arī atziņā noteikts kolektivists... Viņš vienkārši pamuka no verandas, ar aukliņu klusām aizvilka lūku ciet un atglās.

Meitas lejā dziedāja pavisam klusu. Skumjo skaņu plūsme sanēja aizmiegošā cietuma korpusā. Tālumā dzirdams lokomotives svilpiens. Tā tad tilts pār Daugavu jau gatavs un vilcieni jau nāk Rīgā. Bet tagad Vilnim gar to nebij daļas. Viņš domāja savu domu, vieglu un gaišu.

Tas bij trešdien. Ceturtdienas priekšpusdienā klibais atnesa Vilnim bļodiņu biezo kāpostu un riku maizes, žūksni avīžu, papīru un zīmuli un mazo petrolejas lampiņu.

Sieviņa bijusi un likusi sveicināt.

Kādēļ viņa to lampiņu sūtījusi? Tās pārā dienas viņš iztiktu arī tāpat tumsā. Varēja jau arī aizņemties sveces galiņu no Zēveriem, tiem visu ko piegādāja bagātīgi.

Pusi atnestās pārtikas Vilnis atdeva mazajam Kalvim. Tas iemanījies izspraukties pa lūku laukā un kalpoja kā ziņnesis no lūkas uz lūku. Starp avīzēm bij arī «Leipziger Volkszeitung'as» numurs ar deputata Hāzes reichstaga runu par okupācijas varas mežonīgo rīcību Kurzemē un Vidzemē. Materiāli vēl nebij no pēdējās konspiratīvās sapulces, bet tomēr spilgti un iespaidīgi diezgan.

Kalvis savu ziņneša un pastnieka uzdevumu izpildīja apzinīgi. Alksnis atkal pieaicinājis jauno sarga zaldātu pacienāja ar krievu papirosiem un interesējās ļoti par to, kā izprecinātas viņa piecas māsas, un kā tām tagad klājas. Pa to laiku zēns kā līdaka aizlīda gar koridora sienu un durvju nišā pierāvies pagaidīja, kamēr pa lūku izsniegs viņam avīzes lapu tālākam transportam. Vairāk

neprata vāciski lasīt, tie kārstījās pa lūkām un ievāca informāciju no citiem.

Pa pastaigas laiku uztraukums un kņada bij vēl lielāka kā vakarvakarā. Cietumnieki uz brīdi aizmirsa savu pašu likteni, sajūsmā par to, ka kaut cik līdzējuši tautai viņas postā. Šajā mūru sprostā katrs notikums ārpusē izlikās svarīgs un ievērojams. Neatkarīgo deputata runa ar neapstrīdamiem faktiem materiāliem un avīzes plašais debatu atreferejums nevarēja palikt bez liela iespaيدا uz Vācijas valdību, okupācijas varas iestādēm un latviešu tautas turpmāko likteni.

Zinātniskā socialisma teoretiski un propagandisti, piedzīvojuši revolucionāri uz brīdi bij palikuši līdzīgi saviem tēvu tēviem. Ari tie reiz nešaubāmi ticēja, ka viņu dzīves apstākļi radikāli mainītos, ja tikai ķeizars dabūjis zināt, kā ar viņiem apietas bargi darba devēji kungi...

To vakaru visi līdz pusnaktij palika uz verandas. Pēc tam, kad bij noskanējis pierastais Die Klappen zu! un aizgājusi vakara pārbaude, lūkas atkal atkrita kludzēdamas. Pat Kristaps vēl reiz labu laiku veltī nopūlējās savu lielo galvu dabūt laukā.

Sajukusi dūkoņa spēcīgi virmoja koridorā. Gandrīz jākliedz, lai sadzirdētu kaimiņu taisni pretī. Ar attālākiem sazināties palīdzēja mazais Kalvis. Postenī šovakar atkal Lips Tuliāns, tas stāvēja nekustēdamies un skatījās pāri viņa gala logā, it kā viņam nebūtu nekādas daļas gar cietumniekiem un viņu pārrunām.

Starpbrīdī, kad troksnis mazliet pierimās, pa visu koridori bij dzirdama Kļavas iesmakusi, tomēr spalga balss.

— Tikai vienu neaizmirstat, biedri! Mums nāksies samaksāt par šo nepatīkamo traucējumu baltvācu dzīrēm.

— Kāpēc mums? Mēs viņiem te esam tikpat nekaitīgi kā peles slazdā.

— Taisni tāpēc, ka esam slazdā. Uzzināt un pierādīt vainīgos viņi taču nespēj. Vietējie vācieši viņiem nekā nevar pateikt, tie nekad tuvāki par mums nav interesējušies un nepazīst. Bet socialisti viņiem ir bīstamāki kā mēris un zemes trīce. Tāpēc viņi saviem kalpiem liek ķert uz labu laimi. cerībā, ka sprostā ietrāpīsies arī īstie. Pāra desmit vairāk vai mazāk, tam taču nav nekādas nozīmes. Patiesībā tā jau nava nekāda vainīgo meklēšana, bet vienkārša atriebšanās. Es saku, mēs viņu izbaudīsim līdz padibenēm.

Ko viņi te vēl vairāk varēja izbaudīt? Notiesāt bez kaut kādiem pierādījumiem? Ievest cietumā stingrāku režīmu? Bet tas šos cara laiku katordzniekus, trimdiniekus, bēglus un emigrantus nebiedēja. Ari prūšu fantazija neizdomās nekā, ko šie cilvēki jau nebūtu izbaudījuši. Nekā, kas viņus varētu iebiedēt.

Maza maliņa nu bij pacelta pār Kurzemi, Vidzemi un Rīgu novāztajam vākam. Pasaulei palauts ieskatīties tajā idilē, ko vācu laikraksti tēloja savai mietpilsoņu publikai. Tas bij panākums, aiz kuŗa cietumnieki aizmirsa savu pašu likteni.

Tikai palēnām aplusa žirgtā čaloņa un lūkas vērās ciet. Meitas lejā gurdeni vilka savu dziesmu. Bet tad Vilnim iepretim pāri vēl pašāvās pašpuiku tipa pieeļlotā noglaustā galva un noskanēja lejup tik bezkaunīgs blāviens, ka pat tās tur ar reizi aplusa un neiedrošinājās atsākt vairs. Cietums palika kū izmiris. Tikai kaut kur aiz apkaltām durvīm skanēja ciniski uzvaras smiekli par to, ka ar varonīgu drosmi te tomēr vēl iespējams arī kaut kas no brīvē pierastā.

Kailās dzīvības instinkts meklējās izpausmi pa dažādiem ceļiem. Velti un nepamatoti politiskie

cietumnieki kamerās sirdijās par izvirtuli, kas ar savu netīro muti piegānījis to pašu šauro telpu, kur viņi divas pusstundas dienā izgāja paelpot svaigu gaisu...

Sestdienas rītā Vilnis nemaz negāja mazgāties. Ap desmitiem Lešņiks atnāks savā policijas birojā. Minutes piecpadsmit, lielākais pusstunda, kamēr viņš izrakstīs orderi. Ziņnesim ceturtdaļstundas nāciens līdz cietumam. Vienpadsmitos...

Vilnis steidza sakravāt paunā savas mantas. Ar varu valdījās, bet rokas tomēr traucās tā, it kā vedējs jau tuvotos durvīm, un viņš varētu nokavēties. Sirds visu laiku sita straujāki — gluži kā zēnam solīto nezināmo dāvanu gaidot.

Nepatīkami traucēts, viņš apgriezās un pat piesarka. Kļava bij iestājies durvīs un, laikam gan, brīdi novērojis.

— Jau posies? Vai tad tev teica, ap cikiem laidīs laukā?

Viņš runāja pavisam bez ironijas. Tomēr Vilnis šķita sadzirdam to un ari vēl skaudību. Dusmas viņam sanāca par šādu maziskumu.

— Nu, es domāju, taču pirms pusdienas. Bet tev, kā liekas, žēl.

Kļava nogrozīja galvu.

— Biedri, kas tā par valodu! Es apņēmtos pieci gadi palikt te ar noteikumu, ka jūs visus atsvabina. Bet tās ir tukšas runas. Tikai, man liekas, tu par daudz palaidies uz to policijas suni.

— Tu domā, viņš varētu ari neturēt vārdu?

— Bez šaubām, viņš to varētu. Man pat liekas, ka tas taisni iederētos viņa profesijas un prūsiskā dienesta sistemā. Vai viņš to darīs, es nezinu. Bet to es zinu, ka pieviltās cerības vissmagāk panesamas. Es tev ieteiktu neļūsmot, pirms ar paunu uz muguras neesi aiz cietuma durvīm.

— Es nejušmoju, tikai sagatavojos, reiz man teikts.

— Es uzzināju — tepat lejā sēd divas adītājas no Tornkalna. Pašas nezina, par ko apcietinātas. Ari Lešņiks nevarējis pateikt, kasijis aiz auss un jau divas nedēļas atpakaļ solījies izlaist. Un tomēr viņas sēd kā sēdējušas. Man šķietas, šis pārvācojies čekis ir rūdīts nelietis.

— Pēc tāda viņš neizskatās. Drīzāk jau labsirdīgs mulķis.

— Labsirdīgie mulķi ir tie ļaunākie. Viņiem nav pašu drosmes, ne gribas. Soli viņi nespers pēc pašu pārliecības. Patlaban Zēveri pošas uz noprašināšanu. Pagājušo nakti atkal priekšējā korpusā ievesti seši, starp tiem Krauze un Rācenis. Izķeršana vēl pilnā spēkā. Tā būtu dīvaina loģika, ja no otrā gala viņi jau sāktu laist laukā.

Aklais klauvēja ar atslēgu pie Kļavas durvīm. Jau paskarbi atskanēja viņa atkārtotais sauciens.

— Trīsdesmit otrais!

Trīsdesmit otrais izmetās laukā. Durvis pa rindai klakšēja ciet. Vilņa durvis tāpat, kā visas pārējās.

Nošlukušām rokām Vilnis stāvēja un skatījās dzelzi apkaltā četrstūrī ar lūku vidū. Viņu plosīja tāda sveloša nepacietība, ka tikko turējās, ar pieri nemeties pret durvīm. Un nejauks ienaidis pret Kļavu ar viņa skepsi. Šaubīties par visu, atraut nost, ja kāds kur pieķēries — tā bij viņa nožēlojamā profesija. Žultains temperaments tikai, ne piedzīvojumi un pārliecība. Tāds draugs ir sliktāks, nekā pats ļaunākais ienaidnieks.

Pulksteni sauja, Vilnis vēroja, kā rādītājs slīd pa bezgala sīkām līniju kāpēm. Septiņi... tikai septiņi vēl... Atguvās un sāka staigāt pa kameru. Staigāja ilgi, ilgi, līdz kājas sāka nogurt un deni-

ņus spieda kā maiglēs. Atkal paskatījās pulkstenī. Divdesmit minūtes uz astoņiem.

Tikai divdesmit minūtes. Tas taču nebij iespējams! Varbūt, pulkstenis nostājies? Nē. viņš tikšēja ātri un vienmuļi.

Nē — kam tāda pašinkvizīcija... Vilnis noņēms domāt par ko citu. Sāka lasīt avīzi.

Bavārijas kroņprinča Ruprechta armija. No Diksmidas līdz Delilei artilērijas darbība no pusdienas atsevišķos iecirkņos bij pastiprināta...

No pusdienas... Pusdienu ir divpadsmitos. Stundu pēc vienpadsmitiem. Vienpadsmitos...

Viņš saņurcēja avīzi un nosvieda zem lāvas. Sāka atkal staigāt pa kameru. Acis ar drudžainu skubu meklējās kādu priekšmetu, kam pievērsties. Bet te viss katru dienu tūkstoškārt redzēts līdz bezgalīgai apnikai, līdz riebumam. Logs bieži aizsalis, pat baznīcas torņa krusts vairs nerēgojas aiz tā.

Ā! tas jau vēl bij tas zirnekļis! Šīs pēdējās dienās gluži aizmirsts, audis joprojām. Ari otrā rūsnu ciet. Trešai tikai retus metu pavadienus pārvilcis, pats kaut kur noslēpies. Nolādēts zirnekļis! Vai viņš te iedomājās Šiljonas cietumnieku, ko ģindenī sažuvušu pašu apaust apkārt un apkārt!

Vilnis palēca uz sola. Bet arī tā logs nebij aizsniedzams. Drūma rīta gaisma zilsnija cauri pūkotam sniega aizklājam. Ap pusdienu saule zibinās sīkās kristāla plāksniņās...

Ap pusdienu — lai zibina... Ap pusdienu koki alejās piesnigušiem zariem stāv dzeloši balti... No vaļējām lāmām kanālī kūp garaiņi... Kamanas gurst pa nosludinātiem akmeņiem aizslīdēdamas... Ap pusdivpadsmitiem... Pusstundas gājiens no šējenes līdz Bruņinieku ielai...

Atkal tas pats! Vilnim sametās kauns no sevis. Biedri bij uz verandas. Viņš dzirdēja arī savu vārdu

minam. Bet viņam negribējās bāzt galvu laukā — ko tie tur tagad runāja, viņam vienaldzīgs.

Taisni vienpadsmitos noklaudzēja koridora durvis. Vilnis instinktīvi pietrūkās kājās un tvēra pēc savas paunas.

Tie nāca nesaprotami ilgi — likās, pat blakus kamerā runājās. Varbūt, sifilitiķim kāda vajadzība... Varbūt, pie tās pašas reizes rīkojums pārvest to uz slimnicu. Bez komisara atļaujas arī tas taču nebij iespējams... Iedoma šaudījās, kā dzirkstele vējā.

Nu apstājās pie durvīm... Nu slēdza vaļā... Vilnim pārskrēja nervozas trīsas. Bet tad viņš palika kā ūdens apliets.

Bij tikai tas pats bārdainais Brillotais plikpauris ārsts. Ienāca gaisā ošņādams, apkārt lūkodamies. Pabāza degunu pie spaiņa, lāvai pārvilka pirkstu.

— Jā-a. Nu te viss puslīdz kārtībā. To es no jums arī biju sagaidījis. To es prasu no visiem arestantiem.

Redzams, viņš šorīt visai omulīgā jūtoņā. Labi izgulējies, varbūt, ķēkšai palaimējies izvārit sevišķi labu kafeju. Varbūt, pēc vakarvakara uzdzīves kādā restorānā, šodien atkal izlīdzis ar sievu un tāpēc dienesta darīšanās nākdams, atkal kur iegriezies.

Viņš sagrozīja brilli taisni un diviem pirkstiem uzsita Vilnim uz pleca.

— Tas man patīk, ka arī šē sāk ieviesties kārtība. Man jāatbild par sanitāro pusi, bet ko es iespēju, ja man darīšana ar tādiem, kā pārbaudes punktā, Nikolaja ģimnazijā. Te mēs jau varam runāt par tīrību un kārtību. — Personīgi, jums nekas nekaiš?

Miniaturš bloks un zīmulītis ar kaula galu viņam rokā. Šobrīd izdevība, tikt neinfekciono slim-

nieku nodaļā, puscietumā, kur par dažām dzelzs kapeikām iespējama brīva satiksme ar ārpasauli. Vilnim tagad tas viss lieks. Viņš klausījās, it kā runa par kādu svešu, pie kā viņam nebij nekādas daļas.

Klibais stāvēja stīvi sastiepies, atslēgu bunti gurnam piespiedis.

— Atļaujiet paziņot, ārsta kungs, ka šis ir viens no viskārtīgākajiem arestantiem.

— Jā, jā, to es redzu. Uzvedaties tikai arvienu joprojām tāpat. Novēlu jums visu labu!

Atslēga noskrapstēja. Kur blakus ārsts runāja pavisam citādā tonī. Ari klibais lāgu lāgiem ieķērcās. Mazo Kalvi notvēruši patlaban spraucamies pa lūku kamerā atpakaļ.

Visu labu viņš novēl.. Vilnis vēl vienmēr skatījās uz durvīm, it kā neticēdams, ka tās varētu būt ciet. Piepēži viņu pārmāca tādas skumjas, ka kājas vairs nejaudāja turēt augumu. Viņš atsēdās uz lāvas un rokām apņēma galvu.

Pus divpadsmit... Varbūt, Lešņiks aizkavējies kaut kur pie komandanta vai pilsētas hauptmaņa... Varbūt, atsūtīs orderi ar Zēveru vedēju... Doma klaiņoja no vienas vietas uz otru, meklējama izskaidrojumu novilcinājumam un tverdama jaunas cerības.

Divpadsmit... Pusdienās auzu putra un gabals pelēkas nobriedušas maizes. Ari sieva bij atnesusi kartupeļus un šķēlīti ceptas cūkgaļas. Vilnis visu atdeva Kalvim, kas no dabūtā brāziena palicis tramīgāks, tikai uz acumirkli pinkaino galvu pašāva lūkā.

Zēveri pārnāca labi vēlu pēcpusdienā. Aklais ieslēdza tos, bet nekāda ordera viņam nebij. Viss korpusa augšstāvs iznāca uz verandas, izvaicājumi ilga līdz pat krēslai. Vilnis gulēja uz lāvas un tāpat

varēja sekot sarunām. Bet nedzirdēja to, kas viņu tagad vienīgi interesēja.

Vakara pastaigā viņš ne labprāt izgāja galerijā — lai biedri nemanītu, cik stipri viņu satriekušas pieviltās cerības. Klīda no vienas grupas pie otras, ausīm klausījās biedru pārrunas, bet prāts viņam bij pavisam citur.

Lešņiks šodien bijis sevišķi nikns. Demonstrācijas uz ielām nemitējās, proklamācijas katru nakti izkaisītas visā pilsētā. Okupācijas pārvalde nolēmusi spert visstingrākos soļus un ar saknēm izravēt nemiera garu. Zēveriem piedraudēts ar desmitgadiem cietuma, lai gaņ viņu nevainība te acīmredzama. Tās bij ļaunas vēstis, Vilnis vairs gandrīz nemaz necerēja.

Lēnākas, smagākas, pelēkākas pēc tam vilkās dienas cietuma kamerā. Bērnišķā vientiesībā Vilnis tomēr vēl gaidīja nākamo sestdienu. Bet tā pagāja tāpat, kā pagājušas bij visas iepriekšējās dienas. Pa vienam, pa pārim katru dienu veda uz nopratināšanu. Visiem tie paši tukšie, glupjie jautājumi, tā pati tirdīšana par Olševski, bet vairs nekāda solījuma.

Pagāja ziemas svētki un jauns gads. Vilnis pavilka dziļu šņīpu divdesmitai dienai savā sienas kalendārī, sakostiem zobiem nodalīja jaunu kolonu mīkstajā sienas kalkī un lieliem cipariem iegravēja tur virsū: 1918... Atmeta ar roku visām veltām cerībām un nosēdās pie avīžu žūkšņa.

Tie paši lielības pilnie štaba ziņojumi par uzvarām visās frontēs. Nogāzti aeroplani, nogremdēti kuģi, saņemti gūstekņi un lielgabali... Kara mašina arvienu joprojām ripo tālāk, ne mazākās izredzes, ka viņa taisītos reiz stāties.

«Berliner Tageblatt». Streiks Berlīnē... Četrdesmit rūpniecības uzņēmumi ar simts tūkstošiem

strādnieku... Pusaudži zēni un meitenes... Viss mierīgi. Neviena starpgadījuma.

Vai šis streiks pats nebij negaidīts, nedomāts starpgadījums militarisma žņaugas pamirušā Vācijā? Vai izkāmējusi vācu tauta nesāka attapties, diezgan vergojusi ģeneraļu godkāres un kara spekulantu miljardiem?.. Bet tas taču tik tālš un nenozīmīgs pretim šiem akmeņiem sprosti, līdz kurienei nesniedzās Berlīnes strādnieku kliezieni: Mieru! Lai dzīvo tautu brālība!

Kur viņi bij, šie tagadējie brālības un miera prasītāji, kad revolucionarais krievu zaldāts sniedza savu roku pāri ierakumiem? Tikai maizes garozu, pusstundu īsāku verga dienu prot prasīt šie apmātie pusaudži, kuriem svešas lielo proletariāta skolotāju mācības. Socialdemokratu barveži brauc ciemoties uz Rīgu, iestājas kroņa dienestā, sūta savām avīzēm idiliskas korespondences par atsvabināto Kurzemi un Vidzemi un aplaimoto latviešu tautu. Ko šie kungi meklēs citadeles, termiņa un centralcietuma korpusos? Gan jau Baltijas baroni un viņu spiegi zinās, ko viņi tur sasloga. Okupācijas civilais komisars sēž «Imperiala» viesnīcā un ievāc informāciju no Rīgas patriciešiem. Uzticamāku sulaiņu prūsiskais militarisms nevar atrast, kā šie valstiskie patriotiskie vācu socialdemokrāti.

Visi arestanti bij uz verandas. Augu dienu spurinās galvas kārstijās pa lūkām, līdz vēlai naktij uztrauktas balsis dunēja koridorā, kur ziemas diena pa apsnigušo stikla jumtu meta zilganu, bezgala skumju krēslu.

«Leipziger Volkszeitung'a» pa trim lāgiem apceļojusi visas kameras — saburzīta, šņīpām un atzīmēm izraibota. Bijušais Amerikas anarķists Siliņš «Spartaka» numuru kā karogu plīvināja laukā.

— Vienā maisā visus viņus, atkarīgos un neatkarīgos! Necerat itin nekā, ne no viņu komisa-

riem, ne reichstaga runām. Mutes bajari un karjeristi viņi visi! Ar pakalpību junkuriem viņi cer izpelnīties lojalisma atestātu un ministru portfelus uzvarētājā Lielvācijā.

Tālāku bij dzirdama Brunava skaļā jauneklīgā balss.

— No spartakiešiem arī necerat lielas lietas. Tautu liktenis viņiem vienaldzīgs. Tāpat kā krievu lielinieki, viņi domā tikai par vispasaules revolūciju. Ar simts tūkstošiem bērnu viņi taisīs vispasaules revolūciju!

Blakus viņam Ezermalnieks. Savā tukumieša izloksnē mēģināja pārkliegt maziniecisko kaimiņu. Uztraucās vēl vairāk, kad cietuma sienas svieda viņa vārdus atpakaļ un savēla neatšķiramā rūcošā virulī.

— Agrāk tā bij revolūcija, ja kāda hercoga galma viens augstmanis otram iegrūda dunci mugurā. Tad nāca atsevišķu valstu un tautu revolūcijas. Vai tad jūs neredzat, ka tas viss ir prom un pagātnē. Tagad iespējama tikai vispasaules revolūcija. Krievija — viņi nospiedīs, ja viņai neizdosies aizkustināt Eiropu. Piemināt manus vārdus! Lai kas kuņģi saņemas šajā karā — viņi nobeigs, sapratīsies un apvienosies pret Krieviju. Franču birģelis atradīs brāli ienīstajā vācu bošā, kad būs jāuzmet cilpa kaklā strādnieku un zemnieku Krievijai... Tie simts tūkstoši pusaudžu pagaidām ir tie vienīgie, uz ko mēs varam cerēt!

Siliņš ar dūri pieklauvēja savai lūkai.

— Uz strādniekiem! Vienīgi tikai uz strādnieku masām! Socialdemokratiskās partijas pāri ausīm nogrimušas oportūnismā, liderismā un parlamentārisma. Vācu socialdemokrāti ir socialisma deģenerācijas spilgtākais paraugs. Ar skaļām runām vien kapitalisma Jērika nav sagraujama. Visas pasaules

proletariatam reiz jāizved darbā tas, kas stāv rakstīts viņa karogā!

— Jāizved — katrā ziņā jāizved. Tikai, biedri Siliņ, tad mums gan nāksies vēl dažu gadu, galvas kārstīt te pa šiem caurumiem!

— Ak, nē jau! Ledeburs, Hāze un Hofmanis mūs izrunās laukā no šejienes!

Pārdaugavas Kristapa lielā galva bēdīgi rēgojās lūkas kvadratā. Acīmredzams, visiem spēkiem viņš nopūlējās kaut ko saprast šajā teoretisko strīdu kņadā.

Ari Lips Tuliāns stāvēja redzami apmulsis un nelaimīgs. Nesaprata, par ko īsti šie cilvēki tā uzbudinās. Šodien taču pusdienas zupā bij pa pusotra kartupeļa un astotdaļas silķes klāt. Vēl tagad tūkama smarša koridorā...

Kad troksnis pieauga jau neciešami liels, viņš piedauzīja šautenes uzgali klonam.

— Klusāk! klusāk, draugi! Priekšniecība izdzirdēs...

Tagad katru dienu avīzēs bij kas jauns. Brest-Litovskā Krievija ar Vāciju iesākušas miera sarunas. Cietumnieki apsprieda katru vārdu, kas tur runāts.

Smaga vilšanās sajūta apņēmusi visus, lai gan viņi to jau iepriekš paredzējuši. Krievijai miers jāslēdz, citas izejas viņai nebij. Vācu ģenerāļi un fon Kilmanis diktēja savus noteikumus. Baltijas apgabalos vācu karaspēks paliek — līdz kamēr tautas pašas būs nolēmušas, vai viņas grib palikt pie kādas no lielajām valstīm, vai nodibināt savu patstāvīgu iekārtu.

Vācu militarā vara nedomā nekādi iespaidot šo pašnolemšanos. Taču visdabiskākais veids te ir zināmas priekšrocības radīšana, nevis tautas nobalšošana. Dažām ļaužu šķirām aiz viņas augstākas izglītības un lielajiem zemes īpašumiem dabiski do-

dama priekšroka. Zemei ir jau savas senās tradīcijas, kuŗas uzturamas joprojām viņai pašai par svētību.

Durch Weiterbildung des Bestehenden... Durch langsames Wachstum des historisch Gegebenen... Cik nepārprotami konkrēts saturs šajās Kīlmaņa glumajās diplomatiskajās frazēs! Atklāta baronu diktaturas proklamācija...

Bijušie Latvijas pārvaldītāji labu laiku pa savām lūkām klusi skatījās cits citā. Kur ir tie, kas naivi cerēja uz vāciešu kulturību un politisko toleranci? Cara valdība viņiem bijusi pazīstama visos sīkumos — šī zilpelēkā vara pilnīgi sveša.

Bet iepazīs — līdz pašām padibenēm. Nikolaja pamesto mantojumu Viļums jau paņēmis savām pusotra rokām. Cietumi pilni, dzeloņdrāšu aploki pilni, pa ielām strādniekus mīda tāpat kā to mācēja krievu kazaki... Visa zeme pataisīta par cietumu un vergu nometni, baronu spieķis atkal izsliets pār latviešu zemnieka muguru.

Vai tad tā bij dzīve, kas gaidīja aiz šī cietuma mūriem? Gar sienmalī, pa ēnas pusi, ar cepurī padusē un saliektu muguru... Bezspēcīgas dusmas un bezmēra ienāids brieda šajā cietuma korpusā, kā tvaiks aizvākotā katlā.

Kaut jel latviešu pilsonībai palicies kaut cik pašcieņas un cilvēciska lepnuma! Glēva, nevarīga un glupja, kāda viņa vienmēr bijusi — gulējusi jel mājās un lāvusi, lai baroni nolemjas un dibina savu valsti. Bet «Rīgas Latviešu Avīze» nepārprotami pateica, ka tie tikai gaida mājienu, lai steigtos apzvērēt savu gatavību uz visu, ko Rīgas patricieši nospriedīs latviešu tautai. Fricis Veinberģis bij izlīdis no savas alas, kur visu septiņpadsmito gadu gulējis, un kopā ar savu nožēlojamo spalvas kalpu Juri Kalniņu diendienā sludināja pacietību, mieru un kārtību un bezgala padevību visspēcīgai vācu val-

donībai. Viņš atkal bij atradis kungus, kam kalpot, un sajūtās bezgala aplaimots savā aptekšņa lomā. Viņam atkal bij atļauts teatri spēlēt un operu dibināt. Viņš sarīkoja komediju izrādes un svētīja jaungada sagaidīšanu ar jokiem un deju...

Siliņš izmeta kunkulī samīcītu avīzes lapu pa lūku laukā. Tā izvēlās margu spraugai cauri un nokrita apakšstāvā.

— Bābas jūs esat, ne revolucionari! Visas pasaules vēsture kliez jums ausīs, jūs nekā nedzirdat un neesat mācījušies. Devīp simts piektais gads šo mācību rakstīja uz jūsu mugurām, ari to jūs esat aizmirsuši. Federatīvā komiteja Lielvārdē atsvabināja baronus — lai nepietrūktu soda ekspedīcijām goda policistu un bendes. Septiņpadsmitajā jums neienāca prātā pameklēt šo rāpuli viņa alā un padarīt nekaitīgu.

Viņam atbildēja Kļava.

— Revolūcija nenodarbojas ar atsevišķu rāpuļu uzlasīšanu. Visa suga jāiznīcina.

— Kas tas ir — visa? Pie visa jūs nekad netiekat klāt. Visu — tas nozīmē neko! Tā ir zaļā galda filozofija, metafizika no tās kaitīgākās zortes. Patiesībā tā ir atteikšanās no cīņas, pašsaistišanās, teoretisks sports un vairāk nekas. Un sekas, tās mēs nu redzam. Melnais Fricis atkal ir laukā un taisīs jaunās Latvijas satversmi...

Atkal viņš trieca dūri pret tarkšošo lūku. Un atkal Lips Tuliāns apsauca.

— Klusāk, draugi! Priekšniecība nāk.

Lūkas aizsitās. Šoreiz tā gan nebija nekāda augstā priekšniecība. Klibais ieveda pašpuiku tipu un ieslēdza pirmajā kamerā viņa pusē.

Labu laiku tas nerādījās uz verandas. Politiskie visi bij izbāzuši galvas laukā. Pirmais tiesājamais šajā korpusā.

— Četrdesmit seši! četrdesmit seši!

Beidzot lūka atkrita, parādījās gludi noelļotā galva. Vilnis neredzēja vairs parasto brašumu bezbēdīgajā sejā.

— Cik dabūji?

Kā neticēdams pats, tas paraustīja plecus.

— Desmit gadu...

Atkal uz brīdi liela kņada. Visiem zināms, par ko tiesāja četrdesmit sesto. Divi, trīs gadi viņi bij rēķinājuši.

— Desmit — par vienkāršu zādzību! Tas ir kas nedzirdēts! No kroņa noliktavām — un laupīšana tā esot. Kas par laupīšanu, kad pat durvis nebij aizslēgtas!.. Aizstāvs — — pielikuši tādu ķemu no vietējiem vāciešiem. Vainīgs jau esot — iedomājaties, un pie tam aizstāvs! Bet es jau soloties laboties, lai pažēlojot. Man nevajaga viņu žēlošanas, bet lai uzrāda pantu, pēc kura man var desmit gadu. Mežoņu banda tā ir, ne tiesa. Cilvēkēdāji! Piekto reizi mani tiesājot — velni, kur to jau uzoduši. Man nu gan ir septītā reize, bet tomēr, uz kāda pamata desmit gadus!

Viņš sāka lamāties tik nejauki un skaļi, ka pat Lipu Tuliānu izkustināja no viņa vienaldzības. Tas pienāca klāt, ar platu plaukstu iegrūda pieelļoto galvu atpakaļ caurumā un aizsita lūku. Dūri vēl pakratīja.

— Uzmanies, puis! Te netiek jokots.

Desmit gadi!

Visā korpusā pēkšņi bij iestājies klusums. Telpa smagu zilganu krēslu pieplūdusi. Lejas stāva pagrabs augu dienu pustumsā iegrimis.

Par notikumiem okupācijas apgabalā avīzēs vairs nebij nekādu ziņu. Acīmredzami, izstriptoms un aizliegts viss, kas nesaskanēja ar vāciešu plāniem un obligatorisko idili.

Tomēr pa kaut kādiem ceļiem, pa kaut kādu

šķirbu cietuma korpusā iespiedās ziņas no ārpasaulē. Demonstrācijas tur mitējušās. Proklamācijas vēl tikai pa reizei tika izkaisītas. Par Olševski un Krišupi nekas vairs nebija dzirdams.

Lešņiks pakritis, uz sava paša tuteņa ielauzis ribu un guļot slimnicā. Ar to, laikam, izskaidrojams arī tas, ka jau divas nedēļas neviens nebija vests uz nopratināšanu. Kļava un Landovskis, palikuši neziņā par to, ko īsti nogrēkojušies pret okupācijas juridiku un morali. Landovskis solījās bez vārda runas atzīties par vainīgu kooperācijas ideju propagandā, kuŗa, bez šaubām, pēc kāda prūšu likuma panta un Vecrīgas birstu taisītāja dzīves sajūtas kvalificējama kā smags noziegums pret Kīlmaņa uzsvērtām zemes tradīcijām. Kļava bija ievācis ziņas no visiem nopratinātiem, izspiegošanas sistēmai viņam bija skaidra. Tāpat arī atbilde. Viņš gribēja pateikt to, kas pa trijiem mēnešiem audzis šajās četrdesmit atsevišķajās kamerās un tad savijies kopējā naida un riebuma kļiedzienā. Bet neviens viņu neaicināja. Lešņiks ārstēja savu ielauzto ribu. Sargi katru dienu nesa kafēju ar marmelādi un runkuļu putru. Lips Tuliāns stāvēja savā vietā, it kā viņam tur jāstāv līdz pasaules galam...

Bet par to avīzes bija pilnas galvenā kortēļmeistera Ludendorfa ziņojumiem par vācu panākumiem pie Ipras un par austriešu uzvarām Itālijas frontē. Streiks Berlīnē izbeidzies, bet par to nu Anglijā streikojā visa skotu rūpniecība. Angļi savāca pēdējās rezerves, amerikāņi negribēja vairs dot naudu un zaldātus... Melots tika bez mēra un sirdsapziņas. Bet tomēr cietumniekus šie meli nospieda, kā augošs slogs, no kuŗa izvairīties nebija iespējams.

Miera sarunas Brest-Litovskā iestrēgušas. Ģenerālis Hofmanis bija sviedis galdā savu šķindošo zobenu, kad Trockis un Jofe negribēja parakstīt visu, ko vācieši diktēja. Cietumnieki citadeles cietuma

korpusā žņaudza plaukstām galvu par to pazemojumu, ko viņi izjuta līdzī Krievijas delegātiem. Zuda pēdējā cerība uz kaut kādu atbalstu no ārienes, prūsiskā patvara triumfēja visā pasaulē.

«Rigasche Zeitung'a» ar katru dienu vēstīja drausmīgas ziņas no Ziemeļvidzemes un Igaunijas. Lielnieciskais karaspēks tur strādāja posta darbus. Neviens godīgs birģelis tur vairs nevarēja būt drošs, ka viņu kādu nakti neizkrata un neatņem, ko viņš privatā ceļā piegādājis sev un savai familijai. Iskorāds un Iskosols terorizēja visu dzīvi, likumīgai varai vairs nebij nekāda iespaids. Rīgas frauenbundi un Kurzemes zemes padome sūtīja petīcijas Viļumam, apzēloties par cietējiem novadiem un paņemt arī tos zem sava vārns spārna. Un Eiropas uzvarētājs atbildēja labprāt — varoņa pozā izslējies un ar labvēlīgu žestu. Viņš neesot aizmirsis, viņš gādāšot...

Un tad pienāca traģiskais brīdis, kad Krievijas padomju Izpildu Komiteja bij spiesta bez noteikumiem kapitulēt Hofmaņa tarkšņošā zobena priekšā. Bet ar to vēl nebij beigas.

Baltijas baronu apetite vēl nebij apmierināta. Zilpelēkie leģioni virzījās pāri Sāmu salai uz Rēveli un Igaunijai pāri. Cēsis, Valmiera, Valka un Rēzekne bij jāieņem, lai apvienota tiktu zeme, līdz kurienei reiz aizlīgojis mūka Meinharta krusts. Somijā Mannerheims ar saviem baltgvardiem un vācu algotņiem iztīrīja zemi no sarkanājiem strādniekiem, lai nodibinātu Vācijas vasaļu valsti. Ukrainas rāda centās tikt patstāvīga vācu vācu lielgabalu aizvējā un zem vācu ģeneraļu komandas. Polija cēlās kājās un no muguras puses bruka virsū revolūcijas drudža savājinātam Krievijas valsts ķermenim. Revolucionārai krievu tautai bij jāsamaksā par cara valdības gadu simteņu ilgo apspiešanu un verdzināšanu.

Vācu militārā vara runāja augstmanīgu valodu.

Rīgas vācieši, kā izbadojušās hijenes nebeidza gaudot pēc atriebības un asinīm ieņemtos Vidzemes un Igaunijas apvidos. Asarainām ainām tika aptēlots katrs izputināts bodnieks Valkā un Veravā, katra baznīca, ko revolucionari apgānījuši ar savu mitiņu, katrs mācītājs, ko taisījušies aizvest gūstā un, kuram tikai ar šķēru un slīpētas viltības palīdzību izdevies apmānīt un izbēgt...

Kurzemes zemes padome bij aizsūtījusi delegāciju pie Viļuma. Ari Vidzemes, Igaunijas un Sāmsalas padome sūtīja savu. Latvieši bij tajā un kopā ar baroniem un mācītājiem lūdzās pazemīgi, lai Baltijas zemes uz mūžu mūžiem pievieno Vācijai un nekad lai neatvelk svaidīto nagloto papēdi no latviešu tautas kakla. Un Fricis Veinberģis savā avīzē trekniem burtiem ziņoja, ka viņa majestāte visžēlīgi apsolījies šos lūgumus ar labvēlību pārbaudīt...

Prūsiskā viltība vēl kavējās tieši un noteikti apmierināt Baltijas baronu apetīti. Viņai šķitās labāk paturēt šīs nelaimīgās provinces rezervē — gadījumam, ja nāktos izmainīt viņas pret kādu svarīgāku kompensāciju rietumos, vai kad uzrastos kādas bankrotējušas vācu valdnieku ģimilijas princis, kam tukšajā paurī uzspraut Austrumjūras apvienotās hercogistes kroni...

Citadeles cietuma korpusa stikla jumts bij biezas sniega kupenas pārklāts. Augšā augu dienu tumšzila krēsla, lejā tumsa, pa kuŗu sieviešu figūras kustējās kā izģindušas ēnas. Spurainas galvas rēgojās pa lūkām, bet balsis skanēja kā apslāpētas, kā aizlauztas.

«Die Klappen zu!»

Jaunais zaldāts nokomandēja un palika kā stīga sastiepies.

Tā bij cietumā pirmo reizi redzēta priekšniecība. Zems un drukns militars ierēdnis, smeila vēdera nastu priekšā, zaļiem pītiem uzpleciem un garu stāvu cepures nagu, gandrīz kā franču policistiem. Lielā kāpiena aizkūsis, viņš pūta smagi caur rūsgano ūsu. Baltie acu āboli spilgti atspīda sejas brūnā fonā.

Klibais manījās pa priekšu, atslēgas žvadinādam, ar varu taisnā linijā turēdamies. Aiz priekšniecības rindā četri kaskoti šauteņoti zaldāti, pašas beigās aklais, arī neredzēti taisns un nopietns.

Klibais slēdza durvis. Divi zaldāti, kājas kā pēc komandas sasiedzami, stājās katrs savā pusē. Otrie divi iegāja slēdzējam līdzī četrdesmit sestajā kamerā.

Vilnis lūrēja pa lūkas šķirbu. Ari Pārdaugavas Kristapam pirksti rēgojās spraugā.

— Uzcelties! Saģērbties! Sakravāties!

Klibais komandēja kamerā. Priekšniecība stāvēja ārpusē pūzdama, acīm kaut ko meklēdamās. Ieraudzīja un nodūra pirkstu klonā.

— Kas tas ir? Panākat šurp! Man liekas, es nemaldos, tas ir papirosa gals.

— Kā pavēlat, oberstleitnanta kungs — papirosa gals...

Aklais noliecās un grābstīja, ar vienu aci krēslā labi nesaredzēdams.

— Ā! labi, kā vismaz to jūs nenoliedzat. Cik ilgi jūs te jau kalpojat?

— Septīto mēnesi, oberstleitnanta kungs.

— Tā, septīto mēnesi, ļoti labi. Un man tomēr vēl jākāpj pār papirosu galiem.

— Atvainojat, oberstleitnanta kungs. Tie arestanti ir tik nekārtīgi. Stingri noliegts šaipusē pīpot, bet pīpo tomēr.

— Ā! pīpo tomēr! Es domāju, priekš tā jūs te esat. Jeb vai jūs esat tikai priekš tā, lai pastaigātos pa koridoriem un amizētos ar meitām? Kur jums te ir sieviešu nodaļa?

Aklais nepaguva atbildēt. Žokejcepurī pār ausīm samaucis, svārkapakli uzslējis, mazu pauniņu rokā, arestants iznāca no kameras.

Uzslietā svārkapakle un tāpat viņa brašā bezbēdīgā poza tik izaicinoša, ka priekšniecība jutās apvainota.

— Ā! Jūs, laikam domājat, uz pastaigāšanos es jūs te aicinu. Nekā, draudziņ! Kauņas cietoksnī nebūs gluži tik omulīgi kā šeit. Papirosu galus tur pa grīdu nemētā.

Arestants izlikās nesaprotam. Tumšajās acīs iezalgojās recidivista niknums, roka cieši samiedza paunu.

— Kūko, prūšu dzeguze!.. Ar kāju tajā resnā jā kuņģī — ka tu te noveltos lejā...

Aklais noprata, ka labs nevar būt, ko tas tur nurd. Nervozī mīņādāmieš iebuksnīja tam mugurā.

— Taisni, taisni! Galvu augšam!

Tas, laikam, pamanījis kādu no savām paziņām lejā. Pielika plaukstu mutei.

— Uz redzēšanos, daiļavas! Zāļu vakarā, Daugavmalā! Un piebilda vēl kaut ko no sava parastā žargona.

Divi zaldāti pa priekšu, divi cieši uz pēdām — viņu dzina prom. Viņš vēl nokliedza pa visu korpusu.

— Desmit gadus — man! Ļurbas, vairāk nekās!

Oberstleitnants skrēja pakal pārskaities.

— Pagaidi tu man! Kantorī es tev likšu uzlikt rokās dzelžus.

Redzēdams, ka lūkas atkal veras un arestanti sanāk uz verandas, aklaiss atvēzējās un svieda papirosa galu zemē tā, it kā sašķaidīt gribēdams.

— Pār papirosu galiem viņam jākāpj! Nevari pārkāpt, rešnaiss maiss! Vai es te visu varu uzlaist? Klons izdrupis kā arumi — parūpējies labāk, lai to izlabo.

Kā atbalsta gaidīdams, viņš bij pienācis Vilņa kamerai.

— Kas tas tāds ir? Nebij te vēl redzēts?

— Kā? Tas taču ir pats priekšnieks. No dieva puses piesargāties! Ja ieraudzīs kādu lūku vaļā — mums būs brāziens, bet jūs iemūrēs tā, ka gaismas neredzēsat. Tīrais velns, ne cilvēks. Šorīt vienu dzinēja zaldātu arestēja. Nospiegojis — esot uz ielas sarunājies ar arestantu. Socialdemokrats, vai kas.

Vilnim piepēži kaut kas ienāca prātā.

— Vai tas nebija Pēteris Šmits no Kelnas?

— Nezinu. Varbūt. Jūs viņu pazīstat?

Vilnis kaut ko atņurdēja. Skaidra lieta, ka Šmits. Vācu armijā tādām arī nebij vietas.

Tajā dienā notika vēl viens svarīgāks notikums.

Pārdaugavas Kristapa sievu veda uz tiesu. Atpakal atdzina saslēgtām rokām — divi zaldāti šautenēm rokās pat koridorā līdzī. Viņa ienāca galvu atmetusi, ne par ko vairs nebēdādama. Gaļāmiedama atrāva vīra kameras lūku, runāja skaļi, pāri visam koridoram.

— Nāc nu, atvadies. Gatavs ir — uz nāvi nošaujot. Spriedums izpildāms divpadsmit stundu laikā.

Kristapa balss palikusi klusa, kā zemē ierakta.

— Bet kā viņi to varēja? Tu taču tās proklamācijas netiki dalījusi.

— Nu redzi, ka varēja. Par biedinājumu citiem viņi saka. Pusstundu man sprediķi lasīja. Un saimniece noliecināja kā pēc grāmatas. Kad vāciete saka, tad tas ir skaidri un pietiek. To maitu jūs neaizmirstat, kad būsāt laukā.

Un tālāk iedama, viņa atkal atrāva Alkšņa un Landovska lūku.

— Biedri, dodat papirosu. Iespraužat mutē — pati es lāgā nevaru paņemt. Un aizdedzināt ar'. Tā, paldies. Mute tāda sāļa, it kā asiņu strēbusi.

Lejā viņai noņēma dzelžus. Zaldāti izgāja steigšus, vaļējo lūku vairīdamies. Klibais, augšā uznācis, atslēdza Kristapa kameru un pamāja Vilnim ar galvu.

— Pasakāt, ka viņš var iet pie savas sievas parunāties. Tā kā tā cilvēki vien jau ir.

Un uzmundrinādams paklapēja lielajam Pārdaugavietim uz pleca.

— Nebēdā nekā, draugs. Tu vēl esi brašs puisis, vēl jaunu jauno dabūsi.

Tas nesaprata. Likās, nekā viņš vairs nesaprata. Kā vaicādamas, kā ko meklēdamas lielās acis maldijās koridorā apkārt.

Cietumnieki nedrīkstēja skatīties šajās lielajās apduluša dzīvnieka acis. Ko te līdzētu mierinājumi un drošinājumi?

Šī vakara pastaigā korpusa koridors bij neparasti kluss. Cietumnieki pūli stāvēja trepju galā un lūkojās lejā, kur Kristaps piebāzis galvu sievas kameras lūkaī. Pat prostituētās meta likumu apkārt, nemēģinādamas noklausīties, ko tie tur dudināja — steigā viens otru pārtraukdami, it kā visam mūžam atrunādamies...

Visas kameras jau bij ciet, kad klibais piebikstīja Kristapam.

— Draugs, nu pietiek. Laiks kamerā. Tūlīn nāks kontrole.

Viņš atlicās, bet pirmajā acumirkli nevarēja nostāties droši. Ar plecu atsitās sienā, tikai tad tika taisni uz kājām. Un pa vīteņa trepēm augšām kāpdams, ķērās vienā un otrā pusē. Lielais augums šķī-tās līdzsvaru pazaudējis.

Meitas nedroši uzsāka dziesmu. Bet Lips Tu-liāns šovakar bij neparasti bargs. Dārdoši trieca šautenes resgali pret klonu un uzkliedza tik ne-jauki, ka tās ar reizi apklusā un visu vakaru vairāk nemēģināja. Augšstāvnieki izgāja uz verandas, pa-klusu apmainījās pāra vārdiem un atkal aizvēra lū-kas.

Bet rītu ap pulkstens pieciem cietuma koridorā spēji pieplūda svešāds troksnis, šautenes tarkšēja, nagloti papēži klauzēja, pieši šķinda. Klibais ap-skrēja koridorā pa abām galerijām, pie katras lūkas piedauzīdams un stereotipu frāzi nobrēkdams.

— Lūkas ciet! Paliek guļam!

Kad viņš pēdējo tā uzmodinājis, balss viņam bij pavisam aizsmakusi no kliegšanas un uztraukuma.

Cietumnieki saprata labi, ko tas nozīmē. Katra skaņa kā šķautnaina stikla skamba dūrās viņiem smadzenēs. Viņi aptina galvas, bet dzirdēja tomēr.

Kāds lejā komandēja asi — laikam, lai pārlicinātu sevi pašu, ka te bīstams noziedznieks, pret kuŗu pat tā lielākā bardzība vēl pārāk maiga.

Pa starpām bij dzirdama ari strupa sievietes balss. Viņa neprotēja un negaudās — un tad, tas gandrīz nebij ticami — viņa iesmējās... Īsi, skaņi un dzeloši, bet tāds neizmērojams ienaidis un nīcī-nājums bij šajā smieklā, ka cietumnieki notrīsēja savās kamerās.

Tad sāka kāpt pa trepēm. Dzelzs kāpšļi dār-dēja šķindoši, it kā milzu svaru tur nestu augšam. Viļnis turēja savu lūku aukliņā un skatījās pa šķirbu.

Viņa nāca lielajiem velteņa zābakiem kājās, sarkano lakatu cieši aptinusi. Rokas samaukusi piedurknēs, no turienes melni lakotiem gredzeniem nokārās lejup ķēde. Galva viņai bij augstu, viņa gāja tiši vilcinādamās, laikam vēl reiz aplūkodama to viesmīlīgo telpu, kurā vairs neatgriezīsies.

Bet pie četrdesmit piektās kameras viņa apstājās un atrāva lūku.

— Es aizeju, Kristap! Labas dienas bērniem!
Dzeltenstilbainis metās klāt.

— Kas par sarunāšanos! Nav brīv!

Viņš izķerca tā, it kā kāds tam no pakalpusē iekodis.

Rupji rauta, sievietē atmetās. Atsviedās un iesplāva tam taisni sejā. Un kamēr viņš abām rokām ķēra gaisā, viņa vēl paspēja izkliegt pa visu koridoru.

— Sveiki, biedri! Pieminat mani!

Kā viena diriģenta vadītas, visas kameras atsaucās.

Kā pārkoņa rūcienā nodārdēja viss augšstāvs. Tad dārdoņa novēlās lejā un sadrebināja arī tumšo pagraba telpu. Izdzertas, izpīpotas, izdzisušas ielas meitu balsis uz acumirkli aizliesmoja, kailās dzīvības instinkta satrauktas.

— Mēs pieminēsim!

Kaskotie, šauteņotie zilpelēkie izgrūda savu upuri pa durvīm. Klibais palika viens pats jaunā sarga zaldāta priekšā. Rokas ar atslēgu bunti paplētis, blisināja acis krēslajā koridorā — pārsteigts no tā nenumurotā, kamerā neiesprostojamā, nenotveramā, ko viņš pirmo reizi samanija šajā cietuma korpusā.

Tad cietuma korpuss palika tik kluss, ka pat sarga zaldāts aizmūrēja elpu.

Tas nebij vairs cietuma korpuss, bet milzīgs lī-

ķu kambaris. Aiz katrām no šīm četrdesmit numurrotām durvīm gulēja mironis.

Pa rīta pastaigas laiku Pārdaugavas Kristapa durvis bij vaļā, bet viņš nenāca laukā. Aklais, pavēris spraugu, paklusu piedauzīja ar atslēgu.

— Mans draugs, jūs tomēr varētu iet nomazgāties...

Atgriezies, atmeta ar roku.

— Ko es lai daru. neklausā manis. Sakāt jūs viņam.

Bet cietumnieki uz pirkstu galiem gāja gaŗām, pat kamerā paskatīties sargājās. Ko viņi te varēja teikt?

Pirms pusdienas uznāca kāds kantoŗa kalpotājs un ieŗrūda četrdesmit piektajā kamerā pa lūku sarkanā adītā lakatā iesietu sainīti. Vakara pastaigas laikā Vilnis piegāja palūkoties, bet mirkli pame-tis, tūliņ atkal atrāvās.

Sarkanais lakats uz lāvas vaļā atraisīts. Tur bij pusmētelītis, velteņa zābaki un pelēkas vilnas zeķes. Kristaps sēdēja pretim, elkoņus uz ceļiem atstutējis, galvu rokām apņēmis. Skatījās, acu nenovērsis. Seja viņam bij pelēka kā ledus.

Vilnis zīmēm rādīja biedriem netraucēt. Klusi viņi salīda savās kamerās, pirms vēl aklais bij sācis ar atslēgu klauzīnāt.

Otrā rītā uznesa vēl vienu drēbju saini. No tā viss koridors piesmirda ar sēru un citām dezinfekcijas vielām. To iebāza zēnam trīsdesmit otrajā kamerā.

Vecais Kalvis vairs nebij gribējis gaidīt pavasari, kad zeme atkusīs un atkal varēs grāvjus rakt. Visu mūŗu bijis droŗš par darbu un maizi, bet nu pārrēķinājies.

To dienu cietumniekiem pietrūka ziņneŗa. Mazājam Kalvim lūka bij ciet, pat saukts un labināts viņš neiznāca uz verandas.

Trīsdesmit trešās un piektās kameras arestantiem visu pēcpusdienu nebij miera. Kā tikai balsis koridorā kaut cik apklusā, vidus kamerā dzirdama garī stiepta gaudošana. Aprimās pa brižiem, bet tad atsākās atkal no jauna, apslāpēta, nejauki dunoša, kā no dzīvi aprakta kustoņa.

Bet vakarā Jānis Kalvis ienāca Viļņa kamerā švitrainiem vaigiem, sarkanām acīm, vēl vienmēr elsojošām krūtīm.

— Biedri, Vilni — —

Sākumā viņš vairāk nevarēja. Aizspriedās kaklā. Vilnis mierinādams uzlika viņam roku uz pleca.

— Saņemies, draugs. Būsim vīri un nepadosimies.

— Es tikai gribētu zināt, vai tie man viņu parādīs.

— Es domāju, tagad jau būs par vēlu. Tādus miroņus tik ilgi netura.

— Nē, bet es domāju, to kapu... Pagasta kapsētā man ir māte un mazā māsa. Pirms diviem gadiem vēl mēs ar tēvu tur aptaisījām sētu. Viņš teica: kad tu, Janka, mani roc, tad es gribu šinī pusē, pie mātes. Viņu es tomēr pazinu labāk, nekā to mazo...

Vilnis izvairījās no tiešas atbildes. Bet pārliecināts viņš bij, ka Jānis nekad nedabūs zināt tēva kapu.

Un vai tas arī nebij viena alga? Vai kāds te zināja, kur viņu pašu apraks? Varbūt, smilkškalnos pie Matīsa kapiem. Varbūt, kaut kur aiz Kauņas cietskņa valņa...

Zēns, likās, pamazām saņemies. Pasniedza Vilnim roku un spieda spēcīgi.

— Tā tad, biedri — —

Pēc tam viņš tikai vēl ar galvu pameta. Tomēr Vilnim likās, ka viņš saprot, kas nelabi uzdzirkst šajās izraudātās acīs,

Mazais Kalvis uzņēma atkal savu ziņneša lomu — trīskārt vēl čaklāk, kā līdz šim. Desmit reiz dienas cēlienā izšmaucās pa savu lūku, kā ēna aizslīda no vienas durvju nišas otrā. Nesa grāmatas, avīzes un tāpat mutiskus ziņojumus. Pamazām pat teoretiskās debatēs viņu varēja lietot kā vidūtāju. Viņam bij apbrīnojami ievērīga galva, savam uzdevumam viņš nodevās ar savādu fanatismu.

— Nolādētam vācietim par spīti! ..

Pat Lipam Tuliānam viņš sāka spītēt un padarīja to gluži nervozu. Reizēm tas bij tā noskaities, ka veselu cēlienu nelāva nevienam iznākt uz verandas — pat Siliņš ar saviem krievu papirosiem nevarēja to vairs pielabināt.

Dienas vilkās vienādas un gausas. Cietumnieki nemanīja, ka stikla jumts atkusis, koridors palicis gaišāks, bet paši viņi pelēkāki — acis lielākas un spīdīgākas, bet dobuļi ap tām dziļāki un tumšāki.

Četrdesmit sestajā kamerā ieveda bārdainu Daugavpils krievu. Par zaldātu mantu uzpirkšanu, slepenu degvīna tecināšanu un vēl kādiem trim noziegumiem notiesāts uz divdesmit gadiem cietumā. Lūku attaisīt viņš neprata un neviens viņam to arī nemācīja. Bet dzirdams bij, ka viņš, augu dienu savā nodabā staigādams, lādējās tik neģēlīgi, ka politiskie spieda ausis ciet.

Pārdaugavas Kristaps atkal bij redzams. Ķebliņi pie durvīm nolicis, viņš sēdēja un pār lūkas malu klusi lūkojās kur lejā. Itin kā gaidītu tur vēl ko ieraudzīt... No pārējiem cietumniekiem viņš acīmredzami izvairījās. Un šie revolūcijas taisītāji un vadoņi noprata labi, ka arī viņus tura vainīgus pie savas nelaiemes.

Tikai Jānis Kalvis sāka arvienu biežāki kavēties pie viņa. Citiem palika nezināms, par ko tie abi tur runājās. Acīmredzami, atraduši kādu jautājumu, kurā labi saprotas,

Brunavs bij sācis izdot avīzi, kur no pirmā numura lielinieki polemizēja ar maziniekiem. Vilnis tur dzejoja feletonus, bet Kalvis apzinīgi izpildīja pastmeistara pienākumus.

Alksnis tulkoja kāda beļģu kooperatora grāmatu, ikbrīža informēdamies pie Vilņa dažādos terminoloģijas jautājumos. Siliņš līdz acīm ieaudzis melnā bārdā, allaž amerikaniski brutals un skaļš. Ar to bij nebeidzami strīdi par literatūru, kurai viņš negribēja atzīt nekādas vērtības un mērķa.

Cietumnieki sāka pierast pie sava likteņa. Dzīve — arī te tomēr bij sava dzīve! Tā likās tik dziļi iegrimusi šajos mūros, ka nekas to nespētu izkustināt laukā.

Bet tad nāca pārtraukums. Spējš, negaidīts — visu tas uzvandīja un sajauca.

Februāra beidzamā naktī korpusā piepēži sāka šķindēt atslēgas. Atskanēja balsu čaloņa un kāju rīboņa. Kameronas slēdza vaļā.

Vai tā bij jauna hekatomba? Cietumnieki pielēca no lāvām, samiegojušies, nekā nesaprazdami klausījās nelabā nojaukā.

Ari Vilņa durvis atslēdza. Aklais ienāca skumīgi smaidīdams.

— Ceļaties nu, draugi. Sakravājaties. Jums jāiet prom.

— Uz vaļu?

Tas nogrozīja galvu.

— Mums nekas nav teikts, bet es tomēr domāju, ka nē. Lejā stāv konvojs. Liekas, jūs pārvedīs uz citu vietu.

Koridors bij kņadas pilns. Kad Vilnis iznāca ar savu paunu, pūlī starp citiem viņš tur ieraudzīja arī Siliņu, Landovski, Alksni, Kļavu un Pārdaugavas Kristapu. Citi jau lejā, viņi nebij skaidrībā, kuriem īsteni jāiet un kas paliek tepat.

Cietuma kantorītis pilns kā piebāzts. Dzeltenstilbainis cigareti zobos, pār papīru salicis, apsarkušām acīm, neizgulējies, bezgala īgns, acimredzami nakts vidū iztraucēts. Klibais ar aklo kā uzvilktas stīgas katrs savā pusē. Dzinēji durkļotām šautenēm pilnas trepes.

Cietumnieki ar savām paunām sablīvēti vienā blāķī. Cilvēku miesas izgarojumu un ādas apavu smaka elpu rāva ciet. Sarkani nokurināta čuguna krāsniņa izelpoja svelmainu dvingu. Stāvētājiem kājas nokusa un galvas reiba. Dzeltenstilbainis pa diviem lāgiem vilka laukā mazu zaļu pudelīti, rūpīgi attaisīja stikla korķīti, uzmanīgi ielēja puspiliena aiz apkakles, pusi aiz piedurknes atloka.

Trīsdesmit cilvēki, blāķī saslānīti, vēroja šo svinīgo ceremoniju.

Tad sāka viņus izsaukt pēc vārda. Gandrīz puse no Vilņa korpusa, pārējie no priekšējā. Vilni izsaucis, dzeltenstilbainis pasniedzās pēc kāda papīriša plauktā aiz muguras.

— Tas ir jūsu?

Vilnis ieraudzīja savu pamesto samierināšanas Kameras apliecību un pameta ar galvu.

Dzeltenstilbainis sašķieba muti ļaunā grimasā.

-- Ar aģitaciju starp zaldātiem nodarbojaties. Goda darbs, nav vārdam vietas. Un pie tam inteligents un žurnālists vēl.

Klibais ar aklo saskatījās tik pārmetoši, ka Vilnim palika mazliet neveikli — it kā patiešām kauna darbā vainīgs.

Bet tad arī kontrole bija galā. Uzradās ešalona komandants, — puskuprītis, lielu muti un garām pērtiķa rokām. Arestantus nodzina pa trepēm lejā un tūlīņ aiz durvīm sastādīja pa trim rindā. Kuprītis komandēja, uz sliekšņa zem elektriskās lampas stāvēdams, klibais ar aklo kārtoja rindas, dzinēji bij rinķī apkārt.

Pa dienu laikam atkusis — tagad atkal mērena sala. Arestantiem jāstāv aizsalušā lāsteku pelkē, pavisam atraduši, viņi slidēja uz ledus un ķērās cits pie cita. Ass vējš pūta taisni mutēs, viņi kāsēja un šķaudījās. Un pie tam neizskatījās pārāk nobiedēti, ne ari izrādīja pienācīgo respektu durkļiem, kas te apkārt spīdēja mēnesnicā. Runājās savā starpā, daži pat iesmējās.

Kuprītis bij iesācis savu komandu militariski svinīgi. Nomanīdams arestantos necieņu pret šī brīža nopietnību un tāpat pret savu personu, palika nikns, sāka ķērkt palēkdami, kāju piesperdams. Pat dzeltenstilbainis parādījās uz trepēm palūkoties, bet asa vējš to tūlī iedzina atpakaļ. Zaldāti mierīgi blisināja acis zem savām kaskām — arestanu norindošana nebij viņu pienākums.

Sāka iet. Svaiga gaisa un ielas atraduši, cietumnieki streipuļoja un jauca rindas. Tomēr visi bij savādā pacilātā jūtoņā. Uz nošaušanu viņus tik lielā barā neveda. Un cits cietums nebūs sliktāks par līdzšinējo.

Citadeles mūru pelēkā masa iegrima tumsā. Baznīca kā dzērve kaklu izstiepusi noskatījās pakaļ.

Ezermalnieks skaņi nosplāvās.

— Paliec vesela, slepkavu bedre! Līdz kamēr mēs nākam atpakaļ aizbērt tevi!

— Mums viņa būs vajadzīga, kur Rīgas vāciešus sasēdināt.

— Mēs nesēdināsim. Nesēdināt neviena. Jūsu taisnība lai ir labāka, nekā viņu.

Tas bij Kļava pašā pirmajā trijotnē. Viņam tūlī atsaucās nesamierināmais Siliņš.

— Pareizi, biedri, Kļava! Allaž vien pēc Kristus mācības. Ja pa pieri gāž, pagriez ari pakausi pretī. Tie ar cirvi, bet tu milīgi ar ziemišķa cimdiem.

Kuprītis pa trotuaru tumsā kūņojās ilgi. Pielēca tuvāk.

— Nesarunāties! Nav brīv!

Landovskis, Vilnim kreisajā pusē, mēdījās.

— Kērci, prūšu žagata! Pat muti tu cietumniekam gribētu aizsiet.

— Lai mēs neiztraucējam Rīgas kungus. Liekas, tagad uz rīta pusi, un tad visgardākais miegs.

Pārdaugavas Kristaps no labās puses piebikstija Vilnim.

— Paskatāties — kurp viņi mūs īsti dzen?

Viņus dzina ap krievu teatri uz Nikolaja ielu un tad projam pa to.

— Liekas, uz centralcietumiem tas nava.

— Varbūt, uz termiņcietumu Lāčielas galā.

— Neprātojat, biedri! Vācietis zina labāk.

Taisni pretim pilsētas mākslas muzejam dzeltenrozā namā bij balle. Trešā stāvā visa logu rinda gaiša. Gar tiem slaistījās mundieroti un frakoti kungi un aizlidoja baltas dāmas. Muzika patlaban gaudoja reinlenderi. Viens atspiedās rokām palodzē, piebāza degunu rūtij un skatījās lejā. Baltā vestē ietērpts vēders apaļš kā pūslis. Plikaiss galvvirss spīdēja iesārtēni, lustras prizmu no augšas apstārots.

Lūsis pamāja turpu.

— Te noderētu viens blāviens no trīsdesmit rīklēm. Lai atsēstas uz parķeta. Lai sapinas garājās šlepēs...

Muzika spēji aprāvās. Logi pieblīvējās mundierotiem, frakotiem un baltiem stāviem. Dzīrotāji traucās pamieļot acis, kamēr gūstēkņu bars pāri astoņu logu nomestai gaismas švītrai nonira tumsā.

Tālāku, līdz pat dzelzceļam, Rīga gulēja tumša un klusa. Neviens gājējs nepatrāpījās ceļā. Šur tur ielu krustos tikai šucmaņi kā sasaluši stāvēja mieru un kārtību sargādami.

Kad gaisa tilts bij nodunējis zem gūstekņu kājām un viņus ievirzīja šaurā ieliņā aiz Feniksa, Kļava iesaucās.

— Biedri! mēs esam ceļā uz Vāciju.

— Mūs vedīs Berlīni rādīt!

— Es labāk gribu pavizināties pa Reinu!

Arestanti bij moši un zobgalīgi. Izmisuma spīts dzenamo kustoņu barā neaprāvās no durkļu sariem un pelēkām kaskām visapkārt.

Pie stacijas zemās koka ēkas lieveņa tumši dega viena pati spuldze. Pa sliedēm baltus garaiņus pūzdama, braukalēja veca manevru lokomotive. Perona sasalušie dēļi čīkstēja zem piecdesmit zābaku pāriem. Divi dzelzceļa kalpotāji bikli iemetās pa bijušās bagažas telpas durvīm.

Arestantus sadzina tukšā preču šķūnī. Viens gals tam augšā ielauzts, vējš pa spraugu pūta iekšā vēl asāks, kā ārā.

Citi te jau bij priekšā. Sērkociņus uzraudami, atnācēji saskatīja arī dažus biedrus un pazīstamus pilsoņus. Starp tiem radikalās avīzes redaktors Vītiņš un inženiers Smurģis — abi tikko šonakt arestēti. Smurģis izcelts tieši no gultas, pat zābakus nebij paspējis lāgā aizšņorēt. Vītiņš paņemts no Lercha kafejnīcas un kāršu partijas, kur spēlējis arī liberalais vācu oficiers Krauze.

Arestanti sasēdās ciešā pūlī uz savām paunām vai tāpat zemē. Nevienam nebij jausmas, kurp viņus vedīs. Trīs naktis no vietas vācieši tīrījuši Rīgu. Dumpja gars ar saknēm bij ravējams laukā. Tomēr Olševskis ar Krišupi palikuši neuzieti.

Inženiers Smurģis tinās savā seskādas kažokā un labsirdīgi lamāja socialistus, aiz kuŗu vainas pat godīgiem pilsoņiem jācieš. Vītiņš vēl manāmā skurbā, stāstīja anekdotes par Rīgas vāciešiem. Viss šis salašņu bars turējās zobus sakodis, neizrādot izmisumu un satriekumu.

Ārā šņākāja lokomotive, vagonus stumdīdama. Buferi klinkstēja, smagās ķēdes šķinda. Divas, varbūt, trīs stundas gūstekņi nīka vējotā šķūnī.

Tad atvērās vārti, viņus izdzina uz perona. Pāri priedēm jau svīda gaisma. Aiz stacijas stūra kārstījās dažas sievas, arestētiem vīriem līdz šejieni sekojušas.

Bet parunāt nelāva, pat saskatīties tikko paguva. Arestantus sadzina lopu vagonos, durvis aizgrūda ciet, abās pusēs pie tām nostājās zaldāti.

Sienām nedrīkstēja pieskārties — vagonā nesen vestas ogles, viss lipīgi netīrs. Grīda mikla, smirdēja zirgu mēsli. Pieblīvētā telpa piesila no cilvēku miesām un elpas.

Vagonu vēl ilgi stumdīja no viena gala uz otru. Kad viņš klinkstēdams atdūrās pret otru, arestanti no trieciena sakrita vienā blāķī un tikai cits pret citu atspērdamies atkal tika uz kājām. Kā nedzīva šī cilvēku gaļas masa veselu stundu valstījās no vienas puses uz otru. Sargi turēja šautenes priekšā iestutētas, lai atsitas pret tām un viņus pašus negāž no kājām. Vilnis nodauzīja pieri pret cietā metala šķautni un apsēdās stūrī uz smirdīgās grīdas.

Beidzot sāka braukt. Lūsis bij atradis šķirbu, pa kuŗu gaisma arvienu baltāki iespīda. Uz krūtīm nogulies, skatījās laukā un raportēja.

— Aleksandra vārti... Kleina fabrika... Krievu-Baltijas vagonu fabrika...

Viņam bij jākliedz pilnā kaklā. Vagons kratījās čīkstēdams, dārdēdams un klabināja arestantiem zobus.

Apstājās un tad atkal ilgi stumdīja no viena gala uz otru. Lūsis bij atspiedis krūtis un bakuretaino Rāceni pielaidis pie šķirbas.

— Centralcietumi... Redzēs, vai mūs nesālīs tur iekšā.

Nē, aizbrauca garām. Vagons ļodzīdamies lēkāja pa pārmijām.

— Šķirotava!.. Kur, velni, viņi mūs vizina? Ogres tilts taču ir izspridzināts.

Bet no Šķirotavas sāka braukt atpakaļ. Uz jūrmalas stacijas dambja tā lieta bij skaidra.

Pāri Daugavai — uz Kurzemi, uz Vāciju. Viņš vairs nestāstīja anekdotes. Aresanti tupēja uz savām paunām saduguši un klusi.

Uz Vāciju... Vecie trimdinieki sajuta labi, ka šis vārds ir ļaunāks nekā citreizējais — uz Sibīriju... Ko viņi te līdz šim pārcietuši, tikai sākums un ievads tam, kas gaida tur.

Jūrmalas stacijā viņi nostāvēja līdz pusdienai. Kad atnāca sarga zaldātu maiņa, pa durvīm bij redzams ejošs vilciens ar mēbelēm augstu piekļautām platformām. Otrs tāds pats vēl palika tepat. Vācieši tukšoja Rīgu pamatīgi.

Vītiņš mēģināja jokot.

— Mēbelēm jānobrauc pa priekšu. Viņi ierīkos mums tur katram atsevišķu istabu. Man būs plīša sofā un spilvens, ko aiz muguras likt. Ar ogļu tepiķi vien es nevaru būt mierā.

Šoreiz nepasmējās neviens. Mākslotā bravura aprāvusies. Arestanti klepoja, ogļu putekliem rīstīdamies.

Jaunais sarga zaldāts kreisajā pusē pats bij ziņkāršs. Mazu maliņu durvīm viņš pameta neizvilktu un lūkojās laukā pa to. Ari arestanti varēja redzēt, kur patlaban atrodas.

Dzelzs tilta lokainās margas nīrbēja garām. Saules vizmotā Daugavas ledus klajuma vidū pieplakusi gulēja Zaķu sala, ar apsnigušām mājelēm un melniem pāļu sariem.

Torņkalns. Te atkal ilgi jāgaida. Ešalonu nobīdīja uz sāņu sliedēm — kamēr aizbrauca garām

viens vilciens ar mēbelēm, otrs ar nekultu labību un sienu.

Durvis pavēlēja aizvērt. Arestanti tikai manīja, ka atkal sāk braukt. Lūsis pa savu šķirbu novēroja, ka nogriežas uz Jelgavas ceļa.

Tā tad tomēr — uz Vāciju!

Vagonā bij klusu. Ārā, laikam, sameties vēsāks, ogļu putekļu pārklātās sienas drebulīgi čīkstēja. Arestanti saspiedās ciešāki čupā sildīties.

Vēl divās vietās viņi stāvēja — cik noprotams, klajā laukā, vai arī pie galīgi nopostītām stacijām. Trešajā bij dzirdams, ka vācieši klaigādami skraidīja gar vagoniem un priekšā kaut ko kala — laikam vecajai lokomotivei kas sabojājies.

Kad apstājās ceturto reizi, vagona durvis no āra tika atrautas vaļā.

— Aussteigen!

Arestanti saskatījās pārsteigti. Vācija te vēl nevarēja būt — pirms pusstundas vēl viņi Olaines drupām bij pabraukuši garām.

Ārā jau bij krēsla. Debešis rietumos vēl kvēloja spulgi sārtas, bet austrumu pusē nospiests drūmi violēts aizkars.

Līdzās piestātnes drupām uzcelta finiera būda, no tās izlīda četri zaldāti ķiverēm galvā, zemnieku kažokiem mugurā.

Arestantus vairs nestādīja rindās. Kuprainā, ar pērtiķa rokām vairs nemanīja, te rīkojās cits, ķiverē un zemnieka kažokā. Divi dzinēji priekšgalā, pārējie gatavām šautenēm, novietojās desmit soļu iepakā.

Ceļa tikpat kā nebija. Grambas rudens ūdeņu pieplūdušas, brūnu ledu aizvārijušās, sniega pārpuštas, skanošu sērsnu pārklātas. Vārgi vītoli piesarmojušiem zarotņiem, kā bēgdami, atliekušies prom no ceļa.

Notirpušām, nosalušām kājām, gūstekņi gāja

streipuļodami un klibodami. Dzina viņus ātri — no tā spriežams, ka ceļa mērķis nav tālu un zaldāti traucās ātrāki tikt pie miera.

Tā bij rupja, mežonīga, laikam profesionāla cietumnieku dzinēju banda. Katru klibāko un neveiklāko pacienāja izmeklētiem lamu vārdiem un ņirgām. Bērzu un alkšņu ataudzes malā vedējs apstājās, atgriezies kļiedza:

— Ja kāds mēģina bēgt — šaut!

Kur viņi lai bēgtu šajā svešajā klajumā? Pienīgušā krūmajā pat zaķis nevarēja paslēpties. Taču visi klibie, stīvie un streipuļojošie nebij notriekti un saguruši. Tomēr viņus atstās tepat. Tomēr tepat Kurzemē vieglāk panest salu, badu un pazemojumu. Piesarmojuši bērziņi noskatījās viņos, kā vecos paziņās.

Aiz ataudzes viņi tūliņ ieraudzīja, kurp viņus dzen. Versti attālu liela, zema, kazarmai līdzīga ēka un blakus dažas mazākas. Un vēl mazliet tuvāk tikuši, viņi ieraudzīja apkārt šim ēku pudurim divas rindas stabu ar dzeloņdrāšu pinumiem.

— Koncentracijas nometne.

To pateica tikai viens, bet domāja visi. Taču arī šis pazīstamās latviskās ēkas tā nebiedēja gūstekņus. Tā vien likās, ka tajās vaņģniecība vieglāk būs panesama, kā cariskajā citadelē, Kauņas cietokšņa kazematos, vai kaut kur Prūsijas vergu aplokos.

Pie dzeloņdrāšu vārtiem stāvēja divi sargi. Vienu redzēja staigājam arī viņpus sētai. Acīmredzami, uzraudzība te stingra. Gar lielo ēku slaistījās dažī vācieši, gūstekņa nemanīja neviena.

Viņus sadzina aplokā un pameta tur vienus. No mājas izšļūca divi zaldāti velteņa zābakiem kājās un aplūkoja arestētos kā mežā saķertus zvērus.

Viens no tiem ar iešķeltu degunu nezina kāpēc sevišķi ievēroja Vilni. Rādīja koleģim.

— No kungu zortes, liekas.

Tas arī ieinteresējās, piešļūca tuvāk.

— Jā, krāgas un šlipes. Bet nelieši viņi ir visi.

Pirmais bij pamanījis gūstekņu sejās vai citur ko nepiedienīgu, nepietiekoši bijīgu, vācisko visvarēnību aizskarošu. Pakratīja dūri pret visu baŗu.

— Neizgāzt vēderus! Te jums vairs nav nekāda revolūcija. Te ir koncentrācijas nometne!

Otrais nošņāca caur zobiem.

— Latviešu plukatas!

Gūstekņi saskatījās. Tas viņiem bij zīmīgs apsvēcinājums.

Debesis arī rietumu pusē apdzisušas. Visa pamale apkārt apvārksnim drūmu, violētu aizkaru apvilkta.

Iznāca komandants līdz viduklim pāršķeltā mētelī ar zaķādas apkakli. Neskatījās gūstekņos — likās, tie visi viņam personīgi ienaidnieki. No lapas izsauca visus pēc vārda.

Otrā pusē pagalmam zemai nojumei atvērti vārti. Izsauktais ar savu paunu ielida pa tiem.

It kā ar pūlēm izspiedis saucamā vārdu pār lūpām, komandants pagaidīja, līdz tas aiziet un ielien nojumē. Svinīga pauze visai šai komiskai defilēšanai piešķīra svarīgas ceremonijas nokrāsu. Acīmredzami, rīkotājam bij sevišķa bauda atšķirt pa vienam no baŗa šos nodzītos arestantus un neskato ties tomēr redzēt, kā tie saliekušies salien būdā.

Pa vārtiem balti garaiņi kūpēja pretī. Telpa viņu pilna līdz pat zemei. Slapju degošu žagaru dvingas piesūkusies tumsa. Netālu no ieejas kurējās krievu zaldātu čuguna krāsniņa. Sēdus ap to desmits agrāko iemītnieku. Jaunpienācēji tāpat stāvus spiedās apkārt.

Krāsniņa kvēloja sarkani nokurināta. Sēdētāju sejas tāpat sārtas nokaitušas. Kāds paraustīja Vilni aiz kājas.

— Sēsties tepat. Tālāku vējš pa visiem pakšiem putina sniegu iekšā.

— Tu? Kā tu esi gadījies?

Tas bij Krišupis. Viņš deva zīmi klusēt un novilka svaini sev blakus. Iečukstēja ausī,

— Tu neplāpā! Mani te sauc par Melķertu, tā manā pasē rakstīts.

Tikai Endrāns te vēl no citadelniekiem, bet tas patlaban kungu mājā vārija kafeju vakariņām. Daudzi sveši, tepat pa Kurzemes novadiem salasīti, pret okupācijas varu kaut kā nogrēkojušies zemnieki.

Pienācējus vispirms informēja par jauno mītni un viņas režimu. Agrāk te bijusi kāda koppienotava. Komandants ar sargiem ievietojušies galvenajā ēkā, kur vēl ķieģeļu krāsns vesela un plītē iemūrēts palicis lielais piena sildāmais katls. Šī te agrāk bijusi zirgu iebraucamā nojume — vienkāršs nomalu šķūnis, cauru pasienu un vaļējām pašobelēm. Krāsniņa un zaļi vitola žagari vienīgais glābiņš, bet arī tā viens miegā apsaldējis ausis. Tās tagad izskatījās kā apacepinātas, brūnām vātīm aprecējušas.

Endrāns ar otru gūstekni atnesa toveri melna šķidrums — tas jau pazīstams no citadeles laikiem. Par citadeli ieminoties, Endrāns nogrozīja galvu. Tuvredzīgās acis skumji blisinājās aiz apaļo brillu stikliem.

— Nerunājat par citadeli. Citadele bij parādīze pretim šim zvēru dārzam. Te saldē, badā mērdē, ar karceri draudē. Un karcers, tas ir pienotavas bijušais ledus pagrabs...

Krišupis-Melķerts pārtrauca to.

— Nebiedē ļaudis, Endrān! Latviešu revolucionāru nevar salauzt ne viņu cietums, ne ledus pagrabs. Drīz būs pavasaris — jau tagad ap pusdienu siena dienvidu pusē silta no saules. Tikai degunu pašiem nevajag nokārt. Visādos apstākļos var iz-

vilkst kailo dzīvību un visām mokām reiz pienāk beigas.

Viņš runāja tā, it kā pats šīs beigas jau varētu ar roku pasniegt. Viņam piemita brīnišķīgs spēks sadrosmināt pašus glēvākos. Bauskas apvida kalējs, kas bij iedrošinājies savu amtsforštejeri nolamāt par sumpurni, acu nenovērsa no viņa mutes. Kaulainās, spalvainās dūres laužija zaļos vītola žaģarus.

— Nē, pasaulei vēl nav beigas! Mēs vēl tiksimies. Ar nūju mani, kā suni! Kaklu es viņam apgriezīšu.

Endrāns, uz durvju pusi klausījies, klusināja.

— Nerunājat tik skaļi. Jau otro vakaru es dzirdu, ka ložņā ārpusē gar sienu. Droši vien, pāris no tiem kaskās un mundieros ir vietējie vācieši.

Gūstekņi strēba karsto melno zupu, piegrauzdamī pelēku, pusdienā aiztaupītu maizes gabaliņu. Večuks pastalās, bez dokumentiem, par klaidonību te ievietots, sūrojās.

— Devuši jel cilvēkam kaut cik ēst. Rītā kafeja, vakarā kafeja, pusdienā putra ar kartupeļu mizām un runkuļiem. Pat cūkai te jāsprāgst nost.

Kažokā saritinājies, liels bārdainis atrēca nikni.

— Nepielīdzinies tu cūkai. Cūkas pie vāciešiem ir tādā godā, par kuŗu tu sapņot nevari. Tu esi mēsls un puteklis. Nekas tu neesi.

Šodien atdzītie, līdz nāvei novārguši, jau kūkoja snauzdamī. Ap krāsniņu visiem neiznāca telpas, viņi mainījās pēc kārtas. Visu nakti diviem pārmaiņus jākurina uguns.

Krišupis-Melķerts jau novietojās uz guļu un Vilni novilkā līdzī. Endrāns gulēja otrā pusē. Pat iemigt Vilnis nevarēja aiz pārmērīgā noguruma. Viss augums smeldza, kā neasām adatām sabakstīts.

Svainis runāja klusi.

— Viens labums tas, ka mēs te visi esam barā. Izrunāties var pēc patikas. Un kad tā labi izkustīna mēli, tad liekas, ka tu kaut ko ari padarījis esi. Dīvains radījums ir cilvēks.

Endrāns čukstēja Vilnim pie pašas auss.

— Vienu dienu es te nepaliktu. Kad labi apskatās, izbēgt nemaz nav grūti. Pie vārtiem sargs, otrs staigā aplokam apkārt. Bet dienā nevar, un naktī es esmu pilnīgi akls.

Krišupis piebikstīja Vilnim.

— Es mēģināšu rītvakar vai parīt. Esmu jau nolūkojis un zinu, kā to izdarīt.

— Vai vērts riskēt? Cik ilgi taču viņi te mūs turēs?

— Man jāriskē ari negribot. Mans Melkerts ir pārāk šaubīgs. To viņi atsūtīja šurp par demonstrāciju Sarkandaugavā. Man jau tad likās, ka viņi šaubās, brīnos tikai, ka negadījās kāds kas pazīst. Bet uzošņās. Es manu, ka ari te novēro mani. Es negribu, ka mani vienkārši piesien pie staba un noslaktē. Man vēl kaut kas jāpadara... Rītu vai parīt...

— Man liekas, tagad vajadzētu likties mierā. Tā jau visi cietumi un zvēru dārzi viņiem pilni.

— Jā, tagad ari vairs nav iespējams. Olševskis prom, strādnieki pagalam terorizēti un iebiedēti. Un nav ari vairs nekādas nozīmes. Mūsu biedri Vācijā ir informēti un dara, ko iespēj. Pievākšu tipografiju drošākā vietā un mēģināšu tikt prom uz Krieviju...

Beidzot Vilnis iesnaudās. Cieši starp biedriem, pašam nebij auksti, bet kājas sala un ik pa pusstundu modināja augšam.

Otrā dienā nometnē vēl atveda četrus. Starp tiem bij ari Lapainis. Cēsīs nokavējis beidzamo vilcienu un kritis vāciešu nagos. Līdz vakaram gūstekņi drūmi klausījās šausmu stāstu, kā uzvarētā-

ji izrēķinājušies par krievu karaspēka postījumiem un revolucionāro iestāžu rīcību Ziemeļvidzemē.

Krišupis staigāja pa nojumi, kaklu mēteļa apkaklē ievilcis, savu domu domādams. Tomēr tajā vakarā no bēgšanas nekas neiznāca. Viņu nolika žagarus cirst un kafeju vārīt. It kā nojauduši, vācieši tonakt pat nojumes vārtus aizslēdza.

Rītā Lapaini aizsauca uz kungu māju. Pēc stundas gūstekņi pagalmā staigulodami redzēja, ka četri zaldāti viņu ved projam no zvēru dārza. Tuvākajiem viņš paspēja pačukstēt pāra vārdu.

— Uz Jelgavu. Uzmanāties. Te ir kāds spiegs.

Viņi paši jau bij ievērojuši vienu starp tiem vakardienas četriem. Subjekts samta svārciņā, sieviešu zeķēm pāri ceļiem, pārāk draudzīgs un plāpīgs, ar manāmu baltisku pieskaņu izrunā. Jau agri no rīta tas bij aizgājis uz kungu māju un palicis tur labu laiku.

Pēc pusdienas viņš atkal bij tur un izlēca, it kā kāds to ar kāju izspēris laukā. Pierindojās staigātājiem un neganti lamāja vāciešus. Viņu, mācītu mežkungu no Rucavas apkaimes, arī turot par bīstamu, jau trešo mēnesi vazājot pa cietumiem un nometnēm. Viņam pašam sieva esot latviete, vienmēr viņš turējies ar zemniekiem kopā.

Gūstekņi saskatījās un neatbildēja ne vārda uz viņa čalošanu. Viņš, laikam, nojauca aizdomas, palika iepakaļ viens, vēl čalīgāki lādēdamies un lamādamies.

Pārdaugavas Kristaps pielieca lielo galvu Vilnim tuvāk.

— Nožņaupt viņu vajadzētu kā sesku.

Laiks bij samācies un vējains. Mētājās sīks sniedziņš. Kartupeļu mizas piestrēbušies, gūstekņi staigāja pa savu aploku, turēdamies noteiktos desmit soļus no dzelondrāšu žoga. Sarga zaldāts otrā

pusē sala un noskatījās staigātājos ar tādu īgnumu, it kā viņš te būtu tas vaņģinieks.

Apsnigušais klajums visapkārt kā izmiris. Tikai vārnu bars ķērkdams vīciņoja ap kārklu puduri — tur, laikām, pamesta kāda maita. Gūstekņi nika nost garlaicībā un bezgala skumjās. Citi tupēja nojumes kaktā sarāvušies, Kļava velti izmēģināja uzmundrināt viņus.

Krišupis pavilka Vilni nostāk no pārējiem. Zem rokas ar to iedams, informēja.

— Apskaties to piebūvi lielās ēkas galā. Tur ir atejas vieta. Žogs, kā redzi, pie viņas nobeidzas. Dibenā tikai dēļu siena — es esmu jau izmēģinājis. Ja mēs te staigāsim līdz krēslai, es mēģināšu. Laiks ir vējains, Friči, varbūt, nedzirdēs. Tikai tu man padodi zīmi, kad tas pelēcis tur aiz sētas iet uz viņu pusī.

Vilnis pateica arī tiem, kam varēja droši uzticēties. Krēslai metoties divi cirta žagarus, sagatavodami krājumu naktij. Divi tīrīja sniegu no cjamā loka ceļa, kāds desmits pastaigājās. Zaldāti viņus pavirši novēroja pa kungu mājas logu, bet parasti netraucēja.

Krišupis iemanījās atējā un palika tur labu brīdi. Vilnis klausījās vērīgi, bet trokšņa nesadzirda. Laikam, svainis prata lauzt reizē ar žagaru kapātāju cirvju knakstieniem.

Nesteigdamies, viņš iznāca atkal laukā un pievienojās staigātājiem.

— Darīts. Divi dēļi ir vaļā, sprauga plata diezgan. Tikai par gaišu vēl. Jāpagaida, kamēr viņi iekšā aizdedz ugunis, tad otrā pusē pa logu laukā nevar redzēt.

Pusstundu vēl viņi parunājās staigādami. Viens zilpelēkais parādījās durvīs. Rokas bikšu kabatās sabāzis, krūti izgāzis, noskatījās neparasti vēlā promenādē.

— Na, nu! Kas par jaunām parašām! Kūti!
Tā viņi parasti saukāja gūstekņu nojumi ar slīpo vienas puses jumtu.

Krišūpis pačukstēja.

— Nu laiks... Lai tad ir, kas ir — es mēģināšu. Dzīvo vesels, Mārtiņ! Uz redzēšanos cilvēku pasaulē!..

Viņš pagaidīja vēl acumirkli, kamēr zilpelēkais aizvēra durvis, tad pazuda būdā.

Kad sarga zaldāts aiz žoga apgriezās soļot uz viņu pusi, Vilnis skaļi nokāsējās. Gūstekņi, čalodami gāja uz kūti. Sniega tīrītāji šķendinādami nesa atdot šķipeles. Rucavas mežkungs glūnēja pa vārtiem.

— Kāpēc jūs nenākat? Nu jau ir pavisam tumšs.

Neviens viņam neatsaucās. Pukstošu sirdi Vilnis vēl pakavējās laukā — vai nenosprakstēs šāviens un kņada nesāksies kungu mājā? Bet viss tur palika kā bijis. No virtuves divi gūstekņi stiepa toveri ar melno dziru.

Krāsniņa jau pasarkana. Mežkungs šovakar sevišķi kustīgs un runīgs. Bet gūstekņi viņam nepiegrieza vērību. Viens no viņiem jau ārpus žoga... Vai tā nebij likteņa zīme un nākotnes solījums? Viņi lūkojās cits citā gaišākām, it kā nejauši uzliesmojošas, cerības apstarotām sejām.

Tikai Pārdaugavas Kristaps nenovērsa no samtsvārča savas lielās acis, ar uguns kvēles atspulgu baltajos ābolos.

Šovakar nojumē bij neparasti klusu. Gūstekņi sagula ciešā blīvā kā kustoņi, cits citu savām miesām sildīdami. Teoretiskie strīdi un dienas notikumu pārrunas neradās — tikai viens otram cieši ausī drīkstēja pačukstēt.

Samtsvārča tuvums piegānīja nojumi, kā vārnam izmestās maitas smirdoņa. Pats viņš vēl no sienmaļa slaistīja galvu, valodas meklēdams un it

kā krēslā ko izlūkodams. Vai nenojauca jau, ka viena šē trūkst? Varbūt, viņa deguns saoda ko svešu.

Krāsniņas sārtums pamazām dzisa, pārvērtās pelēks, līdz nozuda pavisam. Tikai prāvākā ogle brīdi vēl spīdēja kā sarkana acs, bet no tās tumsa nojumē likās vēl melnāka.

Rucavas mežkungs pūzdams ilgi knosījās, laikam sala, krāsniņas siltuma nemaz neskārts. Bet tad kaut kas spēji noblāksēja, nožlaukstēja, un reizē ar to no sienmaļa atskanēja nejauks ķērciens — it kā samtsvārcim kāds sagrābis ādu uz pakauša un vienā rāvienā noplēsis to līdz pat papēžiem. Un tūliņ pēc tam bij dzirdams, ka viņš, kājās piecēlies, vaimanādams un lādēdamies taustījās gar sienu durvju meklēdams. Sāpēs un izbailēs orientāciju pazaudējis, aiztaustījās pavisam uz otru pusi un daudzījās gar nomājiem nojumes dibenā.

Gulētāji palika klusu. Atskaitot vienu, viņi nezinaja, kas noticis, bet noģida, ka spiegs dabūjis pelnītu pārmācību. Un kad viņš, beidzot aizslēgtos vārtus sagrābājis, velti skrāpējās un dūrēm daudzījās gar tiem, atskanēja apslāpēti smieklī.

Dārgi maksāja šie smieklī gūstekņiem otrā rītā.

Uz pastaigas ceļa pagalmā rindā nostādīti, kailām galvām viņi sala putenī. Nometnes komandants kā līdz pārsprāgšanai piepūsts pūslis šķībām acīm, skatījās kur sāpus, rindai garām. Aiz viņa turējās Rucavas mežkungs ar kafejas tovera aizdauzītu, zili aizpampušu aci un karsta šķidruma applaucētu brūnu vaigu un kaklu. Zaldāti skraidīja gar rindu, lamādami, grūstīdami, šauteņu resgaļiem vienam otram pa krūtīm iezveldami.

Gūstekņi stāvēja pārbiedēti, bāli, sakostiem zobiem, trīsošām rokām. Tomēr neatgadījās neviens, kas ko zinātu par Melķerta aizbēgšanu, vai varētu uzrādīt samtsvārča pārdrošo applaucētāju.

Kā zaķis izlēca priekšā samtsvārcis pats. Tas, un tas, un tas — viņš dūra ar pirkstu, norādīdams tos, kurū sejas visvairāk ienīda. Pārdaugavas Krištapu, Lūsi un to lielo bārdaino kažokā aizveda karcerī uz ledus pagrabu. Pārējos sadzina atpakaļ kūti un vārtus noslēdza.

Divas dienas un divas nakts viņiem tur nedeļa ne pusdienas, ne žagaru krāsniņas iekuram. Ja laiks spēji neatmeties rāms un mīksts, visi viņi apsaldētu kājas un rokas.

Kā vētras notriekti putni jūrā uz ledus gabala, viņi tupēja nojumes kaktā zili sasaluši, stulbām acīm, gandrīz nejūtīgi, tikko nojauzdami, kas ar viņiem notiek. Daži kāšēja sausi, bezspēcā gaŗi stiepdami, kā suņi kaukdami. Citi, drudža pārņemti, murgoja vaļējām acīm.

Neviens vairs necēlās staigāt un kustoties mēģināt kaut cik atsilt. Nespēcā katra locekļa pakustinājums darīja sāpes, nepārvarama apatija viņus visus kā pamirusus pieplacināja klonā.

Kad tos trijus no pagraba atkal ieģrūda nojumē, tikai Kļava ar Ezermalnieku vēl spēja izvilkties pēc žagariem un aizkurināt krāsniņu. Lielākā daļu kartupeļu mizas pusdienā izvēma laukā. Tikai palēnām viņi atkal atguva cilvēku sejas.

Seši bij slimi un nemaz necēlās. Gulēja, brīžam pelnu pelēki, brīžam tumši sārti, klepoja aizsmakuši un murgoja vaļējām acīm.

Laiks palika arvienu siltāks, bet gūstekņiem pagaidām no tā bij maz labuma.

Sniegs kusa uz jūnta, ūdens pa izkusušiem caurumiem tecēja lejā. Iedobumā, pašā nojumes vidū, stāvēja pelķe, kas pa naktīm vēl vienmēr aizsala. Aukstuma vietā mocīja vēl nepatīkamāks mitrums.

Trīs, pavisam slimos, aizveda kaut kur. Nikuloja gandrīz visi pārējie. Socialistiem nevedās vairs teoretiskie lielnieku-mazinieku disputi. Vītiņš veļti mēģināja ar savām atjautībām un humoru uzturēt gūstekņiem dzīves gribu un drosmi — kamēr atnāk aprīlis ar īstu pavasara sauli un sausiem vējiem. Smurģis no kaut kādiem kārbu vākiem pagatavojis kartis — tās tagad bij vienīgais laika kavēklis un glābiņš.

Pārtika tikusi labāka. Kam nauda, tie varēja dabūt piepirkt no vāciešiem maizi, reizēm arī liesus konservus, sacharīnu un cigaretes. Taču lielākai daļai nebij ne kapeikas, un iepirkums dalāms visiem.

Nometnē bij ticis zināms, ka ar pavasari gūstekņus sūtīšot kaut kur pie lauku vai mežu darbiem. Strādniekus šīs izredzes mazliet atdzīvināja. Politiskie atkal prātoja par vieglāku iespēju izbēgt.

Tikai Vilnim bij viena alga.

Slims viņš nebij, nekas viņam sevišķi nesāpēja. Bet kaut kas viņā pamazām liecies, līdz aizlūzis. Savāds psihozs pārmāca viņa nervus, smadzenes un gribu.

Vispirms viņš pazaudēja dzīvo sajūtību pret reālo apkārtni un apstākļiem. Viņš klausījās un sarīta biedru sarunas, bet tās noslīdēja kur gaŗām, it kā viņam nekad nebijis daļas pie notikumiem ār-

pus šī zvēru dārza un pie cilvēciskās dzīves izredzēm nākotnē.

Viņš gāja līdzi un automatiski darija visu, ko tie citi, bet neapjauda tam nekāda mērķa, ne nozīmes. Ēda sāļos konservus un dzēra ar sacharīnu atsaldināto melno dziru, bet garšas nesajuta. Griba bij paralizēta un jūteklī palikuši truli.

Kad saule un vēji noēda sniegu no jumta un lāstekas vairs netecēja, viņš stundām sēdēja piesaulē, muguru, pret nojumes sienu atspiedis. Skatījās klajumā, kur no sadzeltējuša sniega paliekām ar katru dienu vairāk iznira melni kailās zemes plankumi.

Vilnim nebij nekāda prieka par pavasara tuvošanos. Viņš tikko nojauda to. Pat uz parazītu rāpošanu pa ādu viņš reaģēja tikai mechaniski pabērēdams muguru pret sienu.

Visa viņa garīgā būtne bij savādu atmiņas halucināciju varā. No pagājušā gada divdesmit pirmā augusta viņš atcerējās katru dienu. Ne atblāzmā un ēnā, pagājušu un pārciestu. Ar asu skrīpstu kāds dvēselē vilka šņīpu pēc šņīpas, līdz kamēr tā bij sagraizīta un izķēmota kā nobeidzies, tārpu izgauzts putns, no kuŗa tikai spalvu čupa un sīku kaulu skelets palicis pāri.

Ar dziļi smeldzošu atsāpi griezās šīs pagājušās drausmīgās dienas. Tikai to viņš vēl sajuta, ne vairs naida un atriebības tieksmi pret saviem mocītājiem. Zilpelēkā vara bij pieplacinājusi zemē viņa vīrestību, paralizējusi viņa dzīvības instinktu, pazemojumā un izsmieklā iznīcinājusi viņa cilvēka cieņu. Tramdiņu, dzenātu, vajātu kuštoni viņš sajuta sevi un citādu nevarēja iedomāt.

Lāgu lāgiem viņš dzirdēja kādu iestenamies, bet neapjauda, ka viņš pats tas. Svešs likās šai smejošai saulei, mīksti šalcošam vējam un dzeltenmelni lāsumotam laukam. Projām no visa tā un pašam no sevis!.. No zemes, no cilvēkiem un pašam no sevis! No sevis — tas bij tas galvenais...

Pievakarē viņš gulēja nojumē, seju augšup pagriezis. Noliecies, Kļava mēģināja viņu pārrunāt un ierosināt. Viņš gribēja, kaut ko ari atbildēja, bet tas bij kā no ārienes, tājš un nepiedienīgs.

Vakara blāzma ielida pa caurumu jumtā un sarkanā strēlā aptinās noputējušai sijai. Tā gandrīz ar roku pasniedzama. Tikai uz kafejas toveža pakāpties, tikai saplēsta kamzoļa auklu tur apsiet...

Ar katru vakaru dziļāk Vilnis iegrimā šajā murgainā rēgā.

Trešā aprīlī, agri, kad gūstekņi tikko sāka celties, nojumes vārti atvērās plaši.

— Vītiņš, Smurģis, Vilnis! Uz kantori! Ar visām mantām!

Vilnis kaut ko sāka atjēgt tikai tad, kad Vītiņš, saģērbies un sakravājies, sapurināja viņu. Gūstekņi izbrīnā drūzmējās apkārt.

Saule, vēl pamalē, kā sarkana laiva brida pa pelēkiem mākoņu vilņiem. Naktī atkal pārsalis, pagalms laistījās kā perlamutra parkets. Kungu mājas durvis stāvēja pats komandants, laipns un vēlīgs.

— Lūdzu, kungī, taisni šurp pie manis.

Istabā viņš pamāja smaidīdams.

— Jūs tiekat atsvabināti, kungī. Nu, zināms, nav jau nekāds brīnums. Tikai aiz pārpratuma jūs būsāt nokļuvuši še.

Bet Vilnim piebilda vēl sevišķi:

— Jums Rīgā laikam gan stipri aizstāvji.

Viss viņam bij kārtībā — gūstekņu pases, braukšanas atļaujas, atņemtās mantas un kantori glabātās naudas paliekas. Viņš locījās iztapīgs — pavisam cits cilvēks, nekā viņi līdz šim paraduši redzēt.

— Neņemāt launā, ja režims dažkārt bijis stingrāks un pārtika vājāka. Ko lai dara, no manis neatkarājas. Man ir savi priekšraksti, pie kuriem jā-

turas. Un pārtikas līdzekļu jautājums vispārīgi grūts. Vēlu jums visu labu. Visu labu, kungi!

Pat roku viņš tiem spieda!

Izpalīdzīgs unteroficiers tecēja pa priekšu atvērt vārtus. Par Smurģa dzeramnaudas divdesmit piecām kapeikām labu brīdi vēl stāvēja atsveicinādamies, roku pie cepures loka.

Smurģis ar Viņņu aizgāja kā spārnos. Tiem šīs nedēļas zvēru dārzā tikai nelabs traucējums, pēc kuŗa jo tīkamāki sajust normalās dzīves gaitu. Vilnis vilkāš kā apmāts. Nevarēja attapties un iedomāties svabadībā. Lāgu lāgiem viņš sarāvās, pelēko kasku tuvu blakus pamanījis, vai šautenes resgali mugurā sajūtis.

Tikai pašā beidzamā acumirkļī viņš nokļuva stacijā. Vilciens jau svilpa. Tagad lopu vagona durvis palika vaļā, neviens viņas nesargāja. Nokusušie, lielām ūdens lāmām spīguļojošie lauki ātri slīda garām.

Tikai kad dzelzs tilta margas sāka nīrbēt garām durvju spraugai, Vilnis mazliet atjēdzās. Tad tomēr tas nebij nekāds murgs, bet patiesa atgriešanās dzīvē... No miroņu nama, no akmens zārka, no zvēru dārza atkal reiz dzīvē!

Kā izmēģinādams, viņš piecēlās un izbāza galvu pa durvīm. Nē, neviens vairs negrūda atpakaļ.

Daugavā ledus izgājis, tikai balīti, smalki salauzīti Krievijas viņņi biežā kārtā vēl peldēja lejup. Ūdens uztūcis gandrīz līdz pašai krasta malai. Pret tilta stabiem nokrautas augstas grāvas. Zaķusala likās līdz viduklim iegrimusi dzeltenbaltās grēdās. Viss kā pirmo reizi mūžā redzams...

Stacijas klajumā iznākot, Vilnim pārskrēja savāda šalka. Tā tad tomēr brīvē! Šucmanis kaskā nepiegrieza viņam ne mazākās vērības. Biezs ļaužu pūlis pa trotuaru traucās pretī, viņš maisījās pa vidu, atradis pieklājīgi ceļu pagriezt, bet tomēr va-

rēja iet, neviens viņu nekomandēja un nedzina atpakaļ.

Izmēģinādams, viņš novērsās pa Pauluči ielu. Divi leitnanti, pretimnākdami, aizdomīgi noskatījās viņā. Par daudz viņš sadzeltējis, nomelnojis, noskretis un apaudzis. Ari pa Suvorova ielu iet neviens viņam neliedza.

Tad viņš saņēma drosmi un iegriezās pie bārdziņa. Ieskatījies spogulī un pazinis sava paša atvērsto cilvēcisko seju, pārlicinājās galīgi, ka atgriezies dzīvē. Bet organisms bij pārāk vājš, pilnām izjust dzīvības un brīves tīksmi. Kājas viņam drebēja pa trotuaru tālāk ejot, acīs lāgu lāgiem satumsa.

Anna nebij tik pārsteigta, kā viņš sagaidīja. Viņa jau zinājusi, ka atsvabinās. Vilņa vecais draugs provizors Ansons visu laiku staigājis pie saviem pazīstamiem vācu kungiem un beidzot ari pie Lešņika, kuram ielauztā riba sākot jau saaugt.

Nekādu sevišķu jaunu ziņu viņiem nebij. Rīgā viss pa vecam, tikai bads arvienu lielāks un arvienu garākas rindā stāvēšanas. Bez Aizpura palīdzības viņai grūti būtu nācies izvilkt tos trijus. Patlaban gan vairs tikai divi...

Māte bij mirusi. Neēvelētu dēļu zārks novietots turpat istabā — līdz rītam, kad nolikta apglabāšana.

Viņa runāja tik vienkārši un vienaldzīgi, kā par kuŗu katru ikdienas notikumu. Vilnis saprata viņu. Nāve ir traģiska parastā ikdienas dzīvē, kad cilvēkam nozīme darbā un visā dzimtas kopdzīvē. Tagad tā tikai viņu pašu atsvabinājusi no apnikuma un mokām, bet pārējos no liekām raizēm.

Vilnis skatījās tajā sakrunkotā, nedzīvā sejā un atgīdās, ka ari viņā nekas, itnekas neaizvilņojas. Piedzīvotais un pārciestais iznīcinājis to intīmo, kas normalā dzīvē kā pālsī mēnesnīcas plankumi plaiksmo zem kājām uz ceļa.

Māti uz kapiem vest atbrauca Aizpurs ar savu jauno zirgu un ori. Tam pa šo ziemu nebij klājies slikti. Pelnījies miltus ceptuvēm un kartupeļus izdalīšanas punktiem pievezdams. Ja protot, ar vāciešiem varot gluži labi sadzīvot. Gluži tāpat kā ar krieviem.

Viņš vispār bij apmierināts ar savu likteni. Uz zārka sēdēdams, uz Miera draudzes brīvkapiem braukdams, viņš ar patiku pārstāstīja vēl šo to no saviem piedzīvojumiem ar miltu izdevējiem un kartupeļu svērājiem. Noproto, ka kopā ar tiem viņš taisījis īsti labus veikalus.

Ar sievu, mazo Martu un sētnieku ratiem blakus iedams, Vilnis klausījās šajos stāstos. Tie izlikās it kā no kādas aizzemes. Grūti viņam iedomāties, ka pa šo laiku citi vēl strādājuši un pelnījušies. Neticami, ka kāds šajos varmācības spaidos varētu sajusties kā cilvēks, kam iespējama cilvēciska dzīve.

Bet tad viņš ielūkojās ciešāki braucēja brangajā labsirdīgā sejā. Tā taču vecā latviskā pieticība, kas nekad galvu necels pārāk augstu un neprasis vairāk, kā varas atļauts. Pazemība jebkuŗas varas priekšā un izmaņa nospraustās robežās — arī tas ir dzīves princips. Daudz tālāk ar to var tikt, nekā ar visām teorijām un cilvēka cienīgas dzīves un brīves prasījumiem.

Anna slepšus novēroja viņu. Viņas sejā nepārprotami redzamas bažas, ka vīrs atkal nesāk veltu strīdu un jau iepriekšējs nosodījums tam, ko viņš varētu teikt.

Bet viņš neteica nekā. Triju mēnešu cietumniecības slogs vēl gulēja viņa smadzenēs. Viņam bij grūti atgāpt skaidru domu. Vienaldzīgs un tālš vēl likās viss, ko šie cilvēki runāja.

Mācītājs atbraucis pirmais un desmit minutes gaidījis pie vārtiem, tāpēc manāmi iepīcis un ne-

laipns. Viens pats dziedādams gāja pa priekšu, četri bērinieki nesa zārku un nevarēja vilkt līdzī, bet mazo Martu iemācīt Vilnis nebij lāvis.

Kapa runa nebij gaŗa, bet totiesu izteismīga. Mācītājs pablisināja acis uz Vilni un tas saprata, ka kaut cik zina viņu. Bargie laiki kā Dieva sods par neticību un ļauŗu grēkiem. Revolucijas negantība un pelnītā atmaksa par to... Labi tam, kas ir aizgājis, jo tur viņam labi klājas. Brīdinājums visiem pārgalvniekiem, ko soda laicīgā un tāpat arī debesu vara.

Vilnis skatījās melni talarotā vīrā un vēroja, kā nikni sakniebjas viņam lūpas un baltais krādziņš ar krustiem palecas, spēcīgāka vārda trīcināts.

Kristus vienmēr bij ar pazemotiem un apspiešiem. Šis te esot viņa aicināts un iecelts vietnieks zemes virsū. Bet kā viņš ir sapratis savu lomu? Pie Torkvemadas sārziem viņš stāvējis, tāpat pret debesīm paceltām acīm un nikniem vārdiem uz lūpām... Hercogu Albu pāri Pirenejiem pavadījis pa asiņu izmīrkušiem ceļiem... Sītat nost tos trakos suņus! — kliezjis pret vācu zemnieku dumpiniekiem reformācijas gadu simtenī... Deviņsimti sestajā gadā izslietām rokām svētījis lauku skolotājus un saimnieku dēlus Golgatas gaitā... Un tagad viņš sēd zemes padomē un lūdzas Viļumu otro, lai tas neatvelk savu svaidīto papēdi no latvieŗu tautas kakla. Un tagad viņš ir te — kā norīkots konvojnieks, pavadīt vienu salauztu dzīvību uz viņpasaules nometnēm...

Kāpēc viņam kroņa mundiers nav mugurā?... Vilnis iedomāja ņo brango stāvu zaldāta svārkā ar metala pogām un ķiveri galvā un neviļus pasmaidīja.

Pacēla acis un sastapa iznīcinātāju dusmu ziņoŗu skatu. Rokas platajās piedurknēs pasītās augŗup uz svētīŗanu, dziesmu grāmatai lapas ņņirkstēja nervozi nemierīgos pirkstos.

Bet turpat stāvēja Anna, noliektu galvu, mazo Martu pie rokas. Tomēr viņa nebij varējusi iztikt bez šī dvēseļu konvojnieka, kas prasīja desmit rubļus par sava pienākuma izpildišanu. Kas viņam vēl bij šī sieviete? Kas izaugs no tā bērna, kuru viņš pa šiem gadiem tikai retas reizes dabūjis redzēt?

Ari Anna nu paskatījās viņā — kā likās, pārmetoši. Jā, jā — Vilnis jau arī pats apzinājās te lieks un nepiederīgs. Tikko noturējās, neuzmaucis cepuri galvā un svētības vidū neaizgājis projām.

Varbūt, arī nenoturētos, bet patlaban nāca Vanda ar zaļu priežu zaru pušķi. Ceremonijai bij beigas, mācītājs atsveicinājās, Annai vēl pateica pāris oficiālu mierinājuma vārdus, tad aizsteidzās ātri uz kapsarga namiņu, pārmainīt uzvalku.

Anna ar Martu un sētnieks sasēda orē pie Aizpura. Vilnis ar Vandu palika kājām. Viņa šodien sevišķi domīga un klusa.

— Laikām jau mans tēvs arī pavasara nesa-gaidīs.

Kad Vilnis nekā neaṭbildēja, pirmo reizi pavērās viņā ciešāki:

— Kā tu esi pārvērties! Kā viņi nomocījuši tevi! Par desmit gadiem vecāks esi palicis.

Vilnis paraustīja plecus.

— Kas tagad gadus skaita. Ari tev pāris grumbu pierē.

Viņa pārvilka tur roku.

— Es zīnu. Nogurusi un apnikusi es esmu līdz nāvei. Radiniekiem uz kakla, un viņiem pašiem iet tik grūti.

Ģaŗa bēgļu rinda aizvirzījās viņiem priekšā. Viņi apstājās nolūkoties šos Kurzemes zemniekus, kas ar savām mantu paliekām atgriezās mājās. Daŗam tikai tas, kas mugurā un ratos, citam vāja gov-tiņa saitē piesieta.

Vanda ierunājās.

— Tā viņi tagad brauc, no rīta līdz vakaram. Ar katru dienu gaŗākas rindas. Es esmu izrunājušies — no Ziemeļvidzemes, no igauņiem, no Bolviem, pat no Pleskavas apkārtnes. Zeme velk atpakaļ. Jāatzīstas, arī man tagad pastāvīgi prātā. Ja nebijis man tā slimnieka, es, laikam, būtu jau gājuši uz Smilšu ielu pieteikties.

— Kurzemnieki vēl atradīs kādu jumta stūri, kur patverties. Arī darbu vācieši viņiem dos, un puskilo linsēklu vai auzu pārtikai. Tu zini, kas tev sagaida Lomaņos. Vai tev ir kaut kāds plans, ko tu tur domā iesākt?

— Nekā man nav. Bet tāpat arī te nē. Maldos kā no laivas izgāzta. Apnicis un atriebies līdz nāvei. Ja mēs pavasarī uz sējas laiku tiktu atpakaļ, uzrušinātu kādu stūri — liekas, tomēr taču kaut kas izaugtu. Vai nu gluži badā nomirtu... Tev taču arī te nav nekādas izredzes?

— It nekādas. Mēs esam izkaisīti kā pelavas vējā. Lielākā daļa cietumos un koncentrācijas nometnēs. Olševskis fronteī pāri, Krišupis pazudis. Es varētu pamēģināt pie Veinberģa avīzes par reportieri, vai par kādu klenderi viņa komediju teatrī...

— Nejokojies. Šī dzīve patiešām var novest arī pie tādas pašaptraipīšanās. Maniem radiniekiem ir meita, strādā kā trauku mazgātāja kaut kādā restorācijā Maskavas priekšpilsētā. Sakaltušas kotletes un aizkostas maizes rīkas nes mājās. Esmu redzējis — arī naudu reizēm dod vecājiem. Bet man spriežas kaklā, es nevaru. Pēc pusnakts viņa nāk mājās, tad visa istaba pēc alus smird. Un aizvakar divi piedzērušies unteroficieri atvadīja viņu... Es manu — tā ir netīra peļņa... Es nevaru!

— Dubļos mēs esam iemīti — kur te vēl ir kas tīrs.

Pēdējais bēgļa vezums bij gaŗām. Viņi abi stāvēja ielas malā un noskatījās, kā kurzemnieks žirgti

aizsoļoja pakal saviem ratiem, it kā mājās viņu gaidītu pilna klēts un silta gulta.

Līdz vakaram Vilnis klīda pa pilsētu. Krēslā uzkāpa pie sava drauga Ansona. Tur viņu saņēma kā savas dzimtas cilvēku — neskatoties uz to, ka viņš socialistis un savās politiskajās gaitās tiem te nekad padoma nebij prasījis.

Tagad viņiem bij, kas sniedza pāri uzskatu plaisai un vienoja. Naidis pret vāciešiem un akla, nepamatota cerība, ka taču mūžīgs nebūs šis okupācijas terors. Ansonam bij visas ievērojamākās vācu avīzes, tās tēloja pavisam citu. Nekad vēl vācu armijas stāvoklis visās frontēs nebij bijis tik spīdošs, kā patlaban. Francijā streiks un dumpji kara spēkā. Angļi paši runāja par iespējamo katastrofu... Laikrakstu politiķi kā apreibuši, kā delirijā kūdīja uz jaunām aneksijām. Vietējie vācieši karsti debatēja, vai Viļuma dēlu, vai kādu no pieci simts Vācijas hercogiem un firstiem aicināt par karāli Baltijas pavalstij.

Tomēr aiz visiem vācu meliem un lielības izmanāms bij kaut kas neizteikts un slēpjams. Šeideņa mērenā patriotismā, Vācijas ārlietu ministrijas atturībā, Hindenburga apdomīgās intervijās, niknumā pret neitrālo valstu neatreferētiem, bet asi nosodītiem prātojumiem. Ansons bij nelokāmi pārlicināts, ka rudenā pusē kara laukos sagaidāms kaut kāds lūzums, un līdz ar to pārvērtība visā vācu līdzšinējās varas joslā.

Vilnis klausījās un runāja līdzī pats. Bet viņa cerība blāvi paplīvoja kā rūsa un apdzisa atkal. Par daudz viņš pārdzīvojis, viņa nervi palikuši nejutīgi un iedoma trula. Lūzums un pārvērtība... Viņam likās, ka tas nu par vēlu, ka nekas nespēj vairs atvērst atpakaļ to, kas sadragāts un samīts.

Pirmo reizi viņš dabūja zināt, kā draugiem izdevies izraut viņu no Kurzemes zvēru dārza. Ansons izmantojis savus sakarus ar vietējiem vācie-

šiem. Kundze nesusi puķes Lešņikam slimnicā, tikai ielauztā riba pasargājusi viņu no apglaimotā spiega pārāk lielās laipnības. Tas tad arī bijis izšķirošais faktors. Šie vācieši galu galā bij pērkami kā prostituetes pie Vērmaņa dārza, tikai katram piemērotu valutu vajadzēja zināt.

Vilnim palika vēl smagāk. Ari krietnai sievietei viņa dēļ jāpazemojas kaut kāda armijas detektīva priekšā. Šis nolādētais laiks nevienu cilvēku negribēja pamest nepazemota un neizsmieta...

Ansons spēcīgi sapurināja viņu.

— Klausies, tu nepadodies splīnam un grūtsirdībai. Kamēr saule spīd un zeme griežas ap viņu, vēl nav beigas. Un ja tomēr — katrās beigās ir arī savs sākums. Mēs, beigu cilvēki, esam arī tie iesācēji.

Viņš izgāja pavadīt Vilni.

Rīga bij tumša, bet ļaužu pilna. Līdz desmitiem varēja staigāt bez sevišķām atļaujām. Kungi no Vecpilsētas, bulvāriem un Elizabetes ielas gala rajona nebaidījās vairs strādnieku priekšpilsētu. Okupācijas vara bij pratusi sagādāt mieru un drošību lojaliem pilsoņiem.

Ansons paņēma Vilni zem rokas.

— Iesim palūkot gaišo Rīgu.

Kafejnīcas priekšelpā pogains šveicars noņēma viņiem mēteļus. Otrā pusē garā rindā vācu oficiēru zilpelēkie, līdz viduklim pāršķeltie, samta un zaķādas apkaklēm.

Zāles durvis verot, pļerkstoša muzika un skarba čaloņa ar vālu izvēlās viņiem pretī. Vācu kulturas jaunievestās bārdāmas dejoja laiski, savus erzaczīdus dzērājiem spīdinādamas. Frakoti sulaiņi ar alus glāzēm tekāja pa atsevišķo kabinetu aizgaldām, privātiem viesiem steidzīgi pagrūzdami priekšā, pret oficiēriem klanīdamies un atvainodamies.

Rīga atdzērās pēc četrus karagadu sausuma un

slepenas ložņāšanas pie kandžas brūveriem un konjaku kontrabandistiem. Vāciešiem bij viss, ko Rīga prasīja — krāsainās pudelēs, zeltītām etiķetēm, tikai nezin no kā darināts, sājs un pretīgs. Bet Rīga bij mierā. Rīga bij laimīga, ka okupācijas vara palāvusi iespēju apreibt un aizmirsties.

Vilnis dzēra dzelteni, par alu dēvējamo šķidrumu un stulbi lūkojās šajā drūzmainā telpā. Pēc citadeles kameras, Kurzemes zvēru dārza un kartupeļu mīzu putras šis līgsmes pilnais lokals likās kā vājprātīgo iestāde.

Pietvīkušie leitnanti pūlējās vēl nosēdēt kareiviski atturīgi, un tikai acīm kavējās pie ielas sievietēm, kas lūkoja ieinteresēt viņus ar cinisku gorīšanos un savītušu koķeteriju. Slikti ģērbti privatie viesi slēpās aizgaldu krēslā, vistumšākā stūrī paslēpdami savas dāmas. Starp glāžu klinkstiem un smiekliem tur cilāja arī aizdomīgus baltus papīrišus, prostituētās nāca no aizgaldiem klusas, gurdas, aizmiglotām acīm.

Mazajā vācu zemē lielās kultura jau plēta visas atzares.

Vilnis skatījās dībenā. Viena mugura un sapsprādzēti ūdens zābaki pie bufetes viņam likās jau kur redzēti. Kad pagriezās seja, Vilnis pazina Aizpuru Kārli. Tas pienāca, piesēda un pastāstīja.

— Neko darīt, jāsatiekas un tāpat sava kapeika jānotērē. Tas bij viens no kartupeļu vīriem Ķimmeļa brūzī, man katru dienu darīšanas ar viņu. Maīta liels, bet citādi nevar. — Ko jūs dzerat tās samazgas!

Viņš pasauca ko labāku. Vilnis dzēra, sākumā ar riebumu, vēlāk bez kādas garšas, bet manīja, ka paliek tā kā vieglāk un laiks aizrit nemanot. Ansons bij sastapis liberalo leitnantu Krauzi, bet Vilnim arī ar Aizpuru bij ko runāt. Itin kā savāda interese atkal pamodusies pret viņa un sava paša dzīvi,

Dejotājas sāka pārāk uzmācīgi griezties viņu galdam garām. Aizpurs viņas acu galā nevarēja ciest.

— Iesim. Tās bābas sāks kāpt uz galvas.

Pieliecies, viņš pateica kaut ko, kas Vilnim atgādināja citadeles pašpuiku ar gludi pieeļloto galvu. Bet šovakar viņam neriebās. Viņš, laikām, pat pasmaidīja jēlajam jokam.

Arā Aizpurs viņu saņēma zem rokas, Viņš nerāvās laukā. Kas viņam par draudzību ar šo pāra reižu redzēto cilvēku? Bet tas tikai kā garāmslīdot aizskāra apziņu. Viņam bij viegli un labi, viņš pietvērās ciešāki Aizpura rokai.

Bruņinieku ielas stūrī Aizpurs palaida viņu, bet tad pēkšņi satvēra atkal.

— Pag! Nākat līdzī! Man mājās ir kaut kas labāks, nekā tā vāciešu susla. Nakts atļaujas te neviens neprasa. Jeb vai jums kur jāsteidzas?

— Nē, man laika kaut vai līdz rītam.

Viņam patiešām likās, ka laika bezgala daudz un ka to vispatīkamāki pavadīt ar šo sievas paziņu, kas tik cieši turēja zem rokas.

Lejup pa Bruņinieku ielu viņi nobrauca ormanī. Pēc ilgiem laikiem Vilnis atkal reiz šūpojās mīkstos ratos. Kā pa sapaņiem, kā miglā paplaiksnījās grūtie gājieni naktī pa purviem un dubļu lielceļiem. Tos cits kāds piedzīvojis — viņam bij ērti un labi.

Pēc tam Aizpurs veda viņu gar zaļgani nokrāsotu piecstāvu namu, ko apspīda četri apgaismoti logi ielas otrā pusē.

Puspagraba stāva logā nekultu auzu kušķis un dābols tīkliņa bunkšī.

— Te mana siena un auzu tirgotava.

Turpat bija trepes lejup ar brūnu, ķēdē piekaltu celmu augšgalā.

— Te mans malkas pagrabs.

Viņi iegāja pa dzelzs redelū vārtiem, aplieca mājas stūrī, pārgāja dubļainam pagrabam, kāpa pa

tumšām, šaurām trepēm, kur smirdēja chlors un augstāku sīpoli.

Dzīvoklī jau sēdēja mājas saimnieks un kāds Aizpura veikalu koleģis. Galdā pāris pudeļu un divi šķīvji ar reņģu paliekām un desām.

Aizpurs atnesa vēl divas pudeles, Māre uzkožamos. Visi piesita un dzēra. Aizpurs lielījās:

— Ievelkat drošāk, Vilņa kungs. Tas no skaidra cukura, no tā jums rītu galva nesāpēs.

Vilnis nomanīja, ka pats brūveris dzer maz, ka tas skaidrāks nekā visi viesi, bet pats atturēties vairs nevarēja. Tikko apjauca, ka kopēji lietojamā glāze līp pie lūpām un skābā ķiplokdesa spiežas kaklā.

Gari strīdi par to, no kā labāks šnabis — no cukura, rozinēm vai rudzu miltiem un kā kuņģi visērtāki pagatavot. Pēc tam saruna novērsās uz politiku. Gānīja pagājušo revolūciju, socialistus vispāri un Olševski sevišķi. Ari vācieši nebij slavējami, neļāva cilvēkam mierā strādāt un dzīvot. Aizpurim un tāpat viņa koleģim bij kaut kādi konflikti ar pilsētas pārvaldi un policiju. Tik daudz Vilnis vēl noprata, ka abi taisās likvidēt savus veikalus un braukt uz laukiem.

Uz ielas viņš mazliet atjēdzās, kad kāja noslīda sāņus un viņš tikko paguva pieķerties malkas pagraba trepju margai. Izmeimuroja ielas vidū un pūlējās turēties taisni palsajā spraugā, kas likās smeili iesniecamies melnā kalnu grēdā.

Nekur nevienā logā vairs nedega uguns. Vācu petroleja dārga, Rīgas iedzīvotāji taupījās, dienas gaismai. Pamazām kur priekšā bezgala tālu iznira Aleksandra ielas atblāzmas plankums, kā nokaitēta kūpoša tvaika mutulis, bet no tā te tuvienē visapkārt bij vēl tumšāks.

Suvorova ielas krustis Vilnim piesitās kāda sieviete. Viņš nevarēja saskatīt, jauna vai veca, tikai pūdera smaršu saoda un manīja, ka pieķeras

viņam klāt. Neapjēdza pats, ko runāja ar to. Bet pāri Tērbatas ielai, kur šucmanis snauda uz durvju pakāpšļa Aleksandra ielas atgaismā, viņš atkal gāja viens.

Ilgi viņš grābstījās gar vārtu stenderi, līdz sa-
taustīja zvana turekli. Vēl ilgāki nopūlējās, līdz
izzvanīja sētnieku, kas nebij paradis traucējumus
nakts vidū.

Gar sienu turēdamies, šur un tur uzgrūzdamies,
viņš aiztaustījās līdz kušetei un ģērbās nošt, ar varu
atraudams pogas un uzvalka gabalus nomezdams.
Acis lipa ciet, viņš kustējās jau pusmiegā.

Anna izkāpa no gultas un attaisīja logu. Lī-
kumu apmeta Vilnim gaŗām un aizdedzināja lampu.
Tikai strupu skatu uzmeta vīram, atkal līdz kaklam
ietinās segā.

Vilnim par kaut ko auga dusmas. Ari apvainots
un noniecināts viņš sajūtās. Svešu, vilnainu mēli mē-
ģināja runāt.

— Par ko tu to logu vēri valā? Man auksti.

Laikām, sieva brīdi pārdomāja, atbildēt vai nē.

— Te jau nevar elpot. Smird pēc brandvīna un
ķiplokiem.

Tā jau nebij valoda. Pātagas cirtieni vārīgā
vietā. Vilnis saduga, bet tad mēģināja saslieties
spītē.

— Tas jau ir tavs Aizpurs. Viņš to prot...

Annas seja pavērsās pretī. Bezgala ļaunas acis
iedzēla kā nātra.

— Mans — Aizpurs — — Kas tas ir par tādu
— manu Aizpuru?

— Tavs — es vēl reiz saku! Vai viņš te nebaro
jūs? Vai tu neeji strādāt viņa siena tirgotavā un
malkas pagrabā?

Brīdi klusums, tad atkal šņakstoši cirtieni.

— Ej tu! Kāpēc man tavs bērns un vecie jā-
baro?

Kaut kas nelabs, nožēlojami netīrs dzina Vilni iesmieties.

— Tev taču parocīgāk. Tev tā peļņa iznāk vieglāka...

Viņa palēca sēdus un nolaida kāju pār gultas malu. Bet tomēr savaldījās, iekrita atpakaļ gultā, apsviedās pret sienu, segu pārvilka galvai pāri.

Vilnis atgīdās, ka padarijis ko nelabojamu un neatvēršamu. Gribēja celties, iet, izskaidrot, nolūgties. Bet tad kā miglas kamols savērpās galvā, viņš nezināja vairāk nekā...

Kad Vilnis pamodās, Annas vairs nebij istabā. Viņš mēģināja pacelt galvu, bet dzeltenī gredzeni savērpās priekš acīm, sirds puksti dunoši dimdēja ausīs.

Mazā Marta bij pienākusi klāt.

— Tēt, vai tu esi slimš?

— Jā, es esmu ļoti, ļoti slimš.

Viņa aiztecēja un atnesa krūzi ūdens, padzirdīja tēvu — kā viņu pašu, kad gulēja karsonī. Vilnis dzēra kāri.

— Mamma aizgāja?

— Jau sen. Kā tu tik ilgi vari gulēt? Es jau trīs reizes aizbraucu līdz Valkai un atpakaļ uz mājām.

Trīs reizes uz Valku — tas parasti nozīmēja ar kartupeļu kurvi braukāt līdz āra durvīm un atpakaļ uz mammas gultu.

— Ko vectēvs dara?

— Vectēvs sēd ķēķī un raud.

Raud... Un piepēži kā ar cietu dūres sitienu pierē, Vilnim viss atausa atmiņā. Neizturami spalgi, līdz beidzamam sīkumam.

Mātes apglabāšana vakar un viss pēc tam. Kas viņu bij sagrābis ar neķītru roku un vazājis pa Rīgas netīrumiem? Kas bij vārstījis viņa muti bez prāta apvainot Annu un aptraipīt sevi pašu?

Viņš apsviedās uz mutes un iekoda spilvenā.

Kas viņā vēl palicies no cilvēka ar apzinātu dzīves uzdevumu un paša gribas nosacītu gaitu? Samīdīta sētā uzmešta lupata, ko pludurēja visi vēji.

Neizturamā pašpārmetumā viņš ieraudzīja atkal noputējušu siju ar apmestu dzirkstošu auklu... Bet Marta šķirstīja viņa matus, īsti apmierināta jaunajā slimnieka kopējas rotalā.

Vilnis uzcēlās, smagās klaidīgās domās nosēdēja līdz krēslai. Gaŗas runas viņš izdomāja, lai taisnotos sievas priekšā un mierinātu pats sevi. Bet kad viņa pārnāca auksta un klusa, viņš nevarēja atrast vārda. Acīmredzot, Aizpurs pastāstījis sīkāki, kādā stāvoklī viņš vakar bijis.

Bet tā jau viņam atkal jābēg prom no mājas. Citadeles cietums un Kurzemes zvēru dārzs bij nieks pret šo slāpētāju telpu. Kad Anna uz acumirkli ienāca no ķēķa, viņš pasteidza izmest pāri vārdu.

— Brauksim prom uz Vilņiem...

Tas drīzāk bij lūgums, nekā priekšlikums. Bet, likās, viņai vienaldzīgi abi. Viņa paņēma sērkokļņus no galda un izgāja atkal.

Vilnis nosēdēja, kamēr satumsa pavisam. Tad sieva ienāca atkal, nervozi šķendinādamās sāka aizdedzināt lampu.

— Te vaŗrs nav nekādas izredzes dabūt darbu...

Viņa izgāja, bet pēc brīŗa atgriezās ar šķērēm un adatu, nosēdās salāpīt Martas svārciņņus.

— Pāŗa simts rubļņus mums vēl ir. Nopirksim drusku pāŗtikas, kaut cik sēklas — līdz rudenim kaut kā izvilksimies...

Pēc brīŗa viņa atbildēja tomēr, galvu nepacēŗusi, nepaskatījusies.

— Aizpurs brauc jaunnedēļ.

Atkal Aizpurs!.. Bet Vilnis sakoda zobus, ar visu varu grieŗa domas uz citu pusi.

— Rīŗgā nav iespēŗjams elpot. Bezdarbs, apņnikums un garlaicība kauŗ nost. Es nezinu, kas vaŗkar man bij uzgāŗjis...

Bet to viņa nemaz negribēja dzirdēt.

— Mūsu pagasta ļaudis jau kopš divām nedēļām brauc. Kas atļaujas nevar sagaidīt, tāpat. Vācieši to neņem tik stingri, tā kā tā Rīgā viņiem visus izbaņot grūti. Līdz Ogresi iet vilciens — tilts esot saspridzināts, tālāku kājām.

Un tā viņi turpināja pārrunāt braucienu. Tēvs bij vēl kā apmāts, bet par mājām domāja arī viņš. Rīgas dzīve viņam grūtāka kā katorga. Ari mazā Marta čivināja līdzī. Uz kādu laiku visu dzimtu atkal apvienoja vecā kopības jūtoņa.

Vilnis sāka staigāt uz bēgļu pārvaldi. Ansons bij dzirdējis vācu aprindās, ka okupācijas vara uz pirmo maiju sagaidot atkal strādnieku demonstrācijas un gatavojot jaunas represijas. Runa bij jau par arestējamo un izsūtāmo sarakstiem. Vilnim pietika. Otrreiz viņš vairs negribēja nokļūt vācu cietumā un koncentrācijas nometnē.

Smilšu ielā 15/17 bēgļi uz trepēm trijās rindās stāvēja līdz pat trešajam stāvam. Trīs dienas Vilnis nokvērnēja velti, līdz dabūja numuru un ceturtajā tika iekšā.

Pieteikšanās ceremonija vienkārša un īsa, to izdarīja zaldātu mundieros tērpti pierakstītāji. Bet bēgļus pie bijušās bankas letas rīkoja vietējo baronu tipa kungi. Dzenāja no viena gala uz otru un atpakaļ, stādīja rindā un jauca atkal laukā. Vienā pusē reģistrēja pieteicējus, otrā izdeva apliecības. Bēgļi velti maisījās pūlī, piestāja un gaidīja vienā un atkal otrā vietā, līdz uzzināja, ka dēļ atļaujas jānāk pēc divām nedēļām.

Pēc divām nedēļām Vilnis nostaiģāja tikai divas dienas. Par vedēju jau sarunāts kāds paziņa no kaimiņpagasta, kas puslīdz labi tepat iekārtojies un pats nedomāja vēl atgriezties.

Agri rītā vezums bij piekrauts, viņi brauca lau-

kā pa Ģertrudes un Maskavas ielām uz Daugavas lielceļu.

Galds, krēsli un gulta bij uznesti un atstāti turpat dzīvokļa bēniņos, bet vezums tā kā tā iznācis smags. Tomēr pa ielām vājais dūkainis zirdziņš vilka žirgti. Vecais Vilnis ar Martu sēdēja pašā virsū. Pakaļā piekārts paprāvs putnu būris ar jaunu trušu pāri — tie pirmie kustoņi atjaunojamai Vilņu saimniecībai. Apakšā zem ass grabēdams šupojās čuguna katliņš.

Vilnis ar Annu gāja pa trotuaru līdzās. Viņš lūkojās savu mantu vezumā un domāja, kurā reize jau šajās tekuļa un bēguļa gaitās? Likās, tās iesāktas jau seniem gadiem — vai cita dzīve kādreiz arī bijusi? Kā ar nazi tā nogriezta un atsviesta nost. Tikai nesakarīgas miglainas atceres no tās vēl uzglabājušās. Kājas cēlās automatiski, slinki, it kā bez noteikta mērķa. Galva tukša, apnikums un vienaldzība visās sajūtās.

Pirmā laika sajūsmu par jaunu dzīvi un darbu uz laukiem atkal pārmākusi smaga apatija. Dvēselē kaut kas aizlauzts, visi garīgie balsti iedragāti, enerģijas uzplūds apsīka ātri. Tikai redzēdams, ka Anna soļo vingri un mazā Marta čivina jautri, arī Vilnis lūkoja pārlicināt sevi, ka uz laukiem būs labāki kā te.

Tēvs sēdēja vezumā sakumpis kā appelēksnējis celms. Visu šo laiku pēc mātes nāves kā valodu zaudējis. Stulbi skatījās ielas drūzmā, bet droši vien neredzēja nekā. Un viņu vērojot Vilnim reizēm likās, ka arī pašu pārņem dīvains trulums un ka gribas trūkst cīnīties pretī pamazītējam sastingumam.

— Darbs — tā vēl vienīgā cerība. Lai kāds, cik smags, pretīgs un nesekmīgs — kad tikai nodoties tam ar visu būtņi, aizmirst briesmīgo laiku un visu, kas pārdzīvots. Tā atkal ierosījās iedomā, atplauka jaunas valdzinošas ainas un aizvilināja prām svešā pasaulē. Bet atguvies, Vilnis raisījās

vajā no tām. Pārāk skaidri jau tagad, ka nekādi brīnuma pārveidi tēva mājās negaida.

Līdz Salaspils zaldātu nometnēm viņi nobrauca bez kavēkļiem un ātri. Bet uzkalnā kāpjot, zirgs pirmo reizi apstājās.

Braucējs mierīgi uztaisīja pīpi.

— Lai viņš mazliet atpūšas. Auzu veselu gadu nav redzējis.

Pēc tam kalnā gan uzvilka, bet tur apstājās atkal. Braucējs ieskaitās un uzšāva ar pātagu.

— Na! jokus tu man nedomā! Pieguļā mēs te neesam izgājuši.

No kalna gabaliņu gāja labi. Bet tad ceļš palika smilkšaināks, arī laiks mainījās. Saulei pretī ātri uzkāpa melns mākonis, izpletās pāri visam apvārksnim, asa vēja nestām šaltīm apbēra braucējus. Un kad bij pāri, uz ceļa palika divi pirksti bieza sniegainu graudu kārtā, tā steidzīgi kusa, sabrauktās grants smilkts pārvērtās šķidros dubļos.

Ar pātagu diezgan strādājis, aizkūsis un pārskaities, braucējs nu atvēzējās ar grožu līkumu. Tomēr nolaida atkal un pagriezās pret gājējiem.

— Nu ir slikti, viņš negrib iet.

Tā bij traģiska vēsts. Ja zirgs negrib vilkt — ko viņi iesāks ar savu mantu vezumu šajā tuksnesīgajā klajumā starp Salaspili un Ikšķili? Nesatika neviena nācēja, neredzēja neviena cilvēku mājokļa, tikai dzeloņdrātīm pārpiņāti paegļu pauguri abās pusēs un pelēkas ūdens lāmas smilkstāja iedobuļos.

— Vecais lai traukšas nost!

Pirmo reizi Vilnis dzirdēja Annu tādā tonī runājam par tēvu. Bet tagad patiešām nebij vietas galantām ceremonijām. Otrs krusas mākonis nāca virsū melns kā nakts. Zirdziņš stāvēja nolūkušām ausīm, atkārušos apakšlūpu.

Vilkšus vecais Vilnis bij jānovelk no vezuma. Laikam apvainots sajūtās, kā bērna prātā, viens pats gāja pa ceļu prom.

Šoreiz mākonis pārskrēja ātrāk, un mazāk balto putraimu nobira uz ceļa. Bet laiks ar reizi atmetās vēss, vējš joprojām pieturējās spēcīgs, labi vēl, ka pūta no mugurpuses. Marta vezumā sala, Anna arī to nocēla zemē.

Zirgs stājās pēc katriem divdesmit soļiem. Vilkās cik dzīvs, galvu zemu nokāris, plecos lodzīdāmies, it kā viņam sāpētu katra vieta, kur aizjūgs pieduras.

Slīktākās ceļa vietās Vilnis palīdzēja stumt, tad vēl kaut kā pakļuva uz priekšu. Lielākos uzkalnos pieķērās visi — arī Marta raudzīja piepalīdzēt abām rokām. Vecais Vilnis jau palicis iepakaļ, vilkās gluži tāpat, kā tas zirgs — galvu nokāris, kājām slapjo smilkti rauzdam.

Gabalu aiz Ikšķiles baznīcas drupām, taisni pretim Nāves salas izgrauztiem radžu krastiem viņi ieraudzīja pirmo cilvēku.

Pašā ceļa malā pirms gadiem bijusi mājele. Tagad tikai nezāļu apaudzes kupena ar radžu gruvešiem, apraustītu dzeloņdrāšu čemuriem un apdegušām balķu paliekām. Krāšmatā, laikām, blindaža ierakta. Tieši līdzās ceļa līmenim radžu muŗa pamatā izlauzts šaurs caurums — kā apsāpējusi, aizpūžņojusi acs. Un piepēži no nezāļu cera paslējās augšām cilvēks divainā lupatu tērpā, nokvēpušu, nobrūņējušu seju ar spilgtiem nedabīgi lieliem acu baltumiem. Tikai uz mirkli parādījās un nozuda atkal, kā sermulis savā alā.

Ko viņš te darīja šajā gruvešu kaudzē, kur agrāk bijusi viņa māja? Ko viņš domāja iesākt šajā tranšejām un likumotiem izejas grāvjiem sarakņātā postazā?

Vilnis saskatījās ar savu sievu. Nelabā jausmā neviens neteica vārda.

Pavasara ūdeņu pietūkusi Daugava, pretstrau-
mes vēja sagrambota, pelēkzila un nemīlīga slīda lejup starp tranšeju izgrauztiem, granatu izalotiem,

drāšu žogiem appīnātiem krastiem. Mikls vēsums braucējiem dvesa no viņas. Bezgalīga skumja vientulība nīrbēja šajā ledainu vilņu plūsmā. Braucēji ar visu spēku piegula vezumā stumt, kaut cik atsilt, nodurt acis lielceļā, izvairīt tās tuksnesīgai postāžai, kas nāca kā ļauns paredzējums, kā biedinātājs brīdinājums.

Pēc aprēķina ap pusdienas laiku viņiem vajadzēja būt Ogrē. Bet nu jau vairāk stāvēja, nekā brauca. Kur ceļmalā zāle jau paaugusi garāka un zaļāka, viņi plūca un baņoja zirgu. Bet tas ēda gauši, negribēdams, it kā zinādams, ka tikpat jau nekā nelīdzēs. Un nelīdzēja. Viņi stūma visi trīs, bet tomēr tikai maz vien tika uz priekšu. Apstājās brīdi atelsties, un sāka no jauna.

Krēsļa jau metās, kad kreisajā pusē no priedulāja sāka iznirt Ogres vasarniču ķēmīgie skeleti. Līdzīgi pussapuvušām maitām, rēgojās koka ēkas izplēstām sienām, spāru redelēm un skarainām papes lampatām. Ķieģeļu un radžu muži balsnīja melniem logu caurumiem. Aizšautie, apdegušie, nokaltušie lapu koki, kā izplestu pirkstu kailus kaulus pacēlušī pāri priežu zaļajam smalksnim.

Vecajai muižas ēkai jau uzsists jauns skaidu jumts. Puslogs aiznaglots dēļiem, bet otrā pusē iestiprināts vecs rāmis trim rūtīm. Pa tām uguns spīdēja uz ceļa.

Braucēji piegriezta te. Tālāku vairs nebij iespējams. Zirgs klupa zemē, arī pats gandrīz bīdāms uz priekšu. Stūmēji nomocījušies, roku ne kāju lāgā vairs nejuta.

Tiem te jau liela, silti izkurināta istaba, gan vēl bez grīdas un mikla tvana pilna. Braucējiem pārnakšnot labprāt atļāva. Viņi sagula gar sienu tāpat uz saviem drēbju lēveriem, noguruma pusmiegā klausījās garus stāstus par kara un okupācijas laika pārdzīvojumiem.

Vilņa dzirdei tikai tukšas skaņas pieskārās. Visur tās pašas sāpes, tas pats posts, tās pašas iedomātās cerības nākotnē. Brīdi iesnaudies, viņš atkal pamodās. Aizmigt vairs nebij iespējams. Tumšajā istabā dzirdama gulētāju smagā elpošana. No griestiem silts šķidrums lāsoja taisni sejā. Blusas te kāja neizturami.

Vilnis piecēlās un gāja ārā.

Kādas mājeles zāli pieaugušā mūra apcirknī iesprostots, zirgs gausi ēda. Vējš norimies, mēness bāli spīguļoja Daugavā. Visa zeme sarmas sirma — dzēloši dzebra nakts.

Vilnis atstiepās sasalušā čirkstošā zālē, nolika galvu uz ražu ilks un mēģināja aizsnausties. Dvaša baltiem garaiņiem kūpēja no mutēs, vēsums no kājām lida augšup gar muguru, blusas ložņāja visur un nedeva miera.

Līdz gaismai nomocījies, viņš gāja celt savus braucējus. Bēdīgais gausais ceļojums atsākās no jauna.

Jo tālāku, jo grūtāki. Aiz Ogres lielceļš arvienu biežāk tranšejām vai izejas grāvjiem pārrakņāts. Aizbērumi nenosēdušies, nenocietējuši, vezums iegula tajos un tikai ar pūlēm bij izdabūjams laukā. Zirgs nelikās pa nakti nemaz atpūties, palika arvienu nespēcīgāks, arvienu zemāku nokāra galvu.

Pie Rembates vācieši nozāģējuši parkā apses un nolaiduši pāri ceļam. Galotnes kaut cik atkapātas, veselu stundu viņi pa spraugām likumlikumiem spraucās cauri.

Viņiem zināms, ka Ķeguma kraujā viss lielceļš tranšejām sarakts un dzeloņdrātīm aizpūnāts, tāpēc pret Lielvārdes muižu nogriezās pa lauku ceļu, pāri dzelzceļu linijai un garām pareizticīgo baznīcas drupām.

Pa izbrauktu lauka un apaļiem kokiem noklāto kaņaceļu — vēl grūtāk, vēl gausāk, arvienu garākiem apstājas un atpūtas brīžiem. Garām nodedzi-

nātu māju drupām, ap kuŗām ņur tur jau kūņojās noskranduši, samelnējuši cilvēki. Cauri izcirstām ataugām ar pusauguma gaŗiem celmiem un krustām-šķērsām sagāztiem nokaltušu galotņu žeperiem. Cauri neaŗtiem laukiem un nokūlājušām pļavām, kur slējās kaudžu kārtis un kvērnēja ūdenī iemirkušas sapuvušu siena gubu paliekas.

Otrā nakts pārsteidza viņus tikai desmit verstis ņaipus mājām. Tā bij melni samākusēs, vējaina un siltāka kā pagājuši. Braucēji palaida zirgu zālē, plankotā ceļa malā uzkurināja uguni, katliņā uzvārīja brūno rāvas ūdeni turpat no izrakuma. Ap ugunsķuru saguluši, viņi nesala vairs, brīžiem aizmīga tumsas apņēmti un gŗūtu murgu vajāti.

Likās, ka Vilņu kalnā viņi ar visu vezumu netiks augšā. Zirgs lodzījās ilksīs, un kad apstājās, paslēpenes viņam raustījās, kājas trīsēja, galva kā aizlauzta kārās lejup. Annai dūra pakrūtē, viņa stūma valēju muti, smagi elsodama. Vilnim neizturami sāpēja labās kājas locītava, viņš manīja, ka pēda uztūkusi un zābāks žņaudz kā spīlēs.

Līdz savas zemes robežai nokļuvis, vecais Vilnis bij apsēdies grāvmalī un palika tur. Marta kā pārsists putnēns vilkās gabaliņu iepakāļ. — Sejiņa viņai pelēka, acis iekritušas — uzrunāta neatbildēja ne vārda.

Beidzot viņi tomēr bij pagalmā. Atkrita visi brīdi pasēdēt un atņemt elpu. Ne pirksta netikās kustināt, beidzamā cīpsla augumā, nāvīga noguruma pilna, alka atpūtas.

Bet kāpēc acis nevērās ciet, lai labāk neredzētu to, ko agrāk sauca par Vilņiem...

Četru ēku vietā četru akmens pamatu drupas, pelniem un apoglotu balku galiem apgruvušas. Dzīvojamai mājai skurstenis sabrucis, bet vecmodīgā krāsns pāri gruvešu kaudzei spokaini rēgojās ar apdrupušu speltas caurumu un silto mūru atzariem. Laikām apslēptu mantu meklēdams, kāds apakšā izkārpījis dziļu bedri. Plīts un aizšaujамie izplēsti, arī svaigākie kļēģeļi vietvietām izlauzti un aiznesti prom. Pūnes vietā čupā sakritušas salmu griežamās mašinas dzelzs daļas. Neizvestie mēsli pelēkā nopelnotā paugurā slējās pāri augstajam pamata mūrim. Salijusi salmu kaudze tikai mazliet vien apsvilusi, tur, kājām augšup, vēl patvēries aizmirsts ķēķa galdiņš. Vecā vīksna ziemeļpusē saplaukusi leknām tumšzaļām lapām, bet otrā no saknes līdz

galotnei lobījās vaļā apdegusi, sačervelējusi miza, atsegdama brūnu sulu noasiņojušus kaulus.

Vilnis trausās augšā. Pakustoties, asa sāpe dūrās visos locekļos, pārmocītā sapampusi kāja dega. Klibodams, viņš aizvilkās apkārt drupām ābeldārza stūrī, no kurienes viss pagasts pārskatāms.

Lomaņiem viens skurstenis vēl palicis. Kā izbrīnā sastiepts kakls ar nocirstu galvu viņš slējās augšup no balsinātās krāšmaņas. Pusceļā starp Lomaņiem un Briežārēm rēgojās neizvestas, sadedzinātas kuļmašinas dzelzs skelets. No Krijām tikai pelēks plankums palicies pāri. Zvejnieku pirts paglābusies, ar nodegušo galu it kā zemē pietupusēs, viņa melnoja pret meža svaigi zaļo ieloku. Bet Zelmeņiem visa rija palikusi vesela! Neizsakāma tīksme pārņēma, redzot šo vienīgo ēku ar pelēko skaidu juntu un pusviru vārtiem. No Aizpuru drupām tā kā mākonītis pakūpa pāri aploka krūmājam. Bet tas par tālu, skaidri saskatāms nebij.

Neviena cilvēka, nevienas radības šajos citreizējos māju pauguros, visā tuksnesīgajā klajumā. Nekur nedzirdēja suni rejam, ne gaili ledziedamies. Drausmīgs klusums kā mēra pārsteigtā zemē, kā milzīgā kapsētā.

Vilnis apstaigāja ēku drupas, lūkodams, kur te varētu piemesties. Nolaistas veclaiku mājas bijušas Vilņi, ne mūra ēku, no kuņām taču sienas būtu palikušas, ne pagraba, kas paglābies zem gruvešiem.

Četras krievu zemnicas ziemeļu piegāzē — tikai tur varēja rēķināt. Trīs no tām izdedzīnātas un sagāzušās, ūdens pieplūdušas. Ari ceturtaī dibengals iegāzies, bet priekšējam apoglotu dēļu griesti vēl turējās uz trim resniem priežu stabiem. Šķirbainās, no eņģēm izgāztās durvis turpat zemē.

Vilnis legāja apraudzīt šo bēdīgo mītni.

Sapelējuši salmi mirka dubļos. Dēļi un balķi appiepējuši, grūta mikluma, pelējuma un kvēpu smaka elpu spieda ciet. Māls piekalnē no apakšas

uzrūdzis, pagrabs palicis zems, galva sitās pie sijām.

Ari Anna, laikām, apstaigājusi drupas. Pagalma vidū gaidīja vīru pienākam. Vilnis nodūra galvu no viņas jautātājām, drūmas pašironijas pilnajām acīm.

— Nu?

Tas bij jautājums viņam un, laikam, arī sev pašai. No viņa, no tā spēcīgākā dzimtā gaidīja padomu.

Viņš mēģināja salasīt kopā savas gribas drumslas, lai sieva neredzētu viņu izmisumā ar bezcerības nevarību un glēvumu.

— Nebūs tik ļauni. Viena zemnica vēl lietojama. tur pagaidām varēsīm apmesties. Tikai mazliet jāizlabo.

Tad viņi abi gāja aplūkot pamatīgāk.

Ieliekto griestu nostiprinājumam dibenā iestutējama jauna sija. Uzrūgušais māls jāizmet laukā, dibens jāizklāj dēliem. Durvju šķirbas viegli aiznaglot nomaļu nodarām. Stūrī jau zaldātiem bijusi kurināmā ierīce — skārda caurules skurstenis vēl tāpat palicies apbērumā.

Izlūkodami un pārspriedzami, viņi abi bij palikuši tā kā žirgtāki. Vedējs taisījās atpakaļ, vezums tūlīn kravājams laukā. Pārtikas noliktavai izraudzīts vecais piekrastē tēva izraktais kartupelu pagrabiņš. Viņiem līdzī vesels puds sālītas liellopu gaļas, sieciņš putraimu, žāvētas saknes maisiņā un vācu sausiņi, četrkantīgi, nezin no kā cepti, cieti kā akmens.

Anna nēmās novietot saimniecības piederumus, Vilnis atkal sameklēja savus darba rīkus. Krāmu tirgū viņam sapirkts viss nepieciešamais — cirvis, zāģis, āmurs, šķipele. Bez tam staigādams viņš jau ievērojis, ka te šur tur vēl mētājas neuzlasīti krievu tranšeju cirvīši, kapļi un lāpstas īsiem kātiem.

Marta, ceļā pārmocījusies, sakumpusi sēdēja gruvešu kaudzes aizvējā un piesaulē. Kad vedējs iz-

brauca, viņa tāpat sēdus bij iemigusi. Vilnis uzkūra uguni un noguldīja to uz sausu salmu klēpja. Dēļus no sagruvušām zemnicām lauздams un dzīvokli kārtodams, reizu reizēm atnāca apraudzīt.

Darbs nepieradušām inteliģenta rokām neparasts un smags. Līdz krēslai tikai sija bij iestutēta un mīklais māla klons dēļiem pārklāts. Stenderu četrstūris sakļauts romba veidā, durvis uz ātru roku nebij dabūjamas iekšā. Atrokamās zemnicas dibenā atrasta skārda krāsniņa, Vilnis nodomāja rītu to novietot dzīvoklī un apmūrēt ķieģeļiem, lai siltums vairāk turas.

Šovakar viņš vairāk nespēja. Ceļa nogurums vēl gulēja visos kaulos, rokas cilājās automatiski un kā bez jēgas. Vilnis uzkurināja uguni lielāku un uzkāra katliņu pār to. Anna pa tranšejas malu saplūkusi skābenes. No tām un sauļas putraimu ar gabaliņu sālitās gaļas viņi izvārīja zupu.

Meitene iestrēba pārā karotes un atgulās atkal. Seja viņai tāpat pelēka, acis ieģrimušas vēl dziļāk.

Anna bažīgi paraudzīja viņai pieri. Viņa dusmīgi atgrūda roku nost.

— Vai tev kas sāp?

Bērns neatbildēja, lūpas dusmīgi sastiepis, acis aizvēris.

— Mēs viņu esam pārmocījuši ceļā. Astonde-smit verstes kājām, tas ir par daudz.

Anna nogrozīja galvu.

— Man bail, ka viņa nav pārsalusi. Ja nu vēl slima paliek, tad es nezīnu...

Un abi viņi pavērās krēslas apņemtos tukšos laukos.

Piepēži satrūkās. Ugunsкура gaismas lokā iznira spoks? Bez cepures, kailu galvvirsu, baltu bārdū — pats arī kā sabijies, nāca vilcinādamies.

— Labvakar! Es redzu uguni un domāju, nākšu apsildīties. Vakars atkal tāds vēss...

Nepatīkami viņus aizskāra šī svešā sveicināšanās un viss nepiederīgais vēstījums. Ērmošanās, mulķīgs joks nevietā un nelaikā. Un tomēr — kā viņi tēvu tā pavisam bij aizmirsuši? Jautādami, viņi saskatījās.

— Neniekojies. Sēsties un ēdi!

Vecais Vilnis krišus atkrita zālē. Papriekš uz ceļiem, tikai pēc tam uztrausās sēdus. Un smaidīja svešu, neizturamu smaidu.

— Var iestrēbt. Sen jau silts nav ēsts. Tagad tāda mode — uzkož tikai to pašu auksto. Veciem zobiem tas iznāk par grūtu.

— Slikti jau nebūtu kotletes ar sīpolu mērci.

— Jā, un ar kartupeļiem. Mums šogad padevušies tādi miltaini...

— Kur tev viņi padevušies? Ko tu murgo?

Vilnis bij paslējies saskaities. Anna viņu novilka atpakaļ.

— Liecies mierā. Redzi taču, ka viņš muld.

Pār katliņu sakumpis, vecais strēba skābeņu zupu — kāri, līdz dibenam smeldams. Tukšs jau, bet viņš smēla vēl, koka karoti dziļi mutē bāzdams. Pretīgi palika skatoties. Anna izņēma viņam karoti no rokas un aizvāca katlu.

Ilgāk vairs nevarēja, divas negulētas naktis, nācienu un darba pārpūla spieda acis ciet. Viņi aiznesa Martu zemnicā un noguldīja uz sausa saimņu paklāja. Arī tēvs gandrīz tāpat kā tas bērns bij rikojams un apguldāms.

Vilnis vēl iznāca laukā, aizsliet durvis valējam caurumam priekšā.

Nakts zvaigžņaina un rāma. Mēness vēl nebija uzlēcis, tikai austrumu pamale bāli atsvīdusi pāri vilnotam klajumam ar koku puduļiem un mālainām krāšņatām. Bezgala tālu likās krūmāja izcilnis ar roboto apmalu. Pāri tam balsnija kādas mūja ēkas apcirknis. Tuksneša tukšums un klusums visapkārt.

Bet tad dienvidos, Aizpuru pusē paspīda uguns. Maza, dzeltena uguns, bet no tās visa apkārtne tūlīn kā dzīva palika. Meža švītra austrumos un ziemeļos, pelēkā miglas seģenē tepat lejā pār pļavām, Lomaņu skurstenis ar nolauztu galu — katram sevišķa nozīme šajā skumjajā nakts ainā.

Labu brīdi Vilnis vēroja mazo dzelteno uguni. Reizēm tā pazuda, tad atspīda atkal. Laikam, cilvēki staigāja gar to. Tik labi zināt, ka vēl kāda dzīva dvēsele šajā postažā . . . Vilnis dziļi atvilka elpu un gāja gulēt.

Aizmigt tomēr nevarēja ilgi. Salmi jau atvilguši dregni, zemajā telpā slapjuma un kvēpu piesmacis, grūti elpojams gaiss. Āra vēsums nepatīkami līda klāt. Tēvs krāca neglīti, pa starpām miegā skaļi ierunādamies. Bērns gulēja nemierīgi, Anna bieži cēlās viņu apraudzīt un apsegt.

Smagas domas Vilnim rosījās smadzenēs. Ko īsti lai iesāk šajā postažā? Sīkie rītdienas darbi zināmi — vesela nepārredzama virkne. Bet uz kuriem viņa tiecās, vai vispāri visam darbam te kāda nozīme? Ko viņi ar savām četrām rokām te paveiks, kur vajadzēja triju zirgu un tikpat daudz strādnieku ar visiem darba rīkiem?

Nesaprātīgs un velts mēģinājums — kā itin viss šajā posta laikā. Vilnim gribējās iet ārā, pārstaigāt Vilņu laukus no vienas malas līdz otrai, meklēt, vai taču kaut kur vēl nav iespējams izcelt no zemes to, bez kā viņiem te neglābjami jānonīkst. Bet viņš baidījās traucēt, sakoda zobus un palika gulam.

No elpas piesviedrētiem griestiem auksta lāse nopilēja viņam taisni sejā. Viņš apgriezās knūpu un vēl ilgi bij nomodā, ik acumirkļa gaidīdams, kad pilēs atkal.

Rītā viņu uzmodināja skaļas sarunas ārā. Tā bij tēva balss. Durvis atceltas vaļā, saule spīdēja taisni zemnicā.

Lomaņu Vanda... Vilnim pāršalca tāds prieks, it kā tikai Vandas te līdz šim trūcis, bet nu dzīve atkal tikusi plaša un pilnīga.

— Tu... Es nezināju, ka tu ari esi še.

Pārāk ilgi un dedzīgi viņš spieda roku. Viņa paskatījās mazliet izbrīnēta.

— Vakar palika nedēļa. Tu taču zināji, ka es taisos braukt.

To viņš zināja jau Rīgā. Tomēr bij tā, ka kaut ko nezinājis, tikai tagad še atjaudis. Un tas bij daudz svarīgāks — tas visusvarīgākais.

— Labi, ka ari tu esi. Te tik tukšs, tik neizturami tukšs! Man vakar bij tā, ka labāk mežā, nekā šajā postažā.

Vanda saudzīgi atvilka roku.

— Neesam mēs vien. Aizpurs ir mājās — Krijas, Zelmeņi. Šorīt ar gaismu Skalderi gāja caur mūsu mājām.

Zelmeņi, Skalderi — — gar tiem Vilnim nebij daļas.

— Tu tomēr esi tas tuvākais kaimiņš. Kas tev vēl ir līdzī?

— Jurītis — tu zini, viņš tāds padumjš. Citi — nezin kur kuņais. Tēvs nomira...

Viņa pavērsa satumsušās acis uz veco Vilni, kas kaut ko steidzīgi kārpēja istabas gruvešos. It kā samanijis, ka viņā skatās, pagriezās pretī un atmeta ar roku. Balss viņam nedabiski skaņa, runa savādi izklaidīga.

— Nestāstāt man! Tepat viņam vajag būt.

— Ko tu tā meklē?

— Kā ko? Dūcīti. Izkopts griežamo dūcīti. Tepat viņam vajag būt. Virs loga stenderes šķirbā iesprausts viņš man stāvēja.

— Liecies nu. Ja ari stāvējis, sadedzis būs un nelietojams.

— Spals būs sadedzis, to var uztaisīt jaunu. Viņš

man no vecas vīles kalts, viscietāko izkapti koda.
Māte cita neņēma rokā.

Viņš ņēmās atkal rakņāties. Vilnim apnika šī bērnišķā niekošanās.

— Liecies mierā, tev saka! Ņem labāk šķipeli, atroc vēl pāri dēļu.

Ne vārda pretim neiebildis, vecais Vilnis mudīgi noslaucīja pelniem aplipušo šķipeli maurā un pazuda aiz iebrukušo zemnicu pauguriem.

Vilnis stāvēja sarauktu pieri.

— Bērna prātā palicis.

— Nav nekāds brīnums, ka veca galva nevar izturēt to, kas viņiem te jāpieredz. Mans tēvs beidzamā laikā bij gluži tāds pats. — Bet ko nu par viņiem — pielūkosim labāk paši, ka paliekam skaidrā prātā.

Viņa sakustējās ar visu augumu — tā, it kā auksti pirksti tvarstītu viņas kaklu.

— Es vakar redzēju te uguni spīdam un tūliņ iedomāju, ka esat klāt. Nācu apraudzīt. Vai Martai ir ko ēst?

Un viņa izvīstīja no priekšauta kaut ko baltā drāniņā ietītu.

— Mums no Rīgas trīs klaipi maizes līdzi. Un drusku kartupeļu bij zemē ierakts. Klēts vietā zem pelniem kā par brīnumu druska miežu vēl paglābusies. Laikam griesti ar māla klāju pasargājuši. Jurītis pašlaik atvēta peļu izgrauzas — iznāks kāds sieks sēklai.

Zemnicā ieraudājās Marta. Vanda iegāja tur, bet drīz atkal bij atpakaļ. Mazliet kā apmulsusi vai aizskārta.

Vilnis gāja gabaliņu pavadīt.

— Anna tāda kā dūsmīga uz manis.

— Vai viņa tev ko teica.

— Nē, to nē. Bet es manu tāpat. Tādas lietas nav jāsaka.

Vilnis bij palicis skarbāks.

— Es nezinu nekādas lietas. Anna vispāri paliek nezturama.

— Tā tu nerunā! Dzīve ir nezturama — un ja tad vēl mēs paši viens otram... Esi tu labs ar viņu. Viņai tik daudz bijis jāpārcieš.

Vilnis neglīti pasmējās.

— Viņai — jāpārcieš...

Bet Vanda pameta viņā nosodošu mirkli, patsniedza roku un aizgāja neatskatīdamās.

Ne reizes neatskatījās. Nu, viena alga... Vilnis apsviedās, lekni sazēlušam dābollahukam pāri aizgāja līdz pērnējo kartupeļu tīrumam.

Jau vakar ar vezumu kalnā braukdams, bij ievērojis ko, bet tikai vakarā bez miega salmos vērtīdamies iedomājās, ka tas varētu būt visai svarīgs atradums.

Zaļiem velēnu kamoļiem un dzelteniem pieneņu činkuriem pa starpām šur tur pastīdzējuši balti asni ar čokurainām tumšām lapām. Vilnis atkašņāja vienu un atlēca kājās, kā necerētu dārgumu uzgājis. Asna galā bij pavisam svaigs, labi pārziemojis kartupelis...

Saudzīgā ziema kaut ko paglabājusi no pērngada stādījuma. Vilnim ar reizi pavērās plaša perspektīve. Gandrīz skriešus viņš aizsteidzās pēc šķipeles un sāka no vietas uzrakt miklo mīksto tīrumu.

Viņš nebij maldījies. Bez uzdīgušajiem zemē vēl varēja atrast arī pa tikko saasnojušam kartupeļim. Pa retam virskārtā gadījās arī izsaluši un aizpuvuši, bet dziļākie vēl gluži labi ēdami. Pēc pāra stundām viņš ar pilnu cepuri atgriezās mājās.

Kā apskaužamas bagātības īpašnieks, laimīgs un žirgts viņš sakrāva apdegušu pagaļu sārta un aizkurināja to. Izdegs — tad pelnos un oglēs izceps sen neredzētas pusdienas...

Kamēr uguns kurējās, viņš nokāpa zemnīcā, pastāstīt sievai par necerēto laimīgo atradumu.

— Tu viņu par daudz esi sasegusi. Viņai ir karsti. Viņš pasniedzās atsegt, bet sieva nelaipni atbīdīja roku.

— Neaiztiec! Viņa ir stipri slima, visu laiku murgo.

— Te ir cukurs. Mēs varētu savārīt tēju no sausiem aveņu kauliem. Pret apsaldēšanos to te pa laikam lieto.

Meitene bij pamodusies un ņerkstēja nemierīgi grozīdamās. Anna noliecās viņu mierināt. Vilnis vēl pastāvēja brīdi, bet tā kā viņš te acīmredzot bij nevajadzīgs, aiznesa Vandas sainīti pagrabiņā un ķērās pie darba.

Vispirms viņš ņēmās zemnicai ierīkot durvis. Līdz pusdienai nostrādāja, līdz atraka un ar sviras piepalīdzību dabūja taisni smagā uzbēruma sakļautās stenderes. Tēvs kaņņājās bez jēgas, tikai pāri dēļu atknibinājās. Saskaities, Vilnis izdzina to laukā no bedres, ņēmās pats atrakt, noplēst un naglas izvilkt. Māls bij sīksts un smags. Trīs un četrcollu naglas cieši ierūsējušas mikli izbriedušos apdegušos dēļos un stabos. Dubļiem un kvēpiem līdz acīm notraipījies, viņš kūņojās bedrē, kur izrakuma dobēs tūliņ sūcās ūdens. Cieta darba atradušās rokas bij glēvas, plaukstas un pirksti tulznu pilni, virspusē applūkāti, noasiņojuši.

Viņam trūka īsta rūdīta strādnieka apdoma un apsvara. Viņš metās tieši virsū ar spēku celt un lauzt, kas ar sviru, ar cirvi, ar kapli viegli veicams. Nomocījās gluži velti, aizkūsis, slapjš atkrita bedres malā atelsties. Tēvs atkal rakņājās pa mājas gruvešiem, Anna tupēja pie sava bērna — viņam vienam pašam te jāmokās līdz nāvei. Aizkusums un dusmas spieda kaklu ciet.

Nikni viņš zāģēja dēļus sešas pēdas garos gabalos, sameklēja paresnus klučus, zemnicā uztaisīja lāvu gulēšanai. Tad nostatīja kaktā skārda krāsniņu un apmūrēja to vecai krāsniņ izlauztiem ķieģeļiem.

Ar Annu viņš pa visu dienu parunāja tikai pāra vārdu — kad slimais bērns jāpārvieta otrā pusē un kad avenu tēja uz ugunskura pagalmā bij uzvārījies. Padoma viņš sievai neprasiņa, nekā nestāstīja par saviem nodomiem. Līdz nāvei nomocījies, īgnuma pilns, kā tas māls slapjuma piesūcies, paskatīties nevarēja, kur sieva kā pieķēdēta sēdēja pie Martas. Ari pie tās slimības viņš vainīgs — pie visa viņš! Vilnis sakoda zobus, lai nepaspruktu nejauks, neat-saucams lamu vārds.

Kad krēslai metoties krāsniņā atspīda uguns, drūmī pagraba telpā palika tā kā mājīgāki. Slapjam mālam žūstot, kūpēja balti garaiņi, durvis atkal jātaisa vaļā. Liesma tiecās tieši skursteņa caurulē — skaidri redzams, bez aizšaujama siltums ilgi neturēsies. Tomēr tagad nakts vidū varēja uzcelties un iekurināt. Slimajam bērnam tomēr būs labāk.

Vakariņās skābeņu putrā bij sagriezti kartupeļu biezumi. Marta nebij piedabūjama kripatu apēst. Anna ar pūlēm iestrēba pāra kaņotes. Totiesu vecais Vilnis ēda bez sāta, kaņoti līdz kātam mutē bāzdams, tukšo katla dibenu vēl švirkstinādams. Vilnim bij neizturami pretīgi, rupji viņš atņēma trauku un nometa kaktā.

Neapslāpējamas veltas dusmas viņu māca kā slogs. Viņš manīja, ka šī posta dzīve visus padara ļaunus, kustoniski kārus, nenovīdīgus pret citiem. Un tas jau pirmajā dienā. Kas būs pēc nedēļām un mēnešiem? Vai viņu dvēseles neappelēs kā šis zemnicas pagrabs, kur smirdošā sutā elpa raujas cieti?

Uz bluķa sakucies, vecais virzījās arvienu tuvāku krāsniņai. Pārkaršētas drēbes smaka jau nāca no viņa kājām. Ilgu laiku Vilnis valdījās, līdz vairāk vairs nevarēja.

— Vai tad tev vairs nemaz nav jušanas... Ne-lien taču tīšu prātu uguni! Drēbes tūliņ sāks degt.

Vecais pārbrauca plaukstas pār biksēm un at-rāva. Nurdēdams atvirzījās mazliet.

— Mārīti vajadzēja gar sienu... Te ir tik briesmīgi auksts.

Vilnis ļauni pasmējās.

— Jā gan. Un atsperu matraci ar vatētu segu. Un naktspodu zem gultas.

Anna paraustīja plecus.

— Bet Mārtiņ!..

— Jā... Man jau tikai apsūtāt, es jums pagādāšu visu. Varbūt, tev pēlis vajadzīgs? Varbūt siltas pudeles pie kājām...

Anna pagriezās nost un pārvilka lakatiņu vairāk pār acīm. Kā pieplakusi viņa sēdēja uz lāvas, galvu plaukstām apņēmusi.

Vilnis koda lūpās, ka asinis gandrīz izsprāga no tām. Kāda sveša, nežēlīga un brutāla būtne runāja ar viņa muti. Viņam bij prātā tie nesenie laiki, kad varēja sēdēt pie slimās sievas gultas un visu naksti sildīt viņai kājas... Viņš bij gatavs ņemt atpakaļ neviļus pateikto, nolūgties un izlabot.

Bet viņai jau nevajadzēja. Viņa sēdēja auksta un sveša, ar piespiešanos paciezdama viņa klātbūtni. Vilnim pārskrēja vēsa šalka.

Nolādētā dzīve!

Vecais nurdēdams užinājās savā kaktā. Pēdējo pancku uzsedzis, līdz kaklam salmos ieracies, tomēr sala.

Vilnis vēl piebāza pilnu krāsni. Virsas skārds jau gluži balts, arī skursteņa caurule metās sarkana. Dzelzs deguma dvinga pagrabā palika arvienu smacīgāka. Sīvi dūmi koda acis.

Smagi nolikās uz lāvas un tūlīņ aizmiga; bet pēc pusstundas uzmodās atkal un vairāk nevarēja. Bērns perkstēdams kūlājās vidū, Anna, segdama, klusināja to. Brīdī vēl mēģinājis, Vilnis piecēlās un uzvilka svārkus.

— Iešu ārā, kaut kur nosnausties. Te jau traks var palikt. Rītu atkal tik daudz darba.

Un krāsniņā no jauna malku uzbāzdams, atkal mocījās rūgtā nožēlā par nežēlīgo un negribēto rupjumu. Bērns taču slimš, ko Anna tur varēja līdzēt...

Kas te ko varēja līdzēt... Šī posta dzīve viņus lauzīja kā gausi rāvaini plūdi aiztrunējušus stiebrus upes dibenā.

Vilnis izkāpa tumšā pagalmā. Samācies, vējains un vēss. Krāsmatas rieru tumšajos caurumos klusi gaudoja. Taisījās uz lietu.

Aizvēja pusē kaudzē prāvs iedobums — pagājušo gadu Vilņu suns te gulējis. Vilnis izkārpīja salmus dziļāki un ielīda pārgulēt.

Auksti nebij, salmi sedza silti. Bet aizmigt tomēr nācās grūti. Pārplīsušās tulznas sūrstēja, tikai mazliet pakustoties, pārstaipītos muskuļos kodās asa sāpe. Apjukušas smagas domas klīda pa smadzenēm.

Rītā jau pirms gaismas sāka liņāt. Spēcīgs vējš sīku miglu vāliem svieda pret ziemeļaustrumiem. Zemnicas durvis aizvējā, bet kartupeļu aŗumi atmirkuši slapji un lipīgi.

Pirkstus lupatām notinis, Vilnis raka pērnējā tīrumā. Uzdīgušos, salapojušos kartupeļus izcēla saudzīgi un aiznesa iestādīt rindās dārzā aiz kūts. Tiem, kas dziļāki zemē gulējuši, nogrieza saasnojušās pieres, stādīja arī tos, bet pārējo atvāca pārtikai. Pagādījās klāņi, kur katrā trešajā šķipeles dūrienā bij atradums, bet tad atkal veselu stundu strādāja gluži velti. Līdz vakaram viņš pāri puspūravietai bij piestādījis četras rindas un gandrīz puspūra novācis pagabiņā.

Ziemu izžulgušie, salas ķertie, saasnojušie kartupeļi izvārīti bij zili un sīksti. Tomēr viņi ēda sāļi apmērcēdami un nevarēja atēsties. Dzīvnieciskais salikums likās pavisam neapremdināms. Arī Marta šodien drusku ēda, salmu dobuli sēdus pacelta. Vecais rija bez gausas un sāta. Mute piestampāta pilna, bet trīsošā roka jau atkal sniedzās katlā.

Ko tāds vecs cilvēks varēja apēst... Vilnis sēdēja pa durvju caurumu laukā skatīdamies, lai nedzirdētu bezzobu mutes kāro šmakstināšanu un neredzētu kustoniskā rijībā spulgās acis. Tukšā katla dibenā velti grābājis, vecais Vilnis pikti atsēdās uz lāvas.

— Drusku sviesta vajadzētu. Tāds sauss spiežas kaklā un ūdens vien atdzerties nevar.

— Jā. Un pārmaiņus sivēna cepeti ar salātiem. Un rīsa zupu ar burkāniem un gaļas pīrāgiem.

Vecais dzīvoja savā pasaulē.

— Centrifuga mums bij mājās, bet biežpienu mēs sildījām no nekrejota. Māte vienmēr teica: kad tev ir svešs strādnieks, tad dod viņam kā cilvēkam paēst. Čangāļi pie mums nodzīvoja visu gadu. Mums vasaras vidū nekad nebija gans jāmeklē.

Vilnis klausījās sevī nīrgādamies.

— Na, liec nokaut kādu teļu. Mārrutki visu sētmali aizauguši.

Anna paskatījās viņā bezgala ļauni.

— Valdies, valdies, Mārtiņ!

Vilnis bij uzlēcis kājās.

— Es allaž esmu paēdis līdz kaklam. Rītos man varīts piens ar kakao... Pusdienās es sev lieku pagatavot ceptu šķinķi ar olām. Un tad tikai sēdu salmos uz lāvas un sildos pie plīts. Lai strādā čangāļi...

Viņš aprāvās un saduga. Mēli būtu gatavs sev pārkost. Anna nesakustējās un nepaskatījās. Sēdēja sakniebtām lūpām, pelēka, lakatiņu pār acīm savilkusi. Likās gluži vienaldzīga pret to, kas te notiekas. Bet tad Vilnis pamanīja, ka divas lielas asaras viņai nopil no acīm.

Tonakt viņš gulēja cieši, lai gan bērns tāpat bij nemierīgs un karsts, kā pie uguns nokaitēts. Likās, ka deg tajā vietā, kur viņš pieduras vai uzliek roku. Sācis klepot — sausi, skanoši, it kā kaklā ko atskaldidams.

Pēc pusnakts uznāca spēcīgs lietus. Dzirdams, ka ūdens čurkstēdams tecēja pa māla nokalni lejup. Pēc brīža arī zemnicas dibenā sāka tecēt — pa priekšu vienā vietā, tad otrā un trešā. Uz rīta pusi pakšēdams pilēja pa visu grīdu, beigās sāka arī gulētājiem uz kājām. Laikām ieigrūdams uzbērums ielplacis, apakšā iekļāvies, laida cauri.

Vēl bij gluži tumšs, kad Vilnis ar šķipeli rokās uzkāpa augšā un sāka apmest augstāki un apaļāki. Ap pusdienas laiku lietus pārstāja, bet zemnicas dibenā grīdas dēļi mirka pelēkā pelķē. Tikai pret vakaru tā bij aizsūkusies prom, krāsniņa sildīdama visu telpu piepildīja ar sutaīnu siltumu.

Nākamo nakti lija atkal. No augšas tikai šur tur pilēja retām lielām lāsēm, bet ūdens sakrājās aiz sliekšņa un vēlāku sāka plūst pāri zemnicā iekšā. Atkal pāri pusdienai Vilnis noņēmās aprakdams zemnicai dziļu novada grāvi, kas tomēr tikai maz vien līdzēja. Šur un tur arī uzbērumam vienmēr sūcās cauri un pakšēdams pilēja uz grīdas. Visi griesti novārstīti lāšu krellēm, telpa garaiņu pilna, salmi saslapuši, ka riebas pieskārties.

Divas nedēļas Vilnis nostrādāja dārzā. Viss jau iepriekš paredzēts un apsvērts, sēkla no Rīgas bij līdzī. Pāri puspūravietai viņš iestādīja divas rindas lielo pupu, pa rindai burkānu un gurķu un trīs dobes zirņu. Prāvā gabalā cukurbietes — Veinberģa avīze mācīja, kā no tām izvārīt sīrupu. Vanda aizdeva pāra riekšavas kaņepju, tās nāca pašā leknākajā vietā gar kūts pasienu.

Brīžiem arī Anna iznāca no zemnicas piepalīdzēt. Ar smago dzelzs grābekli ecēja uzrakto, vai stādīja gatavā vagā. Vilnis nelikās viņu redzam. Kaut kāda spīts, kaut kāds naidis nostājies starpā kā sēta, kurai šķitās viegli pārkāpjams, bet ko neviens, ne otrs tomēr nemēģināja.

Smagu kā jūgu un apnicīgu viņi nesa šo dzīvi. Dienas vilkāš garas un gausas, darbs likās niecīgs un

nenozīmīgs. Visi Vilņu tīrumi apzēla arvienu vairāk, mazais uzrakņātais dārza plankums pazuda aiz lekņajiem nezāļu ciņiem.

Pēdējo vagu nobeidzis, Vilnis nometa šķipeli un atkrita ežmalī. Nācienā jau sasāpējusi kāja, rokot visu laiku mocīta joprojām, pastāvīgi karsta un uzpampusi, no rītiem zābaku nevarēja uzmaukt. Labās rokas delnā pārplīsušas, netīrumiem piegājušas, šķipeles un grābekļkāta diendienā spaidāmās tuznas vietā, taisījās augonis. Pa naktīm jau nelika miega, nelīdzēja ne samieķšētu pelēnu apsējs, ne sagrūzti zaļi kartupeļi. Roka pāri locītavai palika arvienu resnāka, pirksti līki un zili, nebij kustināmi.

Vārnas ķerkdamas laidelējās pa nolejas lauciņu pļavmalā. Dārzā strādādams, Vilnis visu laiku viņas bij vērojis. Nu aizgāja palūkot, ko īsti viņas tur lēkā.

Pērnējo miežu gabaliņš. Acīmredzami, vācieši nepaguvuši noplaut. Sniegs labību pieplacinājis zemē, salmi sakūlājušies un satrupējuši. Un pa starpām vārpas — izmirkušas, izžulgušas, peļu sakapātas, vārnu apknābātas, bet dažas arī veselas, sapeļēksnējušiem izbriedušiem graudiem.

Vilnim piepēži pāršalca jauna jausma. Tas taču neatsverami vērtīgs atradums! Ja vārnas te varēja baroties — kāpēc gan viņi paši nē?

Viņam saskrējās nevaldāmas dusmas uz šiem nejaukajiem putniem, kas nāca uzlasīt to beidzamo, kas cilvēkam vēl atlicies. Aizmirsis sāpes rokā, viņš ķēra zemes pikas un akmeņus un trenca prom šos riebiņos laupītājus. Bet vārnas bij palikušas ārkārtīgi bezkaunīgas. Nikni ķerkdamas, pacēlās, melnā pūlī pavērpās gaisā un tad pamazām atkal sametās lauka viņējā pusē. Vilnis skrēja turp, akmeņiem, zemes pikām un sprunguļiem sviezdams, dzinās pakaļ, dzēnāja tās pa visu lauku. Bet no vienas vietas aiztrenkti, šie laupītāji tūlī sametās otrā. Negaidīta, nesaņemama traucējuma uztraukti un saniknoti ķērca, ka ausis jāaizspiež.

Teciņus Vilnis devās atpakaļ kalnā. Vecais patlaban atlēca no gruvešu kaudzes un izcēla roku gaisā. Pelniem noputējusi, oglēm notraipītā seja laistījās kā lielā laimē.

— Es teicu, ka tepat viņam vajag būt!

Saujā samiegtu viņš turēja izkopts griežamo dūcīti ar nodegušu spalvu. Likās, veselu bagātību viņš beidzot atradis.

— Neniekojies. Svied to krāmu nost un nāc līdzī.

Prom viņš to nesvieda. Rūpīgi noslaucījis svarku stūrī, noglabāja kabatā, nekā neprasīdams, pa padumam automatiski gāja dēlam līdzī.

Vilnis ierādīja, kas darāms. Un noteica kategoriski, dusmas tikko valdīdams.

— Velti tu nosīt laiku pa tiem gruvešiem rakņādamies un sadegušas naglas lasīdams. Pats esi tas lielākais ēdājs. Visu dienu te rāpodams, tu pāra stopu vari salasīt.

Neapmierināti nurdēdams, vecis sāka rāpot. Pirmo reizi Vilnis ciešāki paskatījās tēvā. Ar izbrīnu ievēroja, ka seja tam palikusi brangi ieapaļa — krunkas pāri žokļiem tikko vairs pamanāmas. Palūk vien! — bez darba vazādamies un dien dienā puskatla izklūgādams sāk uzbaroties . . . Vilnim bij tā, it kā tēvs ar viltu piesavinājies ko, kas pienācās viņiem visiem.

— Tā kā tu man te lasi līdz pat vakaram. Kartupeļu vēl tikai pāra reizēm — ko es jums citu došu. Badā apsprāgsim visi!

Un atkal viņš ķēra akmeni aiztrenkt vārnas, kas tepat vai no rokām rāva laukā.

Pāra stopu vecais līdz vakaram gan nesalāsija. Bēt pēcpusdienā Vilnis pats piepalīdzēja ar savu veselo roku. Ari Anna atnāca pa brīžam parāpot. Laiks to dienu pieturējās vējains un sauss. Pievakarē viņi pagalmā uz palaga izberza vārpas un atvētīja akotus vējā. Lielai daļai graudu kodols pavisam sakurtējies, tikai biezā sēnala palikusi. Bet kafejas dzirnaviņās samalojot, iznāca kaut kas vidējs starp

putraimiem un senākiem lopbarības miltiem. Piemaisījuši pāri sauju žāvēto sakņu, viņi tovakar izvārīja pilnu katlu biezputras un pieēdās tā, ka grūti bij pakustēties. Pat vecais šoreiz nepaveica visu. Katla dibenā palikās vēl rītam.

Arumos vēl atlikušie kartupeļi sāka jau cerus riest, tie vairs nebij ēdami. Miežu vārpas nolejas tīrumā tagad palika vienīgais pārtikas līdzeklis. Caurām dienām viņi rāpoja pa lauku, pagalmā izberza, vētīja vējā, sakaltēja pie krāsniņas un mala dzirnaviņās. Anna iemanījās izcept karašas — drupanas un spurainas tās spiedās kaklā, bet salkumu tomēr kaut cik apmierināja.

Bet kādu rītu viņi savā miežu tīrumā ieraudzīja jukām ar vārnām vēl citus laupītājus. Divas svešas sievas un trīs bērni naigi rāpoja pār visu lauku uzlasīdami to pēdējo, kas viņiem pašiem vēl palicies.

Vilnis neviļus bij paķēris nūju. Augonis delnā pārtrūcis no spēcīgā grābiņa, bet viņš to nemanīja. Rokas viņam drebēja trakās dusmās, viņš tikko novaldījās, nemeties virsū pārdrošajiem laupītājiem.

Bet Anna jau skrēja lejā. Pirmo reizi mūžā Vilnis dzirdēja, kā viņa prot lamāties — izmeklētiem rupjiem vārdiem, itin kā gadiem diendienā vingrinājusies. Vecais bij palics kalnā, rokām plātīdamies, palīdzēja vedeklai. Svešās turējās pretī — veselu stundu visa apkaime skanēja brutalā, neglītā, riebīgā tracī.

Beidzot svešās sievas savāca savus grozus un priekšautus un gāgādamas aizvilkās pa leju gar Lomaņiem. Izspūrusi, pietvikusi, nikni spulgās acis vēl atpakaļ pavērzdama, Anna nāca kalnā.

Nūju nosviedis, Vilnis bij apsēdies uz balķa zemnicas priekšā un skatījās sevā. Kas viņai vēl palicis no vecā cilvēka? No sievietes, kuŗa rupja vārda nevarēja dabūt pār lūpām? Sažulgusi, izkurtējusi, kā tās pērnās miežu vārpas. Sēnalas no viņiem visiem atlikušas pāri.

Zibsnošs skats trāpīja arī viņu pašu.

— Sēd... Tas esot vīrs, tas esot vīrietis! Bāba, vairāk nekā! Man jāskrien, man jākaujas...

Klaudzoši viņa aizsita zemnīcas durvis.

Vīlnis, notriekts, palika sēdam.

Tad tik tālu jau... Saēdīs, saēdīs šī posta dzīve viņus, kā rūsa tur to zemē pamesto veco stīpu... Zemnīcas smirdošais pelējums jau sācis apvilkt viņu dvēseles.

Vīlnis apņēma galvu plaukstām un sakumpa kā astoņdesmit gadu vecs nabags.

Marta palika arvienu vārgāka. Sakritusi un sadilusi kā lietū un vējā pamesta skaidiņa. Neraudāja un nemētājās vairs, tikai elpoja ātri. Ari atklepot nespēja vairs nekā, lāgu lāgiem sauss gārziens lauzās viņai no krūtīm un seju tad savilka asa sāpe.

Pa naktīm Vilnis vairs negulēja viņai blakus — bij samanījis sievas rokas dusmīgo atbīdījumu, kad miegā piespiedās tuvāki, un pārvietojies atsevišķi zemnicas dibenā, miklajā pacerē.

Bērns bieži gribēja dzert. Vandas atnestais cukurs sen bij iztērēts, viņi glabāja trauciņā ar sacharīnu atsaldinātu, atdzesētu avenāju tēju. Nevārīts ūdens nebij dzerams. Aku vācieši līdz augšai aizbēruši akmeņiem, lupatām un mēsliem, lai uz visiem laikiem padarītu nelietojamu. Avotiņš piekalnē dzelzs rudas brūns.

Vilnis nespēja noskatīties bērna mokās. Ari Anna nonīka līdzī, ap acīm iegrauzušās sīkas krunkas, deguns palicis gaŗš un smaīls. Nekāda nopietna darba vairs nebīj. Stādījumi dārzā vēl tikai pēc kādas nedēļas ravējami un aprušināmi. Miežu vārpas laukā uzlasītas, palikušās sadīgušas, zāli apaugušas.

Vecais augu dienu vazājās ap māju gruvešiem, uzlasīdams sadegušās enģes, atslēgas un naglas. Vilnim ienāca prātā apciemot kaimiņus, aplūkot, kā citi velk savu dzīvību. Vilņos te līdz šim vēl neviens nebīj atnācis. Katrs ložņāja pa saviem gruvešiem, necerēdams nekāda atbalsta ne palīga.

Lomaņos no mazās mūra kūtiņas apcirkņa dūmi kāpa gaisā. Dumjais Jurītis nesa apdegušu dēli no sešiem zemniču pauguriem viņpus mājām. Pagalmā zēns apogļotos balķu galus skaldīja malkā.

Vilnis apstājās. Zēns likās kur jau redzēts. Un ciešāki palūkojies, viņš pazina grāvrača Kalva Jāni. Izstiedzējis, pusgalvas garāks, kā tos laikus citadeles cietumā. Sadzeltējis, noputējis, oglēm melns notraipījies. Kā vecam vīram, divas grumbas no mutes kaktiņiem uz leju. Tikai acis kvēlas un ļaunas. Likās, tā sīkā seja savu mūžu smaida nav pazinusi.

Kā veci paziņas viņi sasniedzās rokas.

— Tu tagad Lomaņos dzīvo?

— Man nebij kur palikt. Visu pagastu apstaigāju — neviens neņem. Lopu ko ganīt nava, kas mani tāpat baros? Bet Vandas jaunkundze saka, lai paliekot. Līdz rudenim mēs to kūti domājam apjūmt, tad ziemu būs dzīvoklis.

Mugurā viņam skrandainas svārku paliekas, kājas basas, nobristas, aprepējušas. Pirksti lupatām aptīti, laikam tāpat pārplīsušu tulznu pilni.

Viņi stāvēja viens otram pretī, sīkais zēns un pusmūža vīrs, abi vienlīdz nevarīgi un lieki. Prātā abiem viss pārdzīvotais un tagadējais liktenis — bet ko lai viņi runātu par to?

Tad piepēži zēnam ogļu notraipītos vaigu galos atplauka sārtums, acīs atspuldza zvērīks ienaids, lupatām notītie pirksti savilkās dūrēs. Katru balsienu kā baltu ogli caur sakostiem zobiem izsplaudams, viņš nočukstēja.

— Nolādēts vācietis!

Pa kūts apcirkņa durvīm iznāca Vanda. Gluži atplauka, paziņu ieraudzījusi.

— Labi, ka tu arī reizi atnāc. Tepat kaimiņos dzīvojam — es tevi katru dienu redzu kalnā štrādājam. Gribēju aiziet, bet nedrīkstu. Anna mani to dien tik nelaipni saņēma. Kāpēc viņa ienīst mani?

Vilnis atkal aizmīrsa viņas roku savējā, kamēr tā paši saudzīgi izslīda.

— Ak, vai tad tā ir viņa! Šī nelaimes dzīve mūs mētā un sadrupina gabalos. Marta ir ļoti slima.

Vanda bij noliekusi galvu.

— Es tūliņ redzēju — viņai ir plaušu karsonis, vai vēl kas ļaunāks. Bet, varbūt, tas ļaunākais tādām bērnam ir arī labākais. Kā te ziemu lai pārcieš? Kāds cilvēks no viņa var izaugt šādos apstākļos? Es te vēroju šo pašu Jāni, un dažreiz man sanāk bailes. Tu ievēroji viņa acis? Zvērēns tur aug, ne cilvēks. Dažreiz es nakts vidū pieceļos un eju palūkot, vai viņš vēl guļ savā kaktā.

— Katrs pieaudzis to neizturētu, ko viņš pārcietis.

— Viņš ir klausīgs un čakls. Reizēm es viņu dzīšus dzenu no darba — viņš baltus ceļ, nes tādas nistas, kas lielam nav pa spēkam. Bārenis — es viņu te pieņemu, un tomēr viņš ienīst mani. Mani un visus. Mans Jurītis ir tik tramīgs, ar likumu viņš tam iet apkārt.

— Nav nekāds brīnums. Vai viņš ko labu šajos laikos redzējis.

— Viņš liek cilpas, dābolā noķēris zaķēnu. Kad tu būtu redzējis! — man vēl tagad šermuļi skrien pār kauliem. Tā — vienkārši — abām rokām — viņš to nožņaudza. Zvērs, es saku...

Viņa, laikam, bij runājusi pārāk skaļi, puika kaut ko sadzirdis. Pārmeta cirvi pār plecu un pazuda aiz krāšmatas.

Vanda ieveda viesi mūra apcirknī.

Tur vienā galā uztaisīta siena un dēļu un dažādu skārda gabalu jumts no mūra slīpi lejup. Būdā lāva ar baltu palagu un spilvenu. Ārā uz izkrautiem ķieģeļiem katls, un uguns kurējās apakšā. Otrā pusē iedurta mieta galā bezdelīga iemūrējusi perēkli pie sienas.

— Tev jau atkal pašai savi kustoņi.

— Ko viņas, nabadzītes, te brēkdamas skraidīja visu pavasari. Nospāres nevar atrast, kur patverties. Vecajam skurstenim visi caurumi čurkstēm un melnajiem strazdiem pilni; bet vējš līgo un droši vien nogāzīs,

Viņa piepēži pasmējās un rādīja ar roku.

— Paskaties! Es esmu bagātāka, nekā tu domā.

Taisni pāri viņiem zemu laidās stārķis uz bērzu pļavmalā. Otrs tur stāvēja uz žagariem piepiņāta riteņa un parkšināja galvu atmetis. Sarkandzeltenais knābis kā bulta pagriezts gaisā.

Sirds atvilga redzot šos lielos putņus laidelējamies kā senāk, kad te vēl bij mājas ar jumtiem, kur akrobatiski nostāties uz vienas kājas un dižājoties skatītāju priekšā, nolaist spārnu gar sāniem. Kā jaunas dzīvības elpa pār šo postažu šalca spēcīgo spārnu švikoņa.

— Viņi mana, ka mēs atkal esam mājās un tāpēc atkal ierīkojas uz paliekamu dzīvi. Bet cik ilgi mēs te paliksim? Ko te galu galā lai iesāk?

Viņi apsēdās uz pārdegušas iegāztas sijas gala.

Vanda izstāstīja savu dzīvi. Puspūravieta viņai kartupeļiem apstādīta, sieks miežu iesēts. Saknes dārzā auga brīnišķi. Tikai par dzīvokli ziemā jādomā.

Viņa bij palikusi bezgala praktiska un visu sīki apsvērusi.

— Es tevi jau sen gaidīju. Man ir kāds plans, nezīnu tikai, kā tu uz to skaties. Jums tur Vilņos nav nevienas mūra ēkas, ziemu ar bērnu tajā māla bedrē neizturēsāt. Mums, vismaz, šis apcirknis palīcies. Ja mēs te uzliekam griestus un jumtu... Bet man tas vīriešu spēks ir vājš, un pati es daudz nekā neprotu. Es domāju, tu varētu nākt mums palīgā. Balku un dēļu zemnicās daudz. Ziemu te visi varētum pārdzīvot.

Vilnis klausījās un saprata, ka priekšlikums nav slikts. Varbūt, tā ari vienīgā izeja šajos neciešamos apstākļos. Bet galva viņam kā ar vati piebāzta. Viss divaini vienaldzīgs — it kā kad runā par ko svešu, nevis par paša dzīvi.

— Mēs esam mēģinājuši, bet piesmagušos baļ-

ķus izvelt no zemnicas bedres un atgādāt šurp vajag vairāk spēka.

— Aizpuram esot zirgs.

Vandai piere savilkās krunkās.

— Viņš te no sākuma nāca un piesolījās pats. Bet es negribu. Viņa palīdzības man nav vajadzīgs.

— Vai viņš ir uzbāzīgs?

— Uzbāzīgs? — nē, to nevar teikt. Es nezinu, kāds viņš ir, tikai man pretīgs. Ar savu nobaroto seju, ar savu zirgu un govīm, ar visiem saviem veikaljiem te kara laikā. Laikām, es tomēr esmu bijusi pārāk nelaipna, tagad viņš vairs nerādās.

Līdz Aizpuru robežai viņa pavadija Vilni. Ari šajā posta dzīvē, nabadzībā un badā vēl paglabājusi sievietisko tīrību un jaunības svaigumu. Tik labi bij viņas tuvumā. Vilnis negribīgi gāja tālāk.

Pārkāpa dziļajam likumotām tranšejas grāvīm un brida taisni pa pļavu. Dzelondrāšu žogs lieliem lomiem jau nojaukts, ar visiem mietiem spurainos kamolos savelts. Aiz kārkļāja dābolā ganījās divas govīs un teļš. Pie mājām zirgs ratos iejūgts. Sakumpusi vecene kaut kur uz kaimiņiem nesa pusstopu piena, māla krūziņu kā nezin kādu dārgumu abām rokām turēdama.

Aizpuru mūra dzīvojamās ēkas apcirknim visi gruveši jau attīrīti nost. Līdzās grēda tikko sakrātu balku un nezin no kurienes atvesti ķieģeļi. Pagalmā atsperu ecēša, divlemešu arkls uz riteņiem, divējas ragavas un vesela guba zemnicās atraktu dzelzs rīku un trauku. Visur redzams, ka šinīs mājās cilvēki rikojas uz dzīvi.

Kalsnējs vecis salāpītā kamzolī patlaban tēsa balki. Māra kaut ko kala uz akmens. Pašs saimnieks pārāva kājas pie mājeles, kas te uzcelta tranšeju racēju inženierim un aiz kāda brīnuma palikusi nenodēzināta.

Aizpurs pavirši atņēma Vilņa sveicinājumu. Acīmredzami, apciemojums viņu nepārsteidza, ne

sevišķi interesēja. Kājas audams, viņš stingri novēroja balķa tēsēju un kļiedza tam.

— Astoņi un seši colli, vairāk nav vajadzīgs. Šķērssienu vidū, tad viņš nelieksies. — No Lomaniem nākat? Ko tad freilene nu dara?

Vilnim šī valoda likās pavisam nevietā.

— Ko nu dara. Tāpat kā mēs visi.

— Te jau izdancojās man pēc zirga. Ko es citam varu dot — pats ar saviem darbiem netieku galā.

— Sievieša cilvēkam derētu tomēr palīdzēt.

— Derētu nu, derētu. Bet kad pati nezin kur degunu celt. Un kas man palīdz? Tāpat pašam vien jāraujas.

— Jūs te esat jau krietni pastrādājuši.

— Nav ko gaidīt. Cits jau nenāks un nedarīs. Pūravietas desmit vasarāja man apsēts. Un rudzi man ir — trīs pūru sējums.

— Tad jau jums ziemai maizes diezgan.

— Pietiks. Man jau pagājušo vasar bij tāda paredzēšana. Citi tikai slaistās un lūrē uz Daugavas pusi: nav vērts kaulus lauzīt, tā kā tā aizdzīs un tad paliks nezin kam. Es domāju, lai ir — mantu var izputināt, bet kas iesēts, to no zemes neizraks laukā. Aug labi, ja vēl padodas ziedā, pūru trīsdesmit man vajag būt. Un tā tagad ir manta. Par naudu te tagad strādnieku nevar dabūt. Man par maizi meistari nāk no visām malām. Līdz rudenim man ērberģis un kūts būs zem jumta.

Viņš veda izrādīt Vilnim, ko te pasācis.

— Balķus es pievedu tepat no klātā ceļa. Pār mana paša laukiem iet — kas man var liegt paņemt? Skaidas jumtam man vēl no aizpērnā gada, tīrā laime, ka tās nav sadegušas.

Apstājās pie tēsāja, pārbaudīt darbu.

— No tievgaļa vajag sākt. Tu man tāds meistars, uzpasē, ka nesaķēzī koku.

Vecis iecirta cirvi gludajā, augšup pagrieztā balķa šķautnē, atliecās un atskatījās. Saimniekā nē, bet Vilnī. Un pie tam nicīgs piedevēja smīns bij redzams ap viņa sakniebtām lūpām. Nogrozīja galvu, it kā runātu ar norājamiem bērniem.

— Pūlas vēl cilvēki... Es nekā nesaku — lai! Gan jau redzēs paši. Neuzbūvēs vairs nekā, ko dievs pats ir noārdījis. Tas pēdējais laiks ir klātu!

Tagad Vilnis atminējās šo veci jau reiz ievērojis, toreiz, kad vācieši te dedzināja un viņi bij sadzīti meža licī, ceļā uz Kurzemi.

Aizpurs veda Vilni tālāk.

— Tas ir vecais Jekums. Laikam drusku ķerts, nav ko klausīties. Bet kas man — lai plāpā, kad tikai strādā. Man viņš tā palētāki iznāk. Par diviem stopiem piena un divdesmit kartupeļiem viņš man te dienu tēš.

Apstājās pie dzeltenu ķieģeļu grēdas.

— Tos es lauzu muižā no vecās pils. Riskanti bij tā uz savu roku, bet kur tagad citur lai ņem. To lietu es esmu jau nokārtojis. Jūs zināt, jaunais barons arī jau klāt.

Vilnis par to nekā nebij dzirdējis.

— Ak, kā nu nē! Trešā nedēļa jau. Kara valde viņu iecēlusi šē par forstējeri, turpmāk mums ar viņu bieži būs darišana. Māra viņam visu laiku nesa pienu. Bet nu kolonisti sāk atgriezties no igauņiem, tiem ir zirgi, govis un viss, nu tie baro. Muižā zaldāti apjumuši klētiņu, tur viņš dzīvo. Vācu zaldātus esat jau redzējuši?

Ari zaldātus Vilnis nebij redzējis. Aizpurs pasmējās par viņu.

— Cilvēk, bet kādā mežā tad īsti jūs dzīvojat? — Virčaftskomanda, četrdesmit cilvēki ar divdesmit zirgiem. Sienu plāušot. Redzat, kur Ķočos jau cel šķūni.

Patiešām, pāri Ķoču ataugas palieku krūmājam jau slējās balts ēkas skelets. Melns augums kumuro-

jās tur virsgalā, spalgi klaudzieni atskanēja līdz šējienei.

Aizpurs neglīti paņirdza zobus.

— Koču Marija prot. Zirgu viņiem apsolijuši. Vakar vienu govi veda uz to pusi — kam tad citam.

Vilnis apstājās palūkot, ko vecā Māra tur strādā.

Uz klucīša nosēdusies, viņa grāba no sacirstas drāts gabaliņu čupas un uz akmens katram galu izplāja plakani asu. Aizpurs paskaidroja:

— Te mēs kaļam naglas. Skaidas jūntam mums ir, bet naglas par naudu nevar dabūt. Barons gan sola — būšot viss. Bet es domāju, ko tur gaidīs, labāk pa vaļas brīžiem lai kaļ. Drašu te nav trūkums, visas blindažas ripuļiem pilnas. Līdz rudenim mums pašiem būs, cik vajadzēs.

Māra, kaldama, pacēla galvu pret pienācējiem un ar āmuru uzknāba rokai. Iebrēcās nelabi un iegrūda pirkstu bezzobu mutē.

Saimnieks ieskaitās.

— Akla esi, vai! Ko tu kali kā bez jēgas. Apdauzīsi nagus, kas tad man tās naglas lai kaļ?

Vecene novērsa sāpju sarauktu seju, acīm it kā ko meklējama Vilņu kalnam pāri. Un sasisto pirkstu zīšlādams, nošļupstēja nikni.

— Nolādēts vācietis!

Aizpurs pasmējās un veda viesi tālāk. Parādīja savu puslīdz cilvēciski iekārtoto istabiņu, kur pat blaktis jau sienās, bet uz galda tikšēja modinātājs pulkstenis. Aizveda dārzmalā, kur lopburkānu un biešu vagas stiepās zaļi sprogotām taisnām rindām.

— Vesela pūravieta man te sasēta. Aug, neko teikt. Bet ari nezāles ņemas līdzī. Es nupať taisos uz Rīgu, bez «Planeta» neiztiks. Un tad es esmu tā domājis. Cilvēka tā kā tā vajadzēs, kas to vagas virsu izknibina. Ja Anna varētu — es labprāt. Abas ar Māru parāpotu, nava jau nekāda māksla.

Un es atkal par to saldu vai biezpienu. Un rudenī, kad tos rudzus izdauzīsim, atkal maize.

Vilnis uz to nekā neatbildēja. Tā Annas pašas darišana, — ko viņš te varēja solīt vai liegt.

Aizpurs izvadīja viņu uz ceļa.

— Ja uz Ķočiēm gribat, tad var taisni pār to lauku. Bet labāk ejat pa ceļu, apskatāt tos manus rudzus.

Viņš rādījās pilnīgi apmierināts ar sevi un savu likteni. Vēl reiz atgādināja:

— Pasakāt Annai. Ja viņa ar mieru, lai tikai nāk šurpu.

Ari uz to Vilnis neatbildēja. Nepatīkams viņam šis prātīgais, darbīgais, labi iekārtojies saimnieks. Bet, varbūt, tā bij skaudība — — viņš īgni norāja pats sevi.

Kā neredzēta brīnumu aina pavērās pretī zaļais rudzu lauks. Vienīgais sējuma plankums šajā tranšēju grāvjiem sarakātā, dzeloņdrātīm pārpinātā postajā. Vilnis laida slidēt caur pirkstiem gludās, plakanās, tikko kā no stiebra izlīdušās vārpas ar zīdāini mīkstiem akotiem un labi sazimējamiem graudu rakstiem. Te auga maize...

Maize!.. Kā no kā saldeni skābena siekalas saskrēja mutē.

No Ķoču ataugas palieku krūmāja pretim iznāca atkal redzēts cilvēks. Tas bij Sarma — un Vilnis atcerējās lietaino rītu pie Kurzemes muižes, ūdenaino bedri pie sakumpušā pīladža un šo vīru ar priekšautā ietītu bērna liķi uz rokām. Kaut kas kopēji pārdzīvots un pārciests itin kā vilka pie tā.

Bet Sarma bij sadrūvējies un ļauns.

— Jūs no Aizpuriem... Ciemoties ejat pie tā nelieša?

— Es nezinu, man viņš nekā nav darijis.

— Bet man! Esat taču dzirdējuši? Par tiem maniem riteņiem?

Vilnis par tiem nebij nekā dzirdējis.

Sarma bij par to stipri pārsteigts.

— Nevar būt! Viss pagasts par to runā. Tā taču ir nedzirdēta laupīšana!

Vēl acumirkli pagaidījis, vai Vilnis tomēr neatcerēsies, sāka stāstīt.

Pērnrudē, cauri bēgdams, savus jaunus riteņus viņš noslīcinājis Aizpura akā. Pirms nedēļas no Kurzemes atgriezies atradis, ka aka iztīrīta, bet riteņi Aizpura akmeņu orītei uzmaukti. Pārkrāsojis brūnus, sakoties nekā nezinām. Viņa paša tie esot, Rīgā Aleskandra tirgū nopircis.

Rāmājam vīram dusmu asaras bij acīs.

— Bet tas jau viņam tā nepaliks! Noprasīšu vēl reiz — būs vai nebūs. Ja nē, iešu pie barona taisnību meklēt.

— Šaubos, vai jūs to tur atradīsat. Liekas, Aizpurs ar baronu labos draugos.

— Nu, tad es... tad viņam...

Sarma acumirkli nevarēja atpapt to ļaunāko, to briesmīgāko, ko viņš Aizpuram varētu padarīt.

— Vai tad tik vien! Viņš te pats pirmais bij atbraucis — visas malas apokškerējis un izkrāmējis. Krijam lemešarkls bij mārķā noslīcināts, Ziemeņi mucīņu ar traukiem zemē norakuši... Tukšs un tīrs! Tīrais marodiers, karatavas tādām nebūtu par daudz...

Vilnim apriebās klausīties, viņš pameta aplaupīto vienu. Bet ataugas krūmājam cauri izgājis, apstājās.

Kas viņam tajos ķoços ko meklēt? Tie viņam nekad nav bijuši draugi — un bez tam tur vēl vācieši.

Jā, bij. Divi zilpelēki slaistījās ap ēku gruvešiem, viens parāpies trepju galā virs šķūņa skeleta, kaut ko klauvēja. Ķoču Marija turpat lejā — rokas priekšautā savīstījusi, atgāzusi skatījās augšam un zviedza pār visu lauku.

Vilnis nogriezās gar krūmmali, kur pinkaina govs raustījās garā grīslī piesieta.

Skalderiem malkas šķūnītis palicis vesels, laikam vācieši rēķinājuši, ka starp lielajām mājām aizdegšies tāpat, vai arī lielā steigā vienkārši aizmirsuši piekurināt.

Vecais, nu gluži balts un liks, kašņāja no gruvešiem nogāzta skursteņa veselos ķieģelus un krāva grēdā. Vilnim jau pazīstamās sakas nospārē vadzī uzkārtas. Jānis sēdēja saulītē, muguru pret dēļu sienu atspiedis, rokas kājām apņēmis, ceļgalus sarāvis, zodu uz tiem atbalstījis — pergamenta dzelēns, dziļiem tumšiem acu dobumiem, klepoja sausi un dobji kā zem tukša apgāzta trauka.

Ignas acis nenovērsās no tēva.

— Labāk notīri, tev saku! Kalkšiem aplupušu nevar mūrēt.

Balss jau pavisam bez skaņas, iesmakusi un sēkstoša.

Vecais sakustējās nīprāki.

— Nekas, tagad tikai sakrauju. Vēlāk, kad nems, pie reizes nokals visus.

Viesi ieraudzījis, sirsniņgs un smaidīdams steigdzās klāt.

— Jaunais Vilnis? Tūliņ var pazīt — ar tavu tēvu esam jaunības draugi. Kā viņam nu iet? Turās vēl uz kājām?

— Vēl jau turas, bet nekāds stiprais nav.

— Jā, ko nu vairs. Būs jau tuvu septiņdesmitiem. Nu, un tad tie vācieši arī mūs brangi vien pamīcija.

Viņš pasmējās, bet tūliņ aprāvās no dēla dumsīgā skata.

— Un tevi arī. Mēs jau dzirdējām, dzirdējām. Tu nu gan dabūji ciest visvairāk. Brīnums, kā viņi tevi vēl pavisam palaida valā.

Pirmais cilvēks, kas te iedomāja arī citu ciešanas. Vilnim bij tikami, pakavēties britiņu. Viņš

nosēdās piesaulē, Jānim blakus un apvaicājās par Skalderiem pašiem.

Vecais pasteidzās atbildēt, it kā baidīdamies, ka dēls neizrunājas aplam.

— Labi, labi! Mūs te vilks vairs neraus. Divi pūri miežu un puspūru zirņu mēs tur Kurzemē vācietim pa saujaī vien nozagām. Aiz svārkoderes, aiz zābakstilba — katru vakaru, kā nākam no labības tīrīšanas. Par atvedumu nu gan laba trešdaļa bij jāatdod. Ar grābekli vien arī nekā lāgā nevar ierušināt, vārnas ēd nost neatdzenamas. Bet sadīdzis smuki. Šogad jau aug kā par brīnumu.

Jānis kāšēja un velti mēģināja izsplaut. Acis viņam asiņu pieplūdušas, elpa aizvilkās.

— Par vēlu sēts. Nosals.

— Nu, to vis vēl nevar teikt. Ja pagadās vēlināks rudenis, nogatavosies ar'. Es savā laikā vēl astotā nedēļā esmu sējis. Tagad tikai tā būda jā-lūko pielāpīt.

Malkas šķūnītim viņi gribēja sienas vēl apsist dēļiem, uzlikt griestus un iemūrēt plīti.

— Man jau tas Jānis tāds vārīgs, saulītē sēdēdams salst.

— Es nemaz neesmu vārīgs, tikai no tiem vāciešu putekļiem man tas kāss palicis sausāks.

— Nu, dēls, pavasaros tev arvienu tā, bet pa vasaru paliek labāk. Tikai šogad laiks tāds lietains, saule nemaz negrib rādīties. Nekas — salāpīsim to būdu, iemūrēsīm plīti... Vai mums malkas te trūkst.

Vēl viņi pastāstīja Vilnim, ka uzzinājuši savu zirgu kaut kur Ropažu apkaimē. Bet pakal iet Jānim par tālu — jāpagaida, kamēr paliek labāk — vecais jau vairs nekā nejēdz...

Skalders mēģināja atlikt savu likumu.

— Nu, nesaki vis! Ar mani joku vēl lai nedomā! Kad es tā labi saņemos, aizeju ar'!

— Nemuldi! Labāk ej, strādā!

Vecais Skalders klausīgi atgriezās pie saviem kriegelļiem.

No Zelmeņu puses, tepat zemdegai pāri, atskanēja čala. Bērni plikām galvām plosīdamies skraidīja rijas priekšā. Tās bij kā pirmās putnu klaigas agrā pavasarī, kad sniegs tikko nokusis un piene nes arumos sāk ziedēt.

No zemdegas melnalkšņa ceriem izkūņojās kāds cilvēks un vilkās pār lauku taisni uz Zelmeņu riju. Patiesībā tikai pēc augšgala sazīmējams cilvēks — lejāk dīvains muskulis, kur tā kā tukšs maiss plīvojās un divas nūjas stūmās uz priekšu.

Skalderu Jānis acīm sekoja tam.

— Tas ir Plēsums, kam paša kuļmašina kāju nobrauca pie Ogres. Zelmeņos meita un znots, tie viņam šad un tad ko atmet. Un bagātākais saimnieks bij — divas lokomobiles un gaters...

Viņš pastiepa roku.

— Piepalīdzat drusku, citādi man grūti to kaulu čupu dabūt kājās.

Kaut ko cietu, aukstu un miklu Vilnis sajuta savā rokā. Vējš viņam no slimnieka puses uzpūta riebiņu smaku. Tas jau vairs nebij dzīvs cilvēks. Un tomēr viņš vēl kustējās, un tomēr cerēja, ka vasaras saule viņu vēl atsildīs...

Pieci akmens mūra apcirkņi Plēsumos novietoti pa ģeometriskā kvadrata apmetu. Lielajai kūtij abos stūros izspridzināti robi, bet uz ātru roku sagraut tomēr nebij izdevies. Divi pūravietas lielajam dārzam uguns no skaidu jumtiem vēlusies taisni pāri, ābeles stāvēja kailas, likumotiem, kaulainiem zariem.

Kroplis ar koka kāju un kruķi padusē vēl puskalnā nebij pavilcies. Skalderu Jānis skatījās un stāstīja Vilnim.

— Viņš pats to kāju sev iztēsis. Nobrauktais stulms viņam tikko apdzijs — veselu salmu maisu

liek tam apakšā. Atceraties, kas tas agrāk bij par vīru — tagad tāds pats kā es, kauli un āda. Redzat, kā vējš viņam to bikšu stilbu pludurē.

Vai šajos čērkstos neizskanēja tāds kā gandarījums par to, ka arī cits vēl tāds pats nabags un kroplis?

— Nē — tas bij pavisam kas cits. Kaulainā aukstā roka atvadoties vēl turēja Vilni. Tad pavērās nozilējušās lūpas un Vilnis izdzirda dzērksstošu šņākoņu.

— No-lādēts vācietis!

Bērni Zelmeņos klaigāja joprojām. Vilnim pēkšņi kaut kas ienāca prātā, viņš atraisījās un devās projām.

Piekalnes dziļiem tranšeju grāvjiem saraktas. Pa plāvām nepārredzamās rindās sarūsējušu likumainu dzeloņdrāšu žogi četrām, piecām un sešām mieta rindām. Ložmetēju baļķu pagrabi izdedzināti un sagāzušies. Zāli apaugušais klajums tukšs, nekur nevienas dzīvības. Tikai pagasta ziemeļaustrumu stūrī, aiz jaunās muižas mūrēm meža ielokā vazājās kolonistu govīs un vācu saimniecības komandas zirgi.

Pie Viļņu aploka kārkliem Vilnis, satrūcies, atlēca atpakaļ. Kaut kas nošvirkstēja zaros, slaidiem lēcieniem bēga, pamezdams sliedi smilgās un vībotņu ceros.

Izlēca malā un apstājās. Gluži kails dzīvnieks kņapaini pelēku ādu, tikai ap galvu un kaklu vēl brūna spalva un astes galā kupls nopinkājies pušķis. Riebīgs kā aizpuvusi staigājoša maita, kā visas šīs izpostītās sagānītās zemes simbols. Tādas te tagad bez skaita vazājās lapsas, kritušo kašķaino krievu zirgu saēdušās, aplīpušās, nonīkušās, pusdzīvas.

Līdz mājām Vilnis nevarēja atkratīties no pretīgā redzējuma. Tā, it kā aiz katra krūma un kuplāka zāles činkura paslēpies šis riebīgais kņapainais spoks.

Tēvs, notupies, rušinājās sadegušu naglu un nederīgu dzelžu laužņas čupā. Tam Vilnis tikai pavirši acis uzmeta. Jau pa gabalu viņš redzēja ko citu un kājas viņam ar reizi kā svina smagumu pielija.

Sakrampētām rokām, nodurtu galvu, Anna stāvēja ārā pret atvērtām zemnicas durvīm atzvēlusies. Lakatiņš atrisis, nokritis pie kājām zemē. Likās, nemaz nemanīja pienākam vīru.

No pirmā acu uzmetiena Vilnis zināja. Katrā solī apstādamies, viņš kāpa pa sešiem pakāpšiem zemnicā. Kāds abām rokām krūtīs atspiedies aizspieda elpu turēja atpakaļ. Kvēpainie, sviedru lāsēm krellainie griezti noslīguši zemāk, sienas trīsēja kā iebrukt taisīdamās.

Ceļi viņam trīsēja, acīs bij kā migla. Tomēr viņš redzēja. Nesen vēl kvēloši sārta un nosvidusi sejiņa kā no vaska lieta. Acis samiegtas cieti, cieti — it kā viņai te apnicis līdz nāvei un viņa ne par ko vairs negribētu pamest skatu pa vaļējām durvīm, kur visu laiku pretim rēgojusies apdegusi caurumainā krāsmata.

Līdz nāvei apnicis Martai skatīties, kā pelēki garaiņi kūpēja pagrabā un lielas lāses šūpojās pie melni apdegušiem griestiem. Tāpēc viņa aizmieguši acis un nevērs vairs vaļā. Un taču caurspīdīgie pirksti kā aizritošo dzīvības pavedienu tomēr vēl tverdami, cieši satvēruši Annas rūtainā lakata malu.

Vilnis izvilkās laukā un smagi nosēdās izrakuma malā Annai pretī.

Ko viņi lai teiktu viens otram? Tagad viss bij velts un lieks.

Tikai krēslai metoties Vilnis piecēlās. Sakostiem zobiem pagrieza seju pret meža ieloku, kur vazājās kolonistu govīs un zaldātu zirgi.

Kaut kas viņā rosījās, kaut kas laužās uz āru — pret sevi pašu, pret Annu, pret likteni un visu šo posta dzīvi. Bet smadzenes bij kā apmātas, galva tukša.

Vilnis dzirdēja, ka tumšā tukšumā kā atbalss atsitās šodien tik daudzkārt dzirdētais — nevarīgais, bērnišķi stupidais.

— Nolādētais vācietis!..

Otrā rītā Vilnis piecēlās ar gaismiņu Martai zārku taisīt.

Likās tas svarīgākais darbs, kādu viņam jebkad nācies strādāt. Jau pa nakti bij domājis un kombinējis, kā viņš to iesāks. Līdz pusdienai viņš nostrādāja, pilnīgi iztīrīdams pašu lielāko zemnicu. Ari vecais pielikts pie rakšanas, un to viņš nu komandēja tāpat kā Skalderu Jānis savu tēvu.

Apdegušie dēļi pārāk netīri viņa bērnam. Grīdai izlaužamos nezin kādas kājas mīdījušas. Viņš atplēsa pasienā uguns brūni nograuzdētos, rūpīgi nomazgāja, uz ceļiem zālienā nometies samēroja un zāģēja gabalos. No zemnicas stabiem izvilka naglas un atlasīja tās baltākās un pavisam taisnās. Žēl viņam bij, ka nava ēveles, ka zārks tomēr iznāk pelēks un smags.

Viņš neticēja nekādai augšāmcelšanai un tāpēc neatzina miroņu kultu. Tomēr šajā mežonu dzīvē atkal pamodies vecais atavistiskais instinkts, viņš bij palicis līdzīgs savam tēva tēvam pirms simts gadiem. Katru naglu dēlī iesizdams, viņš sajuta uztraukumu, kad tikai tas izdotos pietiekoši labi. Pāra reižu aicināja ari Annu palūkot un apspriest, bet tā nesaprata zārka nozīmi.

Tā bij apģērbusi Martu tīri izmazgātā svārciņā, sēdēja pie kājām it kā miegu sargādama, reizu reizēm pagalvi pakārtodama un segu augstāk pavilkdama. Velti Vilnis mēģināja atsaukt viņu nost.

Visu nakti viņa palika tāpat. Vilnis nesa malku un kurināja krāsniņu, lai viņa varētu redzēt gulošo bērnu. Tikai rītā, kad Marta bij mīksti ieguldīta

sausos dzeltenos salmos un Vilnis gribēja uzlikt vāku, Anna to atgrūda un pati saklupa pār zārku, it kā gribētu vēl caur aizvērtiem plakstiem ieskatīties bērnam acīs.

Vanda, Jurītis un Jānis no Lomaņiem bij atnākuši palīgā. No sākuma Vilnis nesa viens pats. Līdz pat kapiem negribēja citam pielaut. Bet mazais, izdilušais, izžuvušais cilvēciņš tomēr izrādījās pārāk smags. Plecs sāka sāpēt, roka notirpa, kājas streiņuloja. Tad pa gabaliņu pārmaiņus nesa Jurītis ar Jāni un Anna ar Vandu. Gaužam nespēcīgi palikuši visi, nokusa un sēdās grāvmalā atpūsties, zārku rūpīgi nolikuši pumpurotā dāboliņā un ziedošās smilgās.

Četras stundas viņi gāja tās astoņas verstes. Visi tiltiņi ceļā izjaukti, upei brišus jābrien pāri. Pa četriem kaŗa gadiem atmatā pamestie lauki sākuši aizaugt kārklu krūmājiem un bērzu birztiņām. Pie pašas stacijas plika kraupaina lapsa atkal pārskrēja ceļam pāri.

Dzelzceļa tilta vietā dambī rēgojās milzīga izgrauta sprauga ar pārrautām salocītām sliežu cīpslām. Zilpelēkie jau kūņājās pa apakšu, pāļus iedzīdami un jaunus balstus nostiprinādami. Pie pārbrauktuves kaskotais sargs apturēja bēriniekus un pasauca vēl divus no lejas. Palaida tālāk, tikai pārliecinājušies, ka dēļu kastē nav ne zagtu kaŗa mantu, ne ieroču. Bērna liķa viņiem nevajadzēja.

Stacija ar miesteli noārdīta līdz pamatiem. No preču nojumes un lokomotīvu depo drupu kaudzes izlauzītas dzelzs ribas vēl slējās gaisā. Parka koki apdeguši, apmizoti, kazāku zirgu apgrauzti, kailām galotnēm — tikai šur tur vēl kāds paplaucis zaļš zars, kā pastiepta glābiņa lūdžēja roka. Agrāko mājeļu vietā saskaitāmi tikai trīs četri apdeguši, lietus un vēja izgrauzti skursteņi. Dārzi un gruvešu gubas nātrēm, vībotnēm un dadžiem augstu apaugušas.

Šur tur no nezāļu cera pašāvās kāda galva ar nomelnējušu, noķēpātu seju. Pašāvās un nozuda atkal. No Kurzemes, no Rīgas, no Ziemeļvidzemes un Latgales pārnākušie namelnieki pasteidza pārrakņāt kaimiņa drupas, pievākdami ķieģelus, pārdegušu dēļu galus, krāsns durvtnas, enģes un kaut kādus skārda gabalus. Tagad noderēja viss.

No krasta ierakumiem pāri upei kāds stiepa prāvu balki. Tepat gruvešu kaudze jau attīrīta no mājeles pamatiem un sasliets stāvs jaunam, desmit pēdu gaļam, sešas platam dzīvoklim. Cilvēki vilkās atpakaļ vecās vietās, nedomādami, kā šajā postažā izvilkst dzīvību.

Bēriņieki nevēroja nekā gar ceļa malām. Nomo-cījušies, ik pa desmit minūtēm mainījās nesamajā. Tūliņ aiz stacijas jau redzams kapsētas kalns ar izcirstu, izkropļotu bērzu un kļavu audzi. Piegāze tāpat izcirsta, pusversti no pirmās tranšeju līnijas Daugavas krastā, zemnicām un blindažām no vienas vietas sarakta, nātrēm, mežīgiem avenājiem un lazdu atvasēm aizaugusi.

Apkārt pa ceļu pusotras verstes līkuma. Bēriņieki pa laipu pārgāja strautam un mēģināja tikt kalnā. Vecā celiņa vieta vairs nebij sazīmējama, piegāze pilnīgi pārvērsta. Nātres dzēla rokas un seju. Jurītis paklupa aizaugušā bedrē un palaida vaļā nesamo. Ari Jānis nenoturēja savu galu — zārks izslīdēja, vāks viņam atkrita, Marta knupus izvēlās nātrājā.

Nesēji uz brīdi sastulba. Mazais sastingušais mironis tur kā kāds koka gabals gulēja ar galvu lejup dobē. Tad Anna iekliedzās un metās klāt. Tāpat klēpī viņa uznesa savu bērnu kapsētā, bet kalnā tīkusi sagriļojās, tā ka Vilnim bij jāsteidzas saturēt. Viņa nevarēja vairāk. Marta vairs nespieda galvu klāt un neķērās ap kaklu. Stīva un salta gulēja pār rokām izstiepusies, viņai viena alga, ko ar viņu dara.

Vilņu kapu vieta vairs nebij uzejama. Gar kap-sētas valni izrakta dziļa likumaina tranšeja. Piec-padsmit soļu platā joslā visi kapi izpostīti, labu ga-balū vēl tālāk krusti aplauzīti, koka sētiņas aiznes-tas malkai, bērzi granatu apskrambāti, gar izraku-mu mētājās sadzeltējuši kauli un galvas kausi.

Martai jāmeklē cita vieta. Līdzās lielai liepai ar atvašu ceru apakšā smilgām un izvirtušu dārza puķu ceriem apaudzis laukumiņš. Varbūt, tur vecs, aiz-mirsts, nomīdīts kaps, bet tagad taču viena alga. Kaut tikai ātrāki apslēpt zemē šo nepanesami smago nastu...

Divas šķipeles viņiem līdzī. Trīs vīrieši strā-dāja mainīdamies. Dzeltēnā smilkts pārmaiņus ar melnzemes kārtām, acīm redzami, jau agrāk uzrak-ņāta. Dibenā Vilnis uzraka vecu zārku, bet neteica par to nekā. Gan tie tur satiks — kad tikai drīzāk galā ar šo drausmīgo darbu.

Vanda uzsprauda kapam ceļā saplūktu un pa-ņēma Annu zem rokas. Kā apdullusi viņa ļāvās strautam pāri, kalnā augšā un uz ceļa. Bet tur viņa atrāvās pēc kārtas noskatījās visos kā nāvīgos ie-naidniekos un turpināja ceļu viena pati.

Jurītis gāja pirmais — mudīgi, pie sevis ko mur-minādams par cilvēka nokalpināšanu un pusdienām. Jānis, pa paradumam galvu nodūris, savu domu do-mādams. Tad Anna, taisni pa viņa pēdām, it kā lai nenomaldītos svešā vietā un tumsā. Vanda negri-bēja Vilnim blakus, tāpēc viņš demonstratīvi turējās visiem gabalu iepakaļus.

Tā šis bēdīgais gājiens izvilkās stacijai cauri, tad caur tranšeju saraktiem, dzeloņdrātīm appīnātiem, apzēlušiem, krūmiem aizaugošiem laukiem ar apde-gušu dārzu puduļiem un gruvešu čupām. Izklīda ne-atsveicinājušies, laba vārda cits citam nepateikuši.

Vecais bij nosēdies ceriņu krūma aizvējā, sa-kumpis kaut ko knibinājās. Vilnis apstājās pa ga-baliņu un skatījās platām acīm.

Tēvs noāvis kājas, bikses uzlocījis līdz ceļiem. Kā svarīgā zinātniskā eksperimentā, iespieda ar īkšķi spīdīgi uztūkušās pēdas apaļumā un uzmanīgi ve-roja, ka dobumis tikai palēnām izdzisa. Seja viņam palikusi vēl tuklāka, nevienas krunkas tajā vairs neredzēja. Ari rokas apaļas, pirksti piepampuši pāri zilganiem nagiem.

Bada un viņa slimības tuklums... Vilnim pār-skrēja šermuļi. Viņš novērsās — tikai viena doma, kaili kustoniska, bez žēluma un līdzcietības, ierosī-jās viņa pagurušajās smadzenēs. Kā tādu lai aizdabū uz kapiem...

Bet vakarā, pār katlu saliecies, karoti ar kaudzi smeldams, tēvs pūzdams ēda karsto sakņu biežputru. Tukulā roka trīsēja, viņš sala, nokurinātai krāsniņai tik tuvu piesēdies, ka bikses sāka kūpēt un pārkar-sētas drēbes smaka pieplūda zemo pagraba telpu.

— Nelien taču dzīvs ugunī iekšā!

Tas viņam paspruka mežonīgi nikni. Bet ve-cais Vilnis bij kā kurls. Anna gulēja uz lāvas pret sienu aizgriezusies. Ari Vilnis atkrita salmu pak-lājā.

Uguns krāsniņā dzisa, zemnica pamazām palika tumša. Tēvs savā kaktā smagi šņāca. Durvju šķir-bās gaudoja vējš, lietu vēstīdams.

Vilnis piepēži atguvās, ka viņu pagrabs palicis bezgala tukšs. Tik vientulīgs viņš nebij juties pat pirmo nakti citadeles cietuma kamerā. Bail viņam sametās no šī smagi šņācošā, gaudojošā tukšuma.

Viņš pagrābāja līdzās, kur salmos vēl palicis do-bums no mazā gulētāja, un nevilus pieskārās Annai. Tā strauji atrāvās — it kā viņš ari bijis mironis.

Vilnis sakoda zobus un pierāvās lāvas malā.

Laiks pieturējās vēss un vējains. Gandrīz katru dienu lija. Nedēļu no vietas liņāja siki smildzinā-dams, mazliet piestāja, bet tad uznāca tāda gāze, ka urgas tecēja no māla kalna lejā un plūda sliexsnim pāri zemnicā. Grīda mirka ūdenī, no griestiem lā-soja nemitīgi, sienas pārvilkās biezu pelējuma kārtu.

Vecais sala pie krāsniņas tupēdams. Kājas vi-ņam uztūkušas tā, ka pa trepēm tikai ar mokām va-rēja izrāpties laukā. Bet viņš nevīžoja izvilkties, arī kad paspīda saule. Viņam uzdots pabarot trušus redelēm pārklātā kastē, kur jau kūņojās arī četri ma-žuļi. Bet viņš palicis slinks un vienaldzīgs. Tikai sildīties un ēst, to viņš vēl zināja. Bikses izdedzi-nājis vienos caurumos, utu apsēsts, kaklu un rokas nokasījis jēlas. Tikai retumis un pavirši Anna izska-loja viņa kreklu. Bet kad viņš ar karoti piesēda sakņu un miežu sēnalu biezputras katlam, tad bij jā-novēršas riebumā — nekad viņam nebij diezgan. Pēdējo kripatu izgrabinājis, atskatījās tik ļaunām acīm, it kā viņu te tīšām vārdzinātu un mērdētu badā.

Kartupeļi sen izbeigušies, skābenes gar tranšeju malām pāraugušas, izziedējušas, cietas kā koks. Mie-žu sēnālas arī gāja pie beigām. Sausīņos sametu-šies tārpi, burkāni un kāļi tikko aizmetušies.

Bads arvienu skaudrāk mēcās virsū. Kartupeļi dārzā aiz kūts tikko sāka ziedus riezt, pirms mēneša tur nebij ko raudzīt. Barons visu pagastu reiz sa-aicināja muižā, izsniedza katram pa trīs kilogramu miežu un pāra stopu rudzu miltu. Juliņa sākumā viņi pa dzelzceļa līniju gāja uz Ogrī un dabūja pa divi klaiņi pelēkas cietas zaldātu maizes. Ar to jāiztiek līdz rudenim.

Vilnis vēroja, ka Anna sakritusies, palikusi kaulaina un veca. Gurdeni, kā negribēdama un necerēdama, parāpoja dārzā un pavirši izravēja stādījumus. Vilnis pats bij nespēcīgs kā bērns, apatisks un miegains parakņājās gruvešos, ķieģelus attīrīdams un nesadeģušus grīdas dēļus lauzdams.

— Labāk, ja es ietu uz Lomaņiem, palīdzēt apjūmt tos kūts mūrus. Tā kā tā pa ziemu mums te palikšana nebūs.

Anna uz to neatbildēja nekā. Vispāri, ar vīru viņa runāja tikai pašu nepieciešamāko, dažu dienu viņš no tās vārda nedzirdēja. Viņš arī neuzmācās, ierāvās sevī, naktī uz lāvas guļot uzmanījās nepie-skārties. Viņi bij kā pilnīgi sveši cilvēki, kas viens otram nekā nevar palīdzēt un neuzticas. Ar Martu pēdējā saite viņu starpā likās pārtrūkusi. Viņi dzivoja katrs savā pasaulē.

Neizturami smaga palika tāda dzīve. Vilnis jauda, ka ilgi tā nevar palikt. Vai nu viņš nemsies un kādu nakti aizbēgs no šejienes, vai arī ar Annu notiks kas ļauns. Viņu dvēseles pamazām pamira, viņi panīka un gāja bojā tāpat, kā tas vecais tur pagrabā pie krāsniņas.

Pēc ilga kremtoša naida un smagās apatijas Vilni retiemi brīžiem atkal applūda kā silta straume. Tik ilgi taču kopā dzīvots un ciests, pustumūža gājums viņus vienojis cieši. Nebij jau gluži bez sirsniņas un gaišiem mirkliem visa gaŗā un drūmā pagātne. Kailās dzīvības instinkts bijušā meklējās, kas noderētu par pamatu arī tagadnei, un salto tukšumu pildītu ar dzīvu saturu.

Reiz tādā brīdī viņam bij radusies drosme — viņš noglauda Annas brūno, sasprēgājušo roku un ierunājās:

— Kāpēc tu neej uz Aizpuriem? Vakar viņš atkal apvaicājās. Tur tev būs darbs un maize.

Par brīnumu, šoreiz viņa neatrāvās un nesarauca pieri. Atbildēja tikai pēc brīža.

— Es esmu domājusi ar to. Bet man visai netīkas.

— Kāpēc? Tas taču nav tāļu, vakaros tu vari nākt mājās. Te mēs drīz būsim pilnīgā badā. Saknes patlaban pie beigām, sausiņu sauļā tārpu sametas arvienu vairāk. Un spēka tādai barībai — tikpat kā salmiem. Tevis jau vairs nemaz nevar pazīt.

Viņa domīgi pārvilka plaukstu sejai:

— Es zinu. Rudens mēs te nesagaidīsim. Bet man tā kā bail...

Vilnis nekā nesaprata.

— Bail? No kā tev bail?

Viņa attapās un palika nervoza.

— Nē, tu nesaproti — ne tāpēc. Man bail, ka tēvs te pavisam neapdedzinājas. Tu jau par viņu tik maz liecies zinis. Par sevi tikai domā.

Sākās atkal. Viņš — tikai par sevi... Vilnis atgāja nost un pameta Annu vienu. Ar to jau vairs pat parunāt nevarēja kā ar cilvēku.

Saimniecības komandas zaldāti bij sākuši sirot pa mājām izlūkodami un pārtiku meklēdami. Kolonistiem muižā gan bij govīs, bet no igauņiem šurpu dzītas, ceļā pārmocītas un aizvārgušas, piena deva maz. Bez tam katrai ģimenei tur pieci, seši bērni, tiem pašiem nepietika.

Vilnis plēsa dēļus no zemnicām un apdegušos balkus cirta malkai. Divi zilpelēkie, kalnā uznākuši, brīdi līdzcietīgi nolūkojās viņa darbā.

— Grūta dzīve, draugs, vai nē?

Žēlotāji!.. Vilnim sirds apskrējās, bet diezgan viņš jau radinājies valdīties.

— Viegla nav. Bet no kā mums te tas grūtums?

— No kara, draugs, tikai no tā. Kašs ir sasodīti nelaba lieta. Vai mēs neredzam, kā jums te klājas. Bet ko mēs varam līdzēt? Pašiem neiet labāk. Baņo mūs kā suņus.

— Mūsu piederīgie Vācijā tāpat badā. Bērnu mirstības procents trīs reizes lielāks kā miera laikos.

Man pašam bij zēns, — brašs puika, es jums varu teikt. Tagad slimnicā, un pagalam būs. Vestules mēs te nesaņemam, bet es aizviņnakt redzēju sapni. Es esmu pārliecināts.

Šie zilpelēkie automati arī jau sāka sapņot... Vilnīm pamirdza atkal sen aizmirsta doma, kā atmodies, viņš palaida acis pāri apvārksnim.

— Bet tāpēc jau mēs te mirstam badu, lai Vācija būtu paēdusi. Kur tad paliek tas, ko jūs aizvedāt no šejienes?

— No šejienes — no Pleskavas, no poļiem, no Ukraines. Jā, kur tas viss ir palicis? Krupi, Kutiskeri, Barmati — — visa šī spekulantu banda uzbarojas trekna no mūsu asinīm.

Tas otrs savēcinājās abām rokām.

— Ģeneraļi mums saka: ieņemot Jelgavu, tad būs miers. Ieņemot Rīgu, tad būs miers. Iekarojot Ukraini, tad būs maize un miers... Visu mēs esam iekarojuši — bet kur ir miers un maize?

— Tagad mums sola zemi. Man nevajag latviešu zemnieka zemes, viņš tāpat ir cilvēks. Sava zeme un tēvija katram ir mīļa. Lai laiž mūs atpakaļ uz Vāciju.

Tas jau skanēja pavisam citādi, nekā Vilnis pirmajās dienās bij dzirdējis Rīgā. Šie dzīvie miroņi arī reiz sākuši mosties...

— Kāpēc jūs ejat, kur ģeneraļi dzen? Paceļaties taču reiz un sakat: nu ir diezgan! Mēs negribam vairs!

Zaldāts nogrozīja galvu.

— Jūs, draugs, nepazīstat vācu disciplinas. Par mazāko nepaklausību mums cietums un disciplinārais bataljons. Mēs neesam kā krievi, mums nav vienprātības.

Tā tad viņi jau domāja par krievu paraugiem! Tā nebij slikta zīme... Vilnis nometa cirvi zemē.

— Mēs te nezinām nekā. Kā tagad iet Krievijā?

— Ech, brālīt, labāk neprasāt! Revoluciju viņi var iztaisīt, ķeizaru nogāzt, republiku nodibināt, bet kārtību ievest neprot. Ļeņinam ir gudra galva, bet socialistisku iekārtu neattīstītā zemē un ar tumšiem zemnieku miljoniem — — nē, tas neiet!

— Jūs Vācijā to iztaisītu labāk.

— Mēs? Pavisam citādi. Mēs zinātu, ko darīt. Mēs muižas nededzinātu nost un neļautu izputināt tautas mantu.

— Jūs nesaprotat, draugi, kā revoluciju netaisa pēc plāna un programmas. Revolūcija ir vai nu stichiska masu kustība, kas veļas patvarīgi, vai arī viņas nav pavisam.

Vācieši to vai nu nesaprata, vai negribēja saprast. Varbūt, viņiem likās, ka par dziļi ielaidušies sarunā ar svešo.

Tas gaŗākais piebikstīja otram.

— Mums jāiet. — Tā ja, draugs. Jācieš mums visi, tur nu reiz nekā nevar darīt. Bet līdz Ziemas svētkiem, ilgāk nē. Tad ir beigas, es saku! Tad mēs ejam mājās!

Šī saruna savādi aizkustināja Vilni. Viņš bij kā atjēdzies no ilgā stulbuma. Vecās pārdomas atkal strāvoja pa smadzenēm, prāts laužās laukā no šīs posta dzīves un atkal meklējās nākotnē.

Anna tikai vienaldzīgi noklausījās viņa atausušās cerības. Vanda bij skeptiska pret viņa prātojumiem. Aizpuram nebij vaļas tādiem niekiem. Jekums smīnēja, cirvi balķī iecirtis, kaut kur zilā gaisā skatīdamies. Vilnis meklēja citus, kas saprot un interesējas līdzī.

Vecais Skalders priecājās kā bērns, it kā atsvabināšana gaidāma jau rītu pat. Jaunais nešaubāmi cerēja tikai uz krievu lieliniekiem un padomju iekārtu. Sarma gaidīja kārtīgu tiesu, lai pirmā dienā Aizpuru sauktu pie atbildības par nozagtiem riteņiem. Vienkājais Plēsums sēdēja drūms un kluss, bet kad Vilnis bij beidzis savas revolūcijas un socialisma

teorijas, viņš pagrieza seju, kur ādas krunka lempatām nokārās gar zodu lejup, nelabi zalgošām acīm nošņācās:

— Lai viņi nāk kaut rītu! Man zemes un to drupu nav vajadzīgs. Maizes kumosu tos pāra gadus, kas man vēl atlikušie, vairāk es neprasu. Lai strādā un būvē tie, kam divas rokas un kājas.

Un pēc tam viņš pacēla savu kruķi pret Ziemeļiem.

— Tie man jau tagad nedod miera. Par to tik' vien domā, kad es ņemšu un atdošu viņiem tos savus Plēsumus. Pašiem nav diezgan, nekad viņiem nebūs diezgan. Kripatas no manis viņi nedabūs. Meita esot vārdam un znots... Svešs man var būt tuvāks, ja es ar viņu kā ar draugu un cilvēku. Sabiedrība, valsts lai valda to zemi, darbu lai gādā tiem, kas spēj strādāt un maizi nabagiem!

Visuzmanīgāk Vīlnī klausījās Sarmas sieva, vēl sadzeltējusi un pastāvīgām sāpēm sānos no nelaika dzemdībām pagājušo rudeni, ceļā uz Kurzemi. Šad un tad pamāja ar galvu un šķirdamās cieti spieda roku.

Lai kurās mājās bij Vīlnis, Kalvu Jānis no Lomaniem gāja līdzī. Likās, nevienu vārda nepalaida garām, bet sacīt nesacīja nekā. Tikai reiz, līdz pat zemnicai Vīlni aizvadījis, viņš nostājās priekšā, pamīņājās, vārdu meklēdams, tad nošņāca caur zobiem.

— Es zinu, viņi nāks. Un tad mēs visus tos nolādētos vāciešus apšausim...

Kā šis pagrabs pelējuma apaudzis, kā viss māla kalns ūdens piemircis, viņš bij neizdeldējama akla ienaida pilns.

Vīlnis nogrozīja galvu, nekā laba neparedzēdams.

Tagad viņam bij radies saturs šajā tukšajā dzīvē. Viņš sataustīja atkal pirms pusgada pārrauto paveidienu un atsāka veco darbu.

Viņa klausītāji pamazām pierada un ieinteresējās. Pagadījās arī laiks, uz pāra stundām nomest šķipeli savu māju drupās un izkapti pļavā. Sāka atjaust, ka bez vēdera viņiem arī vēl citas intereses, bez drūmās šīsdienas arī izredzes gaišākā nākotnē.

Nomelnējuši, noskranduši, lupatām aptītām kājām, kaulaini un bada piepampušām sejām, šie nabagi mācījās saprast, kur cēlonis viņu posta dzīvei. Vienprātīgs ienaidis pret vācu varmācību apgaismoja viņiem visas kapitalistiskas iekārtas būtību un aizdedzināja ilgas pēc plašuma un brīves. Svešu gaitu gājēji un rokpeļņi tīri instinktīvi aptvēra jauno patiesību, izpostītie gruntnieki bij palikuši revolucionari un atriebības kāri.

Kalvu Jānis uzticīgi pavadīja viņu visos gājienos un no tiem atpakaļ līdz pat mājām. Bet jo vairāk Vilnis virzīja pārrunas uz nākamo Latvijas iekārtu politiskos un saimnieciskos sakaros ar Krieviju, jo īgnāks viņš palika. Reiz atvadīdamies pat roku vairs negribēja sniegt.

— Labi, — labi jau viss, ko jūs tur sakāt. Bet ko tas mums tagad līdz? Vispirms vācieši jāaiztrenč.

— Kā mēs to izdarīsim? Mums taču nekā nav.

— Nu, ja mēs tikai nerunātu vien...

Pārāk agri nobriedis bij šis sīkais zēns. Vilnim nepatika viņa allaž zemē nodurtās acis un nelaika vecuma grumbas no mutēs kaktiņiem lejup.

— Bads viņus aiztrenčs, viņi aizies paši.

Zēns nelabi pasmīnēja.

— Tad tikai gaidāt vien. Līdz tam bads mūs pašus būs aizdzinis pie Martas...

Bij īsi pēc pusdienas. Annu Vilnis neatrada mājas. Tēvs nekā nezināja pateikt, ar katru dienu pa-

lika stulbāks, vārda no viņa vairs nevarēja izdabūt. Augu dienu tupēja pie krāsniņas, bet Vilnis bij novērojis, ka viens palicis, zaglīgi izvilkās laukā, dārzā rāpodams šķina tikko aizmetušos burkanus un kāļus un grauza ar visiem lakstu kātiem — nepieēdināms, kā vecs, nodzīts zirgs.

Anna pārnāca tikai krēslā. Gabalu maizes atnesa un krūzē pienu. Vecajam nodalīja savu daļu — acumirkli viņš to bij norijis un skatījās vēl. Vilnis nevarēja izturēt, atdeva arī savu riku un novērsās, lai neredzētu, kā viņš to tura abām rokām sakamptu, it kā kāds taisītos viņam atņemt.

Anna bij mundrāka un runīgāka kā parasts.

Aizpuram brīnišķīgi dārzi, aug saknes un nezāles, darba tur divām ravētājām visu vasaru. Dzīvojamai mājai jau spāres saslietas, Jekums patlaban sāk juntu sist. Aizpuros viņa vienā dienā redzējusi tik daudz, ka visam vakaram ko stāstīt.

Aizpuros — jā... Viņa neteica, droši vien arī nedomāja, bet Vilnis zināja tāpat. Pretstatā pašas mājām viss viņai tur likās bagāts, nozīmīgs un darba vērts. Aizpuram jau otrais zirgs, viņš brauca uz Rīgu, veda no turienes pašu nepieciešamāko paša un kaimiņu vajadzībām. Viņš pārdeva pienu un sviestu, sāli, cukuru un žāvētu šķinķi.

Jā, Aizpurs varēja dzīvot. Dzīvoja pats un pelnījās, kamēr viņš, Vilnis, izbadojušiem cilvēkiem varēja pasniegt tikai tukšus prātojumus par nākotnes izredzēm un jaunās satversmes plāniem.

Un turpmāk viņš sāka nomanīt, ka Aizpurs aug arī visu viņa kaimiņu acīs. Ikvienam pie tā kaut kas meklējams un apsūtāms — viņu saukāja par plēsoņu, bet bez viņa nevarēja iztikt. Vilnis manīja, ka Aizpurs viņu pamazām nobīda sāpus. Un nevarēja noslēpt pats sev, ka tas saprotami un dabīgi. Cilvēki nevarēja dzīvot no viņa nākotnes utopijām, viņiem vajadzēja ēst.

Viņš atmeta savu staigulošanu un propagandu un palika mājās. Nekāds darbs viņam vairs netikās; tam taču nebij nekādas nozīmes — tā kā tā viņš te nekā nevarēja uzcelt. Viņš atslīga atkal vienaldzībā un apatijā: Tēvs kvērnēja pie kurošās krāsniņas, viņš augu dienu sēdēja kaut kur gruvešu kaudzes aizvējā un skatījās, kā vācieši Ķoços uzceļ šķūni, kā Aizpuros izaug balts jumts un divi skursteņi izlien tam cauri.

Aizpurs no Rīgas atvedis arī avīzes, Anna vakarā atnesa arī tās. Ar nespēcīgu sarkasmu Vilnis lasīja, ka Veinberģis prātoja par Baltijas federalvalsti zem Vāclijas portektorata ar kopēju karaspēku un finansēm, bet taču ar prātīgi iekārtotu mērenu kultūras autonomiju, kur arī latviešiem būtu skolas ar savu mācības valodu un baznīcas ar tautiskiem mācītājiem. Nekādas pārmērības, nekāda pārspīlēta parlamentarisma vācieši nepielaidīs savā vasaļu valstī. Politiskās tiesības tur balstīsies uz solidiem īpašumu pamatiem, turīgākām un izglītotākām šķirām piedērs arī likumdevēja vara un administratīvais pārvaldes aparats. Latvieši ir privatīpašuma tauta, visas socialisma utopiņas viņai svešas un uz mūžīgiem laikiem izmestas laukā...

Laukā izmests, uz mūžīgiem laikiem... Vilnis stubli aplaida acis apkārt. Tas nebij nekāds lauks — nezāļu aizaugusi postaža ar tranšeju grāvjiem krustiņiem šķērsām un dzeloņdrāšu žogu visapkārt. Tāds pats zvēru dārzs kā Kurzemē ar zilpelēkajiem sargiem... Tie te klaiņoja pa visu pagastu zirgus ganīdami, sienu pļaudami un savā šķūnī savākdami. Lomaņu mēsloņā pļavā arī jau pacēlās divas, nemākulīgi krautas, milzīgām cukurgalvām līdzīgas kaudzes.

Neviena vārda nebij šajās lapelēs, pēc kuŗa varētu spriest, ka karš tuvojās beigām vai ka vācu vara sāk šķobīties. Tie paši vienkāršie štaba ziņojumi par atsistiem uzbrukumiem, iegūtām trofejām, saņemtiem gūstekņiem, notriektiem aeroplāniem un nogremdē-

tām tūkstošu tonnām. Tās pašas pīrgas par haosu un ārpazītiem sociāliem eksperimentiem Krievijā un lielības pilnie publicistu raksti par Vācijas nesatricināmo spēku un pasaules valdonības misiju. Šī verga dvēsele savā avīzē salasījusi un sakopojusi visu to pēdējo, ar ko varēja cerēt pielīst un pieglaimoties jaunajiem kakla kungiem.

Un blakus tam Jurls Kalniņš tur drukāja pamācības, kā latviešu zemniekiem govju vietā ieaudzēt kazas, bet cūku vietā trušus. Stingri biedināja no pārmērīgas gaļas lietošanas, kam seko aptaukošanās, reimatisms un nelaika vecums, un ieteica vairāk pieturēties veselīgai stādu barībai, kuņas teicamie rezultāti jau parādījušies Vācijā pa kara gadiem. Pilsētniekiem bij receptes, kā pagatavot garšīgas kotletes no kartupeļu mizām un ķīmiska pārbaudījuma skaitļi, cik koloriju uzturas vielu auzu sēnalās un reņģu galvās.

Vilnis saplēsa šīs lapas un nosvieda atraktās zemnicas māla bedrē. Tad atcerējies, gāja aplūkot savus trušus.

Visi četri mazie un viens no lielajiem gulēja kājām gaisā, jau cieti sastinguši, lietū samirkušu spalvu. Pēdējais vēl tupēja stūrī sarāvies, platām acīm un noļukušām ausīm. Līdz rītam arī tas bij nobeidzies. Vilnis izsvieda viņus aiz klēts gruvešiem, un jau pēc pusdienas vārnas ķērkdamas un kaudamās tur lēkāja apkārt.

Kad Anna no rīta cēlās un klusiņām pārkāpa viņam pāri, viņš izlikās aizmidzis un nevēra acis vaļā. Bet redzēja tomēr, ka viņa pa šīm nedēļām manāmi atspīrgusi — deguns palicis apaļāks, vaiga galos pat neliels sārtums jau manāms.

Nezin no kurienes izvilkta spogulīti viņa bij pietīpinājusi pie sienas. Rūpīgi nomazgājusies, ilgi sukāja matus un sēja ap galvu dzeltenrūtainu laka-tiņu.

Vilnim gribējās pasmieties. Ari šajā bada tukšnesī sieviete nepazaudēja savu dabu. Tīrai un glītai iāģērbjas līdz ko nāca sveši ļaudis — lai tur ari būtu tikai kaut kāds Aizpurs, kāds pusdulns Jekums un veca kalpone.

Bet viņš uzminēja ari šīs pārvērtības dziļākos cēloņus. Viņa tagad paēdusi, viņai sapratīgs darbs ar acīmredzamām sekmēm. Viņas dzīve atkal atguvusi saturu un nozīmi. Viņa sāka apzināties sevi cilvēku, kam sava vieta dzīvē.

Viņam nebij nekā — lieks citiem un pats sev. Viņš katru dienu gulēja līdz pusdienai, nepiegrīzdams vēribu insektiem, kas bij pievairojušies pilnas krekla krokas. Labā pārtika, ko Anna tagad nesa no Aizpuriem, viņu padarījusi dīvaini miegainu, visu novājojušo organismu gurdenu un slinku.

Vanda, atnākusi, vēl pēcpusdienā atrada viņu vāļajamies sapelējušos salmos uz lāvas.

— Vai tu slims esi?

Pat pieri viņa tam aptaustīja. Vilnim palika neveikli, viņš pasteidza uztrausties sēdus.

— Esmu pilnīgi vesels — tikai darba nav, es guļu aiz gara laika.

— Mums atkal darba, ka nezinām, ko ķert, ko atstāt. Rītu tam kūts apcirknim gribam sijas vilkt — trijātā mēs nespējam veikt, nāc palīgā.

Vilnis pa pusei solījās, bet vairāk tikai ar muti. Klausījās Vandas runā par to, ka viņš vispāri varētu pastrādāt pie ēkas būves, un pagādāt pats sev zīmai dzīvokli.

— Anna, kā liekas, pārvietosies uz Aizpuriem?

Vilnis nedzirdēja nekā sevišķa šajā jautājumā. Atbildēja vienaldzīgi, it kā viņam gar to nebijis daļas.

— Viņa tur strādā.

Vanda pameta viņā ašu skatu — kaut kas tajā bij, bet Vilnis tikai labi vēlāku to atcerējās. Patlaban atkal ienāca prātā saruna ar zaldātiem, viņš sāka atstāstīt to.

Vanda nepacietīgi pārtrauca.

— Viena alga, paliek viņi vai aiziet. Lai kas te valda — māju nākamai ziemai mums neviens nesacels.

Vilņa politiskie prātojumi viņu nepavisam neinteresēja. Neatliekams, katrā ziņā paveicams darbs tikai prātā.

Kad viņa aizgāja, zemnīca Vilnim likās vēl tukšāka un pretīgāka. No smagās snaudas pamodies, viņš sajūtās neizturami atstāts un aizmirsts. Taču ikvienam te kaut kāds darbs un līdz ar to arī dzīvei saturs un nozīme. Viņam nebija nekā — tikai acimirkļiem tā ģekīgā cerība, ka sabruks šis nolādētais jūgs un pamītā pasaule atkal atvilks elpu. Bet tā bija kā bāla rūsa melnajā apvārksnī — plīvoja un apdzisa. Un pēc tam palika vēl tumšāks un smacīgāks.

Vilnis uzlēca no lāvas un noskurinājās. Tad jau labāki citadeles cietumā un koncentrācijas nometnē, kur cilvēciskā būtne atmesta, bet palicis tikai numurēts viennieks, automatiska figura, ko statīja rindā, iemeta vagonā un atkal izdzina apžogotā aplokā.

Niknas acis apkārt mezdams, Vilnis pirmo reizi ieraudzīja virs tēva guļu vietas kaut ko sienas šķirbā iespraustu. Lupatā rūpīgi ietīts sadegušais mātes izkopts griežamais dūcītis. Tad ap to viņš te katru vakaru knibinājas un dažkārt vēl pa nakti čaukstina salmos. Relikvija, pie kuņas vēl tveras viņa apmātā galva un bada tūska apņemtā sirds...

Vilnis nometa sarūsējušo nieku kaktā un iedomāja vēl ko. Annai pagalvī sainītis ar Martas vecajām drēbēm. Ari tai savs fetišs, ari tā nodevusies savam elkam. Viņš pabāza pauniņu dziļi zem lāvas un metās laukā.

Viņš te nebija nekas, par viņu nedomāja neviens. Nekā viņš nebija iespējis sagādāt, lai tie turētos pie viņa. Bet vēsais vējš atdzēsinaja dusmu iekaisumu,

viņš atkal atvilga un palika sentimentāls. Taču ne tie — viņš pats tas vainīgais. Bez praktiska saprata, bez cietas gribas un vīrestības šī nelaimes dzīve viņu mētāja kā tur to avīzes lupatu vējā.

Viņš bij krāsniņu izkurinājis siltu un drēbju lēverus gludāki pārsedzis lāvai kad Anna pārnāca no darba. Podā atnesusi līdzī siltu rīsa zupu un gabalu baltmaizes — viņiem abiem, pati jau Aizpuros padūsi. Tēvs vienā acumirkli aprijis gaļas gabalu, strēba elsdams. Anna šovakar runīga, gandrīz vai jautra. Seja viņai atplaukusi un atkal palikusi glīta, reiz tur pat vecais šķelmīgais smaids paplaiksnījās.

Vilnīm ari sirds atsilusi. Viņš lūkojās sievā un gribēja pateikt kaut ko labu, sen nesacītu, tomēr visu laiku rūpīgi glabātu. Bet aizmirsušies visi mīļie vārdi, viņš kautrējās kā sveša cilvēka.

Šķitās, viņa kautrējās tāpat. Lāvas galā pagraba krēslā ģērbās nost bet plāno katuna jaku paturēja mugurā. Tad, apsēdusies, zemu noliekusies, sāka noaut kājas. Vilnis skatījās pārsteigts.

— Bet tev taču ir jauni zābaki.

Patiešām, viņai bij jauni, glīti, pirmo dienu uzauti zābaki.

Viņa pasmaidīja, laimīga kā bērns.

— Jā. Aizpurs šodien atveda no Rīgas.

Viņa pacēlās, svārkus pieņēmusi, parādīdama pastaigājās pa slapjajiem dēļiem. Vilnis bij pieradis redzēt viņas kājas sabristās caurumainās tupeļēs, līdz ceļiem autiem nevīžīgi notītas. Modernos apavos tās atkal izskatījās slaidas un vingras, no viņām viss augums sievietiskāks. Atšalca kaut kas no tiem viņajiem laikiem, kad viņš, tik bieži auklēja šīs kājas un glāstīdams sildīja. Tiksmīga un reizē skumja atcere...

Anna gulēja kā arvienu lāvas viņējā malā atvirzījies, runāja vēl labu laiku. Aizpuros tik daudz ko strādāt, sāktie darbi steigā nobeidzami, bet jaunie gaidīja garā rindā. Aizpuros jau mūrēja

krāsni, viena istaba Vilņiem domāta. Ēvelētas grīdas bij Aizpuros un logi ar stikliem. Aizpuram allaž jauni plāni, Aizpurs bij teicis to, un tad atkal to...

Vilnim palicis vēl skumjāki. Aizpura plāni viņam bezgala vienaldzīgi — tikai to vārdu viņš dzirdēja. Negribēja dzirdēt, apnicis tas viņam un pretīgs.

— Rītvakar es, laikam, pārnākšu vēlu. Trīs dienas Aizpurs bij Rīgā, ko mēs divi ar to veco pērtiķi varējām padarīt. Dābolu metisim kaudzē, labi ja līdz tumsai paveiksim.

Brīdi Vilnis uz to nekā neatbildēja. Bet tad spēji paslējās uz elkoņa, ar otro roku sniedzās pie Annas pleca. Kas to bij iečukstējis un kālab viņš to teica?

— Anna... Neej vairāk uz Aizpuriem.

— Kā?

Dzirdams, viņa strauji pagrieza galvu. Brīdi bij smags klusums.

— Bet viņam taču ir maize!

Īgnums, pārmetums, varbūt pat dusmas bij šajā strupajā saucienā.

Vilnis instinktīvi atvilka roku un aizgriezās.

Viņai taču taisnība. Aizpuram bij maize. Aizpuram bij viss. Vilnis sakoda zobus un pūlējās elpot rāmi, izlikdamies aizmidzis.

Rītu viņš caur pievērtiem plakstiem vēroja, kā viņa pie spoguļiša ilgi kārtoja matus un izmēģinājās, kā labāki apsiet dzeltenrūtaino lakatiņu. Jaunie zābaki nirkstēja pa slapjajiem dēļiem — likās, kaut kas traukli vārīgs tur sabirzt sīkās drumslās.

Garāmiedama, Anna vēl apstājās un noskatījās vīrā. Kaut kāds jautājums bij viņas skaistajās, īgnajās, tumšo skropstu aizēnotās acīs. Varbūt nicinājums un riebums — Vilnis sajuta visu to ļaunāko. Piere bij nosviedrojusi, vēsi drebuļi māca, kad viņš cēlās un steigā ģērbās.

Viņš aizgāja uz Lomaņiem un tūliņ stājās darbā. Sijas uzvelkamas, spāres slienamas un jumts klājams. Dēļus griestiem un grīdai jau Jurītis ar Jāni izrakuši no zemnicām. Viņi norunāja telpu pārdalīt divās daļās un arī krāsni iemūrēt — Jurītis savā laikā arī pie mūrniekiem drusku strādājis.

Vakaros, savā zemnicā, Vilnis likās ļoti aizņemts no sava darba. Kā sākumā Anna, tā tagad viņš stāstīja tēvam par to, kas Lomaņos padarīts un vēl nodomāts. Tikai tajos vakaros, kad sieva nepārnāca mājās, viņš rupji sarāja veco, kas zem sevis nurdēdams vienmēr kaut ko meklējās gar sienmali, un aizmīga cieti. Delnas viņam bij aprepējušas, tulznas tajās vairs nesitās, viņš sāka pierast smago darbu. Reizēm pat iesila vērodams, ka no kūts mūrja apcirkņa sāk izveidoties ēka, kur būs iespējams ziemu patverties. Vanda bij laipna un pateicīga, gādāja pārtikai visu labāko, kas te un no Aizpuriem sadabūjams.

Spāres bij saceltas, viņi sacirta aplokā alkšņu maikstis un apkāršoja tās. Jumtu klāja ar tiem pašiem apdegušajiem zemnicas dēļiem. Jānis plēsa kriegelus no blindadžām, Jurītis mūrēja krāsni pama-tus.

Krēslā Vilnis ar Vandu pagāja pagalmā, atstātāku, aplūkot savu dienas darbu. Bēdīgā celtne starp šīm gruvešu kaudzēm aizaugušo lauku vidū izlikās lieliska un lepna. Vanda pasmējās — jau trešo reizi viņa šajās pēdējās dienās smējās.

— Un pagājušo ruden mēs domājām, ka te vairs atgriešanās un dzīves nav. Tomēr vēl vecās lidumnieku asinis mums dzīslās.

— Un to tu sauc par dzīvi?

Viņa paraustīja plecus.

— Sauc vai nesauc, viņa tomēr ir. Bij laiks, kad es staigāju gar Fontankas krastu un lūkoju klu-sāku vietu, kur noslīcināties. No skolas padzīta — man likās, ka pasaulei gals klātu. Un kas pēc tam

nav bijis jāpārdzīvo! Dzīvības instinkts ir sīkstāks, nekā mēs spējam iedomāties.

— Tas ir kustoņa instinkts. Cilvēkam nepietiek ar siltu migu un pilnu vēderu. Un ja viņam sāk pietikt ar to, tā ir zīme, ka viņš pazaudējis tiesību vēl ilgāk rāpot pa šo dadžiem un nātrām apaugušo zemes lodi.

— Visa zemes lode vēl nav apaugusi. Tu taču pats tik labprāt milēji skatīties pāri un tālāk. Vai tur vairs nekas nebūtu redzams?

Vilnis redzēja arī tagad. Zaldāti klaigādami jāja zirgus mājup. Ķoču pagalmā plīvoja ugunskurs, gar to augsti siena vezumi virzījās valējos šķūņa vārtos. Aizpura jaunās mājas galā stāvēja četri cilvēki, starp tiem viens ar gaišu lakatiņu ap galvu. Katru dienu viņš to redzēja Aizpuros.

— Vai Anna arī vakariem vairs neiet uz mājām?

— Nē, tikai kad viņiem kāds steidzamāks darbs un paliek par vēlu.

Viņš pateica to pilnīgi vienaldzīgi, kā par sevi saprotamu. Vanda domīgi skatījās kur sāpus. Kaut ko nevilus saskatījusi, piepēži saņēma Vilņa roku.

— Paskaties, ko tas tur vēl rīkojas pa tranšeju?

Jānis — no velteņu platmales ar noļukušām malām, pat krēslā varēja pazīt. Viņi gāja turpu palūkot.

Zēns bij nepatīkami pārsteigts. Četras krievu sešcollu granatas grāvja dibenā rindā saliktas, viņš steigā mēģināja tās apglabāt smilkti.

— No blindadžas... Tur mums balķi jāplēš laukā. Aprakšu te, lai nemētājas pa kājām.

Vilnis ar Vandu saskatījās, bet neteica nekā. Zēns arvienu vairāk noslēdzās sevī, kluss un drūms, kā dzīvi apnicis vecis. Dienām no viņa vārda nevarēja izdabūt.

Pa gabaliņu Vanda vēl atskatījās.

— Kad tikai viņš te kaut ko neizdara. Runā tu ar viņu, viņš tev tā pieķēries.

— Mēs esam viena likteņa biedri. Agrāk viņš klausījās mani, bet tagad kā atsalis. Ari man reizēm liekas, ka viņš sevī ko perlna. Tomēr es nedomāju nekā ļauna. Bērnišķām mulķībām viņš par prātīgu.

— Tas jau ir tas, kas man nepatīk. Tās granatas tu viņam kur noglabā. Kad tikai viņš pats sev ko nepadara.

Skaļa kņada no Ķočiem pārtrauca sarunu. Ugunskurs uzliesmojis augstu, ap to nīrbēja cilvēku pūlis. Ķoču Marija spiedza skaļi — laikam raudāja gari stiepdama. Bet taču nē — viņa smējās aizvilkdamās un atkal atņemdamās. Dīvaini, mežonīgi zviedza šie smieklī pāri krēslas apņemtai postāžai. Kaut kur tāļu, mežmalā, kā atsaukdamās, rēja kraupainā lapsa...

Kņada pamazām aprimās. Lapsa ierējās vēl pāra reižu, arvienu tālāki, kā bēgdama. Tad Ķoču pagalmā kāds uzsāka lielīgi, kā atvaļināts operdziedātājs, balsi līdz pēdējai iespējai izspīlēdams, itāliki drebinādams.

— Morgenlich leuchtend
in rosigem Schein...

To nakti Vilnis atkal gulēja viens. Bet pie tā viņš jau pieradis. Dienas darba nogurums aizspieda acis, līdz ko viņš atgūlās lāvā un veco mēteli uzsedza līdz pat zodam. Segu un spilvenu Anna aiznesusi līdzī, bet arī tas netraucēja. Vanda viņa veļu vairāk reižu vārījusi katlā, tagad viņam allaž tīrs kreklis mugurā, insekti nemocija vairs.

Otrā rītā, kad viņš notupies nagloja dēļus jaunās mājas durvīm, kāds no mugurpuses bij pienācis klāt. Vilnis atskatījās — Jānis. Un izcēlās kājās — zēnam acis spīdēja kā jaunam vilcēnam.

— Kur jūs tās manas granatas esat aiznesuši?
Vilnis uzlika roku viņam uz pleca.

— Klausies, draugs, tu neniekojies ar tādām lietām.

— Kas jums saka, ka es niekojos. Es viņas atradu un man viņas pieder.

Uzбудināts, nikns viņš atrāva plecu.

— Es redzu, ka tev kas padomā, un tāpēc noglabāju. Tā mums visiem būs labāki. Atradīs vācieši — tu zini, cik viņi neganti. Mums visiem var klāties slikti.

— Jā, tagad jau mums te klājas tik labi... Vācieši dzied, Ķoču Marija zviedz, ka vakaros aizmigt nevar. Tirā ballē vien dzīvojam... Viēna alga, ņemat, ja jums tā vajag. Ja es gribēšu — te jau viņas visur mētājas.

— Man nekā nevajag, bet Vanda baidās, ka tu ar viņām kravādamies nepadari sev kādu nelaimi. Tu taču negribēsi viņu sāpināt?

Vilcēna acīs sasūcās miklums.

— Nekā es viņai negribu. Ari jums — nevienam nē... Es nedaru nekā ļauna, bet jūs mani turat par mulķi, jūs nenollecaties — —

Nepabeidzis, ko gribēja teikt, viņš manījās prom. Aizpurs nāca Lomaņu pagalmā. Pirmo reizi, kā Vilnis te strādāja, atlicinājis laiku pārstaigāt tās četras pūravietas. Brašs, vēlīgs, mazliet ironisks pasniedza roku un aplūkoja jauno būvi.

— Nekas, esat jau rāvušies krietni. Kad tikai rudenī vējš jums to juntu nesagāž pār galvām, spāres par tievām priekš tāda svāra. Vai tad koku trūkums? Paprasijuši — man tādas mantas atlikulikām.

Aplūkoja Vilņa taisāmās durvis.

— Un aiz tām redelēm jūs domājat ziemu patverties? Te jau kaķi tām šķirbām līdīs cauri. Es būtu iedevis ēveli — kāda vajadzīga. Bet jūs jau esat lepnī.

— Jā, — lepnī mēs esam, ļoti lepnī...

Un pie tam, jokodamies, Vilnis domāja, ko viņš šim paēdušajam cilvēkam, lai pateiktu viņa paša gaudmē, tik brutālu un apvainojošu, ka tās četras pūravietas viņam liktos gaŗākas kā četrdesmit verstis.

Bet Aizpurs nebij nācis ļaunā nolūkā. Viņam tagad divi zirgi, viņš sienu gribēja vest uz Rīgu. Bet vienam ar diviem vezumiem pa tagadējiem ceļiem nebij iespējams, arī pilsētā grūti iztikt. Vilni viņš aicināja līdz.

— Anna varētu, bet ar meitīšiem man netīkas krāmēties. Vīrieša nags tomēr drošāks.

Vanda piekrita šim priekšlikumam. Vilnis varētu viņai no Rīgas atvest šo un to, kas sen jau nepieciešams. Tad arī Vilnis apsolījās — viņi norunāja izbaukt trešdien ar gaismu.

Brauciens ieilga veselas četras dienas. Iepretim Ķegumam jānogriežas no lielceļa, jābrauc pa laukiem un dūksnāja pļavu, kur uzplūdušai tērcei pāri viņi trīs stundas nomocījās. Sienu pārdeva izdevīgi, bet krāmu tirgū viņus sagūstīja subjekts līdz ceļiem nošnorētos zābakos, iecirknī viņi no tā tikai par simts rubļiem atpirkās. Atpakaļ brauca pa Lubānas šoseju gar Tinužiem, bet tur viņus atkal pie Desu kroga apturēja patruļa, par neatļautu pārtikas vielu izvešanu no Rīgas, taisījās vest atpakaļ, konfiscēt viņu iepirkumus un pašus nodot tiesai. Līdz gaismai noturēja un beidzot tikai par lielu lūgšanos palaida. Mājās viņi pārradās sestdienas vakarā, lielā tumsā. Līdz savai zemnicai aiziet Vilnis vairs nejaudāja. Pakrita turpat zem jaunceltā jumta un nogulēja svētdien līdz brokastlaikam.

Ceturtdienas nakti vāciešiem bij nodedzinātas abas siena kaudzes uz Lomaņu un Vilņa pļavu robežām. Vēl svētdien viņi barā staigāja pa visām apkārtējām mājām, izjautādami, lādēdamies un draudēdami. Dedinātājs nebij atrodams. Pļava neuzglabāja nekādu pēdu, saimniecības komanda Ķočos bij pamodināta tikai, kad vējš apdegušo kaudžu galus jau nogāzis un liesmu mutulim tuvāk par trīsdesmit soļiem nevarēja pieiet.

Vanda bij par inteliģentu un pārāk labi satika ar zaldātiem, lai uz viņu kristu aizdomas. Pamulķa Ju-

rītis un zēns nekrita svarā. Aizdomīgs Vilnis, bet visiem zināms, ka viņš ar Aizpuru tajā naktī bij Rīgā. Vajadzības gadījumā arī tas ar tiem saņorētiem zābakiem varēja apliecināt. Vilni atstāja mierā.

Zilpelēkie ar beznaga cepurēm un nulli pierē mazāk, bet jaunais barons bij uztraukts pārlietam. Ortsforstejers, un viņa iecirknī notikās tādi nepiedzīvoti briesmu darbi.

Spieķīti pret zābakstulmu daudzīdams, viņš skraidīja pa Lomaņiem, it kā viņam pašam uguns patlaban pakurināta zem kāju pēdām. Mēle viņam mežģijās, viņš staipīja kaklu, līdz vārdu dabūja pār lūpām.

— Tā ir nedzirdēta nelietība! Valdības siens, astoppasmīt birkavu kaudzē. Kā es viņus tagad atdošu? Nu pasakāt, kur es tagad lai ņemu tos trīsdesmit sešus birkavus!

To viņam neviens nevarēja pateikt. Lomaņu ļaudis stāvēja pūlītī, un kad pameta acis viens otrā, tur nebij ne īgnuma, ne baiļu, bet drīzāk jau gandarījuma atceres no tiem laikiem, kad te no vienas vietas dega mājas, un viņu iemītnieki ar savām lopu paliekām bij sadzīti meža ielokā noskatīties, kā aizliesmo un aizkūp viņu mūža darbs.

Vilnim bij neparasti viegla sirds. Kļūmīgais Rīgas brauciens galu galā izvērsies laimīgi, viņš bij izpildījis visu, ko Vandai vajadzēja. Vismazākais niecīnš šajā tuksnesī likās jau kā nenovērtējams ieguvums.

Vanda gāja apraudzīt Skalderu Jāni, Vilnis pavādīja viņu pa pļavām un laukmalām, apkārt Aizpuriem. Pāraugusi nobalsnējusi smilga lipināja savas atskabargainās sēklas viņiem pie kājām. Pāri ceļgaliem, viņi bij aplīpuši ar pelēku pūku.

Kad Skalderu šķūnītis iznira no kārklājiem, Vanda apstājās.

— Vai tu nevari iedomāties... Vai tev nav aizdomas, kas viņiem tās kaudzes aizdedzinājis?

Vilnis bij pavērsies sāņus.

— Lai meklē viņi paši. Es te neesmu nekāds tiesnesis.

— Nē, tas tu neesi. Ari es nē. Es pavisam nē...

Viņa aizgāja steigšus. Tikko sazīmējama sliede palika zirgu skābenēm un leknām margrietām apaugušā laukā.

Vilnis griezās atpakaļ. Ari no šejienes gaŗām Lomaņiem redzamas abu kaudžu melnās izdegas. Bērnišķa tāda atriebība, panākt ar to nekā nevarēja. Tomēr labi ari tā. Katrs nieciņš, katra mulķība laba, ja tā tikai kaitēja vācietim. Zilpelēkie jādelēja pa Ņočiēm. Paklupis jel kāds zirgs un aplauzis kaklu jājējam... Noslīcinājis kāds Ņoču Mariju mārķā, lai viņi pa naktīm tur nedzied un nelīgsmojas...

Vieglas, skrejošas iedomas bez sevišķa naida, vairāk kā ar ironisku pieskaņu. Laiks šajā augusta svētdienas novakarē brīnišķi rāms un saulains. Trīs dienas nebij lijis, ari ieliekņās ūdens nosusējis, ziedošā dābola klāņi pļavas zaļbrūnajā paklājā atspulda kā sarkani plankumi ekspresionistiskā gleznā. Novēlojušās bites zemu pār smilgu galiem nesteigdamās laidās mājup.

Brīnišķi saulaini jūsmas uzplūdi, kad paveŗas virs zemes skaistums un katram pretimnācējam svešniekam gribētos roku spiest... Pilnu krūti Vilnis elpoja smaršaino gaisu un ļāva skatiem bez mērķa slīdēt pār dārza un ataugu izcilņiem un meŗa ieloka robaino virsotni apvārķšņa pamalē. Sirds tiecās kaut kur tālē, plaši vēŗas izbaudit dzīvības tiksmi.

Iepriekš par to nemaz nedomājis, Vilnis nogriezās pa pļavmali uz Aizpuriem. Taču Anna tur bij — katru dienu viņš redzēja viņas dzeltenrūtaino lakatiņu ņirbam pļavā vai rudzu laukā. Silts jūsmas vilnis viņu nesa, pēc ilgiem laikiem viņš gribēja atkal

saņemt viņas rokas un sirsnīgi paskatīties viņai acīs. Viņa sapratīs, ka dzīve nav pazaudēta, ka nāks vēl vieglas, gaišas dienas...

Viņš uztrūkās kā no miega.

Kraupaina lapsa izlida no Aizpura rudzu statiem un vārgi klukstēdama pārvilkās taciņai pāri.

— Sasodītais spoks!

Viņš pagrāba sprunguli un svieda tai pakal. Viņa nemēģināja lēkt, apstājās krūmmalā un žēli atskatījās.

Nejaukā riebumā Vilnis metās prom.

Vecā Māra un Jekums pat svētdienā izdzīti sienu kast. Abi zirgi piesieti dābola atālā, govīs, rešnas pieēdušās, sagulušās ciņainā paugurā.

Jaunā māja lepni slēja augšup balto jumtu ar diviem skursteņiem. Dzeltenie logi spodriem stikliem spīdēja saulē.

Priekšīņas durvis bij vaļā, arī tās uz istabu tikai pievērtas. Grīda lupatsegu noklāta, soļu troksnis uz tās pavisam apslāpa.

Glīti nostrādātās istabas durvis vērās viegli. Taisni pretim balta podu krāsns līdz griestiem, sienas arī balsinātas. Tveicīgs karstums ar spēcīgu vircotu bērzu meiju smaržu sitās pretī.

Krēsla atzveltnei uzmeti Aizpura jaunie svārkl. Tālāk zem gultas pazīstamie zābaki ar sasprādzējamiem stulmu galiem.

Jā, tā bij gulta, izdreijātām bumbām oša koka kājās, droši vien Rīgā par smiekla naudu pirкта. Vioļēti strīpotā sega saraukta, spicēm apšūts palaga stūris nokāries līdz pat zemei.

Palaga stūra slīpai linijai sekodamas, acis Vilnim paslīda augšup un tur, kā spējas zibens dzirksts apstulbotas, plaši ieplestas sastinga. Mute pavērās kliedzienam, bet tas aizspiedās kaut kur iekšā, kakla neaizsniedzis. Rokas bij sastiepušās kaut ko tvert, atraut no zaļmelna gaisā paslējušās vilņa, no dārdošiem dzirksteļojošiem ratiem, kas joņoja pāri.

Bet tad kā smaga dūre trāpīja viņa pieri. Tāpat pastieptām rokām, vaļēju muti viņš kāpās atpakaļ — sliegsnim pāri, priekšīnai cauri, ārā . . . Tukšs durvju plankums priekšā, bet viņš tajā vēl vienmēr redzēja gultu ar sarauktu violēti strīpotu segu un uz tās ciniiski pakļautu baltu sievietes kailumu. Divas rokas bij apvītas vīrieša kaklam, — tās pašas, ko viņš bij gribējis saņemt savējās. Acis tumšām skropstām aizvērtas cieti — tajās viņš bij domājis paskatīties . . . Tā pavērtā, kustoniskā smaidā sarauktā mute, tā apslāpētā elsa, kas likās arī te vēl visapkārt šalcam . . .

Kāds kļuvis iekunkstējās Vilnim ausī. Viņš atjēdzās un automatiski paspēra soli uz durvju pusi, bet atrāvās atkal no neizturami riebiņgās ainas, kas bij iegriezusies viņa acu redzokļos un neizdzisa.

Iekšā notarkšēja pa grīdu aizgrūzts krēsls. Vilnis stulbi pārvilka plaukstu sejai un metās prom. Skrēja neskatīdamies, ceļa un grāvja nevērodams, attāluma nenojauzdams. Atdūrās Lomaņos pret apjuntās kūts sienu un palika tur nokārtu galvu, nolaistām rokām.

Tā viņu tur, pēc stundas mājās pārnākusi, atrada Vanda.

Neatbildēja viņai nekā, paskatījās vājprātīga acīm, atmeža ar roku un sāka iet prom — gažām sadegušo kaudžu melnajām čupām, gažām Vilņiem, upei pāri uz meža pusi.

Ko viņam te Vanda varēja līdzēt? Ko te kuŗš varēja līdzēt? Absoluts tukšums visapkārt — Vilnis kā pusakls maldījās pa to.

Nē — viņš nebij ne pusakls, ne vājprātīgs. Viņš paēda, pārgulēja nakti un gāja ikdienas darbā. Strādāja mechaniski, noguruma nesajuzdams, bez prieka par paveikto un pārdomas par nākošo.

Tās svētdienas riebigais redzējums ar laiku tomēr apdzisa viņa acu redzokļos. Un kad tas reizēm atkal uzmācīgi līda priekšā, viņš ar visu savu gribas spēku atdzina to nost. To un visu savu līdzšinējo dzīvi viņš mēģināja izdzēst kā mikstu zīmuļa rakstu no baltas papīra lapas.

Raksts nodzisa, bet iespiedums baltajā lapā nebij iznīcināms. Atsevišķas dziļākas šņīpas tur tomēr vēl saskatāmas. Viņš notika tik tālu, ka bez naida un žēluma varēja pētīt tās — kā nomaļu vērotājs, kā analitiķis citas svešas dzīves stāstu. Mīla viņu starpā taču jau sen izgaisusi, vienkāršas saimnieciskās kopdzīves sakara un fiziskas baudas atmiņas bez garīgi vienojošā satura sadrupa un aizkūpēja laika vienmuļā ritumā.

Bezgala vienmuļīgs un gauss bij šis ritums. Vientulība un garlaicība kā pelējums sāka apņemt dvēseli. Zāle nepļautās pļavās norūsēja, no rītiem salna arvienu ilgāki sirmoja jumtu, meža ielokā kļavas iznira gleznainiem, dzelteniem un brūniem plankumiem. Ķoču Marija pa vakariem vairs nezviedza pagalmā pie ugunskura, zilpelēkie ar saviem zirgiem augu dienu slēpās siena piekŗautā šķūnī un gaidīja, kad viņus reiz laidīs mājās.

Un tad nedomājot, piepēži — dažreiz darbā roka ar cirvi vai āmuru pacelta sastinga gaisā. Dažreiz viņš

nakts vidū uzmodās no miega un tvēra elpu. Kāds sagrābis dzelonainiem nagiem un nelaida vaļā. Sve-lošā pazemojuma apziņa, aizskārta pašmīla, nāvīgi ievainots vīrieša lepnums. Cits bij paņēmis to, kas viņam piederēja. Sasprādzētais zābaks viņu vien-kārši paspēris pasienā. Visu ko, bet tam nevarēja tikt pāri.

Tomēr tika arī tam. Laika pārdomāt un izprātot bij diezgan. Savāda tiksmie pieskārties smeldzošai vietai un vērot, ka tā paliek arvienu nejūtīgāka.

Kā Beržerē kungs ar filozofisku mieru nolūkojās savā sievā un viņas mīlākā, domādams par tiem lai-kiem, kad šī sievietē vēl lidoja kosmosa putekļos, kur jau slēpjas erotikas, netiklības un izvirtības dīgli. Un putekļos pārvērtīsies atkal. Cilvēks taču nebij ne-kas, itnekas. Akls nejaušs gadījums viņu palaidis pa-saulē, dzīve un laiks viņu veido tādu, kāds viņš ir bez paša gribas un atbildības. Etiskie principi un mora-liskā tiesa, viss ir mulķība un māņi, bērnišķa nieko-šanās un blēņas.

Aizpuram bij maize — tik vienkāršs izskaidro-jums nēapstrīdams attaisnojums visai lielajai tra-ģedijai.

Traģedija... Ari skudra, bez šaubām, domājas traģisku notikumu, kad govs zāli plūkdama, nejauši norij arī viņu. Bet kas to ievēro, ka pļavā par vienu skudru palicis mazāk?

Tādā prātnieciskā vienaldzībā nostiprinājies, Vilnis atkal it kā atplauka. Atkal sajūtās nosvarots un stiprs. Viņam uznāca vēlēšanās pārbaudīt savu stiprumu. viņš sāka atkal skatīties uz Aizpuriem.

Dzeltenrūtānā lakata vairs neredzēja staigā-jam pa pagalmu. Rudens sameties īsti vēss, pa nakti jau uzsnidzis pirmais sniegs. Vilnis gāja uz Aizpu-riem.

Annas istabā pašlaik nebij. Uz galda vēl kūpēja zupas bļoda, pats saimnieks sēdēja pie kurošas krāsns un lasīja avīzi. Viņi sasveicinājās kā attālāki pazi-

nas, kuriem nav nekā kopēja, bet nav arī par ko kildoties.

Aizpurs laipni pacēla otru krēslu krāsns priekšā.

— Sēsties un sasildies. Lomaņos jums droši vien siltuma nav par daudz.

Vilnis atsēdās un izstiepa kājas pret uguni.

— Nē, mēs salstam diezgan pamatīgi.

Aizpurs smējās labsirdīgi.

— To jau varēja domāt, kur tādi būmani strādā.

Bet tad palika nopietns un atsāka citādā balsī.

— Uz Vilņiem tu vairs neej?

— Nē. Tajā pagrabā vairs nevar glābties.

— Tā ir, ka nevar. Bet ja jau tu jauns nevari, kā tad tavs vecais lai glābjas?

Vilnis cieši noskatījās Aizpurā. Naida viņš pret to nesajuta nekāda — visai patīkami sev to konstatēt. Bet mazliet brīnums viņam bij par šo cilvēku. Pieņākumus un morali tas viņam vēl mācīja. Aizpurs — viņam! Un no kara laika viņam tādos draugos, ka uzrunāja ar to intīmo tu?

Radu būšana — Vilnim ienāca prātā. Viena sieva par abiem... Bet viņš pasteidza attraukt šo domu, jo līdz ar to lauzās cinisks smiekls. Tas cilvēks taču patiešām nebija ļauns. Labi pāēdis kustonis, tas palūkojās apkārt, kas viņam izdevīgā gadījumā vēl varētu sniegt lētu un tikamu baudu. Neviens vaibsts tajā sejā nerādīja, ka viņš apzinātos vainu vai kaudētos. Drīzāk jau tādu kā pārsvara apziņu un līdz ar to pārmetumu varēja saskatīt pašaurajās pelēkajās acīs.

— Mēs ar Annu jau vairāk reižu esam runājuši. To veco tur vienu pamest nevar. Mulka prātā palicis, un krāsns priekšā salsts nost. Vai nu tu viņu vedi uz Lomaņiem, vai mums būs viņš jāņem pie sevis. Laudis jau tagad runā, ka viņš tur pamests, lai nosprāgtu badā.

Cik jūtīgs šis cilvēks bij pat pret ļaužu valodām! Moraliska cūka, īsts dabas retumu muzeja

eksemplars! Vilnim palika pavisam jautri, bet viņš rādīja nopietnu seju un pūlējās ieturēt mājas saimnieka nopietno toni.

— Lomaņos viņš sals vēl vairāk. Tad jau labāk ņemat jūs viņu.

— Tā mēs jau runājām. Jāiejūdz zirgs ragavās, lai Anna aizbrauc pakal. Pats viņš paiet vairs nevarot — kā dzīvais lopiņš tajā bedrē.

Aizpurs pārmeta kājas otrādi krusteniski un pakasīja zem apaļā zoda.

— Un tad man bij vēl viens — — vēl viena lieta. Mēs ar Annu tā runājām — tu taču nākamgad pats nedomā Vilņos saimniekot.

Vilnis ieplēta acis.

— Kas no tevis par saimniekotāju, te tagad vajadzīgs pavisam citāds nags. Un bez tam inventara tev arī nava.

— Nē — inventara man nav... Un naga arī nē.

— Tā Anna arī saka. Bet man uz pavasari būs trīs zirgi un astoņas govīs. Man ir abas plaujmašinas un sēkla vasarājam. Un parocīgi iznāk — robežas mums saiet kopā. Es būtu gatavs rentēt tos Vilņus.

— Bet tā taču ir tēva darišana!

— Ko ar to veco mērkaķi vairs! Neviena tiesa neatzīs tāda līguma. Tu esi tas tuvākais likumīgais mantinieks. Mēs ar Annu tā runājām.

— Nu, tad jau ir norunāts. Ja man tur kas jā-saka, tad es to pašu, ko Anna.

Aizpurs viņam spēcīgi uzsita uz ceļgala.

— Prātīgs vārds! Tu redzēsi, ka tev būs labi un man. Ko es solu, to maksāju. Bet pasaki tu pats Annai, lai viņa arī zina.

Viņš izgāja, un tūliņ ienāca Anna, jakas piedurknes pār slapjiem roku stilbiem nobraucīdama lejup.

Vilnis skatījās savā bijušā sievā un uzmanīgi vēroja sevi pašu. Šīs rokas bij kaisli apvītas tam

otram ap kaklu. Šī mute bij pavērta kustoniskā noreibā un šīs kājas — — Viņš aprāva sevi riebumā, it kā viņš būtu tas netiklis un domās izgērbtu svešu sievieti... Jā, taisni svešu sievieti!

Tagad viņš bij mierā ar sevi. Tikai to viņš gribēja — pārliecināties. Nu tas bij skaidri. Tagad viņš varēja mierīgi vērot, kā viņa staigāja pa istabu, šo to piekārtodama, un klausīties, ko viņa runā.

Viņa runāja, varbūt, mazliet par daudz, bet citādi nekāda uztraukuma, bikluma vai īgnuma viņā nemanīja. Gāja tāpat mazliet gorīdamās, tuklāka un baltāka palikusi labā maizē un veselīga vīrieša apgādībā.

Vilnis pa vārdam mechaniski iebilda starpā. Bij ļoti, ļoti apmierināts ar to, ka viņam nekārojās vairs šīs sievietes, ka viņš pat acis novērsa, kad viņa uz krēsla pakāpusies, pastiepusies, uzkāra naglā Aizpura vecās bikses un viņas prievītes virs ceļiem nāca redzamas.

Par norunu ar Aizpuru pastāstīt viņš aizmirsā. Bet piepēži ieminējās, nemaz iepriekš nedomājis un nezinādams, kādēļ.

— Aizpuram ir maize.

Pirmo reizi viņa, kā izbrīnējusies caur pieri paskatījās Vilnī. Tās acis toreiz bij aizmiegtas un tumšās skropstas trīsēja.

— Jā, mums ir maize...

Mums — — tas jau bij tas svarīgākais. Noticis, notikumu apstiprināts fakts, kas nepārmainīsies, ja arī zemes lode sāktu griezties uz otru pusi.

Bet tad viņam šis fakts uzdvesa neizturama riebuma šalti — pret to svešo sievieti, pret visu šo maizes bagāto māju un pašam pret sevi. Viņš uzcēlās, vienkārši pagrieza muguru un gāja laukā.

Dzirdēja vēl, ka Aizpurs aiz viņa iebāza galvu pa istabas durvīm un stingri noteica.

— Anna, cik reižu es neesmu teicis, ka izberz tie spainīši jāliek uz plīts, lai izžūst.

— Ak, es biju aizmirsusi!

— Nuja, es jau saku. Bet to nevajag aizmirst.

Tā. Nu viņai atkal bij maize, vīrs un saimnieks. Tas zināja savu un viņas darbu un velti netērēja laika tukšām teoretiskām plāpām, no kurām neviens nevar paēst. Nu viņai vairāk nebūs ar partikas sainīti jāsalst pie cietuma vārtiem, ne jāpanīkst raizēs par to, ka viņš neaiziet bojā kaut kur kādā zvēru dārzā.

Vilnis nopurinājās, it kā nokratīdams to, kas vēl kaut kur turējās kā norauta dadža atskabargainie dzelkšņi.

Viens posms dzīvē bij noslēgts. Četrdesmit gadu bilancei strīpa apakšā. Pusmūža cēliens prom — kas lai parāda: te es esmu bijis, te manu kāju pēdas, tas mans darbs?

Ne nožēlas, ne naida. Tikai bezgalīga nabadzības un tukšuma sajūta.

Un vientulība!

Neizturama tukša vientulība pār šo pirmā sniega apsnigušo postažu...

— Tu slimo ar grūtsirdību, mans draugs. Tā ir nopietna kaite, es palīdzēšu tev tikt vaļā no viņas.

Un Vanda viņu kā bērnu pie rokas veda laukā.

Viņi gāja pār plānu sniega kārtu aplātiem laukiem, klaiņoja gar upmali un iegriezās mežā. Siko egļu aizvējā nosēdās uz celma un ilgi sēdēja klausīdamies vēja šalku kailos zaros vai klusu runādamies.

Un kad Vilnis domās atkal bij aizmaldījies nezin kur un valodas aptrūka, Vanda saudzīgi apņēma roku viņam ap pleciem un viegli sapurināja.

— Iesim. Te paliek vēsi.

Vai viņa zināja, kas notiekas Aizpuros? Vilnis sargājās prasīt. Pamazām Aizpuri izdzisa viņa at-

miņā, aizslīdēja arvienu tālāk — kā vēja nests mākonis, kas saraucis aiz apvārķšņa nogrimdams.

Mākonis bij pāri, viņš sāka atkal skatīties sauli. Tā gan bij rudens saule, zema un bāla, bet Vanda prata parādīt, kā viņa mirguļo sniega apsegto pauguros un kā alksnāja galotnes atspīd viegli violētas.

Vilnis manīja, ka dzīves tukšumā pamazām briest jauns saturs. Rudens dienas pēc nejaukās vasaras bij rāmas un skaidras. Pēc piepelējušā, piesmirdušā pagraba vienkāršā istaba ar aizkurtu krāsnī likās ērta un silta. Pārtika tagad puslīdz pietiekoša, viņš atspirga jūtami. Vandas tuvumā virzienu pazaudējusi laika plūsme sāka atkal ievirzīties kā noģledamā gultnē.

Un tad arī ārā, lielajā pasaulē, kaut kas pēkšņi bij pārvērties. Kaut kas, uz ko šie zemē pamītie, apmātie, badā un postā aizvārgušie ļaudis jau sen vairs necerēja. Viņi izlīda no savām alām, un saipelējušiem zemniecu pagrabiem un piesmirdušām būdām un skatījās pāri sniegainiem pauguriem.

Nekas vēl nebij redzams, apsnigusī postaža tāpat pamirusi un klusa. Bet tur, rietumos, likteņi bij mainījušies, pasaule atvilka elpu un gaidīja jaunas dzīves jausmā.

No stacijas drupām cēlās balts dūmu mākonis, katru rītu dzirdams sīks preču lokomotīves svilpiens. Vācieši pabeiguši pagaidu tiltu, katru dienu pienāca vilciens. Katru dienu atbrauca no Rīgas kāds ar jaunām ziņām un jaunām avīzēm.

Vācu vara bij sākusi sadrupt. Zilpelēkais pāisms Rietumos sāka plūst atpakaļ uz Reinu. Gruvešos sagrautā, dubļos samītā Šampaņa un asiņojošā Belģija notrīsēja kā pamiruma atjēdzies cilvēks, atrāvis slepkavas roku no savas rīkles.

Pasaules uzvarētāji paši sāka atjēgties no lieluma manijas un varas trakuma. Ģenerāļa Hofmaņa zobens vairs netarkšēja uz galda, kur Kilemanis

diktētu kapitulācijas noteikumus satriektam pretiniekam. Napoleoniskie ģeneralisimusi un feldmaršali saritināja jaunieņemamo Francijas provinču kartes un sasēja žūksnī okupācijas planus un projektus. Patriotiskie blāvēji vācu avīžu redakcijās bij pārgājuši uz gaužam neparastu elegisku minortoni. Antantes kulaks tomēr bij izrādījies cietāks un smagāks par prūsiskā militarisma dūri.

Par valsts kancleri iecelts Bādenes princis Maksis, lai tas raudzītu apmulkot un apvārdot sabiedroto imperialistus. Reichstaga prezidents Fērenbachs bij iemācījies balsi raudulīgi drebināt un visi deputati mutautiņus turēja saujā samiegtus.

— Jauns laikmets sācies vācu vēsturē, dzimis kara laukā uz vācu asinīm svētīta pamata, ierakumos un dzimtenes darbnīcās, kur ikviens vācietis visu upurējis tēvijas labā. Lai dieva roka sarga jauno valdību!

Un taču vecais vācu dievs bij pagriezis viņiem muguru un aizgājis Antantes pavalstniecībā un dienestā! Bādenes princis lūdzas Šveices valdību, lai tā ievada miera sarunas uz Vilsona deklarācijas pamata. Bet apdomīgais jenķu republikas galva savus punktus bij rakstījis tajā laikā, kad Makenzens trieca krievus no Austrijas, kad vācu lielgabali ārdīja Reimsas katedrāli un lielā Berta savas bumbas meta pašā Parīzē. Tagad miera apustulība varēja ari nogaidīt, līdz kamēr Sabiedroto dūre iedragā vācietim vēl piecas, sešas ribas. Tagad varēja ari mazliet citādi tulkot punktus par mieru bez aneksijām un kontribucijām un tautu pašnolemšanās tiesībām. Tagad maršals Fošs varēja savu zobenu sviest vācu delegācijas priekšā uz galda.

Kā savā laikā Andrievs Niedra savā «Austrumā» japaņu Kuroki kā circeni dzina karstos krievu pelnos, tā tagad Fricis Veinberģis ne par ko negribēja pielaist Vācijas sakaušanu. Nojauca savas dabiskās vadonības galu tuvu esam un nāca ar prātī-

giem padomiem, ka nodibinātā mēreni demokratiskā iekārta Baltijas provincēs katrā ziņā piepaturama. Pēc dieva prāta un lojala saprāta likumiem, tā nemaz nedrīkstēja sabrukt, jo tad zemē nāktu lieliniecisms un visādas šausmas. Vietējā vācu avīze jau gaudoja kā vilku mātīte, kam medījumu rauj no nagiem. Ari Sabiedrotie pamiera noteikumos uzlika par pienākumu vācu karaspēkam palikt okupētā Baltijā un sargāt to no lieliniecisma draudiem, kamēr viņiem pašiem tika brīvākas rokas un vairāk soļu apsvērt, kā labāki savās interesēs izmantot mazo zemes plankumu Baltijas jūras piekrastē. Ģenerālis fon Katēns svinīgi nosolījās neatstāt šejieni, kamēr te nebūs nodibināta varas pilna valdība, kas nodrošina iedzīvotāju dzīvību un mantu.

Taču nu bij pienācis laiks, kad arī ģenerāļa pavēles pārvērtušās par vienkāršām apdrukātām papīra lupatām. Militārās varas pamatiem sabrūkot, šķiebās, plaisāja un gāzās viss, kas uz tās celts. Vācu tauta, asiņaino murgu izgulējusi, atjēdzās izpostīta un piekrāpta. Dzīvie elki, kuŗu priekšā līdz šim drebēdama zemē gulējusi, acumirkli pārvērtušies par riebīgiem mānekļiem. Pirmais pret tiem dūri pacēla nomocītais izsūktais proletariats. Streiki, grandiozas demonstrācijas, draudošā revolucionārā trauksme sadrebēja dieva pamesto zemi. Ar dzelzi un asinīm salipinātā vācu valsts taisījās atkal sairt gabalos. Visā Eiropā kroņi un kroņīši ripoja pa ielām. Viļumam Lielajam bij drošas izredzes tikt par Viļumu pēdējo.

Līdz ar strādniecības pamodu arī zilpelēkajā automatā un šautenei pieķēdētā vergā pamodās cilvēks. No tērauda kaskas apakšas izlīda brīnums — dzīvs radijums ar siltām asinīm, ar antropomorfa smadzenēm un acīm. Roka vēl tāpat mehāniski cēlās priekš izzvaigžņotās apkakles, bet acis jau mācēja ar ironiju un naidu aplūkot priekšniecības nerovo svešādas pieglauības pilno seju. Par spīti

ģeneraļu pavēlēm un draudiem, okupācijas kara-spēks plūda prom no Ukrainas, no Polijas, Lietuvas un Latgales un viņam uz pēdām pakal virzījās sarkanā armija.

Uz mājām! — tas tagad bij vienīgais vācu zaldāta lozungs. Maskava, Sibīrija, Austrumjūras provinces un vācbaltu svētā lieta — nieks un tukša skaņa. Vācijā brieda revolūcija — kā tauriņi uz ugunsgrūdi, zilpelēkie traucās turpu.

— Uz mājām! Nu ir diezgan un beigas!

Zirgi augu dienu grauza sausu sienu Ķoču šķūnī. Zaldāti bariem klejoja pa mājām, sildījās pie krievu krāsniņām zemnicās un dēļu būdās, lamāja Viļumu, Hindenburgu, visus savus ģeneraļus un kara spekulantus, kas viņus velti mocījuši un mānījuši, līdz beidzot visu Vāciju ieģrūduši postā. Tie, kas viņus varēja saprast, dzirdēja, ka kaunu par sakaušanu un bažas par nākotni pārmāca vienkāršs naivs prieks, ka karām beigas un varēs atgriezties mājās pie savējiem.

Lomaņos viņi ciemojās katru dienu, tāpēc ka tur prata sarunāties ar viņiem. Kad viens pulks bij projām, tūliņ ieradās otrs.

Vilnis ar ironiju vēroja šos revolucionārus.

— Ko tad jūs te vēl gaidāt? No stacijas katru rītu iet vilciens uz Rīgu — kāpjat iekšā un braucat prom.

Vācieši kasījās aiz auss.

— Redzat, sasodītais fon Katēns nedod rīkojumu.

— Nu, ģenerāļa rīkojuma gaidīdami, jūs te vēl trīs ziemas salsat un badosaties savā zirgu šķūnī.

Viens izrāva paprāvu bundžu no kabatas un nikni aizsvieda kaktā.

— Jūsu suns to neēd, ar ko mūs te baro!

Jānis ieņurdējās, vilcēna acīm no savām salmu cisām blisinādams.

— Viņi paši ēd suņus. Celmiņiem vakarnakt nozudis, bet ādu vārnas šorīt staipa pa Ķoču aploka krūmiem.

Vanda skatījās nepārvaramā riebumā.

— Kā tās kraupainās lapsas, kas te vazājas apkārt.

Ari Vilnim bij jānosplaujas.

— Vai tad jūs nesaprotat, kādēļ jūs te vēl tur? Jums jāargā Baltijas baroni no latviešu zemiņiem.

— Visi velni lai viņus sargā! Mums pašiem savi baroni. Pie staba mēs viņus visus, kad pāriesim mājās!

— Revolūciju jūs arī gribat taisīt? Bet vai jums ir kāds ģenerālis, kas izdos pavēli uz to?

Vācieši knosījās atkal.

— Vēl mazliet jānogaida, uz ziemas svētkiem tomēr ceram tikt mājās. Mēs nevaram tā kā krievi. Mēs neesam krievi.

Nē, krievi jūs neesat. Dresēti kustoņi jūs esat. Ari barā un niknumā jums tomēr vēl bijība pret to pātagu, kas jūs pērusi. Ņurdēt jūs protat un zobus rādīt, bet nevis kost.

Un atkal Vilnim pamodās tāds naidis pret šiem zilpelēkajiem nelgām, ka jālēc augšā no sēdekļa un jāskrien laukā.

Jānis tur bij jau priekšā.

— Ko viņi saka? Viņi taisās prom?

— Uz ziemas svētkiem. Ja baroni un fon Katēns viņus laidīs.

Zēns uz to nekā neatbildēja. Acis drūmi nodūris, ar zābaku purnu urbināja sniegā.

Ķoču šķūnī aiz noslēgtiem vārtiem dūca pāri pusnaktij. Lamāties vācieši prata. Uz mājām! Uz mājām! — tas skanēja nemitīgi, it kā visdraudošākais un drausmīgākais, ko tāds sadumpojies vācu zaldāts var izdomāt.

Vilnis bij savārdzis, visu dienu palika gultā. Lomaņu durvis no iekšpuses aiztaisītas — viņš nevarēja ciest, kad tie zilpelēkie te lādējās un sūrojās par savām likstām. It kā viņi bijuši tie cietēji! Stulba, nekaunīga tauta — kas viņai daļas gar tiem, viņas papēža samītajiem!

Nelīdzēja Vandas varītās tējas un siltā apsega. Vilnis brīžiem sala, brīžiem kaisa kā krāsns tveicē. Brīžiem visos locekļos iestrāvojās smeldoša tieksme traukties kaut kurb, tvert un pieglaust cieši klāt — nē, sažņaut asiem nagiem, salauzt un tad aizmest prom. Vai tā bij cilvēciskas pārtikas atspēcināta organisma asiņu trauksme, vai vienkārši slimības sakairinātu nervu lēkme? Pēc tam viņu atkal pārņēma tāds nogurums, ka pirksta negribējās pakustināt.

Visu nakti viņš gulēja murgainā pusmiegā. Ausis dunēja sajaukta trokšņa jūklis — kā durvju virāšana, kā āmura klauzīeni, kā egļu malkas sprakstēšana krāsni, kā svilpieni un ķerkšana.

Caur aizvērtiem plakstiem kaut kas iezibsnīja acu zilēs. Vilnis pavērās sienas caurumā iestiprinātā puslogā — tajā plīvoja spilgts sarkanums. Uzlēca sēdus — un nepārprotami dzirdama tāla klaiga un zirgu zviegšana.

Viņš uzsauca Vandai lāvas viņējā galā aiz drēbju saiņiem un mantu kastēm. Uzrāva mēтели un izsteidzās priekšistabā, kur Jurītis no salmu cisām gar krāsns stūri ari pacēlis pinkaino galvu.

Vanda brīdinādama sauca viņam pakal. Vilnis neklausījās, pie sienas tverdamies izgāja ārā.

Ķoču šķūnis dega. Jumts viss jau bij liesmās, vējš liesmu mutuli trenca no pagalma prom, melni dūmi vēlās pār sniega klajumu. Vācieši brēkdami skraidīja apkārt, izbidētie zirgi auļoja prom pa lauku.

Un tad piepēži atskanēja apdullinošs sprādziens. Staraina uguns strūkļa uzsītās augstu cauri melno

dūmu mutulim un izlija visapkārt atlauztiem dēļu galiem un degošām pagalēm un liesmainiem siena vāliem. Ēkas gals izlīda un pieplaka, milzīgs uguns kamols savērpās izgrautās siena stirpas dobumā.

Izbailēs ķērkdami, zaldāti bēga pakal saviem zirgiem — no pagalma laukā, uzkalnim pāri, aiz aploka krūmiem. Tālumā, plīvojoša ugunsgrēka atblāzmā sīciņi kā ķipari, niecīgi, smieklīgi — baltās apakšbiksēs, šautenes aiz tievgaļa pa zemi līdz vilkdami.

Vilnis iesmējās nevaldāmā mežonīgā priekā.

Vanda saņēma viņu stingri aiz rokas.

— Nāc! Tu esi slims un redzi murgus.

Murgus viņš redzot! Nē, tagad viņš redzēja skaidri. Sarkana uguns plīvoja logā, kaut kur tālu bļautījās vācieši. Viņu atkal tīstīja segās, bet viņš nevarēja noturēties. Viņš koda lūpās un turējās visā spēkā, lai nekaitinātu un neapbēdinātu Vandu ar savu negudro mežonīgo smieklu.

Veselu nedēļu vēl siena paliekas Ķočos gruzdēja kūpēdamas. Reizu reizēm vējš viņas uzliesmināja milzīgā kvēlošā sārtā, un tad tika redzami divu apdegušu zirgu skeleti šķirbainiem ribu lokiem un garu kakla skriemeļu virkni.

Veselu nedēļu Ķočos nenorima kņada. Zaldāti strīdējās par nelaiemes cēloņiem. Nesmēķētāji vainoja tos, kam bij pīpes un cigari, bet tie apgalvoja ko citu un kratīja dūres pret apkārtējām zemnieku būdām un pagrabiem. Daži, iekaisušies, jau grāba šautenes un gribēja mesties meklēt un pārmācīt. Tomēr prātīgākie apvaldīja viņus. Priekšniecība bij pazudusi, vācu armija ira laukā un klīda prom, ik dienas vilcieni uz Rīgu dezertieru pilni — nekāda izmeklēšana un sods te nebij gaidāms. Gāja baumas, ka sarkanarmieši jau Krustpilī un Pļaviņās, karot nevienam vairs nebij prātā. Tad jau prātīgāk

pārdot zirgus zemniekiem un lūkot, kā drīzāk tiek projām uz Vāciju.

Pa pārim, pa trim nozuda katru dienu. Zilpelēkais polips pamazām atvilka savus taustēklainos nagus no latviešu zemnieka zemes.

Nezālēm aizaugusi postaža, drupas un kūpoša ugunsgrēka vieta ar balti izdegušiem zirgu kauliem tur palikās pāri. Kraupainās, pussprāgušās lapsas kunkstēdamas valkājās ap cilvēku mājokļiem.

Zemnicās, apoglotu dēļu būdās, kādā slapjuma apstrūvējušā mūra apjumā mitinājās un vārguļoja latviešu zemnieki. Izmocīti, līdz nāvei apnikuši, bezgala vienaldzīgi pret visu, kas vēl varēja nākt. Pat vāciešus lādēt viņiem vairs nevedās. Tikko acis pameta, kur zilpelēkie paunām uz muguras ik dienas pa visiem ceļiem kūņojās uz stacijas pusi.

— In der Heimat, in der Heimat,
da giebts ein Wiedersehen!

— Aizvelkas prūšu mīrlas!

Tas bij teikts bez sevišķa ienaida un pavisam bez atriebibas kāres. Flegmatiskā latvieša daba nespēja kaisli uzliesmot un neaizmirst. Uguns kurējās kiegēļu un māla čupā, kaut kāda sēnalu maize jau atkal bij ko graužt. Kaut kāda kārtība jau atkal būs — un ar to bij diezgan.

Atveseļodamies Vilnis zināja visu, kas tur ārā notikās. Īgnums un dusmas viņu māca par šiem ļaudīm, kuŗi nedomāja un negribēja reiz paši ņemt likteni rokās un veidot to pēc savas patikas. Vācu papēdis pamazām noslīda no kakla — viņi gaidīja vienaldzīgi, ko Antantei iepatiksies darīt ar viņiem.

Neaizturamā straumē plūda atmiņas par visu šajā gadā piedzīvoto un pārciesto. Katra cīpsla miesā atjauda asu naglu dūrienu, sirds noasiņoja iedomājot savu izpostīto dzīvi. Tie ar saviem maīsiem uz muguras mierīgi aizvilkās uz savu dzimteni atkalredzēties. Kad viņš atkal redzēs to, kas reiz

bij — savu bērnu, savu sievu, savu iznīcināto pusmūža darbu?

Viņš vīstīja dūres bezspēcīgās dusmās. Kaut jele to divu sadegušo zirgu vietā palikuši četrdesmit zilpelēko skeleti! Jel mazumiņš no visa pazemojuma un mokām būtu atriebts. Kādam tomēr bijis vairāk naida un drosmes, nekā visiem tiem, kas šajā postāžā sēnalmaizi grauzdami sildījās pie sava uguns-kura.

Viņš zināja, kas tas ir. Kalvu Jānis no tās nakts pazudis. Nekur visā pagastā viņš pēc tam nebij redzēts. Jurītis priekšistabā viens skumīgs gulēja salmu migā ieracies.

Vanda kopa Vilni kā bērnu, lai gan viņš bij jau tikpat kā vesels. Bet viņš bij šis sirsnīgās gādības pieradis, viņš tīšām izlikās, lai biežāki redzētu viņu te klāt. Viss augums viņam sila tiksmē, kad Vanda viņu rūpīgi ietina segās. Un kad viņa uzlika savu silto roku, raudzīdama, vai piere atkal nav nosvīdusi, karsta šalte viņam nolija pār augumu.

— Kas tev kaiš?

Viņa noliecās zemu, palūkot. Bet Vilnis aizvēra acis, lai viņa tajās neuzminētu to, kas viņam pašam vēl minams. Viņš nezināja vēl un negribēja zināt. Bet ļāva tomēr, lai briest tas jaukais, kas dvēseles tukšumu atkal taisījās piepildīt ar jaunu saturu.

Kaut kur dziļi noslēpies vijējs viņa saiti, ar ko atlauzto, atrauto dzīvību atkal piesaistīt dzīves satvariem. Viņš nerakās pakal un netraucēja, ar saldu tiksmi viņš sajuta, ka vīrietība atkal mostas viņā un tuvojas atmaksas brīdis par pazemoto un apsmiето vīra pašmīlību un cieņu.

Caur pievērtu plakstu skropstēm viņš vēroja, kā Vanda staigāja pa istabu. Igaumēja katru viņas kustību — zināja jau iepriekš, kā slaidi izlieksies viņas roka vakarā pasniedzoties pie naglā uzkārtās skārda lampiņas. Un atkal, kā noslīgs viņas kakls

no lāvas noliecoties kājas aut. Kad viņa vakaros savā lāvas galā aiz saiņiem un kastēm ģērbās, viņš pazina viņas drēbju švīku un stikla podziņu tinkšēšanu. Aizvērtām acīm viņš redzēja viņas vingro augumu iznirstam no visām apsegām un noslīdam uz rupjā baltā palaga. Karsta plūsme šūpoja viņu, viņš lāvās. Arvienu spēcīgākiem vēcieniem, arvienu augstāk, arvienu dziļāk...

Bet tad nāca tā laimes un nelaimes nakts un atkal sadragāja visu.

Viņš, laikam, bij sapņojis un miegā iebrēcies. Kad viņš pamodās, uguns tepat tuvu iespīda acīs, Vanda bij noliekusies pār viņu. Pavirši uzņemts vilnainais lakats, līdz pleciem kailās rokas no tā sniecās laukā. Viņas elpa kutinoši aizskāra viņa skropstes.

Vanda nolika lampiņu palodzē un apsēdās uz lāvas malas.

— Tu atkal esi slim. Tu skaļi runāji pa miegam.

Viņa pabāza roku, pacelt gulētājam galvu augstāk pagalvī.

— Nē, es neesmu slim, es sapņoju.

— Par ko tu sapņoji?

Viņš bij aizvēris acis un smaidīja. Sejā nepāroprotami redzama vēlēšanās, lai viņa roku paturētu tur ilgāki. Nedomādama, arī viņa pasmaidīja koķeti un lāva rokai noslīdēt gulētājam zem kakla.

— Nu pastāsti, par ko tu sapņoji?

Bet Vilnim acis atkal bij vaļā. Viņš pasniedzās pēc Vandas kreisās rokas un pārlika to sev pāri. Viņa nepretojās nekā, pasmējās viegli, pievirzījās tuvāk un palika sēžam, viņa kaklu abām rokām aptvērusi. Vilnis manīja, ka viņas augums silti nosliecas pār viņa krūtīm.

Viņa skatījās acīs un smaidīja.

Tad spēji atguvās. Ko viņš te vēl minēja un meklējās. Tas taču vienkārši un negrozāmi — kā liktenis un nāve.

— Nu ir beigas...

Beigas bij — to Vilnis nepārprotami redzēja rītā, gaismaiņai svīstot, kad Vanda ātri izgāja no istabas, seju lakatā aiztinusi. Visu dienu viņa rakņājās pa gruvešiem un cirta malku, kas līdz šim bijis Viļņa darbs. Viņš un viņa darbs te nebij vajadzīgs.

Viņa aizgāja gulēt, neviena vārda neparunājusi. Bet otrā rītā Vilnis jau gaidīja uz lāvas sēdēdams, kamēr viņa nāca uz durvīm:

— Vanda, vai tu negribētu drusku parunāt?

Viņa nedzirdēja. Visu dienu viņa skaldīja balķu galus, it kā jau šodien pat viņai jānovāc šīs netīrās izdegas.

Bet kad viņa trīs dienas vēlāku bij ienākusi istabā, apsiet naglas ievainoto asiņojošo pirkstu, Vilnis vairs ilgāk nevarēja. Kā pērienu pelnījis suns viņš aizvilkās tur dibenā.

Viņš runāja, runāja — stundu bez apstājas, varbūt, ilgāk. Laikam te vairs nebij nekādas nozīmes. Kā ģekis, viņš vēl gribēja izskaidrot un taisnoties. It kā te vēl būtu iespējams attaisnot un žēlot...

Šī nolādētā dzīve tā vienīgā vainīgā. Nomocīts, novārdzināts un nobadināts cilvēks ir padarīts par kustoni, kas vairs nevalda par saviem instinktiem. Un kad viņa organisms atkal kaut cik atēdināts, tad pirmā vīrietiskā tieksmē ieaužas pieviltā, apsmietā vīra pazemojuma sajūta un atriebības kāre, akls ieņaidis kā netīra rāva piejaucas zemes kaisles plūsmam un apgāna pašu un visu.

— Varbūt tu tomēr varētu vēl piedot...

Elpa viņam aizvilkās. Varbūt, viņa tomēr vēl atbildēs,

Jā, viņa vēl atbildēja. Bet vispirms paskatījās bezgala skumji.

— Ko tad? Viss taču ir pilnīga patiesība, ko tu saki. Es tevi nevainoju.

Viņš taču visu to jau zināja. Viņa nedusmojās un nevainoja — ko lai tad piedod? Tikai skumja viņa bij. Un beigas tās bij.

— Ja tu mēģinātu aizmirst...

— To es mēģināšu.

Bet tad viņa noskurinājās, it kā kad kas auksts un glums viņai pieskāries.

— Bet tas ir tik zemiski un riebīgi. Gluži tā, kā tie tur Aizpuros.

Ari to viņa zināja! Gudra un redzīga bij šī sievietē. Un taisni tāpat kā viņš, kam visas šīs dienas reiz Aizpuros redzētais ciniskais skats priekš acīm. Tikai tas vairs nebija Aizpurs sasprādzētiem zābaku stulmiem, bet viņš pats. Zemiski un riebīgi.

Atkal viņam paspruka mēle — vēlāk viņš ilgi domāja par to un nevarēja saprast, kādēļ tas bij vēl vajadzīgs.

— Es biju iedomājies, ka arī tu mani druscīn mīli.

Viņa acumirkli padomāja, tad paraustīja plecus.

— Varbūt — tagad es vairs nezinu. Bet kam par to runāt? Tad jau būtu vēl ļaunāki.

Taisnība — tad būtu vēl ļaunāki. Tad viņa nebūtu tikai skumja, bet salauzta uz visiem laikiem — tāpat kā viņš.

Vanda atkal aptina lakatu ap galvu. Pat acis noslēpās aiz strīpainās apmalas, palika tikai vecais neglītas sejas plankums. Soli uz durvīm paspērusi, viņa vēl apstājās.

— Es tevi nedzenu. Ja domā, ka tu vēl varētu, paliec. Līdz pavasarim vēl kaut kā sadzīvosim.

Nē — to viņš vairs nevarēja. Tas būtu ļaunāki kā citadeles cietumā un Kurzemes zvēru dār-

zā. Viņš izgāja laukā un atspiedās pie apsarmojušā mūra.

Pēdējā saite bij pušu, dzīves satura beidzamā palieka saberzta. Vilnis sajuta sevi tik nabagu, tukšu un vieglu, kā gaisā aiznestu lapu. Tāpēc viņam bij jāatbalstās pie mūra.

Gar Ķoču aploku patlaban aizkumurojās vēl viens zilpelēkais uzkabi mugurā, šauteni šķērseniski cauri izbāzis.

Tā viņi aizvilkās visi — uz savu dzimteni atkalredzēties. Kas viņiem gar tiem, kas paliek te arī dzimtenē, bet bez atkalredzēšanās ilgām un cerības!

Un tad no saplosītās, samītās dvēseles dziļumiem izšlāca tāds akla, neprātīga ienaida vilnis, ka viss augums sarāvās kā konvulsijā.

Sarauktas dūres paslējās uz augšu. Kaut kur no aizapziņas slēptuves dziļumiem izlauzās tas pats tik daudzkārt dzirdētais, bērnišķi naivais kiiedziens.

— Nolādēts vācietis!

Divi salāpīti, tīri izmazgāti krekli un maizes doniņa — vairāk Vilnim nebij ko likt sainīti. Vanda palīdzēja ievīstīt.

— Tu taču vēl atbrauksi?

— Es domāju gan.

Patiesībā viņš nedomāja nekā. Drīzāk prom no šejienes — tikai to viņš zināja.

Vanda pasniedza roku.

— Nepiemini launā. Uz redzēšanos!

Vilnis atkal piepēži palika nepiedodami sentimentāls — šādās reizēs tas viņam gadījās bieži. Viņš paturēja Vandas roku ilgāk, nekā tagad piederējās, un beidzot pat noskūpstīja.

Mazā uzbudinājumā pagādījies viņas ievainotais, atkal apasiņojušais pirksts, sāļu miklumu viņš sajuta uz lūpām.

Viņa pasmaidīja, tīrām spodrām acīm skatīdamās. Pasniedzās un noglaudīja viņam vaigu.

— Tu vēl esi tāds pabāls, piesargies, nesaukstējies atkal.

Vilnis šajā vienkāršajā teiciena izdzirda arī kā skubinājumu iet. Un tā arī bij pareizi — ko viņi te viens otram vēl lai teiktu?

Viņš gāja uz āra durvīm un ievēroja, ka pa šķirbām gaisma spīd no āra. Tomēr labāk bij pāprasīt Aizpuram ēveli — kā viņi te ziemu izturēs. Ārā apogļotās malkas grēda taisni pretim. Krājums prāvs diezgan, un Jurītis jau allaž vien var piekapāt no jauna klāt — kad tikai tā krāsns izturējusi...

Tā viņš to visu pārdomāja mierīgi, kā prātīgs saimnieks, kas aizbrauc uz dažām dienām un norūpējas tikai par to, lai mājās paliktu laba kārtība.

Tad viņam, diezin kāpēc, ienāca prātā iegriezties arī Aizpuros. Visas pēdējās nedēļas viņš Annu nemaz nebija iedomājies.

Aizpurs patlaban gāja uz kūti, kurā nu arī jau zem jumta, baltām ēvelētu dēļu durvīm. Atskatījās uz nācēju, bet pat neapstājās — papriekš saimniecības darbi, tad ciemošanās.

Bet Vilnis nenāca ciemoties. Durvis vērdams sajuta skaidri, ka gluži velti un aplami te iegriezties. Nekas pašam nebija sakāms, no tiem te viņam arī nekā nevarēja.

Nejauki uzburbušu spīdīgu seju vecais Vilnis tupēja pie plīts un sēkdams elsoja. Resnās rokas ziliem nagiem kā atlauztas gulēja uz ielāpiniem celgaliem. Pret ienācēju ne galvu nepagriezās.

Annai acis bija mazliet iesarkušas, vēsas, varbūt pat īgnas. Vilnis pastāstīja par savu aizbraucieni, bet tas viņu, acīmredzami, interesēja maz. Viņa pa logu vairāk vēroja kūts durvis, pa kurām Aizpuru saimnieks kuru katru brīdi varēja atkal iznākt laukā.

Vilnis manījās laukā un prom, kamēr tas vēl nebija iznācis. Taisni pār lauku. Ķočiņiem garām — sniega tikai plāna kārtiņa, bet zeme apakšā diezgan cieti sasalusi.

Pakalnē pie Pumpuru lielā akmens viņš apstājās. Tas bija izvēlēts no vecās sēdu vietas, gulēja ar degunu sniegā, mālājā samelnējušu dibenu augšup pagriezis. Turpat līdzās sešas pēdas dziļa dobe, līdz pusei ūdens pilna un aizsalusi.

Vilnis atcerējās jau dzirdējis, ka krievu sapieri te izmēģinājuši kādas jaunas konstrukcijas fugasu. Tam vajadzēja būt spēcīgam fugasam, kas tādu akmeni varēja izcelt laukā? Bet vai tad kur bija kāds svars, ko karš neizcēlis laukā?

Un tad Vilnis it kā atjēdzās. Kāda daļa viņam vairs gar šo akmeni, gar Aizpuriem un Annu?.. Lomaņu šķirbainās durvis, melnās malkas grēda un:

Jurīša sakrautā krāsns... Viss tas taču tagad tik tālu, kā šie posta pilnie gadi, kā viss nedzīvoti nodzīvotais pusmūžs.

Vilnis sala. Skriešus viņš devās kalnā, lai kaut cik atsiltu un izbēgtu kādam, kas te uz pēdāin dzinās pakal.

Tas trenca viņu neatlaidīgi, lai viņš neaizkavētu vilcienu, lai viņš nokļūtu laikā, kamēr zilpelēkie vēl nav paguvuši aizbraukt, kamēr...

Viņš nezināja skaidri, kas tālāku aiz šī kamēr. Bet vēl tie jāstāp, vēl kādi rēķini ar tiem jānokārto. Tas vienīgais un viss, citam vairs nebij nekādas nozīmes.

Nebij jau vairs nekāda cita. Drupas tikai, postaža un tukšums. Ari vieglo saini Vilnim gribējās nomest zemē — lai rokas paliek brīvas, lai ciešāki var savilkt dūres...

Tālu dienvidaustrumos cits pēc cita nobūkšēja četri lielgabala šāvieni. Pārsteigts Vilnis uz acumirkli apstājās. Tā tad tur sākās atkal... Bez šaubām, šāvieni varēja būt mērķēti tikai tiem zilpelēkajiem, kas traucās pēc iespējas ātrāki tikt dzimtenē atkalredzēties. Sirds atplauka nekad vēl nepieciņvotā asinskārā tīksmē. Neaiziesat tā! Rēķini jānoslēdz — vai tad prūsiskā disciplina to vairs neprasa? Pēc jūsu pašu programmas, draugi! Neesat taču tik pārāk čaklām kājām!

Nē, viņi nebūt vairs nebij tik čakli. Grāvelu kalnā, kur jau pretim rēgojās nopostītā stacija ar šķūņu izlauzītām dzelzs spārēm, kūņojās vēl viens vācu zaldātiņš. Sīciņš, saliecies un klibs, bez šautenes, tikai resnu piebāztu somu mugurā. Kā no tumša kakta nejauši laukā izmests apdauzīts dzirneklis!

Laikam, par daudz sazadzis, ko aiznest sievai dāvanām. Varbūt, Ņocu Marija viņu pa vairāk apdāvinājusi. Viņš bij apstājies, mēģināja nospīestos pļecus ērtāki iegrozīt auklām pīto lenču cilpās.

— Palīdzi, draugs. Pacel man to maisu drusku augstāk.

Garāmiedams, Vilnis pasmīnēja. Akurats prūšu nabags, vēl no vecā kaula. Lielos šnorzābakus droši vien visu rītu spodrinājis, virsū splaudams un ar lupatu rīvēdams. Maisam strīpains ielāps no kāda latviešu zemnieka nātņa biksēm uzšūts. Kumpa degunā nosalusi sarkana.

Vācietis palika kalnā vīkšīdamies. Aiz stacijas koku pudura sāka stiepties balta dūmu švītra. Vai vilcieni jau sākuši iet arī tālāk uz Daugavpils pusi? Vilnis pasteidzās vēl ātrāki.

Stacija ļaužu pilna. Zaldāti savas somas, maisus, kastes un šautenes nokrāvuši gar perona malu, paši spiedās pūļos un žestikulēdami runājās skaļi. Pa vidu maisījās arī zemnieku ļaudis, vilciena gaidīdami. Vecā starpība aizmirsta, tagad visi juku jukām un pa draugam.

No Stukmaņu puses lokomotive lēnām stūma divus vagonus un vienu platformu. Tas tomēr vēl nebij gaidāmais vilciens, zaldāti palika, kā bijuši, tikai viņu sarunas pieauga skaļākas.

Vilnis apvaicājās. Rīgā uz ātru roku savervētais landesvērs izbraucis padzīt sarkanos, kas patlaban atjaunoja tiltu pār Pērsi. Zaldāti pret to izturējās naidīgi un ar ironiju.

Vilciens lēnām stūmās stacijai cauri. Vēca izdegusi lokomotive pukšēja pikti un nevarīgi. Tūlīņ aiz viņas valēja platforma ar diviem lielgabaliem. Un tad divi ceturtās klases vagoni valējiem logiem, jauno zemessargu pilni.

Ap lielgabaliem nosaluši, rokas gar sāniem daudzīdami, lēkāja zaldāti mēteļos un metala kaskās. Pa vagonu logiem laukā rēgojās šauteņu durkļi un nīknas sejas. Tur bij uniformās ar kaskām un nuilēm pierē, bet vairums privatās drēbēs, dažī ar raksturīgām baltiešu ielocītām zaļganajām cepurēm. Tie

vistālāku izbāzuši galvas laukā un raudzījās vis-ignāki.

Vagonu priekšīnām durvis vaļā un katrās pa ložmetim. Leitnants, tālu laukā izkāries, kaut ko nikni kļiedza platformas lēkātājiem, tie paklausījās gan ar vienu ausi, bet tad atmeta ar roku un turpināja sildīties.

Brunotais vilciens stacijā nepiestāja. Atpakaliski stūmās garām zaldātu un zemnieku pūlim. Leitnants brēca latviski, baltiešu žargonā.

— Iet uz māj! Te nav nekād sapulcēšan viet! Nemaz negaid, to sarkan lupat te nenāks!

Ļautiņi klausījās platām mutēm. Leitnants pārgāja uz vācu valodu un sunija zaldātus. Kamēr viņa galva vēl bij redzama durvju spraugā, tie palika kļu-su, dažam pat rokas bij nolaistas gar biksām. Bet kad lokomotive uz pārbrauktuves sāka pukšēt ātrāki un vilciens aizstūmās tiltam pāri, pūlis savirmojās atkal.

— Kūko, bada dzeguze! Droši vien, viņam te kaut kur ir muiža, tāpēc ļļauj. Ļļauji vien, nav mūsu daļa.

— Diezgan mēs te esam badojušies un utis barojuši. Tagad uz mājām!

Uz mājām! — visādām balsīm un dažādās variacijās šis sauciens skanēja visā drūzmā. Viens bij pakāpies vecās stacijas drupu kaudzē, kļiedza pāri visam jūklim:

— Kameraden! Tie plukatas landvēristi vēl izprovocēs sarkanos, viņi sāks šaut uz mums.

Pūlis savilņojās vēl vairāk.

— Viņi nedrīkst šaut! Mums ir noruna. Mēs viņus neaiztiekam.

— Mēs vairāk negribam karot! Pietiek un miers!

— Nost landvēristu lupatas!

Daži pat šautenes paķēra un grasījās pakal vilcienam, kas patlaban ieslīdēja aiz līkuma.

Jauns, tukls, galīgi nodzēries zaldāts, nulļoto cepuri pakausī atstūmis, sarkanu lentu piespraudies, līgodamies spraucās priekšā.

— Kameraden! Viņi neaiztikis mūs! Mēs paši esam sarkani! Rīgā mums ir zaldātu padome un Vācijā revolūcija. Mums pašiem ir sava revolūcija! Mēs braucam uz mājām.

Un abām rokām taktēdams, viņš sāka dziedāt:

— Nach der Heimat! Nach der Heimat!

Jā, tāda bij vācu revolucionāra zaldāta dziesma!.. Vilnis jautrs maisījās šajā pūlī. Tad ievēroja, ka no stacijas finiera būdas nāk laukā ar biļetēm. Ari uz revolūcijas taisīšanu braucot vēl jāizpērk biļete! Vācietis nepalaida pēdējo acunirkli, kur vēl iespējams kapeiku nopelnīt.

Vilnis ielīda būdā.

Apgrīzies tur nevarēja, bet vācieši tomēr vienā galā jau ierīkojuši bufeti. Zaldāti un zemnieki drūzmējās ap to, pārdevējs strādāja kreklos nometies.

Iereibies vācietis draudzīgi apķēris pavecu vīru, acīmredzami, savu līdzšinējo saimnieku, kas drusku buldurēja vāciski. Sprauda tam cigaru zobos, izņēma atkal laukā, un nomutēja pamatīgi.

— Amalijai labas dienas — sirsnīgas labas dienas no manis. Un mammai ar'. Tā tu pasaki, papā!

Biļeti nopircis, Vilnis iespraucās tepat kaktā uz sola gala. Ārā ass vējš, un viņa izdilušais mētelis nekā daudz vairs neaizturēja.

Zem kājām kaut kas čaukstēja. Vilnis pacēla un pabrīnējās: krievu satirisks žurnālists ar sarkanmelnu karikaturu vākā. Džons Buls un Onkulis Sams cilindros, strīpainām biksēm. Viens resns kā mučele, otrs tievs kā pātagas kāts. Abi skumīgās pozās.

— Ах, милый Буль, мне пир не в пир :
тревожат красные кошмары...
Да, мы пожрали целый мир,
а нас проглотят — комунары!

Komunari... Vilnim bij tikai neskaidra atmiņa no vēstures. Parīzes proletariāta cīņas septiņdesmit pirmajā gadā, Tjera drausmīgās hekatombas, kara tiesas, Jaungvineja... Bet tas te nebij no svara. Galvenais, ka to nolādēto vācieti vēl dzina, ka viņš bēga prom, ka viņa vara bij drupās un velti vien ķērcā baltiešu barons leitnanta mundierā.

Vilciens no Rīgas bij klāt. Drūzma gruva laukā. Pārdevējs aiz bufetes nelabā balsī kļiedza pakal par nesamaksātiem rēķiniem, neviens viņā vairs neklausījās.

Kad Vilnis izkļuva laukā, zaldāti ar savām somām, maisiem un šautenēm jau gāzās visos vagonos iekšā. Divas pamestas šautenes valājās uz perona, neviens nedomāja pievākt tās.

Ķoču Marija skraidīja gar vagonu rindu, šur tur kādu zaldātu aiz rokas vai mēteļa stūra tverdamā. Bet tie bez ceremonijām atkratījās no viņas un lūkoja tikai kā tiek iekšā. Kad perons palika klājāks, redzams, ka te vēl vairākas zaldātu brūtes, tikai ar mazāku praksi un lēnāku temperamentu kā Ķoču Marijai. Dažas lūrēja gar drupu kaudzi, citas izlikās, ka tikai tāpat aiz zipkāres citiem līdzī atnākušas paskatīties. Bet visas bēdīgām acīm meklējās kavalieru, kuŗi, laikam, ar gudru ziņu slēpās pūlī. Gluži jauniņa, sīciņa skuķe, tomēr nebij iespējusi, aiz finiera būdas stūra raudāja gauži, nemaz neslēpdamās. Drukna mamma stāvēja turpat līdzās, drūma kā mākonis acīm zibsnīja vagonu valējos logos.

Uz vagona kāpšļiem spraukdamies, Vilnis manīja, ka to satveŗ aiz piedurknes. Viņš atskatījās — tas bij Kalvu Jānis.

— Es arī gribu uz Rīgu.

Un pašmuka Vilnim caur padusi pirmais.

Vagoni un priekšīņas pieblīvētas pilnas, tikai uz starpejas tiltiņa virs buferiem viņi patvērās. Vilciens sāka kustēties tūlī, stundu pirms parastā laika. Dzimtenes braucējiem nebija laika kavēties.

— Nach der Heimat! Nach der Heimat!

Auroja visi astoņi vagoni, katrs savu pantu, neapraķstāmā balsu gārdzoņā un akordu jūkli. Un tomēr pēdējiem riteņiem gar stacijas būdu aizklabot, aiz stūra atskanēja nejauks, spiedošs, garī novilkts ķērciens.

Vilnis klausījās bezgala sentimentalo, saikano dziesmu. Revolucionari! — tie brauca atsvabināt un pārveidot savu dzimteni... Riebās šis palaisto vergu pūlis bez sabiedriskas jēgas un politiska ideāla.

Abus ar Jāni viņus arī uz buferu tiltiņa stumdīja un grūstīja. Zaldāti staigāja no viena gala uz otru, paziņas sameklēdami un vienkārši reibunā un mājās braukšanas priekos nevarēdami mierā nostāvēt. Margām pieķērušies, viņi turējās, lai nepagrūž spraugā, kur riteņi mala līganās sliedes uz sapuvušiem gulšņiem. Vilciens vilkāms gaužam lēni, tomēr kratīja tā, ka cieši blakus vārda nevarēja sadzirdēt.

Pie Ogres tikko neuzbrauca virsū landvēra bruņotam vilcienam, kas, cik dzīvs, patlaban rāpās uz blakus sliedēm. Un kad viņi pietāja stacijā, tur no visiem vagoniem lēca laukā un sastāja ap lokomotīvi, bet mašīnists ar savu palīgu, starp riteņiem palīduši, kaut ko kala, āmuriem skaļi skandinādami.

No finiera būdas līdzās stacijas drupām gruva laukā jauna zilpelēko drūzma. Tie bija bez somām un maisiem, bet vēl vairāk piedzērušies, irokšņaināki un rupjāki. Privatos pasažierus draudēja mest laukā no vagona.

Vilnim pašam rokas trīsēja dusmās un naldā, bet viņš tomēr valdījās pats un valdīja zēnu. Gluži bāls, tas svaidīja galvu kā slazdā iemiegta zebiekste un taisījās grūstītājiem acīs lēkt. Pie Šķirotavas viņus tomēr nostūma no buferiem un iebīdīja apsildāmā katla telpās. Divi piedzērušies zaldāti pogādamies tikko izspraucās no turienes laukā, tur bij piegānīts un tāda smirdoņa, ka ģībomis nāca.

Salauzti, noreibuši, viņi Rīgā klupšus izklupa no vagona un nejaudāja kājās nostāvēt. Pusstundu bij vēl jāgaida, kamēr aiziet zaldāti. Rokrokā sakrampējušies, viņi skatījās, kā zilpelēkā banda aurodama vēlās stacijas ēkai cauri, nevērodami virsniekus, kas līdz nāvei apvainoti un sašutuši rāvās pie malas.

Kad beidzot eja bij brīva, Vilnis atsvabināja savu roku un paskatījās zēnā.

Zobus sakodis, tā kā tie žņirkstēja, tas pameta ar galvu.

Viņi sapratās. Zināja abi, kas viņiem darāms.

Rīgā bij nodibināta Latvijas demokrātiska republika. Veinberģa avīze apstājusies, pats viņš atkal noslēpies savā alā, gaidīja to brīdi, kad vācieši aizvedīs viņu drošākā vietā, tālāku no samaitātās tautas, kurā jau pa trešam lāgam padzina savu dabisko vadoni.

Republika bij nodibināta. Pirmais ministru prezidents svinīgi deklarējis: Latvija būs demokrātiska taisnības valsts, kurā nedrīkst būt vietas ne apspiešanai, ne netaisnībai.

Vilnis klaiņoja pa Rīgu un meklēja Republiku. Avīzes vēl vienmēr drukāja svinīgā notikuma aprakstus, ministru kabineta un iekšlietu ministra pavēles un uzaicinājumus pieteikties brīvprātīgiem karciņiem. Pret vāciešiem ieturēja lojalu toni, bet tomēr galvenās cerības lika uz Sabiedrotiem. Tie

bij solījušies neielaist lielniecismu Latvijā un pasaules vara tagad taču viņu rokās.

Stāvoklis frontē diezgan labvēlīgs. Tur atkal fon Katēns solījis aizturēt sarkano armiju. To viņš solīja vēl vienmēr, mierinādams pārbijušos baltiešus, kuŗi bariem vien apstaigāja jūrmalas staciju, izlūkodami, kā te nelaimes brīdī visvieglāk tikt vilcienā. Bailīgākie jau pie laika ar čemodaniem, groziem un saiņiem, ar pēļiem un mopšiem un bez dienestmeitām vācās turpu, žēli atskatīdamies uz pilsetu, kas ar visiem viņiem veselu gadu taču bij pierējusi pie lielās tēvijas.

Kas tur lielā tēvijā pašā viņus patlaban sagaida? Viņa majestāte, viņu cerība un sargs, Viljums otrais, slepeni uzkāris savu kroni skapī un pa nakti aizlaidies uz neitrālo Holandi. Un nemaz vēl nevarēja zināt, vai tā neizprotami nežēlīgā un varmācīgā Antante neprasa viņu izdot un nesauc pie tiesas par kara izcelšanu, Beļģijas un Ziemeļfrancijas izpostīšanu un pasažieru kuŗu noslīcināšanu. Kāds neizprotams barbarisms vēl valda pasaulē!

— s' ist doch eine schreckliche Zeit!

Pāri kaklam saiņu un kārbu vezumā iegrimusi madama nopūtās grūti un piespieda vaigu resnajam Bobim pie kakla.

Vilnis meklēja Republiku un nevarēja to atrast. Pilsoņi, kas paši bijuši dibināšanā klāt, raustīja plecus un nemaz lāgā negribēja ar viņu runāt par to.

— Sabiedrotie ir solījuši. Ministru prezidents ved sarunas ar vāciešiem, tie sola ari. Fon Katēns katru dienu dod kategoriskas pavēles palikt frontē, bet jūs zināt, kas patiesībā notiek.

Jā, to Vilnis zināja labāk, kā tie te.

— Faktiskā vara tagad ir zaldātu padomēm, bet tās domā vienīgi par to, kā salādēt vagonos dezertējošo armiju. Vācijā viss iet pa kaklu, pa galvu. Liekas, viņa taisās pa Krievijas pēdām.

Tad tomēr pa Krievijas pēdām! Vilnis atcerējās labi vāciešu lielības pilnās runas okupācijas pirmajās dienās. Kā savādi tomēr sagriežas cilvēka smadzenes, kad viņš no uzvarētāja pārvēršas par sakauto! Kas kājās stāv, tam pasaule izliekas pavisam citāda, nekā zemē gulošam.

Vilnis apstājās lielajā Nevas ielā, kur pulciņš ļaužu galvas saslējis skatījās augšam, otrā pusē ielai.

Pa ceturtnā stāva logu zilpelēkie ar striķiem mēģināja nolaist zemē dzeltenu vecmodīgu pianino. Bet otrā stāva loga nišā tas bij aizķēries, un nu viņi to nekādi nedabūja lejāk.

Liela auguma kungs pagājās ielas vidū, ar spieķi rādīdams, komandēja tos:

— Mulķa desas tādi! Viens nokāpj otrā stāvā un gluži vienkārši atbīda to krāmu no loga!

Vilnis ieskatījā tuvāk — tas taču Vītiņš, bijušais zvēru dārza biedrs. Brīnišķi to šādā lomā redzēt. Bet viņš tikai pasmējās, bezbēdīgs un optimistisks kā arvienu.

— Jāpalīdz taču cilvēkiem, ko viņi tā velti nomocās. Monarchistiskā Vācija aizveda no Rīgas savu tiesu, lai taču revolucionarā arī dabū savu.

— Es tā varētu teikt, jo man vairāk nav ko ņemt.

— Vai tad jūs arī viņi aptīrījuši?

— Mani? Līdz kreklam — līdz kaulam. Es esmu plikāks un nabagāks, kā tas akmens uz ielas.

Un savilktām dūrēm Vilnis vēroja, kā vācietis patiešām pēc Vītiņa padoma otrā stāvā nokāpis ar birstes kātu atbīdīja smago instrumentu no loga nišas.

Vītiņš, apmierināts, pameta ar galvu.

— Nu, redzat, tā ir pavisam cita lieta. Veselu gadu zog, bet vēl nav iemācījušies. Pavisam stulba tauta.

— Liekas, jūs tā nefilozofētu, ja viņi sāktu iztukšot jūsu pašu dzīvokli.

— Nu, protams, ka nē. Tikai pie manis maz ko vairs var dabūt. Savu māju Gertrudes ielā es arī esmu pārdevis.

— Kāpēc jūs to darijāt? Nu mums taču pašiem sava republika.

— Republika? Kur viņa ir?

— To es jums gribēju vaicāt. Es arī meklēju viņu.

— Labāk nemeklējat. No igauņiem, no Bolviem, no Daugavpils tuvojas sarkanā armija — kas viņu te aizturēs? Mūsu republika taču ir tikai «Jaunāko Zīņu» ievadrakstos un dažu fantastu galvās. Es jums droši pasaku: padomju iekārta te būs un viss, kas ar to sakarā. Lai viņi nāk, man vairs nav ko nacionalizēt.

Gluži jautrs viņš gāja, ar resno spieķi trotuaru spēcīgi kladzinādams. Pirmo reizi Vilnis redzēja pilsoni laimīgu par to, ka viņam vairāk nekā nebij.

— Mani paziņas ārkārtīgi nobijušies. Avīzes raksta šausmīgas lietas par sarkanās armijas varas darbiem. Es nebēgšu nekur. Vācieši nevarēja mani nomužīt, no krieviem es nebaidos. Un tad, nāk jau mūsu pašu strēlnieki. Socialistiska valsts un obligatorisks darbs — kas par to? Vai es neprotu strādāt? Vāciešu gūstā man gulšņi uz dzelzceļa bij jārok un kūts jāmež.

Pagāja garām pulciņš brīvprātīgo, auklu apjoztos kažociņos, plecos pakārtām šautenēm.

— Tas viss ir par vēlu un par velti. Ar tiem saviem pārā simtiem nekā neaizturēs un nekā nenodibinās. Redzat taču, kas te vēl vienmēr saimnieko.

Te vēl vienmēr un joprojām pēc patikas saimniekoja vācieši. Tikko savervētie landvēristi un kaut kādas dezertējošās armijas atklīdas pūļos siroja pa ielām, nicinoši noraudzīdamies jaunās Republi-

kas brīvprātīgos un rupji aiztrenkdamas latviešu iedzīvotājus, kuri protestēdami drūzmējās ap patlaban vēl izlaupāmiem namiem. Mantām piekļauti vilcieni cits pēc cita vilkās dzelzs tiltam pāri uz Vāciju. Revolucionarie zaldāti nu paši sēdēja krāvā uzrāpušies, lai viņu īpašums neaizbrauktu kur neceļā. Visa Daugavmala tāpat nokļauta laukos nozagtām mašinām un Rīgā izlaupītām mantām. Gaidīja pienākam kuģus, kas to visu aizgādās prom.

Vītiņš zināja pastāstīt vēl daudz ko. Republikas valdība velti aicināja Sabiedrotos steigties palīgā. Nepārtrauktas sarunas bij ar vācu armijas vadonību, lai tā neļauj izlaupīt Rīgu un lai neatstāj fronti pret sarkano armiju. Vācu ģenerāļi runāja labprāt, solīja ari, bet acīmredzami pirksta nepakustināja izpildīt solīto. Landvērs izturējās īsti bramanīgi, it kā par Republikas nodibināšanu dzirdējis nebūtu. Valdība bij spiesta rādīt laipnu seju, jo savervētie pulki it kā taisījās cīņā pret sarkanajiem. Vienīgais spēks uz ko vēl varēja cerēt. Un uztlcams spēks tagad vienīgais glābiņš. Rīgas ielās redzami daudzi no vācu gūsta pārnākuši strēlnieki, nebij zināms, vai viņi par vai pret Republiku. Brīvprātīgo rotās nepārprotami nomanīti lielnieciski noskaņoti elementi. Ārpilsētās strādnieki jau atkal mēģināja naidīgas demonstrācijas. Landvērs ar vācu armijas durkļiem un ložmetējiem bij vienīgais atbalsts pret sarkanajiem draudiem.

Vītiņš purināja galvu.

— Demokratiska taisnības valsts, kurā nedrīkst būt vietas ne apspiešanai, ne netaisnībai... Bet taisnības taču ir tik dažādas, kas viņas apvienos vienā vienīgā? Kā viņi domā nodibināties, neapspieduši tos te uz ielas un tos kazarmēs, kas tiecas uz Austrumiem, nevis uz Rietumiem? Neatkarība ir skaista lieta, bet vai vācu durkļi te sargās mūsu neatkarību? Vai Sabiedrotie būs tie? Politikā viss

notiekas tikai aiz praktiska aprēķina, idealistiskai sajūsmai tur nav vietas.

Vītiņš atmeta ar roku un gāja mājās.

Pagājušā rudenī krievu karaspēks divām strau-
mēm plūda šurpu pār Daugavu, tagad vācieši prom
uz otro pusi. Toreiz smaidošās, gaidu laimē staro-
jošās Vecpilsētas iemītnieku sejas sarukušas drū-
mas. Ar dziļu prieku Vilnis vēroja šos beztēvijas
ļaudis, kuri pēc septiņi simts gadiem te sajūtās tik-
pat sveši un vientuļi, kā tie pirmie Bremenes tirgo-
tāji Daugavas krastā izkāpuši. Dzīve un vēsture
tiesāja viņus bez žēlastības.

Korpulents kungs ar asiriski nošķeltu pilnbārdu
nolēca no trotuara uz ielas, kur zilpelēkie, nastām
apkārušies, šautenes šķērsām cauri izbāzuši, līgsmi
dziedādami traucās uz tilta galu.

— Nach der Heimat! Nach der Heimat!

Asiriskā bārda trīcēja no dusmām.

— Kaunāties!

Un viss pūlis aiz korpulentā kunga, kā klasiskās
lugas skatā, pacēla rokas, apstiprinādams šo kauna
lietu.

Vecāks zaldāts apaļi piebāztu somu mugurā,
atdalījās no drūzmas, tāpat garāmiedams, paklapēja
kungam uz baltās vestes.

— Nekas, pamatīgus taukus uzaudzējis.

Viņi aizgāja smiedamies.

Vecpilsēta palika sadrūvējusies, un iedomā re-
dzēja jau sarkanā pūķa rīkli pār sevi atplestu.

Bet pēc dažām dienām viņa vēl reiz atdzīvojās
jaunā cerībā. Visa pilsoniskā Rīga bij spārnos un
traucās uz Daugavas malu.

Angļu kreisers stāvēja noenkurots, pelēkus liel-
gabalu sruķus pār malu izstiepis. Bezgala sajūsmas
pilniem lūdzēju skatiem pilsoņi glāstīja šos sruķus,
kuriem bij sargāt viņu neatkarību un mieru.

Vienā stundā zilpelēkie varoņi bij atmesti un aizmirsti. Vācu kungi un madamas nedomāja vairs par to, ka šie lielgabali patlaban sadragājuši viņu lielo tēviju, ka vēl vakar un visu nakti viņi tos lādējuši, novēlējuši ellei un iznīcībai. Viņi jūsmoja līdz latviešu pilsoņiem.

Angļu matroži jau pastaigājās gar tirgus būdām, sasmēķēdami cigaretes ar Rīgas jaunkundzēm un aplūkodami svešo pilsētu, kuŗu viņiem uzdots sargāt pret sarkanajām briesmām. Rīdzinieki pūļiem staigāja līdz, apbrīnodami viņu gludās sejas, tīros apģērbus un nesaprotamo valodu. Avīzes bij pilnas gavīļu sveicieniem jaunajiem glābējiem un aprakstiem par angļu varonību un dzentlmerismu.

Bet tumšā, noslēpumainā, neizdibināmā un nesaprotamā Ārpilsēta draudoši klusēja. Strādnieku pulki krēslā lasījās pa ielām, kaut ko apsprieždami, kaut ko vērodami, kaut ko vēl gaidīdami. Izkliestā Strādnieku Deputātu Padome atkal bij salasījusies un izziņojusi sapulci arodbiedrības telpās Sinkas namā Tērbatas un Bruņinieku ielas stūrī.

Kad Vilnis tur aizgāja, bij jau pilnīgi tumšs. Laužu drūzma pāri Matīsa ielai. Sapulces zālei otrā stāvā visi logi vaļā, vienā masā sablīvējušies, demonstranti skatījās turpu un gaidīja pacietīgi. Viņiem vajadzēja skaidrības par notikumiem frontē un vadošās organizācijas rīkojuma.

Vilnis izbrīnējās — tik klusu un nopietnu viņš demonstrantu pūli redzēja pirmo reizi. Trīs landvērīstu šucmaņi velti mēģināja izklīdināt, velti raudzīja atdzīt atpakaļ jaunus klātpienācējus. No abām pusēm, pa visām šķērsielām tie nemitīgi plūda klāt.

Ari Vilnim durkļoto šauteni aizstiepa ceļā.

— Atpakaļ! Uz ielas apstāties nav brīv!

Vilnis palika mierīgs kā cilvēks, kas zina savu pienākumu.

— Es nedomāju apstāties. Es esmu deputats un eju uz sapulci.

Šautene atvilkās atpakaļ.

— Ak tā, tad tā ir cita lieta...

Acīmredzami, policists pats apjucis un nedrošs, laikam, nekāda noteikta rīkojuma viņam arī nebij. Pūlis smējās.

— Nu, saprotams, Frici, ka tā ir pavisam cita lieta. Ko tu vēl te stāvi? Berlīnē tu tagad esi daudz vairāk vajadzīgs.

Kad Vilnis velti mēģināja izspraukties līdz durvīm, kāds iesaucās visam pūlim pāri:

— Biedri, paļaujiet ceļu! Tas ir deputats!

Pavērās šaura sprauga, Vilnis iekļuva uz trepēm. Tās līdz augšai tāpat ļaužu pilnas. Kāda roka no drūzmas satvēra Vilni: Pārdaugavas Kristaps. Kluss smaids un kopēju ciešanu atceres bij platajā sejā, kad viņš sveicinādams pamāja ar galvu.

Mazajā zālīte Vilnis tikko iespiedās pa durvīm. Atkal viņš starp savējiem. Tur bij Kalve, Ezermalnieks, Lūsis, Brunavs un gandrīz visi pārējie. No cietumiem, Daugavgrīvas cietokšņa, Kurzemes gūstekņu nometnēm, no vergu darbiem pie dzelzceļa, no gulšņu ciršanas mežā un kazarmju būves Rēzeknē sanākuši te ar svaigām asiņojošām atmiņu brūcēm, ar nevaldāmu naidu pret brūkošo zilpelēko varmācību.

Lejā uz ielas dzirdama draudoša kņada. Vācieši nikni ķērca, skanēja pakavu klakstoņa un demonstrantu kliedzi.

Endrāns izspraucās uz mazā balkoniņa.

— Biedri! Nepadodaties provokacijai! Izturaties mierīgi un neaiztiekat viņus. Paliekat un neizklīstat!

Pretim viņam skanēja jauni saucieni:

— Viņi grūsta mūs!.. Viņi mūs apdraud durkļiem.

— Lai draud! Viņi nedrīkst! Mēs neatzīstam tāda vācu landvēra. Lai runā valdība ar mums.

Un tad viņš atkal bij uz katedra un pastiepa roku, noklusinādams troksni zālē.

— Rīgas Strādnieku Deputātu Padome pagaidām vecajā sastāvā atjauno savas kārtējās sēdes.

Vispirms bij nepieciešama skaidrība acumirkliņajos apstākļos. Vācijā revolūcija, vācu armiju atsauc no okupētiem apgabaliem. Angļu īstie nolūki un izturēšanās nevienam vēl nav zināmi. Bet baroni kopā ar Rīgas patriciešiem vervē landesvēru, kas neklausā ne vācu armijas vadonībai, ne Republikas valdības rīkojumiem. Kājām viņš min pasludināto taisnības valsts principu, terorizē strādniecību, izklīdina demonstrācijas un neļauj viņas vadošai organizācijai sapulcēties un apspriest, kā piedalīties valsts likteņa nolemšanā. Bet aizejošie vācu pulki izlaupa Rīgu, pamet iedzīvotājus atkal badā, un nav nevienas varas, kas spētu viņiem to liegt...

Tālāku Endrāns netika. Pa vaļējiem loģiem no ielas piepēži iegāzās vilnis, applūda sapulci, sadrebina grīdu un griestus un tarkšķoši satricināja rūtis.

Vīriešu dusmu kļiedzieni, sieviešu izbailu brēcieni, vāciešu auri, pakavu klaboņa, skrejoša pūļa dārdi, durvju klakstēšana un plīstoša stikla šķinda vienā jūklī. Un tad arī šāvieni, īsi, asi, dzēlīgi — pa vienam un salvēs. Sīkas ugunīņas zibsnija atvērto logu rūtīs, lodes džinkstēdamas skrēja garām, viena iecirtās griestos blakus elektriskai lampai, visu telpu piekļiedzama sīviem kalku putekliem.

Tad atsprāga durvis, tuvākos stāvētājus samezdamas vienā blākī. Zilpelēkie durkļotām šautenēm rokās sabruka iekšā.

Pārskaities unteroficiers daudzīja savu ieroci pret grīdu un kļiedza nelabā balsī:

— Nach Hause! Nach Hause!

Šauteņu resgaļiem uz visām pusēm sizdami, kaskotie lauzās uz zāles dibenu, kur Endrāns stāvēja rokas uz kaņģa atbalstījis un mierīgi nolūkojās trakojošos iebrucējos. Viņu norāva lejā, četri landvērīsti sastāja tam apkārt.

No spēcīga trieciena pa krūtīm Vilnis atkrita pret sienu. Pusapdullušu, drūzma izvirzīja viņu pa durvīm un tad pa trepēm lejā. Tikai tur viņš atjēdzās un ko glumu un sāļu izsplāva no mutes.

Kaskotie vēl dzenāja demonstrantus pa ielu. Kājnieki izstieptām šautenēm skrēja pa ielas vidu, citi brēkdami un zobenus vicinādami jādelēja pa klajiem trotuariem, bez žēlastības gainādami vecākas sievietes, kuŗas nebij paspējušas iemukt pa kādām durvīm vai sētā.

Vilnis instinktīvi pieliecās, zobens pārskrēja pāri un tarkšķēdams atsitās mūrī.

Piedzērušais vācietis apgriezta zirgu un traukācās pakal.

— Komunists nolādētais! Gabalos es tevi sakapāšu!

Bez šaubām, viņš to arī izdarītu, ja Vilnis nepaguvis noslēpties kādā tumšā durvju nišā.

Tumsa paglāba Rīgas strādniekus no Baltijas baronu algotņu durkļiem un zobeniem. Četri palika ielas vidū guļam, gaŗām skriedami, kārtības sargi viņus vēl spārdīja kājām.

Matīsa ielas stūrī vecene, zemu noliekusies, lūkoja lakatiņu ciešāki apsiet galvai. No ievainotās pieres asinis lielām lāsēm pilēja uz asfalta.

Vilnis pazina, tā bij Salinieka māte. Viņa nevaimanāja un nelādējās, tikai atgrūda roku, kas tai gribēja palīdzēt.

— Manies tikai pats. Par mani nav nekāda skāde. Gaļas sen neredzējuši — lai apēd...

Kāds, gaŗāmskriedams, izdvesa:

— Te nu ir tā demokrātiskā taisnība!

Vilnis neatteica ne vārda. Krūtīs viņam gārda un dūra kā asām adatām. Lāgu lāgiem bij jākāsē un lipīgs sāļš slapjums no mutēs jāizsplauj.

Vilnis vairs nedomāja nekā. Veselu gadu dzenāts, spīdzināts un apsmiets — cilvēks viņā iznīcināts, tikai naglota papēža nāvīgi aizmīts kustonis nevarīgā naidā un atriebības kārē nirdza zobus.

Vilnis nogriezās uz Aleksandra ielas stūri, kur zināmā namā bij revolucionarā kara komiteja un savākti ieroči.

Viņš nesargājās vairs un nevairījās no landvēra patruļām, kuŗas siroja pa visām ielām aizdomīgos gājējus arestēdamas. Dzīvība priekš viņa pazaudējusi katru vērtību. Tagad viņam bij viena alga.

Trīsdesmitā decembra rītā gaismai austot dārdošo lielgabalu grāvieni Rīgu iztrauca no miega. Katra vēsts tagad izplatījās zibenātri. Nekādu noslēpumu vairs nebij.

Kazarmēs sadumpojusies zemessargu rota, angļu lielgabali nomierināja to. Lielgabalu grāvieni drīz apklusa, bet tad atskanēja šauteņu salves — dumpinieki tika nošauti.

Tomēr Rīga nenorimās vairs.

Landvēra pūli aklā steigā traucās Rīgai cauri un Daugavai pāri.

Sarkanā armija jau esot Inčukalnā.

No jūrmalas stacijas aizslīda vilciens pēc vilciena — ar bēgošiem zaldātiem un privātiem ļaudīm, ar lielgabaliem un salaupītām mantām. Uz transportkuģi «Princess Margarit» no paša rīta plūda nepārtraukta bēgļu straume, kādai daļai paļāva vietu arī uz kreisera.

To vakaru Rīga negāja gulēt. Visas Priekšpilsētas bij uz ielas, ļaudis staigāja klusi klausīdamies un gaidīdami. Iesmoto kasku vairs neredzēja,

bēgošie landvēristi turējās lielākos baros pa Aleksandra un Nikolaja ielām.

Tad piepēži atblāzmoja no Vecpilsētas puses. Vācu mākslinieku saime alzbēgdama aizdedzinājusi lielo teatru. Ja viņiem te vairs nebij palikšana, tad lai nepaņem šo grandiozo ēku tie, kas viņu cēluši. Izmisumā un naidā visu Rīgu viņi nodedzinātu līdz ar tiem, kas tur tagad pildīja ielas un nenāca lūgt viņus palikt un valdīt joprojām.

Visu nakti Rīga nūdzēja kā skudru pūlis. Rītā jau agri šur un tur atskanēja šāvieni. Pēdējās ores ar rīdzinieku mantām auļoja uz Daugavas tiltiem. Daudzi vietējie landvēristi jau nometuši ieročus kaut kur aiz pilsētas, kaut kur slepenā istabā pārģērbusies, mundieri krāsni sadedzinājuši, izlīda laukā, izlikās ar ziņkāri vērojam un gaidam. Bēdzēji turēja šautenes gatavas, bikli apkārtlūkodamies steigās ātrāki tikt laukā no šīs iztukšotās draudošās pilsētas.

Šāvieni sprakstēja visās malās. Stacijas pusē un Daugavmalā dzirdama īsta kauja, pat vācu ložmetēji tur pa brīžam aizmācējās. Vecpilsētā vairs neredzēja neviena privata cilvēka. Ari nomales palikušas klajākas.

Sarkanā kavalerija esot pie Aleksandra vārtiem.

Vilnis bij apslēpies kanala apstādījumos iepretim otrajam pilsētas teatrim. Cieši līdzās viņam gulēja Kalvu Jānis, ieroci izstieptām rokām cieši sagrābis. Acis viņam spīguļoja nelabi, kad viņš kā vaicādams paskatījās Vilnī.

Bet Vilnis tomēr nešāva. Nemitīgā visapkārt sprakstoņa dzeloši trīcināja nervus un krampjaini lieca pirkstu pie nospiežamā. Zilpelēkie ar latviešu zemnieku mantu somās un maisos drāzās tiltam pāri, dārdēja div- un četrriteņu rati ar pilsētnieku mēbelēm, bet Vilnim kaut kas tomēr liedza.

Viņā glūnēja kustonis atņirgtiem zobiem, bet kaut kas to tomēr bij stingru roku sagražis aiz kakla un turēja cieti.

Visas pieredzētās šausmas un pārdzīvotās ciešanas tomēr vēl nespēja pilnīgi atraisīt asins atriebības instinktu. Savu mūžu viņš nebij pacēlis roku pret citu cilvēku. Jo cilvēks taču nav vainīgs. Cilvēks ir rotaļa un automats apstākļu varā un zem dzīves spaida.

Bet tad pēkšņi aprāvās glēvā prātojuma paveidiens un paralizētājas jūtoņas plūsme. Pār tiltu auļojošā barā viņš pamanīja vācieti ar rētu pierē un ūsainu purnu. Neizturami spalgi atspīda atmiņā lietainā novakarē uz pielijuša ceļa izjūgts ziraziņš ar pārdurtu asiņojošu gurnu un šis ūsainais purns, kas līda klāt un tabakas smirdošu elpu pūta sejā. Smaga plauka atkal ciniski pieskārās viņa miesai.

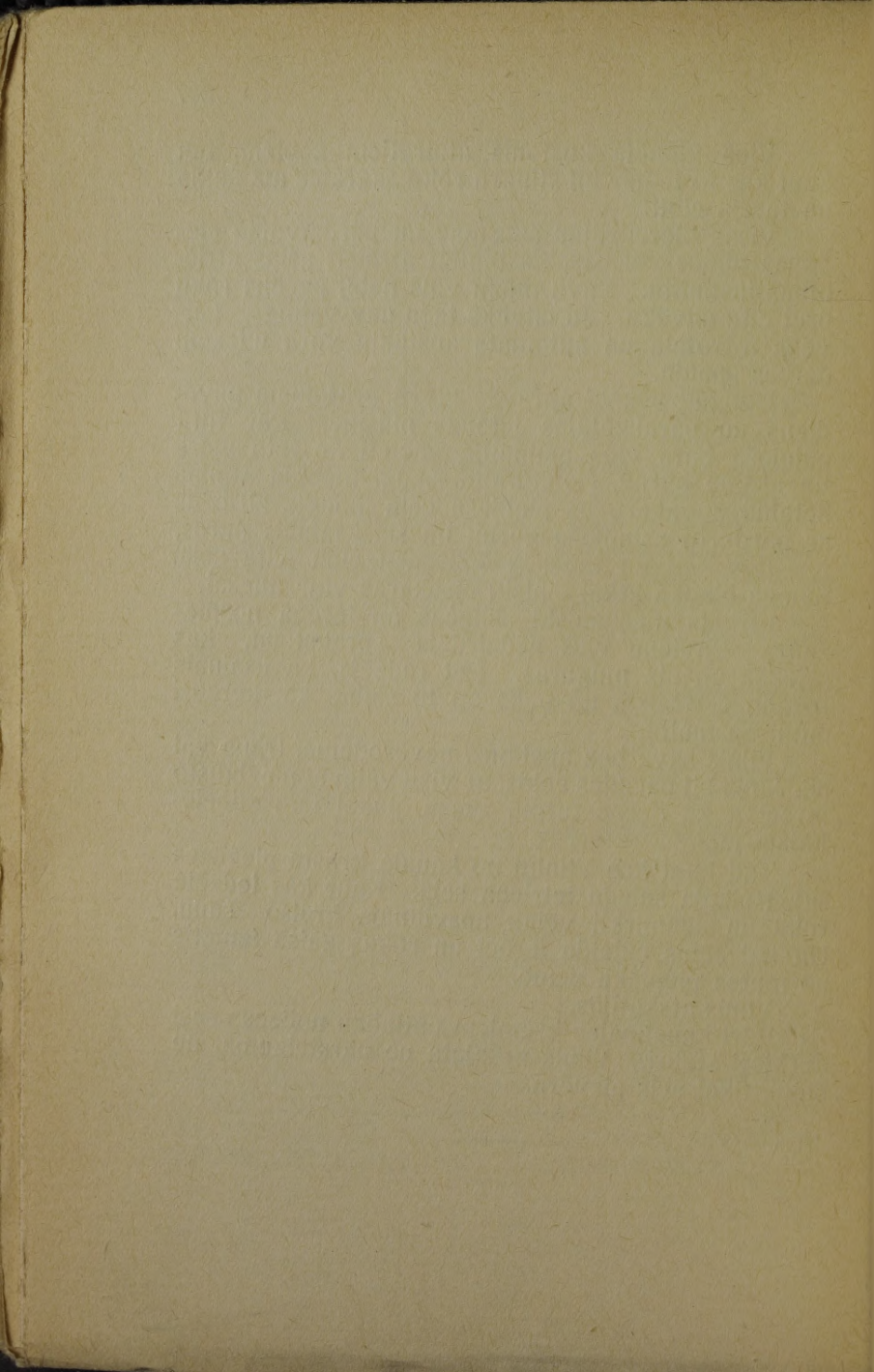
Pirksts mechaniski saliecās ap ieroča nospiežamo. Šāvienu viņš nedzirdēja sprakstoņā, kas priekšā un aiz muguras. Bet redzēja, ka ūsainais paklūp četrrāpus un pūlis ap to sajūk kā ķērcoši putni ap maitu.

Vilnis šāva bez apstājas, nevērodams, trāpa vai nē. Jānis bij pacēlies ceļos, ar visu vaigam pieglausto ieroci it kā tiecās turpu, augšā, pakal tam zilpelēkajam jūklim.

Tad kaut kas Vilnim no kanala krasta piegāzes sauju slapja sniega ietrieca sejā. Kaut kas iedzēla rokā un acumirkli vēlāk apsvilināja kreiso sānu. Un tad Jānis palaida ieroci un rokas gaisā izmetis uz mutes pieplaka zemē.

Vilnis atskatījās.

Pāri kanalmalas krūmiem patlaban noliecās seši durkļoti stobri. Vilnis nesajuta ne pārstoiguma, ne baiļu, tikai acis aizvēra.

Andreja Upīša raksti.

1. Noveles un romāni.

- Darba laikā. Noveles. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Vēju kauja. Noveles. A. Gulbja izd.
Skaidas atvarā. Noveles. Kulturas Balss izd.
Aiz Paradīzes vārtiem. Noveles. Daile un Darbs izd.
Metamorfozas. Noveles. A. Golta izd.
Kailā dzīvība. Noveles. Kulturas Balss izd.
Pilsoņi. Stāsts. (Izpārdots.)
Pēdējais latvietis. Romāns. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Sieviete. Romāns. A. Gulbja izd. (Izpārdots.)
Jauni avoti. Romāns. A. Golta izd.
Ziemeļa vējš. Romāns. Daile un Darbs izd.
Zelts. Romāns. A. Golta izd.
Renegāti. Romāns. A. Dūņa izd.
Pērkoņa pievārtē. Romāns. Daile un Darbs izd.
Pa vaļavīksnas tiltu. Romāns. Valtera un Rapas izd.

2. Drama.

- Dzimumdienas rītā. Komēdija 1 cēl. Der. gr. nod. izd.
Ragana. Komēdija 1 cēl. R. Mollera izd. (Izpārdots.)
Pārciltvēki. Bilde un karikatūras. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Nannīņa. Komēdija 1 cēl. J. Pēterona izd.
Privatīpašums. Komēdija 1 cēl. J. Pēterona izd.
Salauztā sirds. Komēdija 1 cēl. Daile un Darbs izd.
Lapas viesuli. Drama 1 cēl. Kulturas Balss izd.
Balss un atbalss. Drama 4 cēl. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Viens un daudzie. Tragikomēdija 4 cēl. A. Golta izd. (Izpārd.)
Saulē un tvaiks. Drama 4 cēl. A. Gulbja izd. (Izpārdots.)
Peldētāja Zuzanna. Komēdija 4 cēl. J. Pēterona izd.
Laiķis lācis. Reāla pasaka 4 cēl. A. Gulbja izd.
Atraiņnes vīrs. Komēdija 3 cēl. A. Gulbja izd.
Mīrabo. Traģēdija 4 cēl. 11 ainās. Daile un Darbs izd.
Kaijas lidojums. Komēdija 4 cēl. Kulturas Balss izd.
Cēloņi un sekas. Komēdija 3 cēl. 8 ainās. Kulturas Balss izd.
Vesela miesa. Paradoksāla komēdija 4 cēl. Valtera un Rapas izd.

3. Kritika un literatūrvēsture.

- Studijas un kritiķis 1. un 2. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Dzīmtenes Vēstnesis un viņa loma. (Izpārdots.)
Jaunā paaudze. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Rahnis un viņa dzeja. Dzirciemnieku izd. (Izpārdots.)
Proletariskā māksla. Literatūrski-kritisks apcerējums.
Vārds I un II. Dzirciemnieku izd.
Latv. jaunākās rakstniecības vēsture. 2. sēj. A. Golta izd.

Zem naglota papēža II d. iznāks decembrī.

II daļā revolucionāra strādniecība un inteliģence mēģina sacelties pret smago „nagloto papēdi“, bet panākumā ir cietumi, koncentrācijas nometnes, nāves sodi. Badā un postā sairst vecie etiskie pamati, dzimtas šķeļas un jūk, kostoniski instinkti draud iznīcināt visu cilvēcisko. Bet tad vācu militarisma sakaušana Rietumu frontē, Vācijas revolūcija, Krievijas sarkanās armijas iebrukums no Austrumiem iznīcina „naglotā papēža“ varu, kam seko Latvijas vaists proklamēšana un Padomju varas nodibināšanās Latvijā. Šis romans izsauks atmiņā pārdzīvotā vēsturiskā laikmeta tēlus un ainas, kas interesēs katru vērtīgas literatūras lasītāju.

Mūsu apgādienā iznākuši vēl šādi Andreja UPIŠA darbi:

Kopoti raksti:	I sēj. Kalnā kāpēji. Stāsti . . .	Ls 5,—
„	II „ Tūkstošnieces. Stāsti . . .	6,—
„	III „ Gāju putni. Stāsti . . .	5,—
„	IV „ Mazās komedijas. Noveles . . .	6,—
„	V „ Nemiers. Noveles . . .	4,—
„	VI „ Pēdējais Latvietis. Rom. Sagatav.	
„	XI „ Zida tīklā. Romans . . .	Ls 5,—

Iesietos glītos vākos katrs sējums Ls 2,— dārgāks.

Kailā dzīvība. Noveles	Ls 1,50
Skaidas atvarā. Noveles	1,60
Kaijas lidojums. Komedija 4 cēlieņos	1,40
Cēloņi un sekas. Komedija 3 cēlieņos	1,—
Lapas viesuli. Viencēliena drama.	—,50

Ieteicamas vērtīgas lēto seriņu grāmatas.

Daiļliteratūras sējums maksā Ls 1,50:

Anatols Franss — Pingvīnu sala. Jaroslavs Hašeks — Drošvir-
digā kareivja Šveika piedzīvojumi I d. II d. Preti liesmo-
jošiem apvaršņiem. III d. Kā Šveiks krita gūstā. Pols Mo-
rans — Desmit nakts. Augusts Strindbergs — Sarkanā istaba.
Herberts Uelss — Kad pamostas guļošais. Etele Voiničs —
Dundurs I un II daļa. Sagatavošanā: Elza Krauze-Oliņ —
Virpuļu durvis. Romans. Jaroslavs Hašeks, IV gr. Šveiks gūstā.

Populāri-zinātniskās grāmatas maksā Ls 1,—:

Ang. Celmiņš — Kā dievi cēlušies, II ilustrēts izdevums.

Dzīleja — Tiesa un taisnība.

Dr. K. Mēzurs — Normalā dzimumdzīve.

Dora Švikul — Bistamais vecums.

R. Drillis — Jaunākie tehnikas brīnumi (drukā).

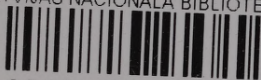
Dora Švikul — Kā uzturēt veselību un ilgu mūžu (sagatav.).

Pieprasāt oprospektus un katalogus!

Izgl. Kooperatīvs «KULTURAS BALSS».

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309069155

Vāku zīmējis
N. STRUNKE

30. MAR. 1929